

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**2005 VE 2017 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARINA GÖRE
YAYINLANMIŞ 5.SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ
KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İNCELENMESİ**

Mehtap POLAT

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Cevriye ÖZKARAL

Konya 2020

ÖN SÖZ

İnsanlık geçmişten günümüze teknoloji ve bilimsel gelişmeler alanında büyük değişimler geçirmiş bu değişimler her alanda olduğu gibi eğitim alanında da kendini hissettirmiştir. Eğitim alanındaki değişimlere öğretimin en önemli materyallerinden olan ders kitaplarının yenilenmesini örnek verebiliriz; nitekim bu yenileştirme çalışmalarında küreselleşen dünyanın standartları yakalanmaya çalışılmaktadır. Bu durumda son yıllarda önemi gittikçe artan karşılaştırmalı eğitim çalışmalarını gündeme getirmiştir. Bu kapsamda hem ülkemizde hem de farklı ülkelerde kullanılan ders kitaplarının iyileştirilmesi noktasında karşılaştırma çalışmaları yapılmakta ders kitaplarına yönelik olumlu ve olumsuz özellikler ortaya koyularak gerekli düzenlemeler yapılmaktadır.

Ders kitaplarının hazırlanmasına katkı sunmak amacıyla hazırlanan bu araştırma 2014 ve 2017 yılı 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (MEB, 2016) ile Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler (Editör: Bülent Akbaba) kaynakları referans alınarak biçimsel özellikler, görsel kaynaklar ve ölçme değerlendirme yönlerinden karşılaştırarak benzerlik ve farklılıkları ortaya koymayı hedeflemiştir.

Araştırmanın başlangıcından bitiş sürecine kadarki süreçte benim için değerli zamanlarını harcayan ve fikirleriyle yolumu aydınlatan değerli hocam, tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Cevriye ÖZKARAL'a ve tezimle ilgili bir konuda bilgisine başvurduğum değerli hocam Prof.Dr. Bahri ATA'ya şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca yüksek lisans öğrenimim boyunca bana destek veren değerli arkadaşlarım Tuğba PEKER, Ayşegül DEVECİ, Özten BİTON ve Erkan ÖZÇİÇEK'e, tez süresi boyunca yardımlarını benden esirgemeyen, gösterdikleri sabırla yükümü hafifleten kıymetli babam İsmail POLAT, annem Yurdagül POLAT ve kız kardeşim Emine POLAT'a, Seniha Belgin Ortaokulu Müdürü Niyazi ÖZDEMİR ile bütün öğrencilerime sonsuz teşekkürler.

Mehtap POLAT

KONYA- 2020

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	İİ
İÇİNDEKİLER	İİİ
TEZ KABUL	V
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	Vİ
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	Vİİ
KISALTMALAR	Vİİİ
TABLolar LİSTESİ	İX
ŞEKİLLER LİSTESİ	İX
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	X
ÖZET	XVİİ
ABSTRACT	XVİİİ
1.BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	2
1.1.1. Araştırma Soruları	4
1.2 Araştırmanın Amacı	4
1.3 Araştırmanın Önemi	5
1.4 Sınırlılıklar	5
1.5 Tanımlar	5
2.BÖLÜM	7
ALAN YAZIN	7
2.1 Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler Nedir	7
2.2 Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar	8
2.3. Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi	9
2.4. Karşılaştırmalı Eğitim Nedir	10
2.5. 2005 ve 2018 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programları	13
2.6. Ders Kitapları	16
2.7. İlgili Araştırmalar	18
2.7.1. Makaleler	18
2.7.2. Yüksek Lisans Tezleri	20
2.7.3. Doktora Tezleri	22
3.BÖLÜM	24

YÖNTEM	24
3.1 Kaynak ve Materyaller.....	24
3.2 Verilerin Toplanması ve Analizi.....	26
3.3 Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği	27
4.BÖLÜM.....	29
BULGULAR.....	29
4.1 <i>BİÇİMSEL ÖZELLİKLERE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR</i>	29
4.1.1 2005 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Göre Oluşturulan 2014 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Biçimsel Özellikleri.....	29
4.1.2 2017 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Göre Oluşturulan 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Biçimsel Özellikleri.....	36
4.1.3. 2014 Yılı ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Biçimsel Özellikler Yönünden Benzerlik ve Farklılıklarının Karşılaştırılması.....	43
4.2. <i>GÖRSEL KAYNAKLARA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLARI</i>	49
4.2.1. 2005 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Göre Oluşturulan 2014 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Görsel Kaynaklar Yönünden İncelenmesi	49
4.2.2. 2017 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Göre Oluşturulan 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Görsel Kaynaklar Yönünden İncelenmesi	66
4.2.3. 2014 Yılı ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Görsel Kaynaklar Yönünden Karşılaştırılması.....	79
4.3. <i>ÖLÇME DEĞERLENDİRMEYE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLARI</i>	87
4.3.1. 2005 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Göre Oluşturulan 2014 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Ölçme Değerlendirme Yönünden İncelenmesi	87
4.3.2. 2017 Yılında Yenilenen Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Göre Oluşturulan 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Ölçme Değerlendirme Yönünden İncelenmesi.....	108
4.3.3. 2014 Yılı ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Ölçme Değerlendirme Yönünden Karşılaştırılması	129
5.BÖLÜM.....	133
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	133
5.1 Tartışma ve Sonuç.....	133
5.1.1.Biçimsel Özelliklere İlişkin Tartışma ve Sonuç Bölümü	133
5.1.2.Görsel Kaynaklara İlişkin Tartışma ve Sonuç Bölümü	139
5.1.3.Ölçme Değerlendirmeye İlişkin Tartışma ve Sonuç Bölümü	148
5.2 Öneriler.....	152
KAYNAKÇA.....	155
ÖZGEÇMİŞ.....	160

TEZ KABUL

Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Mehtap POLAT tarafından hazırlanan *2005 Ve 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarına Göre Yayınlanmış 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi* başlıklı tez tarafımızdan amaç, kapsam ve kalite yönünden değerlendirilmiş olup, 12/02/2020 tarihinde Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı *Yüksek Lisans Tezi* olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri		
	Unvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Cevriye ÖZKARAL	
Üye	Prof. Dr. Ayşe MENTİŞ TAŞ	
Üye	Doç. Dr. Tuğba SELANİK AY	

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

2005 ve 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarına Göre Yayınlanmış 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın İç Kapak, Özetler, Ekler ve Ana Bölümlerden (Giriş, Alan Yazın, Yöntem, Bulgular, Tartışma, Sonuçlar ve Öneriler) oluşan toplam 179 sayfalık kısmına ilişkin, 29/02/2020 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %24 olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez kabul sayfası hariç,
2. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç,
3. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç,
4. Önsöz hariç,
5. İçindekiler hariç,
6. Simgeler ve kısaltmalar hariç,
7. Kaynakça hariç
8. Özgeçmiş hariç,
9. Alıntılar dâhil,
10. 7 kelimesinden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

29/02/2020

Mehtap POLAT

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Cevriye ÖZKARAL

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynakça listesine eklendiğini beyan ederim.

28/02/2020

Mehtap POLAT

KISALTMALAR

- A.B.D.** : Amerika Birleşik Devletleri
- Çev.** : Çeviren
- Çev. Ed.** : Çeviren Editör
- Ed.** : Editör
- MEB** : Milli Eğitim Bakanlığı
- M.Ö.** : Milattan Önce
- NCSS** : Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi
- PISA** : Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
- PTT** : Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü
- s.** : Sayfa
- T.C.** : Türkiye Cumhuriyeti
- TDK** : Türk Dil Kurumu
- TIMSS** : Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması
- USBES** : Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu
- v.b.** : Ve benzeri
- v.s.** : Vesaire
- yy.** : Yüzyıl
- Yay. Haz.:** Yayına Hazırlayan
- YÖK** : Yüksek Öğretim Kurumu

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Karşılaştırmalı Eğitim Tanımları.....	11
Tablo 2.2: Ülkelere Göre Karşılaştırmalı Eğitimin Öncüleri.....	12
Tablo 3.1: 2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Genel Tanıtımı.....	25
Tablo 4.1: 2014 ve 2017 yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Benzerliklerini Gösteren Tablo.....	43
Tablo 4.2: 2014 ve 2017 yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Farklılıklarını Gösteren Tablo.....	44
Tablo 4.3: 2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Görsel Kaynaklar Yönünden Karşılaştırılması.....	79
Tablo 4.4: 2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Ölçme ve Değerlendirme Yönünden Karşılaştırılması.....	129

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgilerin İlişkisi.....	8
--	---

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 4.1: 2014 yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nın Kapakları.....	29
Fotoğraf 4.2: 2014 yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nın İçindekiler Bölümü...33	33
Fotoğraf 4.3: 2014 Yılı Ders Kitabı'nın Organizasyon Şeması.....	33
Fotoğraf 4.4: 2014 Yılı Ders Kitabı'nın 1.Ünite Tanıtımı.....	34
Fotoğraf 4.5: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Anahtar Sorular.....	35
Fotoğraf 4.6: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Kronoloji Bölümü.....	36
Fotoğraf 4.7: 2017 Yılı Ders Kitabı'nın Kapakları.....	37
Fotoğraf 4.8: 2017 Yılı Ders Kitabı'nın İçindekiler Bölümü.....	40
Fotoğraf 4.9: 2017 Yılı Ders Kitabı'nın Organizasyon Şeması.....	40
Fotoğraf 4.10: 2017 Yılı Ders Kitabının Öğrenme Alanı Tanıtımı.....	41
Fotoğraf 4.11: 2017 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Anahtar Sorular.....	42
Fotoğraf 4.12: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Kronoloji.....	42
Fotoğraf 4.13: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Süsleyici Resim Örneği.....	50
Fotoğraf 4.14: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Açıklayıcı Resim Örneği.....	50
Fotoğraf 4.15: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Metni Tamamlayıcı Resim Örneği.....	51
Fotoğraf 4.16: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Konsantrasyon Resim Örneği.....	51
Fotoğraf 4.17: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Problem Resim Örneği.....	52
Fotoğraf 4.18: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Farklılıkları Belirlemek Amacıyla Kullanılan Fotoğraf Örneği.....	53
Fotoğraf 4.19: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Karşılaştırma Yapmak İçin Kullanılan Fotoğraf Örneği.....	54

Fotoğraf 4.20: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Metni Tamamlayıcı Fotoğraf Kullanım Örneği.....	55
Fotoğraf 4.21: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Süreçleri Aktarma Aracı Olarak Fotoğraf Kullanım Örneği.....	55
Fotoğraf 4.22: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Değişim ve Sürekliliği Aktarma Aracı Olarak Fotoğraf Kullanım Örneği.....	56
Fotoğraf 4.23: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Güncel Karikatür Örneği.....	57
Fotoğraf 4.24: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Fiziki Harita Örneği.....	58
Fotoğraf 4.25: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan İklim Haritası Örneği.....	58
Fotoğraf 4.26: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Nüfus Haritası Örneği.....	59
Fotoğraf 4.27: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Güncel Gazete Haberi Örneği.....	60
Fotoğraf 4.28: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Belge Niteliği Olan Gazete Haberi Örneği.....	60
Fotoğraf 4.29: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan İnternet Haberi Örneği.....	61
Fotoğraf 4.30: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Zaman Şeridi Örneği.....	62
Fotoğraf 4.31: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Sütun Grafik Örneği.....	63
Fotoğraf 4.32: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Çizgi Grafik Örneği.....	63
Fotoğraf 4.33: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Pasta Grafik Örneği.....	63
Fotoğraf 4.34: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Pul Örneği.....	64
Fotoğraf 4.35: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Afiş Örneği.....	64
Fotoğraf 4.36: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Mektup Örneği.....	65
Fotoğraf 4.37: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Dergi Örneği.....	65
Fotoğraf 4.38: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Süsleyici Resim Örneği.....	66
Fotoğraf 4.39: 2017 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Açıklayıcı Resim Örneği.....	67

Fotoğraf 4.40: 2017 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Metni Tamamlayıcı Resim Örneği.....	67
Fotoğraf 4.41: 2017 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Konsantrasyon Resim Örneği.....	68
Fotoğraf 4.42: 2017 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Farklılıkları Belirlemek Amacıyla Kullanılan Fotoğraf Örneği.....	69
Fotoğraf 4.43: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Karşılaştırma Yapmak İçin Kullanılan Fotoğraf Örneği.....	70
Fotoğraf 4.44: 2017 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Metni Tamamlayıcı Fotoğraf Kullanım Örneği.....	71
Fotoğraf 4.45: 2017 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Süreçleri Aktarma Aracı Olarak Fotoğraf Kullanım Örneği.....	71
Fotoğraf 4.46: 2017 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Güncel Karikatür Örneği.....	72
Fotoğraf 4.47: 2017 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Tarihi Karikatür Örneği.....	72
Fotoğraf 4.48: 2017 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Fiziki Harita Örneği.....	73
Fotoğraf 4.49: 2017 Yılı Ders Kitabında Yer Alan İklim Haritası Örneği.....	74
Fotoğraf 4.50: 2017 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Nüfus Haritası Örneği.....	74
Fotoğraf 4.51: 2017 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Tarih Haritası Örneği.....	75
Fotoğraf 4.52: 2017 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Güncel Gazete Haberi Örneği.....	76
Fotoğraf 4.53: 2017 Yılı Ders Kitabında Yer Alan İnternet Haberi Örneği.....	76
Fotoğraf 4.54: 2017 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Minyatür Örneği.....	77
Fotoğraf 4.55: 2017 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Zaman Şeridi Örneği.....	77
Fotoğraf 4.56: 2014 Yılı Ders Kitabında Yer Alan Afiş Örneği.....	78
Fotoğraf 4.57: 2014 Yılı Ders Kitabı 1.Ünite“Haklarımı Öğreniyorum” Bölümünde Yer Alan “Hazırlık Çalışması” Örneği.....	88

Fotoğraf 4.58: 2014 Yılı Ders Kitabı “Haklarımı Öğreniyorum” İsimli 1.Ünitede Yer Alan “Açık Uçlu Soru” Örneği.....	89
Fotoğraf 4.59: 2014 Yılı Ders Kitabı “Haklarımı Öğreniyorum” İsimli 1.Ünitede Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölüm Soruları.....	89
Fotoğraf 4.60: 2014 Yılı Ders Kitabı 2.Ünite “Adım Adım Türkiye” Bölümünde Yer Alan “Hazırlık Çalışması” Örneği.....	91
Fotoğraf 4.61: 2014 Yılı Ders Kitabı “Adım Adım Türkiye” İsimli 2.Ünitede Yer Alan “Açık Uçlu Soru” Örneği.....	92
Fotoğraf 4.62: 2014 Yılı Ders Kitabı “Adım Adım Türkiye” İsimli 2.Ünitede Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölüm Soruları.....	92
Fotoğraf 4.63: 2014 Yılı Ders Kitabı 3.Ünite “Bölgemizi Tanıyalım” Bölümünde Yer Alan “Hazırlık Çalışması” Örneği.....	94
Fotoğraf 4.64: 2014 Yılı Ders Kitabı “Bölgemizi Tanıyalım” İsimli 3.Ünitede Yer Alan “Açık Uçlu Soru” Örneği.....	94
Fotoğraf 4.65: 2014 Yılı Ders Kitabı “Bölgemizi Tanıyalım” İsimli 3.Ünitede Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölüm Soruları.....	95
Fotoğraf 4.66: 2014 Yılı Ders Kitabı 4.Ünite “Ürettiklerimiz” Bölümünde Yer Alan “Hazırlık Çalışması” Örneği.....	96
Fotoğraf 4.67: 2014 Yılı Ders Kitabı “Ürettiklerimiz” İsimli 4.Ünitede Yer Alan “Açık Uçlu Soru” Örneği.....	97
Fotoğraf 4.68: 2014 Yılı Ders Kitabı “Ürettiklerimiz” İsimli 4.Ünitede Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölüm Soruları.....	97
Fotoğraf 4.69: 2014 Yılı Ders Kitabı 5.Ünite “Gerçekleşen Düşler” Bölümünde Yer Alan “Hazırlık Çalışması” Örneği.....	99
Fotoğraf 4.70: 2014 Yılı Ders Kitabı “Gerçekleşen Düşler” İsimli 5.Ünitede Yer Alan “Açık Uçlu Soru” Örneği.....	99

Fotoğraf 4.71: 2014 Yılı Ders Kitabı “Gerçekleşen Düşler” İsimli 5.Ünitede Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölüm Soruları.....	100
Fotoğraf 4.72: 2014 Yılı Ders Kitabı 6.Ünite “Toplum İçin Çalışanlar” Bölümünde Yer Alan “Hazırlık Çalışması” Örneği.....	101
Fotoğraf 4.73: 2014 Yılı Ders Kitabı “Toplum İçin Çalışanlar” İsimli 6.Ünitede Yer Alan “Açık Uçlu Soru” Örneği.....	102
Fotoğraf 4.74: 2014 Yılı Ders Kitabı “Toplum İçin Çalışanlar” İsimli 6.Ünitede Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölüm Soruları.....	102
Fotoğraf 4.75: 2014 Yılı Ders Kitabı 7.Ünite “Bir Ülke, Bir Bayrak” Bölümünde Yer Alan “Hazırlık Çalışması” Örneği.....	103
Fotoğraf 4.76: 2014 Yılı Ders Kitabı “Bir Ülke, Bir Bayrak” İsimli 7.Ünitede Yer Alan “Açık Uçlu Soru” Örneği.....	104
Fotoğraf 4.77: 2014 Yılı Ders Kitabı “Bir Ülke, Bir Bayrak” İsimli 7.Ünitede Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölüm Soruları.....	104
Fotoğraf 4.78: 2014 Yılı Ders Kitabı 8.Ünite “Hepimizin Dünyası” Bölümünde Yer Alan “Hazırlık Çalışması” Örneği.....	106
Fotoğraf 4.79: 2014 Yılı Ders Kitabı “Hepimizin Dünyası” İsimli 8.Ünitede Yer Alan “Açık Uçlu Soru” Örneği.....	106
Fotoğraf 4.80: 2014 Yılı Ders Kitabı “Hepimizin Dünyası” İsimli 8.Ünitede Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölüm Soruları.....	107
Fotoğraf 4.81: 2017 Yılı Ders Kitabı 1.Öğrenme Alanı “Birey ve Toplum” da Yer Alan “Neler Öğreneceğiz” Bölümünden Örnek.....	108
Fotoğraf 4.82: 2017 Yılı Ders Kitabı 1.Öğrenme Alanı “Birey ve Toplum” da Yer Alan “Sıra Sizde ve Metne Bağlı Soru” Örnekleri.....	109
Fotoğraf 4.83: 2017 Yılı Ders Kitabı “Birey ve Toplum” Öğrenme Alanında Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Soruları.....	110

Fotoğraf 4.84: 2017 Yılı Ders Kitabı 2.Öğrenme Alanı “Kültür ve Miras” da Yer Alan “Neler Öğreneceğiz” Bölümünden Örnek.....	111
Fotoğraf 4.85: 2017 Yılı Ders Kitabı 2.Öğrenme Alanı “Kültür ve Miras” ta Yer Alan “Sıra Sizde ve Metne Bağlı Soru” Örnekleri.....	112
Fotoğraf 4.86: 2017 Yılı Ders Kitabı “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanında Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Soruları.....	113
Fotoğraf 4.87: 2017 Yılı Ders Kitabı 3.Öğrenme Alanı “Kültür ve Miras” da Yer Alan “Neler Öğreneceğiz” Bölümünden Örnek.....	114
Fotoğraf 4.88: 2017 Yılı Ders Kitabı 3.Öğrenme Alanı “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” de Yer Alan “Sıra Sizde ve Metne Bağlı Soru” Örnekleri.....	115
Fotoğraf 4.89: 2017 Yılı Ders Kitabı “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” Öğrenme Alanında Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Soruları.....	115
Fotoğraf 4.90: 2017 Yılı Ders Kitabı 4.Öğrenme Alanı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” da Yer Alan “Neler Öğreneceğiz” Bölümünden Örnek.....	117
Fotoğraf 4.91: 2017 Yılı Ders Kitabı 4.Öğrenme Alanı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” de Yer Alan “Sıra Sizde ve Metne Bağlı Soru” Örnekleri.....	117
Fotoğraf 4.92: 2017 Yılı Ders Kitabı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” Öğrenme Alanında Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Soruları.....	118
Fotoğraf 4.93: 2017 Yılı Ders Kitabı 5.Öğrenme Alanı “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” de Yer Alan “Neler Öğreneceğiz” Bölümünden Örnek.....	119
Fotoğraf 4.94: 2017 Yılı Ders Kitabı 5.Öğrenme Alanı “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” de Yer Alan “Sıra Sizde ve Metne Bağlı Soru” Örnekleri.....	120
Fotoğraf 4.95: 2017 Yılı Ders Kitabı “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” Öğrenme Alanında Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Soruları.....	121
Fotoğraf 4.96: 2017 Yılı Ders Kitabı 6.Öğrenme Alanı “Etkin Vatandaşlık” ta Yer Alan “Neler Öğreneceğiz” Bölümünden Örnek.....	122

Fotoğraf 4.97: 2017 Yılı Ders Kitabı 6.Öğrenme Alanı “Etkin Vatandaşlık” de Yer Alan “Sıra Sizde ve Metne Bağlı Soru” Örnekleri.....	123
Fotoğraf 4.98: 2017 Yılı Ders Kitabı “Etkin Vatandaşlık” Öğrenme Alanında Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Soruları.....	123
Fotoğraf 4.99: 2017 Yılı Ders Kitabı 7.Öğrenme Alanı “Küresel Bağlantılar” da Yer Alan “Neler Öğreneceğiz” Bölümünden Örnek.....	125
Fotoğraf 4.100: 2017 Yılı Ders Kitabı 7.Öğrenme Alanı “Küresel Bağlantılar” da Yer Alan “Sıra Sizde ve Metne Bağlı Soru” Örnekleri.....	126
Fotoğraf 4.101: 2017 Yılı Ders Kitabı “Küresel Bağlantılar” Öğrenme Alanında Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Soruları.....	127

ÖZET

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

2005 VE 2017 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMLARINA GÖRE YAYINLANMIŞ 5.SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İNCELENMESİ

Mehtap POLAT

Bu çalışmanın amacı; 2005 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na göre oluşturulan 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ile 2017 yılında yenilenen Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na göre oluşturulan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını, biçimsel özellikler, görsel kaynaklar, ölçme-değerlendirme gibi inceleme kriterlerine göre karşılaştırarak bahsedilen bu ders kitaplarında zamana ve koşullara göre yaşanan değişimler, yenilikler, farklılıklar ve varsa eksiklikler ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca ülkemizde uygulanmakta olan Sosyal Bilgiler kapsamındaki ders kitaplarına ilişkin birtakım yeni fikirlerin oluşması ve uygulanması da amaç edinilmiştir.

Çalışma nitel bir araştırmadır. Araştırmacının kaynak ve materyallerini 2005 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na göre oluşturulan 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ve 2017 yılında yenilenen Sosyal Bilgiler öğretim programına göre oluşturulan 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır. MEB yayınlarına ait ders kitaplarından elde edilen bilgiler "Doküman İncelemesi" yöntemiyle elde edilmiştir. Verilerin analizinde, betimsel analiz tekniği kullanılmıştır.

Sonuç olarak araştırmada ele alınan ders kitaplarının biçimsel özellikler, görsel kaynaklar ve ölçme değerlendirme boyutları bakımından farklı özelliklerinin olduğu ancak bazı benzerlikler de içerdiği saptanmıştır. Özellikle 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabına yansıyan birtakım olumlu gelişmeler mevcuttur. Nitekim ilgili ders kitabının kuşe kâğıt baskıya sahip olması, kavram bilgisini destekleyen metni tamamlayıcı fotoğraf kullanımının sayısal artışı, tarih konularının anlatımını destekleyici tarih haritasının kullanımı, öğrencilerin mizah yönünü geliştireci karikatür kullanımının sayısal artışı, ünite sonlarında yer alan kendimi değerlendiriyorum bölümlerinin her birinde kullanılan soru sayısının sayısal artışı, açık uçlu soru sayısının ders kitabı genelinde sayısal artışı tespit edilen olumlu özelliklerin başında gelmektedir. Her iki ders kitabının incelenmesi sonucu tespit edilen farklılıklara dayanarak, MEB tarafından yayınlanacak olan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarına yönelik şu öneriler getirilmiştir:

Ders kitaplarının basımevi ve adreslerinin eksiksiz olması, İndeks eklenmesi, belge (pul, mektup, minyatür, gravür vb.) kullanımının artırılması, ders kitaplarının etkileşimli hale getirilerek karekod kullanılması, sanal müze uygulamalarına yer verilmesi; 2014 yılı 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan kavramlar bölümünün kullanılmaya devam edilmesi, kavram karikatürü kullanımının artırılması; ders kitaplarında kullanılan resim ve fotoğrafların süsleyici öğe olmaktan çıkartılarak öğrenciler için daha işlevsel hale getirilmesi, üst düzey düşünme becerilerinin gelişimine katkı sunacak olan yaratıcı, eleştireci resim türlerinin artırılması; ders kitaplarında kullanılacak haritaların, haritalarda bulunması gereken özellikler dikkate alınarak tasarlanması ve ders kitaplarının en arka bölümüne yerleştirilecek içe katlanabilir özellikte bir dünya siyasi haritasının yerleştirilmesi; tarihi belge niteliğindeki gazete haberi kullanımına önem verilmesi; ders kitaplarında internet haberi kullanım oranına dikkat edilmesi; sayısal verilerin görselleştirilmesinde grafik türlerinin kullanımına yer verilmesi; ders kitaplarının ünite ve öğrenme alanı sonlarında yer alan kendimi değerlendiriyorum bölümündeki soru sayısı oranlarına dikkat edilmesi ayrıca kullanılan soru türlerinin öğrencilerin yaratıcılıklarını ortaya çıkartacak, daha üst düzey düşünme becerilerine göre hazırlanması noktasında ders kitaplarının geliştirilmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Öğretim Programları, Sosyal Bilgiler, Karşılaştırmalı Eğitim, Ders Kitabı.

ABSTRACT

Department of Turkish and Social Sciences Education
Social Sciences Education Program
Master Thesis

COMPARATIVE REVIEW OF THE 5th GRADE SOCIAL STUDIES COURSE BOOKS PUBLISHED
IN ACCORDANCE WITH THE 2005 AND 2017 SOCIAL STUDIES CURRICULUM

Mehtap POLAT

The purpose of this study is in 2014 5th grade Social Studies course book created in accordance with the 2005 Social studies curriculum and the 5th grade Social Studies course book that created according to the Social Studies curriculum renovated in 2017 changes, innovations, differences and deficiencies, if any, are tried to be revealed according to time and conditions by comparing them in terms of Formal Features, Visual Resources and Measurement Evaluations. In addition, it is aimed to form and implement some new ideas about the course books in the Social Studies that are being used in our country.

The study is a qualitative research. Sources and materials of the research are the 2014 5th grade Social Studies course book that created according to the 2005 Social studies curriculum and the 5th grade Social Studies course book that created according to the Social Studies curriculum renovated in 2017. Data which is obtained from the books belong to MEB publications are acquired by “Document Review” technique. For data analysis descriptive analysis technique is used.

As a result it has been determined that there are different features of the course books reviewed in the research in terms of formal features, visual resources and assessment and evaluation dimensions but they also include some similarities. Especially there are some positive developments reflected in the 2017 5th grade Social Studies course book. As a matter of fact, the fact that the related course book has coated paper printing, numerical increase in the use of complementary photographs supporting the concept knowledge text, use of the history map supporting the narration of history subjects, numerical increase in the use of cartoons that improve students’ sense of humour, numerical increase in the number of questions used in the I assess myself sections at the end of the unit, numerical increase of the number of open-ended questions throughout the course book are among the positive features identified. Based on the differences detected as a result of examining both of the course books the following suggestions were made for the 5th grade Social Studies course books to be published by MEB:

Course book publishers and addresses to be complete, adding index, increasing document (stamp, letter, miniature, engraving etc.) usage, using the QR code by making course books interactive, to include virtual museum applications; to continue using the concepts section in the 2014 5th grade Social Studies course book, increasing the se of concept cartoons; making pictures and photographs used in course books more functional for students by removing them from decorative elements, increasing creative and critical painting types that will contribute to the development of high level thinking skills; designing the maps to be used in course books by considering the features that should be included in the maps and placing a foldable world political map to be placed at the back of the course books; attaching importance of the use of newspaper articles as historical documents, making a point of the use of internet news in course book, giving a place to use of graph types in visualization of numerical data, including more use of documents in course books, giving attention to the ratio of the number of questions in the self-assessment section in the course books at the end of the unit and learning area in addition, developing course books to prepare the question types according to high level thinking skills that will reveal the creativity of students can be suggested.

Keywords: Curriculums, Social Studies, Comparative Education, Course Book.

1.BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde çalışmanın problem durumu, araştırma soruları, önemi, amacı, sınırlılıkları ve tanımları ele alınmıştır.

İnsanlık tarihinin başlangıcından beri tüm toplumlar yüzyıllar boyunca kendilerinden önce yaşamış toplumların oluşturduğu birikimlerden yararlanmışlardır. Yarınları güven ve huzur içerisinde bakabilen bugünün şartlarıyla geleceği şekillendirebilen nesiller, değişime açık, araştıran, sorgulayan ve hep birlikte yaşama duygusuna sahip bireylerden oluşmaktadır. Bu bilincin kazanılması ise toplumların tekdüze anlayıştan kurtularak kendini sürekli yenileyen bir anlayış benimsemesi, bilim ve teknoloji alanlarında ivme kazanılması kültürel ve tarihsel aktarımın doğru şekilde öğretimiyle mümkündür. Dile getirilen kültürel ve tarihsel aktarımın sağlanmasında Sosyal Bilgiler dersinin yeri yadsınamaz bir gerçekliğe sahiptir. Bu disiplin bireylere dün, bugün ve yarın arasında nasıl bir bağ olması gerektiğini öğretmekte; bireylerin kendilerini anlamalarına ve başka bireylerle duygudaşlık kurmalarına yardımcı olmaktadır (Biol, 2010).

Karşılaştırmalı eğitim disiplinler arası bir anlayışı benimser ve diğer disiplinlerin yöntemlerinden yararlanır. Eğitim planlaması, öğretim programları gibi eğitimsel olgular ve yaşamsal değerler karşılaştırmalı eğitimin ilgilendiği başlıca konulardan sayılır. Karşılaştırmalı eğitimin, ülkelerin kendilerine özgü eğitim sistemlerini siyasal, sosyal ve kültürel etkenleri göz önünde bulundurarak inceleyen, ilk ve orta öğretimin önemini tartışan aynı zamanda toplumdaki mevcut eğitim sorunlarını ve bu sorunlara yol açan faktörleri diğer toplumdaki benzer faktörlere değinerek saptayan ve yorumlayan bir araştırma alanı olduğu söylenebilir (Erdoğan, 2003). İnsanlıkla ilgili her türlü yaşamsal değişim ve gelişimin Sosyal Bilgilerin’ de inceleme konusu olduğu göz önüne alındığında hem karşılaştırmalı eğitim çalışmalarının hem de Sosyal Bilgilerin elde ettikleri verilerin birbirlerini desteklediğini söylemek mümkündür (Çetin, 2003). Karşılaştırmalı eğitimi Sosyal Bilgiler dâhil tüm disiplinler için bu kadar önemli bir konuma getiren faktörlerden bir diğeri de eğitimin yapı taşı olan öğretim programları ve ders kitaplarının karşılaştırılarak devletlerin benimsemiş oldukları ideolojik bakış açısı ve toplumları hakkında bilgiler sağlayan ayna görevi görmesi yatmaktadır. Bilimsel birikimin şekillendirdiği bilgi toplumunda yaşanan gelişmelerin yakından takip

edebilmesi ve bu anlayışla gençlerin ufku geniş, kendini aşabilen insanlar olarak yetiştirilebilmesi ancak bu yönde atılacak adımlarla gerçekleşebilir (Osmanoğlu, 2012)

Nitekim bu adımların önemli bir ayağını oluşturan ve karşılaştırmalı eğitim biliminin çalışma konuları içerisinde de yer alan, eğitim paydaşlarına önemli veriler sağlayan ders kitaplarının hazırlanması ve geliştirilmesi, yeni yetişen nesiller için rehber olma ve toplumsal ihtiyaçları karşılama noktasında dönem dönem değişikliklere tabi tutulmaktadır. Eğitim-öğretimin vazgeçilmez materyali, öğrenciler ve öğretmenler için önemli bir kaynak durumunda olan ders kitaplarının hazırlanması son derece önemlidir. Ders kitapları hazırlanırken zamanın ihtiyaçları, yaşanan gelişme ve değişimler dikkate alınmak zorundadır. Özellikle sosyal bilimler için söylemek gerekirse bu kadar gelişim ve değişime açık olan Sosyal Bilgilerin konularını oluşturan alanlarda mutlaka iyi bir araştırma yaparak ders kitaplarının ona göre hazırlanması, öğrencilerin sağlıklı bir eğitim almaları için son derece önemlidir (Turan, 2015). Sosyal Bilgiler ders kitapları üzerinde yapılacak olan çalışmalar bireylerin kendilerini hak sahibi bireyler mi yoksa yükümlülük sahibi bireyler mi olarak gördüklerini, tarihi yorumlayış biçimlerini, milliyetçilik ve yönetim algılarını, diğer devletlere yaklaşım tarzlarını ve bir milletin kurgulanışı hakkında sahip oldukları fikirleri hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu sayılan özelliklerin Sosyal Bilgiler ders kitaplarının hazırlanışında dikkate alınması gerekir (Osmanoğlu, 2012).

1.1 Problem Durumu

Eğitimin birincil hedefi bireyleri hayata hazırlamak ve topluma faydalı bireyler haline gelmelerini sağlamaktır. Eğitim sistemlerinin temel yararı da bu amacı gerçekleştirmeye yöneliktir. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de eğitim kalkınma ve ilerleme için temel yapı taşlarından birisi olarak görüldüğünden devleti yöneten siyasiler eğitimin gelişmesi için çaba göstermekte, bu amaç doğrultusunda eğitime büyük kaynaklar aktarmaktadırlar (Şahin, 2010).

Toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren eğitimin farklı çevrelerce birçok tanımı yapılmaktadır. Bu tanımların bulunduğu ortak nokta eğitimin bir değişme süreci olduğu yönündedir. Eğitim yeni kuşakları, toplumda yerlerini almak için hazırlarken gerekli bilgi, beceri ve anlayış elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliği olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.org.tr). Belirtilen bu hedeflere ulaşılması noktasında Sosyal Bilgilere oldukça önemli görevler düşmektedir. Sosyal Bilgiler ise

vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için, sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan çalışma alanı olarak tanımlanmaktadır (Tay & Öcal, 2015). Bireyler bu disiplin sayesinde fiziki ve beşeri çevrelerini tanımakta, toplumla uyum içerisinde olmayı öğrenmektedirler.

Küreselleşen dünyada bilginin sürekli gelişimi Sosyal Bilgiler disiplinini ve eğitim sistemlerini etkilemekte bu da eğitimde yeni arayışları beraberinde getirmektedir. İnsanlık tarihinin başlangıcından beri yaşanan toplumsal, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hayatımızı önemli ölçüde değiştirdiği düşünülecek olursa eğitime bilimsel ve teknolojik bir nitelik kazandırmak kaçınılmazdır. Dolayısıyla eğitimde niteliğin geliştirilmesi, devletlerin önceliği haline gelmiş, öğretim programları ve karşılaştırmalı eğitim çalışmalarına hız verildiği görülmüştür (Şahin, 2010). Ülkemizin eğitim alanında yaptığı çalışmaların ürünlerinden birisi olan ilköğretim Sosyal Bilgiler programı, öğrencilere yakın ve uzak çevrelerini tanıtır onları sosyalleştirirken, diğer yandan da birtakım değerleri onlara en iyi biçimde kazandırmayı amaçlamaktadır. Eğitim sistemini oturttuğumuz öğretim programlarının işlevselliği, birtakım gelişmeleri yakından takip etmeyi zorunlu hale getirmiştir (Özkaral, 2015). Bu kapsamda eğitim sistemlerinin gelişimine destek olan karşılaştırmalı eğitim çalışmaları üzerinde durmak önem arz etmektedir.

Karşılaştırmalı eğitim; çeşitli toplumlarda, ülkelerde, bölgelerde ve tarihi dönemlerde uygulanan, eğitim sistemlerini bazen bütün olarak bazen de birkaç yönden karşılaştırarak ortak ve farklı yönleri tespit edip bundan eğitim teori ve pratiğinde, eğitim politikasında, eğitim planlamasında ve reformlarında, uluslararası ilişkilerin yumuşatılmasında ve bir barış ortamı sağlanmasında yararlanılmaya çalışılan bir bilimdir (Ergün, 1985). Karşılaştırmalı Eğitim, eğitimle doğrudan veya dolaylı olarak alakalı olan herkesi, eğitim alanındaki kuramsal temellerin ve pratik uygulamaların değişik ülkelerde nasıl olduğu konusunda duyarlı hâle getirir. Böylelikle eğitimdeki alternatif yaklaşımlar, eğilimler ve olgular hakkında bilgi sahibi olunabilir (Erdoğan, 2003). Ayrıca karşılaştırmalı eğitim çalışmalarının sunduğu verilere dayanarak ülkeler eğitim sistemlerinde birtakım reformlara gitmektedirler. Ülkemizde bu değişime ayak uydurmak amacıyla birtakım değişim ve gelişimi destekleyici reformlar gerçekleştirilmektedir. Nitekim eğitim sistemimizin olmazsa olmazlarından olan ders kitaplarının hazırlanması, çağa ayak uydurabilmemiz için bir gereklilik olarak görüldüğünden 2017 yılında Talim Terbiye Kurulu tarafından hem öğretmenler hem de

öğrenciler için sınıftaki etkinlikleri tamamlayan ders kitaplarında, öğretim programlarına göre birtakım yapısal değişikliğe gidilmiştir. Bu yapısal değişiklik 2005 yılında benimsenen Yapılandırmacı yaklaşım üzerine temellendirilmiştir. Bu yaklaşımda öğrencinin yeni kazandığı bilgileri eski bilgileri üzerine temellendirmesi, ders kitaplarının birincil kaynak olması, öğretmenlerin ders anlatımında kullandıkları temel materyal olması ve öğrencilerin neyi ne kadar öğrendiklerini göstermesi ders kitaplarının birtakım ihtiyaçlar doğrultusunda güncellenmesi gerektiği sonucunu ortaya çıkarmıştır (Kalıpcı, 2008).

Bu kapsamda yapılan olan bu araştırma, “2005 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’na göre oluşturulan 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ile 2017 yılında yenilenen Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’na göre oluşturulan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabını karşılaştırarak bahsedilen bu ders kitaplarındaki benzerlikler ile zamana ve koşullara göre yaşanan değişimler, yenilikler, farklılıklar ve varsa eksiklikleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu temel amaca dayalı olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1.1.1. Araştırma Soruları

Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (MEB, 2016), Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler (Editör: Bülent Akbaba) kaynakları referans alınarak aşağıda yer alan araştırma soruları belirlenmiştir:

1. 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının ***Biçimsel Özellikler*** bağlamında karşılaştırılması nasıldır?

2. 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının ***Görsel Kaynaklar*** bağlamında karşılaştırılması nasıldır?

3. 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının ***Ölçme Değerlendirme*** bağlamında karşılaştırılması nasıldır?

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; 2014 ve 2017 yıllarında kullanılan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını karşılaştırmaktır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarının karşılaştırılmasında, biçimsel özellikler, görsel kaynaklar, ölçme-değerlendirme boyutları göz önünde

bulundurularak incelemeler yapılmıştır. Bu bağlamda zaman ve koşullara göre yaşanan değişimler, yenilikler, farklılıklar ve varsa eksiklikler ortaya konmaya çalışılmıştır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Öğrenme düzeyini büyük oranda etkileyen ders kitapları öğretmenlerin ve öğrencilerin büyük oranda yararlandığı bir araçtır. Bu açıdan ders kitaplarının birtakım kriterler bakımından yeterli olup olmadığının belirlenmesi önem taşımaktadır. 2014 ve 2017 yılı 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının birtakım kriterler bakımından incelenmesi; ders kitaplarının eksik yönlerinin tespitine katkıda bulunacak, ders kitaplarının verimliliği belirlenecek ve ilerleyen yıllarda hazırlanacak olan ders kitaplarına da yol gösterici olacaktır. Yapılan alinyazın incelemesi sonucunda, Sosyal Bilgiler alanındaki karşılaştırmalı araştırmaların özellikle de ders kitaplarının incelendiği çalışmaların çok az olduğu görülmüştür. Bu bağlamda araştırmanın yararlı olacağı düşünülmektedir.

1.4 Sınırlılıklar

- Bu araştırma 2005 yılındaki Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na göre hazırlanmış olan 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ve 2017 yılında yenilenen Sosyal Bilgiler öğretim programına göre hazırlanmış olan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ile sınırlıdır.
- İncelenecek olan her iki ders kitabı MEB yayınlarına aittir.

1.5 Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (Dönmez & Yazıcı, 2015).

Karşılaştırma: Kişi veya nesnelerin benzer veya aynı yanlarını incelemek için kıyaslama, mukayese (www.tdk.gov.tr).

Karşılaştırmalı Eğitim: Pratik değer oluşturmada bilimselliği temel alan doğru bir ruh haliyle yabancı eğitim sistemlerini çalışmak ve bu çalışmalar sonucunda

kendimizi anlamaya dönük katkı sağlamak ve daha iyi çalışmalar yapmak (Bakioğlu, 2017).

Ders Kitabı: Herhangi bir derse ait bilgileri, öğrencilerin kendi kendilerine okuyarak sıralı ve doğru bir şekilde öğrenmeleri amacıyla, öğretim programına uygun bir şekilde ve özel bir amaçla hazırlanmış yazılı bir metindir (Sever & Koçoğlu, 2013).

2.BÖLÜM

ALAN YAZIN

Bu bölümde Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler kavramlarına, Sosyal Bilgilerin tarihsel gelişimine, karşılaştırmalı eğitim konusuna, ders kitaplarına 2005 ve 2017 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarına ve ilgili çalışmalara yer verilmiştir.

2.1 Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler Nedir

Bilim ile ilgili birçok tanım yapılmaktadır ve yapılan bu tanımlarda, doğa bilimleri ve sosyal bilimler ayrımı yapılmaktadır. Bu ayrımında incelenen konular bütünü bakımından farklılıklar gözlenmektedir. Bilimin daha çok toplumsal yönünü inceleyen sosyal bilimler ifadesi 19. yy da kullanılmaya başlanmış ve bu yüzyıldan itibaren önemli gelişmeler kaydedildi. Sosyal bilimler maddi dünyanın toplumsal yönünü incelemenin yanında fen, matematik ve güzel sanatlar gibi doğa bilimleri dışında kalan konusu insan ve insan eseri olgular olan beşeri bilimler şeklinde de tanımlanmakta antropoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, dilbilimi, uluslararası ilişkiler, psikoloji, sosyoloji, hukuk, eğitim gibi alt disiplinleri içerisinde barındırmaktadır.

Sosyal bilimler ve doğa bilimlerinin ürettikleri bilgilerin çeşitli yollarla insanlara aktarılması gerekmektedir ve bu aktarım yollarının en önemlisi eğitimidir. Eğitim; sosyal bilimlere ait kazanımları bireylere ya tek tek disiplinler halinde ya da çok disiplinli veya disiplinler arası yaklaşımla öğretmektedir. Sosyal bilimlerin çok disiplinli veya disiplinler arası bir yaklaşımla öğretiminde Sosyal Bilgiler öğrenme alanının tanımı önemli bir yere sahiptir.

Sosyal Bilgiler *“Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir”* (MEB,2005).

Sosyal Bilgiler ile ilgili daha birçok tanım yapılmakla birlikte tüm dünyada genel kabul gören en kapsamlı tanım Amerika’da bulunan ve Sosyal Bilgiler ile ilgili tüm gelişmeleri yürüten Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyidir (NCSS) bu tanım şöyledir:

“Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan çalışma alanıdır” (Tay & Öcal, 2015).

Şekil 1.1. Sosyal Bilimler ile Sosyal Bilgilerin İlişkisi

Şekil 1.1. de görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınmaktadır ve sosyal yaşamı düzenleyen birtakım prensipler bu dersin içeriğini oluşturmaktadır.

2.2 Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar

Sosyal Bilgilerin temel amacı, küreselleşen dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşı olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme becerisini geliştirmek için gençlere yardımcı olmaktır. Bunun için Sosyal Bilgiler eğitimiyle ilgilenen bilim insanları çeşitli çalışmalar yürüterek Sosyal Bilgilerin doğasını oluşturan öğretim yaklaşımlarını tespit etme arayışı içerisine girmişlerdir. Tüm bu gelişmeler geçmişten günümüze kadar Sosyal Bilgilerin farklı anlayışlar temel alınarak geliştirilmesine ortam hazırlamıştır. Barr, Barth ve Shermis, bu anlayışları üç başlık altında belirlemişlerdir (Kaymakçı & Ata, 2012).

Bu geleneksel üç yaklaşım: Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler, Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler, Yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler. İlk yaklaşım olan Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler öğretimi ile ilgili en eski yaklaşımdır. Bu yaklaşımda temel amaç öğrencilere kültürel mirası doğru bir şekilde aktararak, onların iyi bir vatandaş olmalarını sağlamaktır. Kültürel miras aktarılırken, öğrencilere geçmiş ve bugünün ortak süregelen kültürel ve toplumsal değerleri kazandırılmaya çalışılır. Yöntem olarak, vatandaşlıkla ilgili değer ve inanışların öğretmen merkezli bir yaklaşımla aktarılması esastır. İkinci yaklaşım olan, sosyal bilim olarak Sosyal Bilgiler öğretimi, sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve değerlerin kazanılmasının etkili vatandaşlık için en iyi hazırlık olduğu varsayımına

dayanır. Bu yaklaşıma göre öğrenciler, sosyal bilimlerin yapısı (Onların temel kavramları, genellemeleri ve kuramları) ile bilgi toplama ve yorumlama süreçlerini öğrenmelidir. Bu nedenle sosyal bilimciler tarafından tanımlanan önemli bulgular, bakış açıları ve sorunlar, Sosyal Bilgiler programlarının içeriğini oluşturur. Sosyal bilim olarak Sosyal Bilgiler öğretiminde yöntem araştırma-incelemedir. Son yaklaşım ise yansıtıcı inceleme olarak Sosyal Bilgiler öğretimidir. Bu yaklaşımın amacı, öğrencilerin toplumsal ve bireysel problemler karşısında makul, mantıklı ve düşünülerek alınmış kararlara varmalarını sağlamaktır. Yansıtıcı inceleme yaklaşımında içerik, çocuklarda karar verme sürecinin geliştirilmesi için aracı olarak kullanılır. Araştırma-inceleme stratejisi bu yaklaşımın temel yöntemidir (Safran, 2014).

2.3. Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi

Sosyal Bilgiler eğitiminin tarihsel gelişimine değinecek olursak eğitim kurumlarına bir ders olarak ABD’de 1800’lü yılların sonu ve 20. yüzyılın başlarında yaşanan birtakım toplumsal sorunlara karşı ulusal toplum anlayışını oluşturmak için konulmuştur. Hedeflenen gelişme ise “Demokratik toplum için vatandaş yetiştirme” anlayışını yerleştirmektir.

Sosyal Bilgiler bir ders adı olarak ilk kez 1916 yılında ABD’de kullanılmıştır. Bu tarihte toplanan Sosyal Bilgiler Komitesi ortaöğretimde verilen ve temelde tarih dersi merkezli yürütülen yurttaşlık eğitimini çok daha farklı bir perspektiften ele almış ve sosyal eğitimi Sosyal Bilgiler bağlamında tanımlayarak yurttaşlık eğitimini yeniden yapılandırmıştır. ABD’de yapılan çalışmalar daha çok Sosyal Bilgilerin tarihsel gelişimi, Sosyal Bilgilerin gelişiminde rol oynayan önemli bilim insanları ve sosyal eğitimin farklı boyutlarını inceleyen çalışmalar olduğu görülmektedir. Yapılan bu çalışmalar Sosyal Bilgilerin bir öğretim alanı, bir ders olarak gelişim sürecine ışık tutmakta ve Sosyal Bilgilerin gelişimine katkı sunmaktadır (Aktan & Saylan, 2013). 1994 yılında ise yine ABD’de Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) Sosyal Bilgiler dersi için müfredat standartlar belirlenmiştir. Bu standartlar, hem ABD’deki hem de dünyadaki birçok ülkenin sosyal bilgiler müfredatlarını önemli ölçüde etkilemiştir. Bu standartlarda 10 tema belirlenmiştir; Kültür, küresel bağlantılar, insanlar-yerler ve çevreler, üretim, tüketim ve dağıtım başlıca temalardır (Sever, 2015).

Sosyal Bilgilerin ülkemizdeki gelişimine değinecek olursak Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte bu konu alanında önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda 1924 Milli Eğitim Programı'nda yer alan Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vatanîye dersleri birleştirilerek 1926 programında "Yurt Bilgisi" adını almıştır. Tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri 1926 programından 1948 programına dek tek disiplinli öğretim anlayışına bağlı olarak ayrı ayrı okutulmuştur. 1962 ilkokul programında Tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri "Toplum ve Ülke incelemeleri" olarak birleştirilmiştir. 1968 yılına geldiğimizde ise Toplum ve Ülke incelemeleri dersinin adı "Sosyal Bilgiler" olarak değiştirilmiştir. Sosyal Bilgiler dersi kendi ismiyle ilk olarak 1968-69 öğretim yılında bütün ilkokullara, 1970-71 yılında ise deneme niteliğinde ortaokullara girmiştir. Daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 9. Milli Eğitim Şurası kararları uyarınca 15.11.1975 tarih ve 459 sayılı kurul kararı ile temel eğitim 4.,5.,6.,7. ve 8. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersinin okutulmasına karar verilmiştir. Böylece Sosyal Bilgiler dersi 1968'den itibaren, ortaokullarda ise 1975'ten itibaren okutulmaya başlanmıştır (Tay & Öcal, 2015).

2.4. Karşılaştırmalı Eğitim Nedir

Karşılaştırmalı eğitime dair tanımlar incelendiğinde karşılaştırmalı eğitimden beklentiler ve araştırmacının bakış açısına göre şekillendiği görülmektedir. Politika yapıcıların, uygulayıcıların, araştırmacıların önceliklerinin karşılaştırmalı eğitim ile ilgili yapılan tanımları etkilediği gözlenmektedir. Aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı eğitimin nasıl tanımlandığına dair örnekler yer almaktadır (Bakioğlu, 2017).

Tablo 2.1. Karşılaştırmalı Eğitim Tanımları

Araştırmacı	Tarih	Tanım
Sadler	1900	Pratik değer oluşturmada bilimselliği temel alan doğru bir ruh haliyle yabancı eğitim sistemlerini çalışmak ve bu çalışmalar sonucunda kendimizi anlamaya dönük katkı sağlamak ve daha iyi çalışmalar yapmaktır.
Kandell	1933	Eğitim alanındaki sorunlara çeşitli sistemlerdeki farklılıkları karşılaştırmayı temel alan bir yaklaşımla ele almak, problemlerin nedenlerini analiz etme ve nihayetinde problemlerin çözümü doğrultusunda harekete geçmektir.
Hans	1959	Karşılaştırmalı eğitim yalnızca var olan eğitim sistemlerini karşılaştırmak değildir, aynı zamanda yeni sosyal ve ekonomik durumlara en iyi biçimde nasıl hazırlanacağının da tasarlanmasıdır. Karşılaştırmalı eğitim, geleceğe güvenle bakabilmektir.
Mallinson	1975	Karşılaştırmalı eğitimle ifade edilen farklı kültürleri ve bu farklı kültürlerin etkisiyle biçimlenen farklı eğitim sistemlerini sistematik bir sınıma tabi tutmak ve böylece aralarındaki benzerlikleri ve farklılıkları keşfederek sıklıkla benzer noktaları olan problemlere çeşitli çözümler üretme noktasında girişimde bulunmaktır.
Thomas	1998	En kapsamlı anlamda karşılaştırmalı eğitim iki veya daha fazla eğitim kuruluşunun (entities) veya vakasının (events) nasıl ve neden birbirine benzediğini veya birbirinden farklılaştığını incelemesidir. Bir eğitim kuruluşu bu bağlamda öğrenme ve öğretimle bağlantısı olan birey, grup veya örgütleri ifade etmektedir. Vakayla kast edilen ise öğrenmeyi sürdürmeyle ilgili aktivitelere denk gelmektedir.
Phillips	1999	Karşılaştırmalar, entelektüel faaliyetlerin doğası gereğidir. Karşılaştırma, dünyayı anlamada ve deneyimlerimizin sınırlarını çizmede bize olanak sağlayan düşünme süreçlerinin temel yapı taşlarından biridir. Gerçekten de yalnızca karşılaştırmalar yaparak çeşitli yargılara varmamızı sağlayacak birçok sorunun cevabına ulaşılır ve böylece kendimizi uygun biçimde savunabiliriz.
Postleth-waite	1988	Karşılaştırma en net ifadeyle iki ya da daha fazla kuruluşu yan yana koyarak benzerlik ve farklılıklarını ortaya koyma çabasıdır. Bu tanım eğitim alanına uyarlandığında eğitim sistemlerinin aralarındaki ya da içlerindeki benzerlik ya da farklılıkların ortaya konulması anlaşılır. Bununla birlikte kelimenin tam anlamıyla karşılaştırma sayılamayacak birçok çalışmanın karşılaştırmalı eğitim şemsiyesi altında yer aldığı görülmektedir. Bu çalışmalar karşılaştırma olmamakla birlikte genellikle bir ülkenin eğitiminin amaca uygun ele alınan bir yönünün araştırmacının kendi ülkesindeki bağlamında analizini ya da açılmasını içeren çalışmalardır.

Kaynak: Bakioğlu, 2017.

Tanımlar incelendiğinde amaca ve karşılaştırma yapmadaki nedene göre farklı yönlere dönük vurgular içermekle birlikte bu disiplin alanının herkes tarafından kabul edilen bir tanımı yapılamamıştır. Yine de aşağıda sıralandığı şekliyle ortak bir tanım yapılabilir.

Karşılaştırmalı Eğitim:

- ✓ Eğitsel olguları inceler.
- ✓ Kültürel, ekonomik, politik, toplumsal ilişkileri irdeler.
- ✓ Dünya ölçüsünde iki ya da daha çok Bölge, ülke ve kıtaların benzerlik ve farklılıklarını karşılaştırır.
- ✓ Her olguyu kendi eğitim sistemi içerisinde anlama uğraşısı verir.
- ✓ Nihai amacı, eğitime ilişkin sorunları çözmektir (Aynal, 2012).

Disiplinler arası bir bilgi alanı olarak kabul edilen karşılaştırmalı eğitimin tarihi kökenlerine bakıldığında, batı alan yazınındaki yerini 18. yüzyıl sonları ile 19. yüzyılın

ilk yıllarında gerçekleşen Aydınlanma Çağı ile başlayarak günümüze kadar bu değişim ve sürekliliği sağlamıştır. Bir disiplin olarak karşılaştırmalı eğitimin kökü Eflatun'a kadar uzanır ancak ilk kez 1817 yılında Fransız akademisyen Marc-Antoine Julien De Paris'in yaptığı çalışmalar bu disiplinin yeni bir çalışma alanı olarak görülmesini sağlamıştır. Marc-Antoine Julien De Paris'i karşılaştırmalı eğitimin kurucusu ve öncüsü olarak kabul etmemizi sağlayan eseri "Eğitim Konusunda Bir Dizi Sorunlar ve Karşılaştırmalı Eğitim Konusunda Bir Çalışma Taslağı"dır. Karşılaştırmalı eğitimin doğuşu olarak kabul edilen bu eserle Julien, eğitimde karşılaştırma çalışmalarının sistemli bir şekilde yürütülmesi için alana yaptığı katkılardan dolayı "Karşılaştırmalı Eğitimin Babası" olarak anılmaktadır (Öksüz Gül, 2018). Karşılaştırmalı eğitim gelişimini pek çok gelenekten, prensipten, disiplinden ve yöntemden elde etmekte ve birçok ülkenin bu disiplinler arası alana katkı sunduğu görülmektedir. Aşağıdaki tabloda karşılaştırmalı eğitim alanına öncülük etme adına çalışma yapmış kişiler ve ülkelere yer verilmiştir.

Tablo2.2.Ükelere Göre Karşılaştırmalı Eğitimin Öncüleri

Ülke	Karşılaştırmalı Eğitim Öncüleri	Yıl
Fransa	M. A. Jullien	1817
Kanada	P. Sandiford	1918
Almanya	E. Kriek	1925
ABD	I.L. Kandel	1933
İngiltere	J.A Lawyers	1946
	N. Hans	1959
Türkiye	Fatma Varış	1967
	Kemal Aytaç	1970

Kaynak: Aynal,2012.

Türkiye'deki karşılaştırmalı eğitim çalışmalarının gelişimine bakıldığında, ilk defa Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde Prof. Dr. Fatma Varış ve iki yabancı profesörün katkısıyla 1967 yılında verilen " Mukayeseli Eğitim" dersi ile başlamıştır. Bu bilim insanlarının yazmış oldukları mukayeseli eğitim adlı kitap, Türkiye'de bu alanda yazılmış ilk eser olarak değerlendirilmektedir. 1970'lere geldiğimizde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesine bağlı bir " Mukayeseli Eğitim Araştırmaları Enstitüsü" kurulmuştur. Adil Türkoğlu'nun 1985'te yazdığı Fransa, İsviçre ve Romanya eğitim sistemlerini incelediği eseri, Özcan Demirel'in 1992 de yayınladığı Karşılaştırmalı Eğitim isimli eseri de Türkiye'deki karşılaştırmalı eğitim çalışmalarının ilkleri arasındadır. 1970-1990'lardaki bu hızlı gelişmelere karşın bugün Türkiye'de Eğitim Bilimleri alanında ve üniversitelerde

karşılaştırmalı eğitim alanının henüz istenen düzeyde gelişmiş olduğu görülmemektedir. Eğitimde kaliteyi yakalamak için eğitim sistem ve programları, bir başka ülke veya bölgenin sistem ve programlarıyla kendini mukayese etmek zorundadır. Bu açıdan bakıldığında üniversitelerde karşılaştırmalı eğitim anabilim dallarının yaygınlaşması kaçınılmazdır (Tekgöz, 2017).

Karşılaştırmalı Eğitimin Amaçları:

1. Eğitim sistemlerine, sorunlarına ve etkinliklerine ilişkin geçerli bilgiler elde etmek.
2. Yerel, ulusal ve uluslararası bir konu olan eğitimde, bir dizi hipotezi, gerekli yöntem ve Teknikleri, yorum için gerekli esasları ve sonuçları geliştirmek.
3. Eğitime etkin olan etmenlerin, çeşitli ülkelerdeki evrimini ve görünümünü inceleyerek, Eğitim politikasının saptanmasına yardım edecek görüşü kazandırmak.
4. Bir ülkenin kendi eğitim sistemini geliştirmesi için kuramsal ve uygulamalı olarak katkıda bulunmak (Demirel, 1996).

2.5. 2005 ve 2018 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programları

Dünyadaki gelişmeler insanların sosyalleşmesinin, bir arada yaşamasının önemini artırmış, insanın bunu anlaması ve sorunlarını en aza indirmesi Sosyal Bilgiler'i ortaya çıkarmıştır. Ülkemizde Sosyal Bilgiler dersinin gelişimi ise Cumhuriyet'ten günümüze kadar sürmüştür, dersler içinde önemini her geçen gün artırmıştır (Koyuncu, 2015). Sosyal Bilgilerin, millet olma bilincine sahip olma, vatandaşlık aktarımı gibi değerleri benimsetmesinden dolayı etkin bir şekilde uygulanabilmesi eğitimde kalitenin artırılması, gereksinimlere yanıt verebilen nitelikli öğretim programlarının geliştirilmesiyle mümkündür. Ülkemizde Sosyal Bilgiler öğretimiyle ilgili en büyük değişiklik 2005 yılında yapılmış bu programla beraber köklü değişikliklerin hayata geçirildiği görülmüştür. Program geliştirmenin kendini sürekli yenileyen, geliştiren bir yapısı olduğu düşünüldüğünde 2005 yılı Sosyal Bilgiler öğretim programı 2018 yılında tekrar birtakım düzenlemeler ve değişikliklere tabi tutularak yenilenmiştir (Akpınar & Kaymakçı, 2012). Nitekim yapılan bu çalışma sonucunda elde edilen birtakım bulgular vardır ve bu bulgular genel olarak değerlendirildiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

2005 ve 2018 yılı Sosyal Bilgiler programlarının yaklaşım olarak öğrenciyi merkeze alan bir anlayış üzerine kurulduklarını ancak 2018 programında önemli değişiklikler olduğu görülmektedir. Programlar amaç bakımından değerlendirildiğinde, 2018 programında en büyük değişikliğin kazanımlar düzeyinde gerçekleştiğini, kazanım sayılarının azaltılarak (2005 programında yer alan 174 kazanım, 2018 programında 131'e düşürülmüştür) daha fazla bilgi aktarımı yerine daha çok beceri temelli bir anlayışa doğru kaydığı 2005 programına göre daha sade hazırlandığı görülmektedir. Ancak Atik & Aykaç (2017) araştırmalarında 2005 programının önemli bileşenlerinin, sade program hazırlama amacıyla göz ardı edilmesiyle programda önemli eksiklikler meydana geldiğini ifade etmişlerdir.

Programların öğrenme-öğretme süreci incelendiğinde, 2005 programında yer alan öğrenme-öğretme süreci etkinlik örneklerinin kaldırıldığı maddeler halinde açıklamalara yer verildiği görülmüştür. Programın uygulayıcısı olan öğretmenler için örnek olacak nitelikte, öğretmenleri sınırlamayan, yaratıcılıklarını kullanabilecekleri sınıf düzeyinde etkinlik örneklerine, metin işleme ve değerlendirme örneklerine yer verilmemesi önemli bir eksiklik olarak tespit edilmiştir. Programların içerik boyutu incelendiğinde, öğrenme alanlarında önemli değişiklikler olduğu görülmüştür. 2005 yılı programında dokuz tane olan öğrenme alanı sayısı 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programında yediye düşürülmüştür ve "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanı programa konulmuştur (Atik & Aykaç, 2017). Üniteler, beceriler, değerler, kavramlar, ara disiplinler, belirli gün ve haftalar ile Atatürkçülük konularının yer alma durumları da yeni programda değişmiştir. 4 ve 5. sınıflarda "ünite adı" yerine "öğrenme alanı" adı kullanılmışken 6 ve 7. sınıflarda "öğrenme alanı" yerine "ünite adı" kullanılmaya devam edilmiştir. 2005 programında 20 tane değer belirlenmişken bu sayı 2018 programında 18'e düşürülmüştür. Adil olma, hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, temizlik değerleri kaldırılarak yerlerine adalet, eşitlik ve tasarruf değerleri konmuştur. 2005 programında 15 olan beceri sayısı 2018 de 27'ye çıkarılmıştır. Bu durum becerilerin öneminin daha da arttığını göstermesi bakımından önemlidir. 2005 programında kavram öğretimi tablo halinde açıklamalarıyla verilmişken 2018 programında kavram öğretimiyle ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Yine aynı şekilde 2005 programında 8 ara disiplin belirlenmişken 2018 programında ara disiplinlere yer verilmemiştir. Belirli gün ve haftalar ile Atatürkçülük konularının 2018 programında ayrı bir başlık altında yer almadığı da tespit edilen bir diğer sonuçtur.

Programların ölçme-değerlendirme boyutu incelendiğinde 2005 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2005, s.109) da “Ölçme ve Değerlendirme” başlığı altında Alternatif ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarından bahsedilmiştir (Gözlem, Projeler, Portfolyolar vb.). 2018 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim programına (2018, s.5) bakıldığında “Öğretim Programlarında Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı” başlığı altında bu konuya yer verildiği, konuyla ilgili 7 madde belirlendiği ve hiçbir şekilde alternatif ölçme-değerlendirme etkinlik örneklerinin verilmediği görülmektedir (MEB, 2018).

Yeni uygulanmaya başlanan 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın 2005 programından çok farklı olduğu 2018 programı ve sonrasında ortaya çıkacak programların etkililiği açısından, program geliştirme çalışmalarının bilimsel temellere dayandırılması, ihtiyaç analizi yapılarak önceki programların olumlu yönleri alınarak yeni programların geliştirilmesinin daha etkili olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, 2018 programının öğrencilerde hedeflenen bilgi, beceri ve düşünce gelişimini sağlayıp sağlayamadığına dair nicel ve nitel araştırmalarla programın ne kadar etkili olduğu ortaya konulabilir (Atik & Akçay, 2017).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın Sosyal Bilgiler programında 2017 yılında yaptığı ve 2018 yılında tekrar revize ettiği program 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde ifade edilen “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları” ile “Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri” esas alınarak hazırlandığından Eğitim ve öğretim programlarıyla sürdürülen tüm çalışmalar; okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim seviyelerinde birbirini tamamlayıcı bir şekilde aşağıdaki amaçlara ulaşmaya yöneliktir (MEB, 2018).

- 1. Okul öncesi eğitimi tamamlayan öğrencilerin bireysel gelişim süreçleri göz önünde bulundurularak bedensel, zihinsel ve duygusal alanlarda sağlıklı şekilde gelişimlerini desteklemek.*
- 2. İlkokulu tamamlayan öğrencilerin gelişim düzeyine ve kendi bireyselliğine uygun olarak ahlaki bütünlük ve öz farkındalık çerçevesinde, öz güven ve öz disipline sahip, gündelik hayatta ihtiyaç duyacağı temel düzeyde sözel, sayısal ve bilimsel akıl yürütme ile sosyal becerileri ve estetik duyarlılığı kazanmış, bunları etkin bir şekilde kullanarak sağlıklı hayat yönelimli bireyler olmalarını sağlamak.*

3. *Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak.*
4. *Liseyi tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, millî ve manevi değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır bireyler olmalarını sağlamak.*

2017 yılı sosyal bilgiler öğretim programında belirtilen ve 2018 yılı programında revize edilen hedeflerin gerçekleşmesi, öğretim materyallerinin başında gelen ders kitaplarının bu hedeflere paralel hazırlanmasıyla işlevsellik kazanacaktır.

2.6. Ders Kitapları

Ders kitapları yazılı kültürün eğitime bir mirasıdır ve bu bakımdan ders kitabının tarihini yazının tarihi ile ilişkilendirmek yanlış olmayacaktır. Ders kitabının ilk defa Eski Mısır’da M.Ö.4000 yıllarında papirüs rulesi üzerine yazılıp çizilmiş matematik, tıp ve geometri ile ilgili olduğu ifade edilmektedir. Comenius’un ilk defa resim kullandığı ders kitaplarının modern anlamda matbaanın icadıyla birlikte yaygınlaştığı ileri sürülebilir. Günümüzde ders kitapları öğretim programına uygun olarak hazırlanan ve bu açıdan da programa uygun bir organizasyon sağlayan eğitim materyallerinden biridir. Yıllardır süregiden eleştirilere rağmen ders kitapları eğitimin temel araçlarından biri olarak kalmaya devam etmektedir (Akbaba, 2013) .

Günümüz toplumlarında bireylerin çevrelerinde karşılaştıkları problemlerle ilgili konuları geçmişe oranla daha kolay ve çabuk öğrendikleri genel kabul gören bir gerçektir. Bireylerin yaşama ilişkin ilk deneyimleri ailede ve yakın çevrede başlar, okulu kapsayacak biçimde genişler. Öğrenciler, yaşadıkları çevrede ve içinde buldukları dünyada meydana gelen değişiklikleri daha iyi anlayabilmek için olay ve olguları kavramalarını kolaylaştıracak araç ve gereçlere gereksinim duyarlar. Bu araçların en başında eğitimin temel taşı olan ders kitapları gelmektedir. Bir derste,

bilgilerin öğrenciye aktarımı sırasında öğrencinin yaş ve hazırbulunuşluk düzeyi ile öğretim programları dikkate alınarak hazırlanıp basılı eğitim aracı olarak kullanılan ders kitabı “*Her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış basılı eser*” olarak tanımlanmaktadır (Ceyhan & Yiğit, 2005).

Eğitim konusunda yapılan çalışmalar öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor davranışlarının geliştirilip pekiştirilmesinde ders kitaplarının büyük bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor yönlerine hitap eden ve 2005 yılı Sosyal Bilgiler öğretim programıyla birlikte de uygulanmaya başlanan Sosyal Bilgiler ders kitapları güncellenmiştir. Yapılandırmacı anlayış doğrultusunda düzenlenen ders kitaplarında, davranışçı anlayışa göre yazılan ders kitaplarının aksine doğrudan bilgi aktarıp, tanımlar veren, sınıflandırmalar yapan, değerleri şekillendiren uzun, kapsamlı bilgi kalıplarına yer verilmemektedir. Öğrencilerin hayata dair deneyimlerini harekete geçiren, tanımların ve anlamların neler olabileceğini hissettiren/sezdiren ve öğrenciyi kişisel anlam yaratma çabası içerisine sokan bir içerik söz konusudur. Bu kapsamda Yapılandırmacı bir ders kitabının öğrencilerin bireysel dünyalarını inşa etmelerine olanak tanıyan görseller ve etkinlikler içermesi gerektiği söylenebilir (Akbaba, 2013) .

Etkili bir ders kitabının eğitim ve öğrenci için yararlarına değinmek gerekirse: Daha çok sunuş yoluyla gerçekleştirilen öğretme işini görsel öğelerle destekleyerek kuvvetlendirir; ders sırasında hem öğrenci hem de öğretmen için geri dönüt sağlayarak işlenenlerin yeniden gözden geçirilmesini sağlar; öğrencilerin etkinlikler yoluyla eğlenerek öğrenmesine katkı sunarak her öğrencinin bağımsız çalışmasını destekler; önerilen kaynaklarla araştırma yapmaya yönlendirir; öğrencilerin olaylara çok boyutlu açıdan bakmalarını sağlayarak kendi bakış açılarını oluşturmalarını ve “Eleştirel Düşünme” becerilerinin gelişimini sağlar; öğretimi sıradanlıktan kurtararak derse olan ilgiyi artırır; öğrencileri çalışmaya özendirir; problemleri anlamaya ve çözüm yolu üretmelerine olanak sağlar; ünite sonlarında yer alan değerlendirme bölümleriyle öğrencilerin kendilerini sınavabilmeleri için seçenekler sunar; önemli bölümlere yönlendirme yaparak öğrencilerin bilginin özünü görmelerini sağlar (Kalıpcı, 2008).

2.7. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde Sosyal Bilgiler ders kitaplarını farklı yönlerden inceleyen çalışmalara kısaca değinilmiş, araştırma makalelerine, yüksek lisans ve doktora tezlerine yer verilmiştir. Aşağıda bu araştırmalarla ilgili ayrıntılar yer almaktadır.

2.7.1. Makaleler

Mentiş Taş (2007), “*Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi*” başlıklı makalesinde ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin yeni Sosyal Bilgiler öğretim programı esas alınarak hazırlanmış yeni Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ilişkin görüşlerini incelemiştir. Konya il merkezinde bulunan 153 ilköğretim okulunun % 50’sini oluşturan 76 ilköğretim okulunda görev yapan 4. ve 5. sınıf öğretmenleri araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırma sonucuna göre öğretmenler yeni Sosyal Bilgiler ders kitabını tasarım, görsel düzen, fiziksel yapı, dil ve anlatım bakımından olumlu değerlendirirken; içerik bakımından kısmen olumlu değerlendirmişlerdir.

Dursun & Eşgi (2008), “*4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretimi Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi*” başlıklı makalelerinde 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretimi ders kitaplarını önceden belirlenmiş olan 48 görsel tasarım ilkesine göre değerlendirmişlerdir. 2005–2006 öğretim yılında kullanılan 6 Sosyal Bilgiler ders kitabı araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Sonuçta görsel tasarım ilkelerini bütünüyle dikkate alan bir Sosyal Bilgiler ders kitabının örneklem içerisinde bulunmadığı görülmüştür.

İncekara & Karatepe (2010), “*Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeni Program Temelinde Ders Kitaplarına Yönelik Düşünceleri*” başlıklı makalelerinde Sosyal Bilgiler ders kitaplarını Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine dayalı olarak incelemişler, kitapları fiziki yapı ve içerik bağlamında değerlendirmişlerdir. Araştırmanın sonucunda Sosyal Bilgiler ders kitapları, Sosyal Bilgiler öğretmenleri açısından fiziki yapı ve görsellik bağlamında yeterli görülürken içerikle ilgili üzerinde durulması gereken önemli noktaların bulunduğu tespit edilmiştir.

Nalçacı (2011), “*İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Erzurum Örneği)*” başlıklı makalesinde ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının; fiziksel yapısı, tasarımı, dili, görsel düzeni, programa uygunluğu ve bilimsel içeriğine ilişkin öğretmen görüşlerinin cinsiyet,

ders kitabı incelemesiyle ilgili eğitim alma, kıdem ve Sosyal Bilgiler programı hakkında bilgi düzeyleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini 2008-2009 öğretim yılında Erzurum ili merkez ilçelerinde ilköğretimde görev yapan 5. sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının; fiziksel yapısı, tasarımı, dili, programa uygunluğu ve bilimsel içeriğine ilişkin öğretmen görüşlerinde; ders kitabı incelemesiyle ilgili eğitim alma ve Sosyal Bilgiler programı hakkında bilgi düzeyleri değişkenleri açısından bir farklılık görülmemiştir.

Gülersoy (2013), “ *İdeal Ders Kitabı Arayışında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi*” başlıklı makalesinde Ortaokul 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları örnek bir inceleme yoluyla fiziksel, eğitsel, görsel ve dil-anlatım özellikleri açısından incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kitap içeriğini anlatan bir önsözün, ünite başlarında o ünite nelerin öğretileceğinin belirtildiği kazanım ifadelerinin, ünite sonunda bir özet kısmının, kitap sonunda indeks ve kullanışlı tarihi-coğrafi haritalardan oluşan küçük bir atlasın olmamasının, metin kısımlarında konu anlatımlarının yetersizliğinin dikkat çeken eksiklikler olduğu tespit edilmiştir.

Şahin (2014), “*Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi*” başlıklı makalesinde MEB tarafından onaylanan ilköğretim 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma betimsel tarama modeliyle gerçekleştirilmiş bir araştırmadır. Veriler, ilgili ders kitaplarında yer alan “İpek Yolundan Türkler” ünitesinden elde edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, ders kitaplarında, resim, fotoğraf, harita, tablo, kronolojik sıralamalar kullanılmış ancak şema, grafik, kavram haritası, bulmaca, kavramsal karikatür kullanılmamış; kullanılan görsel öğelerin ise mesaj tasarım ilkeleri açısından etkili olmadığı sonucuna varılmıştır.

Atayeter, Arslan, Sakar & Tozkoparan (2017), “*2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Coğrafya Görselleri Yönünden Değerlendirilmesi*” başlıklı makalelerinde 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Türkiye de okutulan Sosyal Bilgiler 5. sınıf kitaplarında yer alan coğrafya konularının anlatımında kullanılan görselleri (haritalar, şekiller, tablolar, vs), coğrafya eğitim-öğretim ilkeleri açısından incelemişlerdir. Kitapta yer alan görseller eğitim-öğretimde coğrafya konularının hedefleri ve kazanımları açısından değerlendirilmiştir. Sonuç olarak

bütünüyle ele alındığında ders kitabının görseller açısından başarılı ancak eksik olarak olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle öncelikle ders kitabının kapağında başlanarak gerekli yenileme ve düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Ayrıca özellikle ünitelerin giriş fotoğraflarının coğrafya konularını da yansıtacak şekilde yenilenmesi ve buralara daha uygun görsellerin eklenmesi gerekmektedir. Bazı konuların içerisinde görsel sayısının oldukça bol olmasına karşın bazı konularda az olması, konuların somutlaştırılması açısından sorun oluşturduğu için buralarda zenginleştirme yapılması gerekmektedir.

Tay & Danabaş (2018), “1968 İlkokul Programı ile 1998-2005-2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’na Göre Hazırlanan 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi” başlıklı makalelerinde 1968 İlkokul Programına ve 1998-2005-2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’na göre hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını dil ve anlatım boyutunda incelemişlerdir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre ilgili ders kitaplarının dil ve anlatım yönünden büyük oranda yanlışlıklar içerdiği; bu yanlışlıkların 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’na göre hazırlanan ders kitabında tamamen olmasa da büyük oranda giderildiği görülmüştür.

2.7.2. Yüksek Lisans Tezleri

Yıldırım (2006), “Türkiye’de İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler İle Azerbaycan’da 6. ve 7. Sınıf Tarih Derslerinin Muhteva Yönünden Karşılaştırılması” başlıklı yüksek lisans tezi sonucunda Azerbaycan’da okutulan ders kitaplarının görsellik, kapak tasarımı, kullanılan yazı karakteri ve sayfa düzenlerinin ilköğretim çağındaki öğrencilerin derse ilgisini çekecek bir şekilde hazırlandığı görülmektedir. Türkiye’de 6. ve 7. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarında ise görsellik, kullanılan yazı karakteri, kitapların iç ve dış tasarımları ve sayfa düzenleri Azerbaycan’daki ders kitapları kadar öğrencinin ilgisini çekici olmadığı görülmektedir.

Saçlı (2007), “Türkiye’de İlköğretim Okullarında Okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitapları İle Amerika Birleşik Devletleri’nin Virginia ve Los Angeles Eyaletlerinde Aynı Yaş Grubundaki Öğrencilere Okutulan Ders Kitaplarının Şekil ve İçerik Yönünden Karşılaştırılması” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasının sonucunda bir devletin gelişmişlik düzeyinin o devletin eğitim sistemi ile yakından ilişkili olduğu ve eğitim-öğretimde başarıyı yakalamak için öncelikle ders kitaplarının, gerek görsellik

gerekse içerik bakımından zenginleştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencileri düşündürmeye, araştırmaya sevk eden performans ödevlerinin verilmesi ve öğrencilere takım ruhunu aşıl原因an proje çalışmalarının yaptırılması gerektiği belirtilmiştir.

Çetin (2016), “*İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi*” başlıklı yüksek lisans tezinde 2015-2016 eğitim öğretim yılında Ağrı ilinde okutulmakta olan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının öğretmen görüşleri doğrultusunda biçimsel özellikler, içerik, kullanılan dil unsurları, ölçme ve değerlendirme açısından analiz edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucunda; öğretmenler ders kitabını biçimsel özellikler, içerik, kullanılan dil unsurları açısından olumlu bulmuşlardır. Ancak içerik ve ölçme- değerlendirme konusunda yeterli bulmadıkları tespit edilmiştir.

Güler (2016), “*Farklı Yayınevlerine Ait Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi (Muğla İli Örneği)*” başlıklı yüksek lisans tezinde 5. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının, fiziksel tasarımı, içerik, görsel tasarımı, dil ve anlatım özellikleri ile ölçme ve değerlendirme kazanımları ile ilgili, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma, 2014-2015 yılları arasında Muğla merkez ve ilçelerindeki ortaokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile yapılmıştır. Tarama modelinde gerçekleştirilen araştırmada veriler anketlerle toplanmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler ders kitaplarının fiziksel tasarımı, görsel tasarımı, içeriği, dil ve anlatım özellikleri ile ölçme ve değerlendirmeye ilişkin öğretmen görüşlerinin yüzdeleri ve ortalamaları incelendiğinde cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ancak kıdeme göre farklılık görülmüştür.

Taşkın (2017), “*Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Kullanılan Görsellerin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi*” başlıklı yüksek lisans tezinde İstanbul ilinde 2015-2016 Eğitim-Öğretim yılında okutulan ortaokul 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görsellerin eğitim öğretim açısından niteliğini ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışmada betimsel yöntem ve doküman incelemesi birlikte kullanılmıştır. Katılımcılar ilgili ders kitaplarındaki görselleri 5 ve 6. sınıf düzeylerinde “biçim ve içerik yönünden”, 7. sınıf düzeyinde ise “anlam yönünden” diğer alanlara göre daha zayıf bulmuşlardır. Katılımcıların büyük bir kısmı incelenen

ders kitaplarındaki görsellerin öğrenciyi düşündürücü bir özelliğe sahip olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcıların yarısı görsellerin boyutlandırılmasını yeterli bulmamıştır. Benzer şekilde katılımcıların yarısına yakını görsellerin güncellikten uzak olduğunu ortaya koymuştur. Sosyal Bilgiler gibi görselliğin özellikle büyük öneme sahip olduğu bir ders için 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarındaki görsellerin eğitim-öğretim için gereken niteliklerden uzak olduğu görülmüştür.

İşbilir (2019), “5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezi sonucunda; Sosyal Bilgiler öğretmenleri kitabı, fiziksel tasarım, içerik, görsel tasarım, dil ve anlatım, ölçme değerlendirme alt boyutları açısından değerlendirmiş ve kitabı genel anlamda yeterli görmüşlerdir. Öğretmenlerin cinsiyet, mesleki kıdem ve mezun oldukları alan değişkenine bağlı olarak kitabın içerik, görsel tasarım, dil ve anlatım, ölçme değerlendirme alt boyutlarına yönelik görüşlerinde anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır. Ancak mesleki kıdeme bağlı olarak öğretmenlerin kitabın fiziksel tasarımına ilişkin görüşlerinde anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür.

2.7.3. Doktora Tezleri

Kıyıcı (2003), “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında İçeriğin Hazırlanması” başlıklı doktora tezinde Sosyal Bilgiler ders kitaplarında içeriğin düzenlenmesi konusunu ele almıştır. Araştırmanın sonucunda; içeriğin düzenlenmesinde öğrenci özelliklerinin göz önünde bulundurulması, içerikte sunulan bilgilerin bilimsel, güncel, gelişme-değişmelere açık olmasına dikkat edilmesi ve içeriğin hazırlanmasında öğrenme öğretme durumlarına da dikkat edilmesi gerektiği belirlenmiştir.

Kulantaş (2007), “4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Öğrenci Ders ve Çalışma Kitapları İle Öğretmen Kılavuz Kitaplarının, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” başlıklı doktora tezinde ilköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabının, öğretmen, öğrenci ve veli görüşleri doğrultusunda genel bir değerlendirmesini yapmak; ilgili kitapların eksik ve hatalı yönleri belirlenerek daha etkin, işlevsel ve verimli olabilecek ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitaplarının hazırlanmasına katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitaplarında: 1) İçerik 2) Fiziksel ve görsel özellikler 3) Dil ve anlatım 4) Ölçme ve değerlendirme boyutları ile ilgili

olarak eksiklerin bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerinin okulun bulunduğu yerleşim bölgesine göre değişmesi, kitapların çevre ve bireysel farklılıklara uygun hazırlanmadığı sonucunu beraberinde getirmiştir.

Çetin (2018), “ *Suudi Arabistan Krallığı ve Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Bilgiler Öğretim Programları, Ders Kitapları ve Çalışma Kitaplarının Karşılaştırmalı Analiz*” başlıklı doktora tezinde Suudi Arabistan ve Türkiye Sosyal Bilgiler Programları, ders kitapları ve çalışma kitapları amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreci, ölçme ve değerlendirme boyutları açısından karşılaştırılmıştır. İlgili çalışmada Suudi Arabistan 4., 5., 6., 7., 8., ve 9. sınıf Sosyal Bilgiler programları, ders kitapları ve çalışma kitapları ve Türkiye 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler programları, ders kitapları ve çalışma kitapları araştırmanın amacına uygun olarak kullanılmıştır. Sonuç olarak; çalışmada ele alınan öğretim programlarının amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreci, ölçme ve değerlendirme boyutları bakımından farklı özellikleri olduğu, ders kitapları ve çalışma kitaplarının da bazı farklılıkları içerdikleri saptanmıştır.

3.BÖLÜM

YÖNTEM

Bu araştırma doküman incelemesi yöntemi ile gerçekleştirilmiş, nitel bir araştırma olup, verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Nitel çalışmalar genel olarak tür, amaç ve nitelik açısından çeşitlilik gösterirler ve bulgular, üç farklı veri toplama şeklinde yapılır. (1) derinlemesine, açık uçlu mülakatlar; (2) doğrudan gözlem ve (3) yazılı dokümanlar. Bu üç farklı veri toplama yoluyla detaylı alan notları toplanmaktadır. Bu alan notlarından elde edilen büyük çapta ham veri, araştırmacının metodolojik becerisine, duyarlılığına ve dürüstlüğüne dayanarak içerik analizine tabi tutulup önemli tema, kategori, açıklayıcı durum örneklerine ayrılıp okunabilir anlatı metinlerine dönüştürülür (Patton, 2018). Nitel araştırma yöntemleri sosyal bilimler alanında araştırma yapan bilim insanları tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Nitel çalışmalar birden fazla bilimsel soruyu bir şemsiye altında toplayan kavram olmakla birlikte araştırma konusunun kendi doğal ortamında incelenmesini sağlayan çalışmalar olarak tanımlanmaktadır (Bayyurt & Seggie, 2017). Nitel araştırmanın tarihsel gelişimine bakıldığında antropoloji, sosyoloji ve gazetecilik, eğitim, toplum hizmeti, sağlık, hukuk gibi çeşitli uygulama alanlarına kadar uzandığı söylenebilir. Nitel araştırmanın özellikle 20. yüzyılın sonlarında tek başına bir araştırma metodolojisi haline geldiği, derin ve ayrıntılı konularda çalışmaya imkân verdiği görülmektedir.

3.1 Kaynak ve Materyaller

Araştırmanın kaynak materyallerini; 2005 yılındaki Sosyal Bilgiler öğretim programına göre hazırlanmış olan 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ve 2017 yılındaki programa göre hazırlanmış olan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır. Bunlardan 2014 yılı ders kitabı elektronik formatta elde edilmiştir. Ancak ilgili ders kitabının ön ve arka kapak fotoğrafları Ankara'da bulunan T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Ferit Ragıp Tuncor Arşiv ve Dokümantasyon Kütüphanesinden elde edilmiştir. 2017 yılı ders kitabı ise elden temin edilerek kullanılmıştır. Aşağıda yer alan Tablo 3.1'de 2014 ve 2017 yılı 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının tanıtımı şu şekilde verilmiştir.

Tablo 3.1. 2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Genel Tanıtımı

	2014 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı
Öğretim Kademesi	İlköğretim	Ortaokul
Yazarlar	Dr.Samettin Başol Dr. Fatma Ünal Hikmet Azer Abdullah Yıldız Ömer Faruk Evirgen	Ömer Faruk Evirgen, Jülide Özkan Suna Öztürk Zuhal Özduval
Yayınevi	MEB	MEB
Yayın Yılı	2014	2017
Editör	Doç.Dr.İsmailHakkı Demircioğlu	Doç.Dr. Adnan Altun Doç.Dr. Süleyman Elmacı Yrd. Doç.Dr. Adem Beldağ
Program Geliştirme Uzmanı	Meryem Eraslan	Hüseyin Çevik
Dil uzmanı	Nazlı Yıldız	Erkan Şahin
Ölçme Değerlendirme Uzmanı	Dr. Nurcan Ateşok Deveci	Çetin Toraman
Baskı Adedi	388.648	1.561.396
Görsel Tasarım	Hatice Cıvır İhsan Türk Nuri Özgür Ünal	Kitapta bulunan tüm görsel ve çizimler Milli Eğitim bakanlığınca temin edilen tasarımcı firma tarafından hazırlanmıştır
Rehberlik Uzmanı	Nurten Özban	Zeynep Çelik Soysal
Ünite Sayısı ve Öğrenme Alanı Sayısı	8	7
Baskı Sayısı	5.Baskı	1.Baskı

Her iki ders kitabı MEB tarafından hazırlanmasına rağmen bazı farklılıklar içermektedir. Nitekim öğretim kademesi bakımından bir farklılık olduğu göze çarpmaktadır. 2014 yılı ders kitabında “İlköğretim” kademesi,2017 yılı ders kitabında “Ortaokul” olarak değiştirilmiştir. Her iki ders kitabında ünite ve öğrenme alanı sayıları da farklılık göstermektedir. 2014 yılı ders kitabında 8 tane ünite varken,2017 yılı ders kitabında 7 tane öğrenme alanı vardır. Bu isim değişikliğine 2017 yılında yenilenen ve 2018 yılında tekrar revize edilen sosyal bilgiler öğretim programında yapılan değişiklik

kaynaklık etmiştir. Bahsedilen bu değişiklik her iki ders kitabı arasında baskı adedi ve baskı sayısı bakımından da bir farklılığa yol açmıştır. İlgili ders kitapları görsel tasarım bakımından da bir farklılık içermektedir. 2014 yılı ders kitabını alanında uzman 3 kişi taarlamişken,2017 yılı ders kitabının görsel tasarımı MEB tarafından temin edilen tasarımcı bir firma tarafından hazırlanmıştır. Her iki ders kitabının genel tanıtım bilgilerinden yola çıkarak ileride hazırlanacak olan ders kitapları için yazarlar hakkında kısa ve öz bilgiler hazırlanması, yaptıkları çalışmalara değinilmesi artı bir özellik olacaktır.

3.2 Verilerin Toplanması ve Analizi

Nitel araştırmada, geleneksel olarak üç temel veri toplama şekli bulunmaktadır. Bunlar; görüşme, gözlem ve doküman incelemesidir (Merriam, 2015). Bu araştırmada veriler “Doküman İncelemesi” yöntemi ile elde edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Bu tür araştırmalarda araştırmacı ihtiyacı olan veriyi gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilmektedir. Doküman incelemesinin aşamaları; dokümanlara ulaşma, özgünlüğü (Orijinallik) kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme, veriyi kullanmadır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Doküman incelemesinde verilere internet üzerinden ulaşılabilceği gibi kütüphaneler üzerinden de ulaşılabilir. Bu araştırmanın dokümanları olan 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı bilgisayar ve internet kullanılarak elektronik bir formatta elde edilmişken,2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı elden tedarik edilmiştir.

Dokümanlar elde edildikten sonra anlaşılması ve çözümlenmesi aşamasına gelinmiştir. Araştırmacı tarafından 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları belirli bir sistem ölçüsünde biçimsel özellikler, görsel kaynaklar ile ölçme değerlendirme açısından betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Nitel verilerin analizinde bilim dünyası tarafından kabul gören birkaç yöntem olmasına karşın genel olarak Strauss ve Corbin (1990) ‘ın yapmış olduğu sınıflama esas alınarak betimsel ve içerik analizi olarak iki alanda sınıflama yapılır. Bu araştırmada verilerin analizinde bir nitel araştırma tekniği olan betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz, elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip, yorumlanmasıdır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde

okuyucuya sunulmasıdır. Betimsel analiz dört aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar şu şekildedir; Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması, bulguların yorumlanması (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu araştırmada, veriler Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (MEB, 2016) ile Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler (Editör: Bülent Akbaba) kaynakları referans alınarak elde edilmiştir. 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları biçimsel özellikler, görsel kaynaklar ve ölçme değerlendirme açısından çözümlenmiştir. Elde edilen bulgular sistematik bir biçimde betimlenmiştir. Daha sonra bu betimlemelerin yardımıyla benzerlik ve farklılıklar tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.3 Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliliği

Sonuçların inandırıcılığı, bilimsel araştırmanın en önemli ölçütlerinden biri olarak kabul edilir. Geçerlik ve güvenilirlik bu açıdan araştırmalarda en yaygın olarak kullanılan iki ölçüttür. Her araştırmacıdan, kullanılan veri toplama araçlarının ve araştırma deseninin geçerliğini ve güvenilirliğini çok dikkatli bir şekilde test etmesi ve sonuçları okuyucuya rapor etmesi beklenir. Nitel araştırmalarda geçerlik, araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu biçimiyle ve olabildiğince yansız gözlemesi anlamına gelmektedir. Ayrıca, toplanan verilerin ayrıntılı bir şekilde rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir araştırmada geçerliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu araştırmada geçerliğin sağlanabilmesi amacıyla seçilen ders kitapları olduğu biçimiyle ve yansız olarak incelenmiştir. Ayrıca, veriler ayrıntılı olarak rapor edilmiş ve sonuçlara ilgili ders kitaplarından alınan bilgilerin karşılaştırmalı olarak incelenmesi yoluyla ulaşılmıştır.

Nitel araştırmaların değerlendirilmesinde kullanılan en önemli ölçütlerden birisi de araştırma sonucunda elde edilen verilerin analiz ve sonuçlarının güvenilir olması gerektiğidir. Nitel araştırmalardaki güvenilirlik, yapılan araştırmada elde bulguların yeniden üretilip üretilmemesi ile ilgilidir. Diğer bir deyişle, eğer çalışma yeniden yapılırsa aynı sonuçlar ortaya çıkabilir mi? (Merriam, 2015). Bu tanımdan yola çıkarak nitel bir çalışmada detaylı alan kayıtlarının alınması, araştırma ekibi tarafından doğru ve kapsamlı bilgi sağlanması, doğruluk için alan notlarının katılımcılar tarafından incelenmesi, ses ve görüntü kayıtlarının tutulması, resimlerin çekilmesi, katılımcılardan alıntılarının yapılması ve alıntılarının ekleme yapılmadan olduğu gibi verilmesi güvenilirliği artırmaktadır (Büyüköztürk & Kılıç Çakmak & Akgün & Karadeniz & Demirel, 2017).

Bu çalışmada dokümanlar yoluyla elde edilen veriler öncelikle mantıklı ve anlaşılır bir biçimde, yorum katılmadan, ağırlıklı olarak görseller ve tablolar halinde özetlenerek okuyucuya sunulmuştur. Böylece, okuyucu araştırmanın verilerini yorum katılmamış haliyle okuma fırsatı elde etmiştir. Daha sonra, yapılan yorumları ve ulaşılan sonuçları bu verilere göre değerlendirebilme olanağına kavuşmuştur.

4.BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, 2017 yılı ve 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının biçimsel özellikler, görsel kaynaklar ve ölçme değerlendirme uygulamaları bakımından benzerlik ve farklılıklarına yer verilmektedir.

4.1 BİÇİMSEL ÖZELLİKLERE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Bu araştırma sorusu “2005 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’na göre oluşturulan 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının biçimsel özellikleri nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir. Araştırma sorusuna ilişkin bulgular ve yorumları şu şekilde ele alınmıştır:

4.1.1 2005 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Göre Oluşturulan 2014 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Biçimsel Özellikleri

1)**Kâğıt Kalitesi:** Parlaklığı alınmış, gözü yormayan kâğıt kullanıldığı, kullanılan kâğıdın kalınlığının yeterli olduğu ancak okuyucunun ilgisini çekecek bir kâğıda sahip olmadığı belirlenmiştir.

2)**Kitap Kapağı:** Ön ve arka kapağın sert ve yıpranmalara dayanıklı olmadığı görülmektedir. Kullanılan kapaklar kolaylıkla yırtılabilecek inceliktedir. Kitabın her iki kapağı, kitap yapraklarını tamamen örtecek şekilde kesilmiştir. Kitap kapağında kullanılan renkler birbiri ile uyumlu ancak soluk renklerden oluşmaktadır.

Fotoğraf 4.1. 2014 yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı’nın Kapakları

Fotoğraf 4.1. de görüldüğü gibi kitabın ön kapağında üst kısımda kitabın adı ve sınıf düzeyi alt kısımda ise kaçınıcı sınıfa ait olduğu ile kitabın içeriğindeki konuları ifade eden sembol ve resimler görülmektedir. Ancak bu görseller daha çok tarih konularıyla bağlantılıdır Sosyal Bilgileri oluşturan bilim dallarını çokta temsil etmediği görülmektedir. Altta Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) amblemi yer almaktadır. Arka kapakta eğitimi destekleyici ve toplumsal bilinç oluşturmaya yönelik amblemler yer almaktadır. Alt kısımda ayrıca satış bilgileri, ISBN numarası yer almaktadır.

3)Cilt: Ders kitaplarında ciltleme yapılırken üç tür ciltleme yöntemi kullanılmaktadır. Bunlar (zımbalama, iplik ve tel ile örme, tutkalla yapıştırma) dır. Bu üç ciltleme yönteminden Sosyal Bilgiler için en uygun olanı iplik ve tel ile örmedir. Ancak bu yöntem baskı sayısı fazla olduğu için tercih edilmemektedir. Daha çok tutkalla yapıştırmaya dayalı ciltlemeler yapılmaktadır bu ders kitabında da tutkalla ciltleme yapıldığı görülmektedir. Bu özellik ilgili ders kitabının kolaylıkla dağılmasına sayfaların çok çabuk kopmasına yol açabilir.

4)Kitabın Forma Sayısı: Kitaplarda her 16 sayfaya bir forma denir. Sözü edilen ders kitabının forma sayısı $12,375.16=198$ sayfa olarak belirlenmiştir.

5)Kitabın Baskı Kalitesi: Baskıya ilişkin hatalar genellikle kullanılan kâğıt ve mürekkebin kalitesinden veya baskı tekniğinden kaynaklanmaktadır. Sözü edilen ders kitabının hamur kalitesi beyazlatılmış 1.Hamur şeklindedir. Sayfalarda baskıdan kaynaklanan mürekkep lekeleri yoktur. Baskı renklidir, köşeleri düzgün kesilmiş ancak sayfalar destek sağlamadan açılmamaktadır.

6)Ders Kitabında Bulunması Gereken Tanıtım Bilgileri

- **Sırtta Yer Alması Gereken Bilgiler:** Bir ders kitabının sırt bölümünde şu bilgiler yer almalıdır. Kitabın adı, hangi sınıf düzeyi için uygun olduğu, yazar ve hazırlayanın adı, varsa yayınevinin amblemi veya kısa adı, basım yılı. 2014 yılı ders kitabının sırt bölümüne bakıldığında kitabın adının “Sosyal Bilgiler” olduğu, 5. sınıflar için olduğu, hazırlayanın MEB olduğu ve ambleminin bulunduğu görülmektedir. Ancak basım yılı sırt bölümünde belirtilmemiştir.
- **Dış Kapakta Yer Alması Gereken Bilgiler:** Bir ders kitabının kapağında şu bilgiler yer almalıdır. Kitabın adı, hangi okul türü, hangi sınıf düzeyi için uygun olduğu, yazar veya hazırlayanın adı, yayınevinin amblemi ve adı. 2014 yılı ders

kitabının ön kapağına bakıldığında kitabın adının “Sosyal Bilgiler” olduğu, okul türünün “İlköğretim” olarak belirtildiği, 5. sınıf düzeyi için olduğunu, hazırlayanın MEB olduğu ve ambleminin bulunduğu görülmektedir.

- **Arka Kapakta Yer Alması Gereken Bilgiler:** Ders kitaplarının arka kapaklarında ISBN (international standart book number) numarası, kitabın fiyatı, basım evi veya yayıncının adresi, basıldığı yıl, baskı adedi, bandrol bulunması gerekenlerdir. 2014 yılı ders kitabına bakıldığında, ISBN numarası bulunmaktadır, kitabın milli eğitim bakanlığınca ücretsiz olarak verildiği, basım evi ve yayıncının adresinin bulunmadığı, kitabın basım yılının, baskı adedinin belirtilmediği görülmektedir. Arka kapakta ayrıca bandrol taşıması zorunlu değildir ibaresi bulunmaktadır.
- **İç Kapakta Yer Alması Gereken Bilgiler:** İç kapağın ön yüzünde kitabın adı, okul türü, sınıf düzeyi, yazar veya hazırlayanın adı, basım evinin veya yayıncının adı, adresi ve varsa amblemi, basım yeri ve tarihi, kitabın ders kitabı olarak okutulmasının uygun bulunduğuna dair “Talim ve Terbiye Kurulu Kararı” tarih ve sayısı, baskı sayısına ve baskı adedine yer verilmelidir. 2014 yılı ders kitabına bakıldığında, ders kitabının adının Sosyal Bilgiler ders kitabı olarak belirtildiği, okul türünün “ilköğretim” olduğu, yazarların (Dr. Samettin Başol, Dr. Fatma Ünal, Hikmet Azer, Abdullah Yıldız, Ömer Faruk Evirgen) belirtildiği, basım evinin veya yayıncının adının MEB olarak belirtildiği, adresinin olmadığı ancak ambleminin olduğu görülmektedir. Kitabın ders kitabı olarak okutulmasının uygun bulunduğuna dair “Talim ve Terbiye Kurulu Kararı” tarih ve sayısının olduğu, baskı sayısının 5. baskı olarak belirtildiği ve baskı adedine de yer verildiği görülmüştür.

7) Ders Kitabında Bulunması Gereken Zorunlu Bölümler Açısından 2014 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

- **Türk Bayrağı ve İstiklal Marşı:** MEB’ce hazırlanan Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği’ne (2016) göre 4 ve 8. sınıflar arası ders kitaplarının ikinci yaprağının ön yüzünde Türk bayrağı ve İstiklal Marşı’nın tamamı yer almalı ayrıca ilgili bölümün sağ alt köşesinde marşımızın yazarı olan Mehmet Akif Ersoy’un adına yer verilmelidir. 2014 yılı ders kitabına bakıldığında Türk

Bayrağı ve İstiklal Marşı'nın ders kitabının 2. sayfasında düzenlendiği görülmüştür.

- **Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi:** MEB'ce hazırlanan Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'ne (2016) göre 4 ve 8. sınıflar arası ders kitaplarının ikinci yaprağının arka yüzünde Mustafa Kemal Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi yer almalıdır. 2014 yılı ders kitabına bakıldığında Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi kitabın 2. sayfasının arka yüzünde düzenlenmiştir.
- **Atatürk Resmi:** MEB'ce hazırlanan Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'ne (2016) göre 4 ve 8. sınıflar arası ders kitaplarının üçüncü yaprağının ön yüzünde Atatürk resmi ve resminin alt kısmında “Mustafa Kemal Atatürk” yazısı bulunmalıdır. 2014 yılı ders kitabının 3. yaprağının ön yüzünde Atatürk resmi ve resmin alt kısmında “Mustafa Kemal Atatürk” yazısı bulunmaktadır.
- **Türkiye Haritası – Türk Dünyası Haritası:** MEB'ce hazırlanan Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'ne (2016) göre 4 ve 8. sınıflar arası ders kitaplarının arka kısmında Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritası bulunma zorunluluğu vardır. 2014 yılı ders kitabının son iki sayfasında sırasıyla Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritasının yer aldığını görülmektedir. İlgili ders kitabında içe katlanabilir özelliği olan bir dünya siyasi haritasının olması da ülkemizin dünya üzerinde bulunduğu jeopolitik konumu öğrencilere göstermesi açısından faydalı olacaktır.

8) İçerik Açısından 2014 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

- **İçindekiler:** Ünite ve konuların sayfa numaralarıyla birlikte başlık halinde sunulduğu kısımdır. İçindekiler kısmı öğretmen, öğrenci ve diğer eğitim paydaşları için en büyük yol göstericilerden birisi olduğu için iyi bir şekilde düzenlenmelidir. Ünite hazırlanırken ana başlıklar büyük puntuyla verilmelidir ayrıca sayfalara ait veriler en sağda ve hizalı bir şekilde alt alta sıralanmalıdır. Ünitelerin arasında bir miktar boşluk bırakılmalıdır. Fotoğraf 4.2. de görüldüğü gibi 2014 yılı ders kitabının içindekiler bölümünün yukarıda belirtilen kurallara uygun ve sade bir şekilde oluşturulduğu görülmektedir.

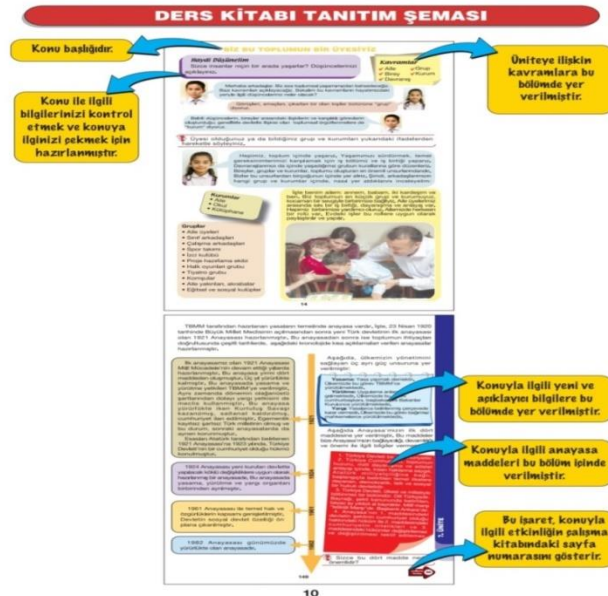
Fotoğraf 4.2. 2014 yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nın İçindekiler Bölümü

İÇİNDEKİLER	
DERS KİTABI TANITIM ŞEMASI.....	10
1. ÜNİTE	
HAKLARIMI ÖĞRENIYORUM.....	12
BİZ BU TOPLUMUN BİR ÜYESİYİZ.....	14
ROLLERİMİZ.....	18
HAKLARIMIZ VE SORUMLULUKLARIMIZ VAR.....	22
ÇOCUK HAKLARINA YOLCULUK.....	26
KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM.....	30
2. ÜNİTE	
ADIM ADIM TÜRKİYE.....	32
GÜZEL ÜLKEM.....	34
ZENGİN KÜLTÜRÜMÜZ.....	38
Bizim Bayramlarımız.....	38
Halk Oyunları.....	39
El Emegi Göz Nuru.....	40
Dilimizdeki Kültür.....	41
ATATÜRK'Ü ANLAMAK.....	42
Halkın Yönetimi: Cumhuriyet.....	44
Birlik ve Beraberliğimizin Dayanağı: Milliyetçilik.....	45
Eğit Vatandaşlık: Halkçılık.....	46
Halk ve Devlet El Ele Güçlü Ekonomiye: Devletçilik.....	48
Aklın ve Bilimin Rehberi: Laiklik.....	49
Yeniye, İyiyeye, Güzele Doğru İlerlemek: İnkılapçılık.....	50
Atatürk İnkılaplarına Sahip Çıkıyor.....	52
Atatürk'ün Son Günleri.....	53
KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM.....	54
3. ÜNİTE	
BÖLGEMİZİ TANİYALIM.....	56
HARİTANIN DİLİ.....	58
İKLİM VE İNSAN FAALİYETLERİ.....	62
YAŞANACAK YERLER.....	66
DOĞA VE İNSAN.....	70
ÜLKEMİZDE AFETLER.....	72
DOĞAL AFETLER VE İNSAN.....	74
NEREDE YANLIŞ YAPTIK?.....	76
KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM.....	78

7

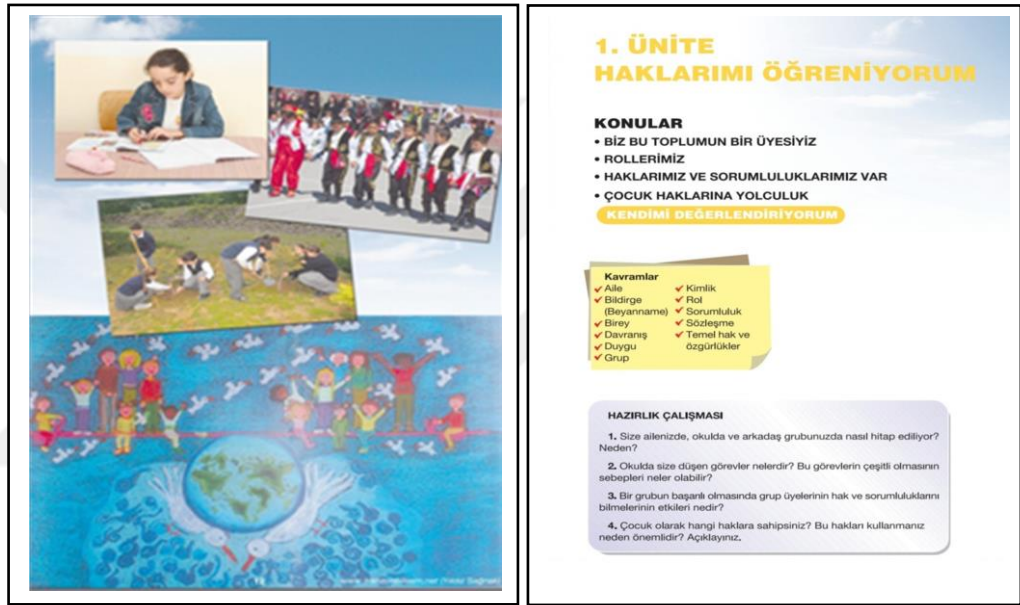
- **Organizasyon Şeması:** Organizasyon şemaları, ders kitabında kullanılan, şekil, sembol, simge ve çizimlerin ne anlama geldiğinin belirtildiği kısımdır. Organizasyon şeması sayesinde öğretmen ve öğrenciler ders kitabından nasıl faydalanabileceklerini rahatlıkla anlayabilirler. Fotoğraf 4.3'te de görüldüğü gibi 2014 yılı ders kitabının organizasyon şeması aşağıdaki gibi düzenlenmiştir.

Fotoğraf 4.3. 2014 yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nın Organizasyon Şeması

- **Ünite Tanıtımı:** Her ünitenin başında bulunması gereken, üniteye yer alan konu başlıklarının, bu ünite kapsamında nelerin öğrenileceğinin ve ünite boyunca işlenecek olan belirli gün ve haftaların yer aldığı kısımdır. Bu bölüm işlenecek ünitenin reklamı gibidir bu yüzden öğrencilerin ilgisini çekecek görsellerle süslenmesine özen gösterilmelidir. Fotoğraf 4.4'te de görüldüğü gibi,2014 yılı ders kitabında yer alan ünite tanıtımı iki bölümden oluşmuştur, ilk bölümde ünite ile ilgili görseller yer alırken; ikinci bölümde “ünitenin adı, ünite konuları, kavramlar bölümü ve hazırlık çalışmaları bölümü ” yer almaktadır.

Fotoğraf 4.4. 2014 yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nın 1.Ünite Tanıtımı

- **Anahtar Sorular:** Konu başlarında o konuyla ilgili olarak yöneltilen ve tüm öğrencilerin cevaplayabilecekleri veya yorumlayabilecekleri nitelikteki sorulardır. Burada dikkat edilmesi gereken husus anahtar soruların öğrencilerin kendilerini rahatça ifade edebilecekleri şekilde düzenlenmesidir. Fotoğraf 4.5'te görüldüğü gibi 2014 yılı ders kitabındaki belli konuların anlatımının anahtar sorularla pekiştirildiği görülmektedir.

Fotoğraf 4.5. 2014 yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Anahtar Sorular

- **Kaynak Gösterimi ve Kaynakça:** Herhangi bir kitap hazırlanırken kullanılan kaynakların gösterildiği kısma denir. Kaynak isimler alfabetik sıraya göre kaynakçada gösterilmelidir. Ayrıca kullanılan kaynaklar hem kitaptaki içeriğin altında hem de kaynakça bölümünde verilmelidir. 2014 yılı ders kitabının kaynakçası (Kitaplar, dergiler, gazeteler, internet siteleri, görsel kaynakça) bölümlerine ayrılarak oluşturulmuştur.
- **Sözlük:** Ders kitabı içeriğinde açıklaması verilmemiş olan terim veya sözcüklerin tanımlarının yer aldığı bölümdür. Ayrıca sözlükte verilen tanımlar, içerikteki anlamla örtüşmelidir. 2014 yılı ders kitabına bakıldığında belirtilen kurallara göre sözlük kısmının oluşturulduğu görülmektedir.
- **Kronoloji:** Kronoloji tarihi olayların sıralı bir şekilde verilmesidir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta kronoloji oluşturulurken verilen tarihlerin aslıyla örtüşmesidir. Fotoğraf 4.6 da 2014 yılı ders kitabının kronoloji bölümünün oluşturulduğunu ayrıca ders kitabı hazırlanırken o tarihte meydana gelen önemli bir olayla kronolojinin bitirildiği görülmektedir.

Fotoğraf 4.6. 2014 yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Kronoloji Bölümü

KRONOLOJİ		
1844		Samuel Morse'un telgraf hattından ilk mesajı göndermesi.
1873		Mehmet Âkif Ersoy'un doğumu.
1876		Graham Bell'in telefonu icadı.
1920	23 Nisan	Ankara'da Büyük Millet Meclisinin açılması.
1921	20 Ocak	Yeni Türk Devleti'nin ilk anayasasının kabulü.
1921	12 Mart	İstiklâl Marşı'nın kabulü.
1921	15 Temmuz	Maarif (Eğitim) Kongresi'nin Ankara'da toplanması.
1922	1 Kasım	Saltanatın kaldırılması.
1923	29 Ekim	Cumhuriyetin ilanı ve Mustafa Kemal'in cumhurbaşkanı seçilmesi.
1924	3 Mart	Halifeliğin kaldırılması ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulü.
1924	20 Nisan	1924 Anayasası'nın kabulü.
1924		Türkiye İş Bankasının kurulması.
1924		Türkiye Taş Kömürü Kurumunun kurulması.
1925	25 Kasım	Şapka Kanunu'nun kabulü.
1925	26 Aralık	Miladi takvimin kabulü.
1926		Uşak Şeker Fabrikasının açılması.
1926	17 Şubat	Medeni Kanun'un kabulü.
1926		John Logie Baird'in televizyonu icadı.
1926		Kayseri Uçak Fabrikasının açılması.
1928	1 Kasım	Yeni Türk harflerinin kabulü.
1929	1 Ocak	Millet Mekteplerinin açılması.
1931	26 Mart	Ölçüler Kanunu'nun kabulü.
1931	15 Nisan	Türk Tarih Kurumunun kurulması.
1932	12 Temmuz	Türk Dil Kurumunun kurulması.
1933		Sümerbank ve Etibankın kurulması.
1934	21 Haziran	Soyadı Kanunu'nun kabulü.
1934	24 Kasım	TBMM'nin Mustafa Kemal'e "Atatürk" soyadını vermesi.
1934	5 Aralık	Kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının verilmesi.
1935		Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyetinin adının Türkiye Kızıl Cemiyeti olması.
1935		Maden Tetkik Arama Enstitüsünün kurulması.
1938	10 Kasım	Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı.
1939	23 Haziran	Hatay'ın Türkiye topraklarına katılması.
1939		Karabük Demir ve Çelik Fabrikasının açılması.
1953	10 Kasım	Atatürk'ün naaşının Anıtkabir'e nakledilmesi.
1961	9 Temmuz	1961 Anayasası'nın kabulü.
1982	7 Kasım	1982 Anayasası'nın kabulü.
1989	20 Kasım	Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin kabulü.
1990	14 Eylül	Türkiye'nin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi imzalaması.
1999	17 Ağustos	Marmara depreminin gerçekleşmesi.

- **İndeks:** Alfabetik sıraya dizme olan indeks, kitap içerisinde geçen terimlerin alfabetik sıraya göre ve hangi sayfada geçtiğine göre sıralanmasıdır. 2014 yılı ders kitabına bakıldığında indeks kısmının olmadığı görülmektedir.

4.1.2 2017 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Göre Oluşturulan 2017 Yılı

5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Biçimsel Özellikleri

Bu araştırma sorusu “2017 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programına göre oluşturulan 2017 Yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının biçimsel özellikleri nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir. Araştırma sorusuna ilişkin bulgular ve yorumları şu şekilde ele alınmıştır:

1)Kâğıt Kalitesi: Parlaklığı alınmış, gözü yormayan kâğıt kullanıldığı, kâğıdın kalınlığının yeterli olduğu ve kuşe kâğıt kullanıldığı görülmektedir. İlgili ders kitabının en dikkat çekici özelliklerinin başında gelen kuşe kâğıt kullanımını ders kitabını okuyucu gözünde daha ilgi çekici hale getirmektedir.

2)Kitap Kapağı: Ders kitabının ön ve arka kapağının sert ve yıpranmalara dayanıklı olmadığı görülmektedir. Kullanılan kapaklar kolaylıkla yırtılabilecek inceliktedir. Kitabın her iki kapağı, kitap yapraklarını tamamen örtecek şekilde

kesilmiştir. Kitap kapağında kullanılan renkler kuşe kâğıt baskı olduğu için birbiri ile uyumludur ve oldukça canlı dikkat çekici renklerden oluşmuş gözükmetedir.

Fotoğraf 4.7. 2017 yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nın Kapakları

Fotoğraf 4.7’de görüldüğü gibi kitabın ön kapağının üst kısmında kitabın adı ve kademesi alt kısımda ise kaçınıcı sınıfa ait olduğu ile kitabın içeriğindeki konuları ifade eden sembol ve resimler görülmektedir. Ön kapakta kullanılan görsellerin Sosyal Bilgileri oluşturan bilim dallarını tam anlamıyla yansıtmadığı görülmektedir. Altta Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) amblemi yer almaktadır. Arka kapakta eğitimi destekleyici ve toplumsal bilinç oluşturmaya yönelik amblemler yer almaktadır. Ayrıca toplum hafızasında önemli bir yer tutan 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü hakkında büyük bir görsele yer verilmiştir. Alt kısımda ise satış bilgileri, ISBN numarası yer almaktadır.

3)Cilt: Ders kitaplarında ciltleme yapılırken daha çok tutkalla yapıştırmaya dayalı ciltlemeler yapılmaktadır bu ders kitabında da tutkalla ciltleme yapıldığı görülmektedir.

4)Kitabın Forma Sayısı: Kitaplarda her 16 sayfaya bir forma denir. Sözü edilen ders kitabının forma sayısı $12,5.16=200$ sayfa olarak belirlenmiştir.

5)Kitabın Baskı Kalitesi: Sözü edilen ders kitabının hamuru beyazlatılmış kuşe kâğıt şeklindedir, sayfalarda baskıdan kaynaklanan mürekkep lekeleri yoktur. Baskı

renklidir, köşeleri düzgün kesilmiş ancak sayfalar destek sağlamadan açılmamaktadır. Kuşe baskı kalitesinden dolayı sayfaların kolay yıpranmayacağı söylenebilir.

6)Ders Kitabında Bulunması Gereken Tanıtım Bilgileri

- **Sırtta Yer Alması Gereken Bilgiler:** Bir ders kitabının sırt bölümünde kitabın adı, hangi sınıf düzeyi için uygun olduğu, yazar ve hazırlayanın adı, varsa yayınevinin amblemi veya kısa adı, basım yılı bilgileri bulunmalıdır. 2017 yılı ders kitabının sırt bölümüne bakıldığında kitabın adının “Sosyal Bilgiler” olduğu, 5. sınıflar için olduğu, hazırlayanın MEB olduğu ve ambleminin bulunduğu görülmektedir. Ancak basım yılı sırt bölümünde belirtilmemiştir.
- **Dış Kapakta Yer Alması Gereken Bilgiler:** Bir ders kitabının kapağında kitabın adı, hangi okul türü, hangi sınıf düzeyi için uygun olduğu, yazar veya hazırlayanın adı, yayınevinin amblemi ve adı yer alır. 2017 yılı ders kitabının ön kapağına bakıldığında kitabın adının “Sosyal Bilgiler” olduğu, okul türünün “Ortaokul” olarak belirtildiği, 5. sınıf düzeyi için olduğu, hazırlayanın MEB olduğu ve ambleminin bulunduğu görülmektedir.
- **Arka Kapakta Yer Alması Gereken Bilgiler:** Ders kitaplarının arka kapaklarında ISBN (International Standart Book Number) numarası, kitabın fiyatı, basım evi veya yayıncının adresi, basıldığı yıl, baskı adedi, bandrol bulunması gerekir. 2017 yılı ders kitabına bakıldığında, ISBN numarası bulunmamaktadır, kitabın Milli Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verildiği, basım evi ve yayıncının adresinin bulunmadığı, kitabın basım yılının, baskı adedinin belirtilmediği görülmektedir. Arka kapakta ayrıca bandrol taşıması zorunlu değildir ibaresi bulunmaktadır.
- **İç Kapakta Yer Alması Gereken Bilgiler:** İç kapağın ön yüzünde kitabın adı, okul türü, sınıf düzeyi, yazar veya hazırlayanın adı, basım evinin veya yayıncının adı, adresi ve varsa amblemi, basım yeri ve tarihi, kitabın ders kitabı olarak okutulmasının uygun bulunduğuna dair “Talim ve Terbiye Kurulu Kararı” tarih ve sayısı, baskı sayısına ve baskı adedine yer verilmelidir. 2017 yılı ders kitabına bakıldığında, ders kitabının adının “Sosyal Bilgiler Ders Kitabı” olarak belirtildiği, okul türünün “Ortaokul” olduğu, yazarların (Ömer Faruk Evirgen, Jülide Özkan, Suna Öztürk, Zuhâl Öz Dural) olarak belirtildiği, basım evinin veya yayıncının adının Bilnet Matbaacılık olarak belirtildiği, İstanbul’da

basıldığı görülmektedir. Kitabın ders kitabı olarak okutulmasının uygun bulunduğuna dair “Talim ve Terbiye Kurulu Kararı” tarih ve sayısının olduğunu baskı sayısının 1. baskı olarak belirtildiğini ve baskı adedine de yer verildiği görülmektedir. *“İç kapakta yer alması gereken bilgilerde yazarların bulunduğu bölümde yazarları tanıtıcı bilgilere yer verilmesi okuyucunun yazarlara ulaşılmasını kolaylaştırıcı bir işlev görebilir.”*

7)Ders Kitabında Bulunması Gereken Zorunlu Bölümler Açısından 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

- **Türk Bayrağı ve İstiklal Marşı:** MEB’ce hazırlanan ders kitapları ve eğitim araçları Yönetmeliği’ne göre ders kitaplarının ikinci yaprağının ön yüzünde Türk bayrağı ve istiklal marşının tamamı yer almalıdır. 2017 yılı ders kitabına bakıldığında Türk Bayrağı ve İstiklal Marşı’nın ders kitabın 2. sayfasında düzenlendiği görülmektedir.
- **Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi:** MEB’ce hazırlanan ders kitapları ve eğitim araçları Yönetmeliği’ne göre ders kitaplarının ikinci yaprağının arka yüzünde Mustafa Kemal Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi yer almalıdır.2017 yılı ders kitabına bakıldığında Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi kitabın 2.sayfasının arka yüzünde düzenlenmiştir.
- **Atatürk Resmi:** MEB’ce hazırlanan ders kitapları ve eğitim araçları Yönetmeliği’ne göre ders kitaplarının üçüncü yaprağının ön yüzünde Atatürk resmi ve resminin alt kısmında “Mustafa Kemal Atatürk” yazısı bulunmalıdır. 2017 yılı ders kitabının 3. yaprağının ön yüzünde Atatürk resmi ve resmin alt kısmında “Mustafa Kemal Atatürk” yazısı bulunmaktadır.
- **Türkiye Haritası – Türk Dünyası Haritası:** MEB’ce hazırlanan ders kitapları ve eğitim araçları Yönetmeliği’ne göre ders kitaplarının arka kısmında Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritası bulunma zorunluluğu vardır. 2017 yılı ders kitabının son iki sayfasında sırasıyla Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritasının yer aldığı görülmektedir. *“Ayrıca ilgili ders kitabına içe katlanabilir özelliği olan bir dünya siyasi haritasının konması ülkemizin dünya üzerindeki jeopolitik konumunu öğrencilere göstermesi açısından faydalı olacaktır.”*

- **Ünite Tanıtımı:** Fotoğraf 4.9 da görüldüğü gibi 2017 yılı ders kitabının öğrenme alanı tanıtımının iki bölümden oluştuğu görülmektedir. İlk bölümde öğrenme alanıyla ilgili görseller, ikinci bölümde ise “öğrenme alanı adı, konuları ve neler öğreneceğiz” bölümleri yer almıştır. 2017 yılı ders kitabının öğrenme alanı tanıtımının 2014 yılı Sosyal Bilgiler ders kitabından bazı yönleriyle ayrıldığı görülmektedir. Öncelikle bu kitapta kavramlar bölümü yer almamaktadır bu bölümün olmaması bir eksiklikler çünkü nesnelere zihnimizdeki tasarımı olan kavramlar bilinmeyi görünür kılar nesnelere tanımlar,5. sınıf öğrencilerinin içinde buldukları yaş aralığı göz önüne alındığında bilmedikleri bir kavram muhakkak çıkacaktır bu boşluğu da ilgili ders kitabının kavramlar bölümünde yer alan kavramlar dolduracaktır. İlgili ders kitabında ayrıca hazırlık çalışmaları bölümü “Neler Öğrendik?” adı altında düzenlenerek daha sade bir yapı ortaya konmuştur.

Fotoğraf 4.10. 2017 yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının 1.Öğrenme Alanı Tanıtımı

- **Anahtar Sorular:** Fotoğraf 4.11’de de görüldüğü gibi 2017 yılı ders kitabındaki belli konuların anlatımı anahtar sorularla pekiştirilmiştir. Sorular ilgili konuyla ilgili bilgileri ve görselleri yorumlamaya yöneliktir.

Fotoğraf 4.11. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Anahtar Sorular

- **Kaynak Gösterimi ve Kaynakça:** 2017 yılı ders kitabının kaynakçası (Kitaplar, Dergiler, Gazeteler, İnternet Siteleri, Görsel Kaynakça) bölümlerine ayrılarak oluşturulmuştur. İlgili bölüm sıralı bir şekilde ve sade bir tarzda oluşturulmuştur.
- **Sözlük:** 2017 yılı ders kitabına bakıldığında sıralı bir şekilde sade bir içerikle sözlük kısmının oluşturulduğu görülmektedir.
- **Kronoloji:** Fotoğraf 4.12'de görüldüğü gibi 2017 yılı ders kitabının kronoloji bölümünün farklı bir görsel tasarımla oluşturulduğu ve ders kitabı hazırlanırken o tarihte meydana gelen önemli bir olayla kronolojinin bitirildiği görülmektedir.

Fotoğraf 4.12. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Kronoloji Bölümü

- **İndeks:** Kitap içerisinde geçen terimlerin alfabetik sıraya göre ve hangi sayfada geçtiğine göre sıralanmasıdır. 2017 yılı ders kitabına bakıldığında indeks kısmının olmadığı görülmektedir.

4.1.3. 2014 Yılı ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Biçimsel Özellikler Yönünden Benzerlik ve Farklılıklarının Karşılaştırılması

Tablo 4.1. 2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının “Benzerliklerini” Gösteren Tablo

2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Biçimsel Özelliklerine Dair Benzerlikler		
1-Cilt		Aynı Biçimsel Özellikler
2-Ders Kitabında Bulunması Gereken Tanıtım Bilgileri	A- Sırta Yer alması Gereken Bilgiler	Aynı Biçimsel Özellikler
	B- Arka Kapakta Yer Alması Gereken Bilgiler	Aynı Biçimsel Özellikler
	C- Türk Bayrağı ve İstiklal Marşı	Aynı Biçimsel Özellikler
3-Ders Kitabında Bulunması Gereken Zorunlu Bölümler	A- Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi	Aynı Biçimsel Özellikler
	B- Atatürk Resmi	Aynı Biçimsel Özellikler
	C-Türkiye Haritası- Türk Dünyası Haritası	Aynı Biçimsel Özellikler
4-Ders Kitabı İçeriğiyle İlgili Bölümler	A- Anahtar Sorular	Aynı Biçimsel Özellikler
	B- Kaynak Gösterimi ve Kaynakça	Aynı Biçimsel Özellikler
	C- Sözlük	Aynı Biçimsel Özellikler
	D- İndeks	Her İki Ders Kitabında da Yer Verilmemiştir.

Tablo 4.2. 2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının “Farklılıklarını” Gösteren Tablo

2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının “Biçimsel Özellikler” Bakımından Farklılıkları			
1-Kâğıt Kalitesi:		Standart Kâğıt	<i>Kuşe Kâğıt</i>
2-Kitap Kapağı		Uyumlu Ancak Soluk Renkler	<i>Uyumlu ve Canlı Renkler</i>
3-Kitabın Forma Sayısı		12,375.16=198 sayfa	<i>12,5.16=200 sayfa</i>
4-Kitabın Baskı Kalitesi		Standart, Soluk Renkli Baskı Kalitesi	<i>Canlı Renklerin Kullanıldığı Kuşe Baskı Kalitesi</i>
5-Ders Kitabında Bulunması Gereken Tanıtım Bilgileri	<i>A- Dış Kapakta Yer Alması Gereken Bilgiler</i>	“İlköğretim” İbaresini Var	<i>“Ortaöğretim” İbaresini Var</i>
	<i>B- İç Kapakta Yer Alması Gereken Bilgiler</i>	-“İlköğretim” İbaresini Var -Basımevi Yok -Basım Adresi Yok -Baskı Sayısı 5	-“Ortaöğretim” İbaresini Var -Basımevi Bilnet Matbaacılık, -Basım Adresi İstanbul -Baskı Sayısı 1
6-Ders Kitabında Bulunması Gereken Zorunlu Bölümler	<i>A- İçindekiler</i>	“Ders Kitabı Tanıtım Şeması” ve 8 Ünitenin Adı	<i>“Kitabımızı Tanıyalım” Bölümü ve 7 Tane Öğrenme Alanı</i>
	<i>B-Organizasyon Şeması</i>	“Ders Kitabı Tanıtım Şeması” Adı Altında Düzenlenmiştir	<i>“Kitabımızı Tanıyalım” Bölümü Adı Altında Düzenlenmiştir</i>
	<i>C- Ünite Tanıtımı</i>	Hazırlık Çalışmaları ve Kavramlar Bölümü var	<i>Kavramlar Bölümü yok Hazırlık Çalışmaları yerine “Neler Öğrendik” bölümü var</i>
7-Ders Kitabı İçeriğiyle İlgili Bölümler	<i>A- Kronoloji</i>	Standart Tasarım	<i>Farklı Tasarım, Sayfa Düzeni ve Görsellik</i>

Tablo 4.1. ve 4.2. de görüldüğü gibi 2014 ve 2017 yılı ders kitaplarının “Biçimsel Özellikler” bakımından benzerlik ve farklılıklarına bakıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. Her iki ders kitabının *Kâğıt Kalitesi* bakımından farklılıklar içerdiği belirlenmiştir. 2014 yılı ders kitabında parlaklığı alınmış, gözü yormayan kâğıt kullanıldığı, kullanılan kâğıdın kalınlığının yeterli olduğu ancak çokta kaliteli olmadığı görülmektedir. 2017 yılı ders kitabına bakıldığında ise parlaklığı alınmış, gözü yormayan kâğıt kullanıldığı, kâğıdın kalınlığının yeterli olduğu ve kuşe kâğıt kullanıldığı görülmektedir. Yani 2017 yılı ders kitabının kuşe kâğıt kullanıldığı için daha kaliteli ve göze hitap edecek bir tarzda hazırlanmış olduğu görülmektedir. *Kitap Kapağı* bakımından yapılan karşılaştırmada 2014 yılı ders kitabının ön ve arka

kapağının sert ancak yıpranmalara dayanıklı olmadığı görülmektedir. Kullanılan kapaklar kolaylıkla yırtılabilecek inceliktedir. Kitabın her iki kapağı, kitap yapraklarını tamamen örtecek şekilde kesilmiştir, kitap kapağında kullanılan renkler birbiri ile uyumlu ancak soluktur. 2017 yılı ders kitabına bakıldığında ise ön ve arka kapağının sert ancak yıpranmalara dayanıklı olmadığı görülmektedir. Kullanılan kapaklar kolaylıkla yırtılabilecek inceliktedir. Kitabın her iki kapağı, kitap yapraklarını tamamen örtecek şekilde kesilmiştir. Kitap kapağında kullanılan renkler canlı ve birbiri ile uyumlu bir şekilde sunulmuş gözükmektedir.

Her iki ders kitabının *Cilt* özellikleri bakımından benzer özelliklere sahip olduğu belirlenmiştir. Nitekim tutkalla ciltleme yöntemi her iki ders kitabı içinde kullanılmıştır. 2014 yılı ve 2017 yılı ders kitapları *Forma Sayısı* bakımından karşılaştırıldığında 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının forma sayısının $12,375.16=198$ sayfa olduğu tespit edilmiştir. 2017 yılı ders kitabının forma sayısı $12,5.16=200$ sayfa olarak belirlenmiştir. Her iki ders kitabı arasında sadece iki sayfalık bir fark olduğunu tespit edilmiştir. *Kitabın Baskı Kalitesi* bakımından yapılan karşılaştırmada 2014 yılı ders kitabının baskı kalitesi bakımından beyazlatılmış 1.Hamur şeklinde olduğunu, sayfalarda baskıdan kaynaklanan mürekkep lekeleri olmadığını, baskının renkli olduğunu, köşelerin düzgün kesilmiş ancak sayfaların destek sağlanmadan açılmadığı görülmektedir. 2017 yılı ders kitabının baskı kalitesine bakıldığında beyazlatılmış kuşe kâğıt kullanıldığını, sayfalarda baskıdan kaynaklanan mürekkep lekelerinin olmadığını, baskının renkli olduğunu, köşelerin düzgün kesilmiş ancak sayfaların destek sağlanmadan açılmadığı görülmektedir. Her iki ders kitabının baskı kalitesi bakımından en büyük farklılığının 2017 yılı ders kitabında beyazlatılmış kuşe kâğıdın kullanılmasından denebilir.

Ders kitabında bulunması gereken tanıtım bilgileri bakımından yapılan karşılaştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır. Öncelikle *Sırtta Yer Alması Gereken Bilgiler* bakımından her iki ders kitabının benzer özellikler taşıdığı tespit edilmiştir. Nitekim hem 2014 yılı ders kitabının hem de 2017 yılı ders kitabının sırt bölümünde kitabın adının “Sosyal Bilgiler” olduğu, 5. sınıflar için hazırlandığı, hazırlayanın MEB olduğu ve ambleminin bulunduğu görülmektedir. Ancak basım yılı sırt bölümünde belirtilmemiştir. Yani her iki ders kitabı sırt bölümünde yer alması gereken bilgiler bakımından benzerdir. *Dış kapakta yer alması gereken bilgiler* bakımından 2014 ve 2017 yılı ders kitaplarının adının “Sosyal Bilgiler” olduğu, 5. sınıf düzeyi için olduğu, hazırlayanın MEB olduğu ve ambleminin bulunduğunu belirlenmiştir. Her iki ders

kitabı sadece bir özellik bakımından farklılık göstermektedir. Nitekim 2014 yılı ders kitabının okul türü “İlköğretim” olarak belirtilmişken, 2017 yılı ders kitabında okul türünün “Ortaokul” olarak belirtildiği tespit edilmiştir. Her iki ders kitabının *Arka kapakta yer alması gereken bilgiler* bakımından karşılaştırılmasıyla şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 ve 2017 yılı ders kitaplarının arka kapak bilgilerine bakıldığında,ISBN numarası bulunmaktadır,kitapların Milli Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verildiği,basım evi ve yayıncının adresinin bulunmadığı,kitapların basım yılının,baskı adedinin belirtilmediği görülmektedir,arka kapaklarda ayrıca bandrol taşıması zorunlu değildir ibaresi bulunmaktadır.

İç kapakta yer alması gereken bilgiler bakımından yapılan karşılaştırma sonucunda 2014 yılı ders kitabının adının Sosyal Bilgiler olarak belirtildiği, okul türünün “İlköğretim” olduğu, yazarların (Dr. Samettin Başol, Dr. Fatma Ünal, Hikmet Azer, Abdullah Yıldız, Ömer Faruk Evirgen) olarak belirtildiği, basım evinin ve yayıncının adının MEB olarak belirtildiği adresinin olmadığı ancak ambleminin olduğu görülmektedir. Kitabın ders kitabı olarak okutulmasının uygun bulunduğu dair “Talim ve Terbiye Kurulu Kararı” tarih ve sayısının olduğunu, baskı sayısının 5. baskı olarak belirtildiğini ve baskı adedinin 388.648 olduğu görülmektedir. 2017 yılı ders kitabı iç kapakta yer alması gereken bilgiler bakımından incelendiğinde, ders kitabının adının Sosyal Bilgiler ders kitabı olarak belirtildiği, okul türünün “Ortaokul” olduğu, yazarların (Ömer Faruk Evirgen, Jülide Özkan, Suna Öztürk, Zuhâl Öz Dural) olarak belirtildiği, basım evinin ve yayıncının adının Bilnet Matbaacılık olarak belirtildiği, İstanbul’da basıldığı görülmektedir. Kitabın ders kitabı olarak okutulmasının uygun bulunduğu dair “Talim ve Terbiye Kurulu Kararı” tarih ve sayısının olduğu, baskı sayısının 1. baskı olarak belirtildiği, baskı adedinin 1.561.396 olduğu tespit edilmiştir. Adet sayısında yaşanan bu artışını her yıl ilköğretim çağına gelen nüfusun artması olarak yorumlanabilir.

İç kapakta yer alması gereken bilgiler bakımından ilk farklılık okul türündedir 2014 yılı ders kitabında okul türü “İlköğretim” iken 2017 yılı ders kitabında “Ortaokul” olarak belirtilmiştir. Her iki yılın ders kitaplarında yazarların farklı oldukları görülmektedir. 2014 yılı ders kitabında basım evinin ve yayıncının adının MEB olarak belirtildiği,2017 yılı ders kitabında basım evinin ve yayıncının adının Bilnet Matbaacılık olarak belirtildiği görülmektedir. 2014 yılı ders kitabının basım adresi belirtilmezken, 2017 yılı ders kitabının basım adresinin İstanbul olduğu görülmektedir. 2014 yılı ders kitabında baskı sayısının 5. baskı olarak belirtildiği, 2017 yılı ders kitabına bakıldığında

ise baskı sayısının 1. baskı olarak belirtildiği ve her iki ders kitabının baskı adetlerinin de farklı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca 2017 yılı ders kitabında yazarlar hakkında bilgiler içeren bir bölüm oluşturulması okuyucunun ilgili ders kitabının yazarları hakkında ulaşılmak istenen bilgiye kolay ulaşım sağlayabilir.

Ders kitabında bulunması gereken zorunlu bölümlerden olan *Türk Bayrağı ve İstiklal Marşı* kısmı ilgili ders kitaplarının 2. sayfasında düzenlenmiştir. *Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi* aynı şekilde ilgili ders kitaplarının 2. sayfasının arka yüzünde düzenlenmiştir. *Atatürk Resmi* ders kitaplarının 3. yaprağının ön yüzünde düzenlenmiştir. Atatürk resmi ve resmin alt kısmında “Mustafa Kemal Atatürk” yazısı bulunmaktadır. *Türkiye Haritası – Türk Dünyası Haritası* kullanımı yönünden her iki Sosyal Bilgiler ders kitabının son iki sayfasında sırasıyla Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritasının yer aldığı görülmektedir. Her iki ders kitabında içe katlanabilir özelliği olan bir dünya siyasi haritasının olması ülkemizin dünya üzerinde bulunduğu jeopolitik konumu öğrencilere göstermesi açısından faydalı olacaktır.

Ders Kitabı İçeriğiyle İlgili Bölümlerden olan *İçindekiler* kısmının kullanımı ile ilgili yapılan karşılaştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabının içindekiler bölümü ders kitabı tanıtım şeması sayfa numarasıyla (10.Sayfa) başlamış, sırasıyla hangi ünite olduğunu belirtmiş (1.Ünite Gibi) sonrasında ünite isimlerine ve ünite alt başlıklarına yer verilerek içindekiler bölümü tamamlanmıştır. 2017 yılı ders kitabının içindekiler bölümüne bakıldığında ise bu bölümün görsellerle hareketlendirildiği, öğrenme alanı isimleriyle başlayan bölümün öğrenme alanı alt konularıyla sona erdiği görülmektedir. Burada dikkat çeken en önemli husus ise öğrenme alanı isimlerinin verildiği bölümdeki sayfa numaralarının büyük rakamlarla belirtilerek dikkat çekiciliğin sağlanmış olmasıdır.

Organizasyon Şeması bakımından yapılan karşılaştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabının organizasyon şeması ana hatlarıyla şu şekildedir. Organizasyon şemasının adı “Ders Kitabı Tanıtım Şeması” adı altında düzenlenmiştir. Görselde ilk önce “Haydi düşünelim” bölümü vardır ve konu ile ilgili ön bilgilerimizi kontrol etmek ve konuya ilgi çekmek amacıyla hazırlanmıştır. “Kavramlar Bölümü” üniteye ilişkin kavramların yer aldığı bölümdür. Konuyla ilgili yeni ve açıklayıcı bilgilere yer verilen bir bölüm de bulunmaktadır. Son olarak konuyla ilgili etkinliğin çalışma kitabındaki sayfa numarasını gösterir bir işaret de bulunmaktadır çünkü 2014 yılı hem ders kitabı hem de çalışma kitabının ayrı ayrı okutulduğu bir yıldır. 2017 yılı ders kitabının Organizasyon Şemasına bakacak olursak, ders kitabında bu bölüm

“Kitabımızı Tanıyalım” adı altında düzenlenmiştir ve oldukça sadedir, her açıklayıcı bölüm için bir görsel kullanılmıştır. İlgili ders kitabının organizasyon şemasında “Kavramlar Bölümüne” yer verilmemesi bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Ünite Tanıtımı bakımından yapılan karşılaştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabında yer alan ünite tanıtımı iki bölümden oluşmuştur, ilk bölümde ünite ile ilgili görseller yer alırken; ikinci bölümde “ünitenin adı, ünite konuları, kavramlar bölümü ve hazırlık çalışmaları bölümü ” yer almaktadır. 2017 yılı ders kitabının Ünite tanıtım bölümüne bakıldığında da iki bölümden oluştuğu görülmektedir. İlk bölümde üniteyle ilgili görseller, ikinci bölümde ise “ünite adı, ünite konuları ve neler öğreneceğiz” bölümleri yer almıştır. Burada 2014 yılı Sosyal Bilgiler ders kitabından bazı yönleriyle ayrıldığı görülmektedir. Öncelikle bu kitapta kavramlar bölümü yer almamaktadır ayrıca hazırlık çalışmaları burada “Neler Öğrendik?” adı altında düzenlenerek daha sade bir yapı ortaya konmuştur. *Anahtar Sorular* bakımından yapılan karşılaştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabına bakıldığında belli konuların anlatımının anahtar sorularla pekiştirildiği görülmektedir. 2017 yılı ders kitabında da aynı şekilde belli konuların anlatımında anahtar soruların kullanıldığı görülmektedir.

Kaynak Gösterimi ve Kaynakça kullanımı bakımından yapılan karşılaştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabının kaynakçası (Kitaplar, dergiler, gazeteler, internet siteleri, görsel kaynakça) bölümlerine ayrılarak oluşturulmuştur. 2017 yılı ders kitabının kaynakçası da (Kitaplar, Dergiler, Gazeteler, İnternet Siteleri, Görsel Kaynakça) bölümlerine ayrılarak oluşturulmuştur yani her iki ders kitabının da kaynak gösterimi ve kaynakça kullanımı benzerdir. 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları *Sözlük* kullanımı bakımından karşılaştırıldığında, 2014 ve 2017 yılı ders kitaplarının sözlük kısmının belli kurallara göre oluşturulduğu herhangi bir farklılığın bulunmadığı söylenebilir.

Kronoloji kullanımı bakımından yapılan karşılaştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabının kronoloji bölümünde önce tarih bölümü, sonra gün ve ay bölümü, sonrasında ise olayın adının yer aldığı görülmektedir. Nitekim kitapta kronoloji bölümü 1844 (Samuel Morse’un0 Telgraf Hattından İlk Mesajı Göndermesi) ile başlayıp 1999 (17 Ağustos Marmara Depreminin Gerçekleşmesi) ile sona ermiştir. 2017 yılı ders kitabının kronoloji kısmının ise biraz daha farklı bir şekilde hazırlandığı görülmektedir. Nitekim kronoloji Sümerlerin kuruluş tarihi (MÖ 4000) ile başlayıp, Aziz Sancar’ın Nobel Kimya Ödülü’nü aldığı (10 Aralık 2015) ile sona ermektedir.

Burada dikkat çeken nokta ilgili ders kitabının kronoloji bölümünün farklı bir tasarım ile hazırlanmasıdır. Ayrıca her iki ders kitabının kronoloji bölümü hazırlanırken ülkemiz için önemli olan olumlu veya olumsuz bir olayla bitirilmiş olmaları da benzerlik taşımaktadır. *İndeks* kullanımı bakımından yapılan karşılaştırma sonucunda her iki ders kitabında da indeks kısmının olmadığı görülmektedir.

4.2. GÖRSEL KAYNAKLARA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLARI

Bu araştırma sorusu “2005 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’na göre oluşturulan 2014 Yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Görsel kaynaklar nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir. Araştırma sorusuna ilişkin bulgular ve yorumları şu şekilde ele alınmıştır:

4.2.1. 2005 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Göre Oluşturulan 2014 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Görsel Kaynaklar Yönünden İncelenmesi

RESİM: Herhangi bir şeklin kalem veya boya ile kâğıt üzerine aktarılması olan resim, sözel içerikli iletilerin öğrenciler ve diğer paydaşlar için anlamlı hale getirilmesinde ve somutlaştırılmasında yaygın olarak kullanılan öğretim materyalleridir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan resimlerin sınıflandırması şu şekilde yapılabilmektedir: Süsleyici Resim, Açıklayıcı resim, Metni Tamamlayıcı Resim, Konsantrasyon Resimleri, Durumsal Resimler, Problem Resimleri, Yaratıcı Resimler, Hareketli Resimler (Sıralamalı Resimler), Eleştirici Resimler, Önce-Sonra Resimleri (Akbaba, 2013) .

1)Süsleyici Resimler: Bu tür resimler konunun anlamını açıklamak yerine onun sembolik yönünü belirlemek amacıyla kullanılır. Ders kitaplarında yer alan okuma parçaları ve şiirler için uygundur ayrıca öğrencilerin hayal dünyasını harekete geçirmeyi amaçladıkları için abartılı, mizahi olabilirler. Fotoğraf 4.13’te de görüldüğü gibi 2014 yılı ders kitabında toplam 5 tane süsleyici resim örneği kullanılmasına rağmen daha çok konunun sembolik yönünü vurguladıkları öğrencinin hayal dünyasını harekete geçirecek sorgulama yapmasını sağlayacak nitelikte olmadıkları görülmektedir. Ders kitabının geneline bakıldığında okuma parçaları için daha çok fotoğraf kullanımına ağırlık verildiği görülmektedir. Bu durumun öğrencilere daha somut yaşantılar sunmanın öneminden kaynaklandığı söylenebilir.

Fotoğraf 4.13. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Süsleyici Resim Örneği

Yukarıdaki örnekte konuyu anlatan süsleyici resim örneğinde yazar, eseri ve sayfa sayısına yer verilmiştir ancak öğrencilerin sorgulama yapmasına yönelik bir içerik halinde sunulmamış sadece süsleyici olarak kalmıştır.

2) Açıklayıcı Resimler: Bu tür resimler işlenen metni değişik şekillerde açıklayan resimlerdir ve metinle aynı doğrultuda olmalıdır. Anlam çözücü resimler de denilmektedir. Fotoğraf 4.14’te görüldüğü gibi 2014 yılı ders kitabı incelendiğinde toplam 2 tane açıklayıcı resim örneğine yer verildiği görülmektedir.

Fotoğraf 4.14. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Açıklayıcı Resim Örneği

Yukarıda Tekâlif-i Milliye Emirlerinin uygulanışını anlatan açıklayıcı resim örneğine bakıldığında konuyla paralellik gösterdiği görülmektedir ancak resmin bulunduğu müze belirtilmesine rağmen çizen ressam ve çizildiği yıl bilgisinin yer almaması öğrencilerin geniş kapsamlı bir araştırma yapmak istemesi durumunda yetersizlik yaratacaktır.

Ayrıca öğrencilerin verilen resim örneğini analiz etmelerine yönelik bir soru örneği bulunmadığı görülmektedir bu da kullanılan resimlerin işlevselliğini düşürmektedir.

3)Metni Tamamlayıcı Resimler: Bu tür resimler özellikle, çocuk için yabancı olan herhangi bir isim, kavram ya da olgunun tanıtılmasında kullanılır. Resimler, metni, öğrencinin ilgisini çeken ve arttıran görsel şekillerle donatarak, eserin duygusal yönünü kuvvetlendirir. Fotoğraf 4.15’te görüldüğü gibi 2014 yılı ders kitabı incelendiğinde toplam 2 tane metni tamamlayıcı resim örneği kullanılmıştır ayrıca kitabın geneline bakıldığında metni tamamlayıcı fotoğraf kullanımına ağırlık verildiği görülmektedir.

Fotoğraf 4.15. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Metni Tamamlayıcı Resim Örneği

Yukarıda kullanılan resim örneğine bakıldığında kömürle çalışan “Buharlı Lokomotif” öğrencilere sembolik bir çizimle tanıtılmıştır.

4)Konsantrasyon Resimleri: Metnin bütününe veya herhangi bir özel noktasına öğrencilerin dikkatini çekmeyi sağlamak amacıyla hazırlanan resimlerdir. Fotoğraf 4.16 da görüldüğü gibi 2014 yılı ders kitabı incelendiğinde konsantrasyon resimlerine fazla yer verilmediğini görselde ise Nasrettin Hoca'nın bir fıkrasının anlatıldığı yanındaki görselde ise başka hangi fıkrasından bahsedildiğini görselden yola çıkarak tahmin etmesi istenmektedir.

Fotoğraf 4.16. 2014 yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alan Konsantrasyon Resim Örneği(5.41)

5)Durumsal Resimler: Herhangi bir kavram veya olguyu tümüyle içeren ve işlediği kavramın tüm alt basamaklarını belirgin şekilde gösteren resimlerdir. 2014 yılı ders kitabında durumsal resim örneğine yer verilmediği tespit edilmiştir.

6)Problem Resimleri: Öğrencilerin, herhangi bir problemi çözmelerinden çok, fark etmelerini sağlayan resimlerdir. En önemli özelliği ise problemin nedenlerini ve sonuçlarını sembolize etmeleridir. Fotoğraf 4.17 de görüldüğü gibi 2014 yılı ders kitabında 1 tane problem resmi kullanılmıştır. Bu tür resimlerde esas amaç problemin tanımlanmasının sağlanmasıdır.

Fotoğraf 4.17. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Problem Resim Örneği

7)Yaratıcı Resimler: Genel olarak öğretim etkinlikleri ile birlikte iyi bir şekilde tasarlanmış ve öğrencilerin ilgisini canlı tutan resim türüdür. Öğrenciden resim üzerinde kimi işlemler yaparak yaratıcılık denemelerinde bulunmasının istendiği bir özelliğe de sahiptir. 2014 yılı ders kitabında yaratıcı resim örneğine yer verilmediği tespit edilmiştir.

8)Hareketli Resimler: Aynı kavram ya da olgunun farklı yönlerini içeren resimler bütününe ulaşabilmek için kullanılır. Örneğin; suyun farklı hallerinin sunumunda hareketli resimler kullanılır. 2014 yılı ders kitabında hareketli resim örneğine yer verilmediği tespit edilmiştir.

9)Eleştirici Resimler: Çelişik olguların, nesnelere ya da olayların yer aldığı resimler olarak tasarlanır. 2014 yılı ders kitabında eleştirici resim örneğine yer verilmediği tespit edilmiştir.

10)Önce-Sonra Resimleri: Bu resim türü öğrencilerin öncelik-sonralık ilişkisini anlamalarını sağladığı gibi öteleme becerilerinin gelişmesine de katkıda bulunur. 2014 yılı ders kitabında önce-sonra resim örneğine yer verilmediği tespit edilmiştir ancak öncelik- sonralık ifade eden fotoğraf kullanılmıştır.

FOTOĞRAF: Kelime manası “Işıkla Yazı Yazmak ” olan fotoğraf doğada yalın halde görülebilen fiziksel nesne ve varlıkların ışığa duyarlı hale getirilmiş kâğıt ya da filmler üzerine basılmış şeklidir (Tonga, 2007). Ders kitaplarında yer alan fotoğrafları şu şekilde sınıflandırabiliriz (Akbaba, 2013) .

- ✓ Farklılıkları Belirleme Amacıyla Fotoğraf Kullanma
- ✓ Karşılaştırma Yapmak İçin Fotoğraf Kullanımı
- ✓ Metni Tamamlayıcı Fotoğraf Kullanımı
- ✓ Süreçleri Aktarma Aracı Olarak Fotoğraf Kullanımı
- ✓ Değişim ve Sürekliliği Aktarma Aracı Olarak Fotoğraf Kullanımı

1)Farklılıkları Belirleme Amacıyla Fotoğraf Kullanma: Bu tür fotoğrafların kullanımında fotoğrafın çekildiği yer ve yıl gibi bilgilerin belirtilmesi gerekmektedir. Fotoğraf 4.18 de görüldüğü gibi 2014 yılı ders kitabının bütününde fotoğraflara ait yer ve yıl gibi bilgilerin yer almadığı göze çarpmaktadır. Ders kitabında ayrıca toplam 4 tane farklılıkları belirlemeye yönelik fotoğraf kullanıldığı görülmektedir.

Fotoğraf 4.18. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Farklılıkları Belirlemek Amacıyla Kullanılan Fotoğraf Örneği

Yukarıda yer alan görsele bakıldığında her iki fotoğrafında nerde, ne zaman çekildiğine dair bir bilgi yok yani bu fotoğraflar Osmanlı Devleti ve Türkiye devleti sınırları dışında farklı bir yerde çekilmiş olabilir bu yüzden bu tür farklılıkları belirlemeye yönelik resimlerde bilgilendirme yazılarının yer alması gerekmektedir.

2)Karşılaştırma Yapmak İçin Fotoğraf Kullanımı: Bu tür fotoğraf kullanımında iki farklı fotoğraf verilerek bu fotoğrafların analiz edilmesi amaçlanmaktadır. 2014 yılı ders kitabı incelendiğinde 3 tane karşılaştırma yapmak amacıyla fotoğraf kullanıldığı belirlenmiştir.

Fotoğraf 4.19. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Karşılaştırma Yapmak İçin Kullanılan Fotoğraf Örneği

Fotoğraf 4.19 da görüldüğü gibi her iki şehir nüfus yönünden karşılaştırılmıştır. Ancak fotoğraf kadrajı dışında kalan bölümlerde ne kadar insan yaşıyor bunu bu görselden tespit etmek mümkün değildir bu yüzden tam anlamıyla bir karşılaştırma yapmak mümkün değildir.

3)Metni Tamamlayıcı Fotoğraf Kullanımı: Bu tür fotoğraflar öğrenci için yabancı olan herhangi bir isim, kavram ya da olgunun tanıtılması ve metinde anlatılan bilgilerin somutlaştırılması amacıyla kullanılır. Fotoğraf 4.20 deki örnekteki gibi 2014 yılı ders kitabında 14 tane metni tamamlayıcı fotoğraf kullanılmıştır.

Fotoğraf 4.20. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Metni Tamamlayıcı Fotoğraf Kullanım Örneği

Sel

Aşırı yağın yağmurlar sonucu eğimli alanlardan akan sular, toprakla birlikte her şeyi sürükler. Akarsular ve barajlardaki suların taşmasına neden olur. Ülkemizde daha çok Karadeniz ve Marmara bölgelerinde sel afetleri yaşanmaktadır. Yandaki fotoğrafta, aşırı yağışın sebep olduğu sel afetini yaşayan Van ilimiz görülmektedir.

Heyelan (Yer Kayması)

Yağışın fazla olduğu yerlerde, dik yamaçlardan aşağıya doğru toprak kayar. Bu daha çok killi toprakların olduğu ve ağaçlandırılmamış yamaçlarda görülür. Ülkemizde Karadeniz Bölgesi'nde sıkça heyelan meydana gelmektedir. Yandaki fotoğrafta, yağışın fazla olduğu Rize ilimizde yaşanan bir heyelan görülmektedir.

3. ÜNİTE

4) Süreçleri Aktarma Aracı Olarak Fotoğraf Kullanımı: Bu tür fotoğraf kullanımında bir sürecin anlatılması çeşitli döngüler, sebep-sonuç ilişkilerini algılama yoluyla sağlanmaktadır. Fotoğraf 4.21 de görüldüğü gibi 2014 yılı ders kitabında 1 tane süreçleri aktarma aracı olarak fotoğraf kullanımına örnek verilmiştir.

Fotoğraf 4.21. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Süreçleri Aktarma Aracı Olarak Fotoğraf Kullanım Örneği

5) Değişim ve Sürekliliği Aktarma Aracı Olarak Fotoğraf Kullanımı: Aynı mekânın farklı tarihlerdeki fotoğraflarını kullanarak mukayese etmek öğrenciler açısından oldukça öğretici olabilir. Fotoğraf 4.22 de bu fotoğraf kullanımına örnek verildiği görülmektedir.

Fotoğraf 4.22. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Değişim ve Sürekliliği Aktarma Aracı Olarak Fotoğraf Kullanım Örneği(5.181)

Haraççioğlu Medresesi (eski ve yeni hâli) - Bursa

Ördekli Hamamı (eski ve yeni hâli) - Bursa

Yukarıdaki fotoğrafları inceleyiniz. Bu tarihi yer ve eserler gibi ortak miras öğelerinin turizme kazandırılması için neler yapılabilir? Açıklayınız.

181

8. ÜNİTE

Yukarıdaki fotoğrafı değişim ve sürekliliği aktarmak bakımından daha işlevsel hale getirmek için fotoğrafların çekildikleri yer ve zamanının belirtilmesinde fayda vardır.

KARİKATÜR: Sosyal Bilgiler dersinde etkin şekilde kullanılacak olan önemli görsellerden biriside karikatürlerdir genel itibariyle karikatürleri, güncel karikatürler, kavram karikatürleri, politik karikatürler, tarihi karikatürler şeklinde sınıflandırabiliriz ancak 2014 yılı ders kitabına bakıldığında sadece “Güncel Karikatür” kullanımına örnek verildiği diğer karikatür türlerinde örnek olmadığı görülmektedir. Özellikle de son zamanlarda üzerinde önemle durulan “Kavram Karikatürü” örneğine hiç yer verilmediği gözlenmiştir.

1)Güncel Karikatürler:

Fotoğraf 4.23. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Güncel Karikatür Örneği(5.106)

HARİTA KULLANIMI: Öğrenciler tarafından öğrenilen bilgilerin duyu organlarına hitap etme derecesi arttıkça öğrenme kalıcı hale gelir. Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan haritalar fiziki haritalar, iklim haritaları, nüfus haritaları ve tarih haritaları şeklinde sıralanabilir. 2014 yılı ders kitabında toplam 23 tane harita kullanıldığı bunlardan 62. sayfada yer alan haritanın gazete haberi içerisinde kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca 3 tane fiziki, 3 tane iklim, 4 tane nüfus haritası kullanılmışken tarihi harita kullanımına yer verilmediği tespit edilmiştir ayrıca kitapta kullanılan başka haritalar da “Diğer” kategorisi içerisinde 13 tane olarak tespit edilmiştir. İlgili ders kitabında kullanılan bu haritaların çoğunda yazıların ve işaretlerin okunaklı olmadığı bazı haritalarda haritanın işaret dili olan lejant kullanılmadığı yön oklarına yer verilmediği, bazı haritaların hangi kaynaktan alındığının belirtilmemiş olduğu ve turizm haritası dışındaki tüm haritalarda ölçek kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca kullanılan haritalar sadece görsellik sunmakta öğrencilerin harita üzerinde işlem yapmaya yönelik bir tasarım sunmamaktadır bu durumda ders öğretmenin ilgili harita ve konuyla ilgili sorular sorarak öğrencilerin harita kullanımını çeşitlendirmesi gerekecektir.

1)Fiziki Harita Kullanımı: Sosyal Bilgiler içerisinde yer alan coğrafya konularının öğretiminde kullanılabilecek nitelikli bir Fiziki Harita renk, boyut ve işaretleriyle işlevselliğini ortaya koyar. Fotoğraf 4.24 de 2014 yılı ders kitabında yer alan Fiziki Harita örneği görülmektedir. İlgili ders kitabında kullanılan fiziki haritanın kaynağı, lejant bölümü ve ölçeği olmasına rağmen herhangi bir yön oku konmamıştır bu durum haritalar için bir eksiklik olarak görülmektedir ayrıca harita üzerinde bulunan

yazıların da çok okunaklı olmadığı görülmektedir bu durumda bir eksiklik oluşturmaktadır.

Fotoğraf 4.24. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Fiziki Harita Örneği

2) İklim Haritası Kullanımı: Ülkemizde görülen iklimler hakkında bilgi veren iklim haritaları coğrafi konuları somutlaştırmak açısından önemlidir. Fotoğraf 4.25 'te de görüldüğü gibi iklim haritasında bir haritada bulunması gereken özelliklerden yön okları, ölçek ve lejant kullanılmıştır ancak haritanın kaynağı belirtilmemiştir bu durum bir eksiklik oluşturmuştur.

Fotoğraf 4.25. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan İklim Haritası Örneği

3)Nüfus Haritası Kullanımı: İlgili ders kitabında kullanılan nüfus haritasında yön okları, ölçek, lejant haritanın kaynağı belirtilmiştir. Ancak harita üzerinde yer alan yazıların okunurluk düzeyinin az olması bir eksikliklerdir.

Fotoğraf 4.26. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Nüfus Haritası Örneği

66

4)Tarih Haritası Kullanımı: 2014 yılı ders kitabında herhangi bir Tarih Haritası kullanılmadığı tespit edilmiştir.

GAZETE: Gazeteler, gerçek dünyayı ve güncel olanı insanların önüne getiren çok yönlü öğretim araçlarıdır. Sosyal Bilgiler öğretimi amaçlarının gerçekleştirilmesi için gazeteler önemli bir araçtır. 2014 yılı ders kitabında toplam 19 tane gazete haberi kullanılmıştır. Bu haberlerden 17 tanesi güncel 2 tanesi ise tarihi gazete haberi özelliğindedir. Ayrıca 11. sayfa da yer alan gazete haberi ders kitabı tanıtım şeması içerisinde kullanılmışken bir diğeri ise 143. sayfada ünite değerlendirme sorularının olduğu bölümde kullanılmıştır. İlgili ders kitabında kullanılan tüm gazete haberlerinin hangi tarihte alıntılındığı belirtilmiş yeniden düzenlenerek ders kitabında kullanılmıştır.

1)Güncel Gazete Haberlerinin Kullanımı:

Fotoğraf 4.27. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Güncel Gazete Haberi Örneği

Gazete haberi, 7 Ağustos 2008 (Düzenlenmiştir.).

? Çevre kirliliğini önlemek ve insanların doğaya verdikleri zararları azaltmak için neler yapılabilir? Açıklayınız.

71

Çevre
Kitabı 49

2)Tarihsel Belge Niteliği Olan Gazetelerin Kullanımı: Sosyal Bilgiler ders kitaplarında tarihi olayların birinci elden tanıklığını yapan gazete haberlerinin kullanılması öğrencilerde öğrenme kalıcılığını artırma işlevine sahiptir.

Fotoğraf 4.28. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarihsel Belge Niteliği Olan Gazete Haberi Örneği

Şimdi, Atatürk'ün bilime verdiği önemin bir kanıtı olan aşağıdaki gazete haberini inceleyelim:

Atatürk zamanında burslu okumak üzere yurt dışına gönderilen öğrenciler, gelenekselleşen 23 Nisan buluşmasında bir araya geldi. Selamiçeşme'deki Filizi Köşk'te buluşup yemek yiyerek eski günleri yâd eden ihtiyar delikanlılar, hayatlarını değiştiren burslar için Atatürk'e hâlâ minnet duyuyor. 1945'te Ankara'da kurulması öngörülen teknik üniversite için eleman yetiştirmek üzere üç ayrı grup hâlinde yurt dışına gönderilen otuz üç öğrencinin her biri farklı ülkelerde farklı eğitimler alarak büyük başarılar elde etmişti.

Gazete haberi, 25 Nisan 2008 (Düzenlenmiştir.).

? Haberde konu edilen kişilerin ülkemizde bilimin gelişmesine katkıları neler olabilir?

İNTERNET HABERİ: Sosyal Bilgiler ders kitaplarında 2005 Programı değişiklikleriyle beraber internet haberi kullanımının da arttığı görülmektedir. Fotoğraf 4.29 da verilen örnekteki gibi 2014 yılı ders kitabında toplam 18 tane internet haberi kullanılmıştır. Ayrıca kullanılan internet haberlerinin bir tanesi ünite değerlendirme sorularının içerisinde soru olarak kullanılmıştır. Kullanılan internet haberlerinin hepsinde haberin alıntılanma tarihi gün-ay-yıl olarak belirtilmiştir.

Fotoğraf 4.29. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan İnternet Haberi Örneği

Aşağıdaki haberi okuyarak turizmin ülkemize katkılarının neler olduğunu belirleyiniz.

İnternet haberi, 10 Ağustos 2008 (Düzenlenmiştir).

183

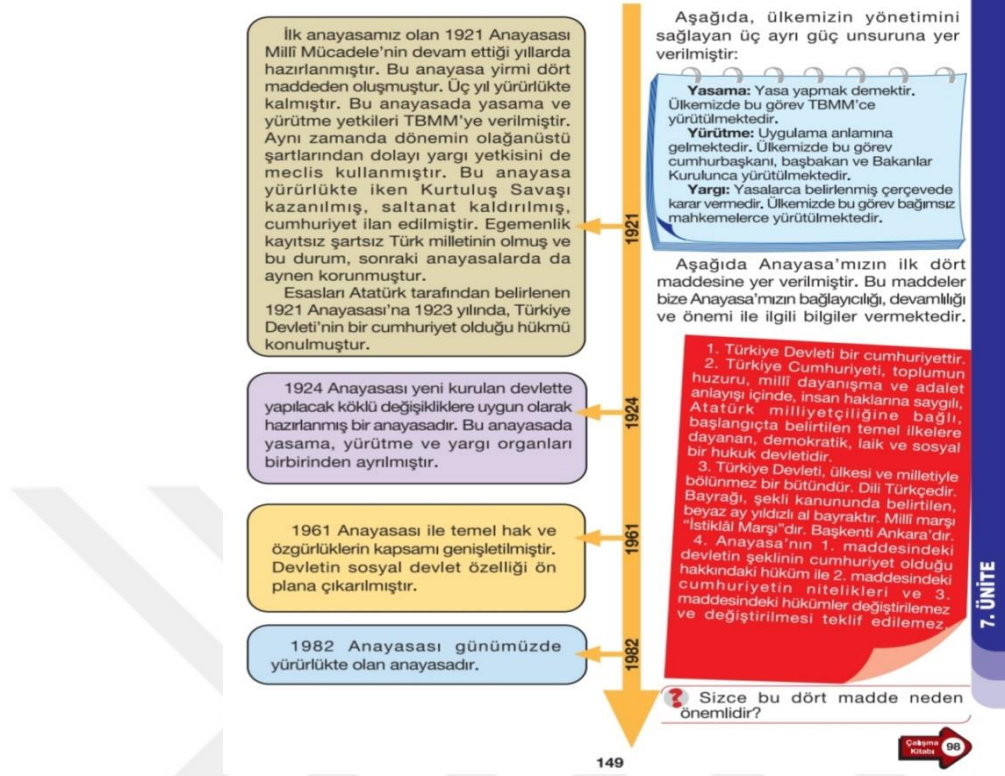

MİNYATÜR: Minyatür, TDK'nin Türkçe sözlüğünde eski yazma kitaplarda görülen, ışık, gölge ve hacim duygusu yansıtılmayan küçük, renkli resim sanatı olarak tanımlanmaktadır. 2014 yılı ders kitabına bakıldığında minyatür kullanımına yer verilmediği görülmektedir.

GRAVÜR: Gravür ağaç, metal veya taş bir yüzeye ayrı katlar durumunda değişik renkli boyalar sürüldükten sonra üstteki katları yer yer kazıyarak alttaki renklerden yararlanma tekniği ile oluşturulan kazıma resim olarak tanımlanmaktadır. 2014 yılı ders kitabına bakıldığında herhangi bir gravür kullanımına rastlanmamıştır.

ZAMAN ŞERİTLERİ: Zaman Şeritleri olayların hangi sırayla nasıl oluştuğunun anlaşılmasına katkı sunan öğrencilerin zaman ve kronoloji algılarının gelişmesi, değişim ve sürekliliği algılamaları için katkı sunan materyallerin başında gelmektedir. Fotoğraf 4.30 da zaman şeridi olarak aşağıdaki görsel kullanılmıştır. Ayrıca 55. sayfada zaman şeridi kullanımı değerlendirme soruları bölümünde görülmektedir.

Fotoğraf 4.30. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Zaman Şeridi Örneği(5.149)

GRAFİK: Grafikler; sayısal değerlerin anlaşılabilirliğini ve kalıcılığını artıran istatistiksel bilgiyi görselleştirmek için noktalar, çizgiler veya resimler kullanılan düz resimlerdir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında grafiklere yer verilmesi öğrencilerin coğrafi, ekonomik, bilimsel ve tarihsel gelişimleri daha kolay bir şekilde analiz etmelerine katkı sağlayacaktır. Öğrencilerin grafik okuma becerilerini geliştirmek için grafikleri oluşturan temel unsurları tanımaları ve nereye ne için bakacaklarını bilmeleri gerekir. 2014 yılı ders kitabına bakıldığında toplam 12 tane grafik kullanıldığını bunlardan 5 tanesinin ise ünite değerlendirme bölümünde soru şeklinde hazırlandığı görülmektedir.

1)Sütun Grafik Kullanımı

Fotoğraf 4.31. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Sütun Grafik Örneği

2)Çizgi Grafik Kullanımı

Fotoğraf 4.32. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Çizgi Grafik Örneği

3)Pasta Grafik Kullanımı

Fotoğraf 4.33. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Pasta Grafik Örneği

BELGE: Tarih dersi özü itibariyle geçmişin o günkü şartları göz önünde bulundurularak inşa edilir ve bu anlamda soyuttur. Öğrenciler için soyut olan tarih konularını görsel kanıt kullanarak somutlaştırmak mümkündür. Tarihsel bilginin

etkinliği onun hem yeterli bir derinlikte hem de çok boyutlu ve çeşitlilik içerisinde sunulması ile mümkündür. Bu çeşitliliği sağlayabilmek amacıyla Sosyal Bilgiler ders kitaplarında konunun içeriğine uygun olarak kanıt niteliğindeki arşiv belgeleri kullanılmalıdır. Bu belgeler arasında pullar, afişler, dergiler, mektuplar sayılabilir.

1)Pul Kullanımı

Fotoğraf 4.34. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Pul Örneği

İbn-i Sina anısına ülkemizde ve dünyanın çeşitli ülkelerinde pullar basılmıştır.

Kuveyt'te hazırlanmış posta pulu

Ülkemizde hazırlanmış posta pulu

Fotoğraf 4.34'te görüldüğü gibi 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 1 tane pul örneği kullanılmıştır.

2)Afiş Kullanımı

Fotoğraf 4.35' teki örnekte görüldüğü gibi 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında toplam 6 tane afiş kullanılmıştır.

Fotoğraf 4.35. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Afiş Örneği

3)Mektup Kullanımı

Fotoğraf 4.36 da görüldüğü gibi 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 1 tane mektup örneğine yer verilmiştir.

Fotoğraf 4.36. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Mektup Örneği

4)Dergi Kullanımı

Fotoğraf 4.37 de görüldüğü gibi 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 7 tane dergi örneğine yer verilmiştir. Bunlardan 31. ve 123. sayfalarda yer alan dergi örnekleri ünite değerlendirme bölümü içerisinde yer almaktadır.

Fotoğraf 4.37. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Dergi Örneği

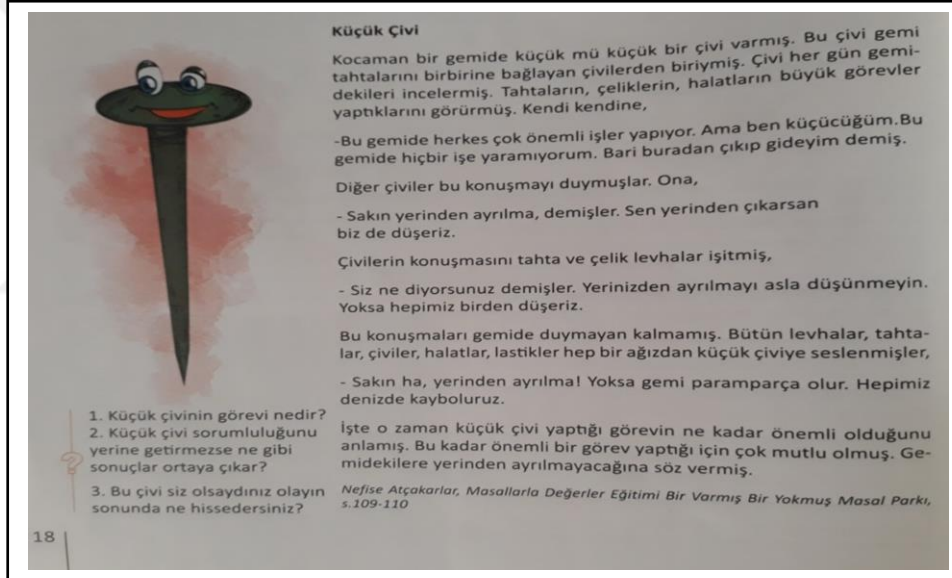
4.2.2. 2017 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Göre Oluşturulan 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Görsel Kaynaklar Yönünden İncelenmesi

Bu araştırma sorusu “2017 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’na göre oluşturulan 2017 Yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının görsel kaynaklar nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir. Araştırma sorusuna ilişkin bulgular ve yorumları şu şekilde ele alınmıştır:

RESİM

1)Süsleyici Resimler: 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında toplam 10 tane “Süsleyici Resim” örneğine yer verilmiştir. Kullanılan resimlerin çoğu sayfanın büyük bir bölümünü kaplayacak tarzda yerleştirilmiştir. Ayrıca ders kitabı içerisinde yer alan “Sıra Sizde” soru bölümleri içerisinde de süsleyici resim örnekleri görülmektedir.

Fotoğraf 4.38. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Süsleyici Resim Örneği

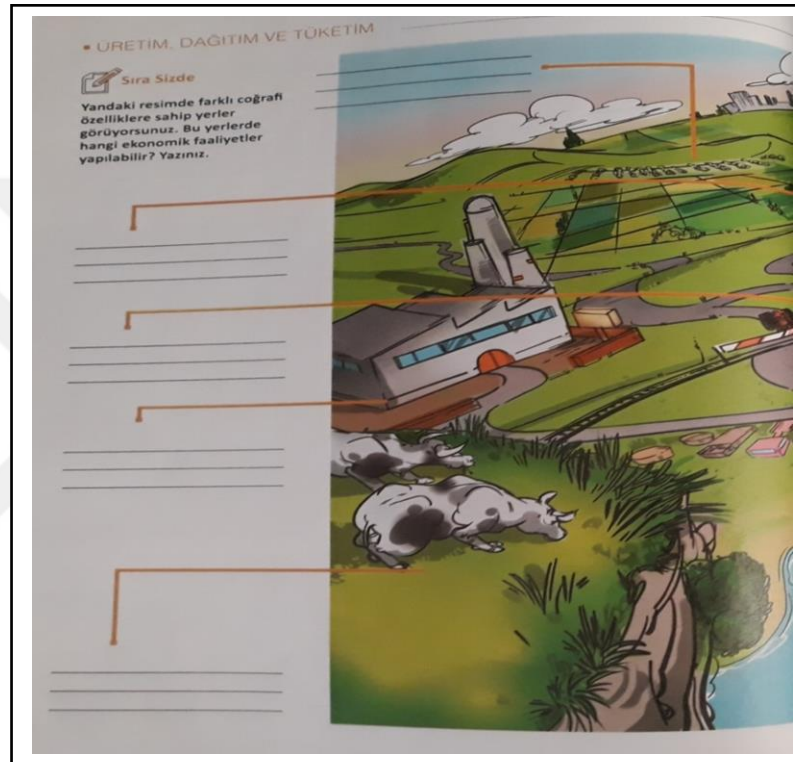
Fotoğraf 4.38 de yer alan örnekte konuyu anlatan süsleyici resimde metnin yazar, eser ve sayfa sayısına yer verilmiştir. Ayrıca resim öğrencilerin sorgulama yapmasına yönelik bir içerik halinde sunulmamış sadece süsleyici olarak kalmıştır. Ders kitabının geneline bakıldığında ise okuma parçaları ve şiirler için daha çok fotoğraf kullanımına ağırlık verildiği görülmektedir.

2)Açıklayıcı Resimler: 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı incelendiğinde toplam 10 tane “Açıklayıcı Resim” örneğine yer verildiği ve kullanılan resimlerin sayfanın büyük bir kısmını kaplayacak şekilde yerleştirildiği görülmektedir. Bir tane fotoğraf-resim beraber kullanımı şeklinde açıklayıcı resim örneği vardır. Bir diğer kullanım da “Minyatür-Açıklayıcı Resim” örneği şeklinde çizilmiştir.

görsel kaynakçada verilmeyen tüm görsel ve çizimlerin Milli Eğitim Bakanlığı'na temin edilen tasarımcı firma tarafından hazırlanmış olmasıdır.

4)Konsantrasyon Resimleri: Metnin bütününe ya da herhangi bir özel noktasına öğrencilerin dikkatini çekmeyi sağlamak amacıyla hazırlanan resimlerdir. Fotoğraf 4.41 de görüldüğü gibi 2017 yılı ders kitabında 1 tane “Konsantrasyon Resim” türüne örnek verilmiştir.

Fotoğraf 4.41. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Konsantrasyon Resim Örneği

Yukarıda kullanılan konsantrasyon resim örneğine bakıldığında herhangi bir metin içerisinde kullanılmadığını direk resim üzerinde öğrencilerin sorgulama yapmalarının istendiği görülmektedir.

5)Durumsal Resimler: 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Durumsal Resim” örneğine yer verilmediği tespit edilmiştir.

6)Problem Resimleri: 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı incelendiğinde herhangi bir “Problem Resim” örneğine yer verilmediği ancak fotoğraf kullanıldığı görülmektedir.

7)Yaratıcı Resimler: 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Yaratıcı Resim” örneğine yer verilmediği tespit edilmiştir.

8)Hareketli Resimler: 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Hareketli Resim” örneğine yer verilmediği tespit edilmiştir.

9)Eleştirici Resimler: 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Eleştirici Resim” örneğine yer verilmediği tespit edilmiştir.

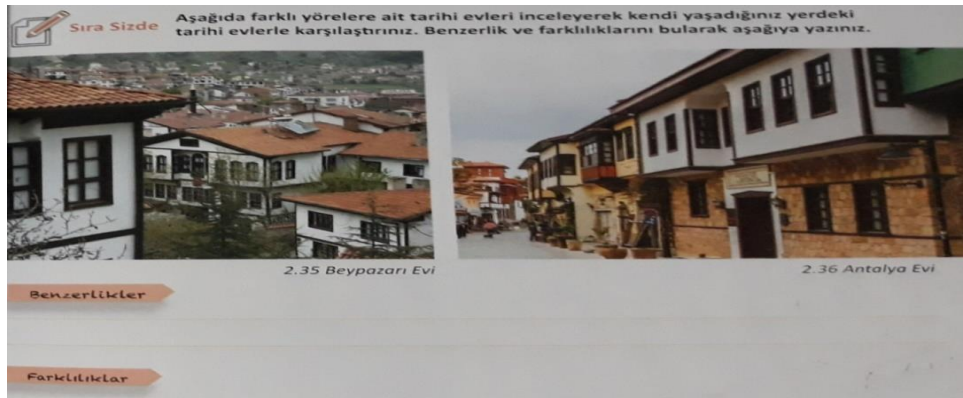
10)Önce-Sonra Resimleri: 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Önce-Sonra Resim” örneğine yer verilmediği tespit edilmiştir ancak öncelik- sonralık ifade eden fotoğraf ve karikatür kullanımına yer verilmiştir.

FOTOĞRAF: 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan fotoğrafları şu başlıklar altında incelenecektir.

- ✓ Farklılıkları Belirleme Amacıyla Fotoğraf Kullanma
- ✓ Karşılaştırma Yapmak İçin Fotoğraf Kullanımı
- ✓ Metni Tamamlayıcı Fotoğraf Kullanımı
- ✓ Süreçleri Aktarma Aracı Olarak Fotoğraf Kullanımı
- ✓ Değişim ve Sürekliliği Aktarma Aracı Olarak Fotoğraf Kullanımı

1)Farklılıkları Belirleme Amacıyla Fotoğraf Kullanma: 2017 yılı ders kitabında 2 tane farklılıkları belirlemeye yönelik fotoğraf kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan bu fotoğraf sadece farklılıkları istememekte benzer yönlerin de ortaya çıkartılmasını amaçlamaktadır.

Fotoğraf 4.42. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Farklılıkları Belirlemek Amacıyla Kullanılan Fotoğraf Örneği

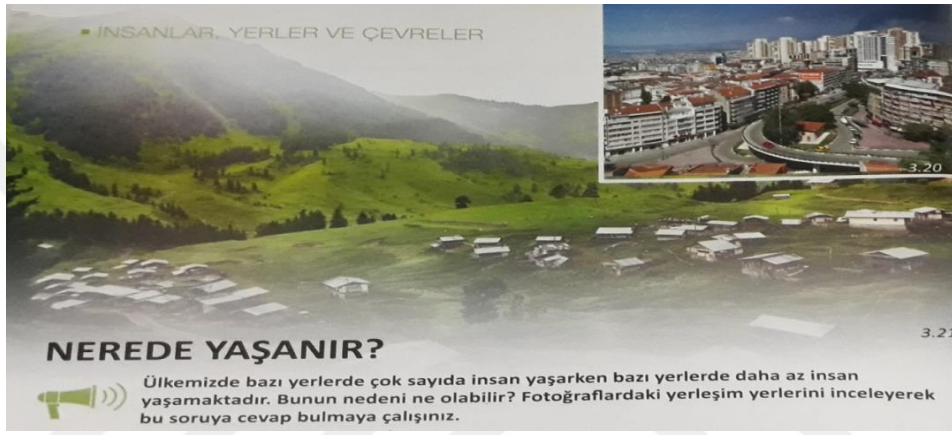

Fotoğraf 4.42 deki farklılıkları belirlemek amacıyla kullanılan fotoğraf örneği incelendiğinde okuma parçası içerisinde verilmediği ve “Sıra Sizde” bölümü içerisinde her iki ev çeşidinin benzer ve farklı yönlerinin öğrenci tarafından bulunması istenmektedir. Kullanılan fotoğraflar net olmakla birlikte çekim tarihleri ve kim

tarafından ne zaman çekildiklerine dair her hangi bir bilginin verilmediğini görüyoruz bunun nedeni ise ders kitabının görsel kaynakça bölümünde belirtilen “Görsel kaynakçada verilmeyen tüm görsel ve çizimler Milli Eğitim Bakanlığı’na temin edilen tasarımcı firma tarafından hazırlanmıştır.” ibaresinin yer almasıdır.

2)Karşılaştırma Yapmak İçin Fotoğraf Kullanımı: Fotoğraf 4.43 de görüldüğü gibi 2017 yılı ders kitabında 1 tane karşılaştırma yapmak amacıyla fotoğraf kullanılmıştır.

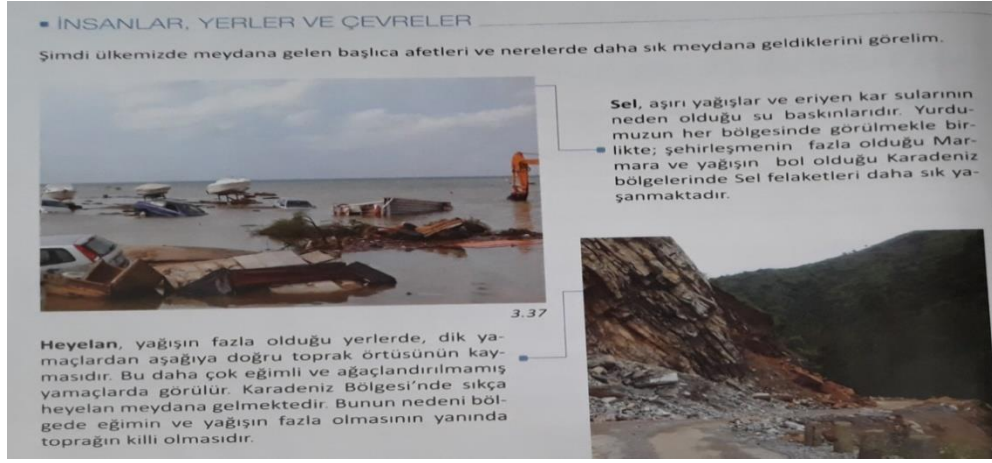
Fotoğraf 4.43. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Karşılaştırma Yapmak İçin Kullanılan Fotoğraf Örneği

Yukarıdaki görsellerin altındaki soru bölümünden görsellerin karşılaştırma sorusu olduğu anlaşılıyor ancak bu görseller görsel kaynakça bölümünde belirtildiği gibi ders kitabını hazırlayan firma tarafından kullanıma sunulduğu için herhangi bir erişim tarihi belirtilmemiştir bu durum ise görseller için bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

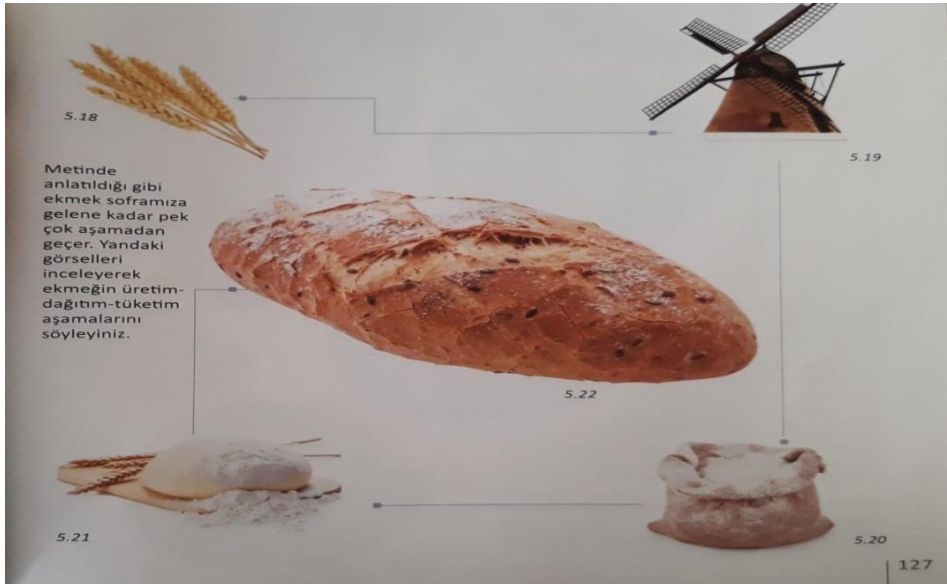
3)Metni Tamamlayıcı Fotoğraf Kullanımı: Fotoğraf 4.44 deki örnekte görüldüğü gibi 2017 yılı ders kitabında 22 tane “Metni Tamamlayıcı Fotoğraf” kullanılmıştır. İlgili ders kitabında kavramlar bölümüne yer verilmediği göz önüne alındığında bu eksikliğin metni tamamlayıcı fotoğraf kullanılarak giderildiği söylenebilir çünkü bu fotoğraf türü çocuklar için yabancı olan kavramları tanıtıcı bir özelliğe sahiptir.

Fotoğraf 4.44. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Metni Tamamlayıcı Fotoğraf Kullanım Örneği

4) Süreçleri Aktarma Aracı Olarak Fotoğraf Kullanımı: İsminden anlaşılacağı gibi bu fotoğraf kullanımında bir sürecin anlatılması esastır. Fotoğraf 4.45 de görüldüğü gibi 2017 yılı ders kitabında 2 tane süreçleri aktarma aracı olarak fotoğraf kullanılmıştır. Bunlardan 128 ve 129. sayfalarda yer alan fotoğraf iki sayfayı da kaplayacak şekilde bir bütün halindedir.

Fotoğraf 4.45. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Süreçleri Aktarma Aracı Olarak Fotoğraf Kullanım Örneği

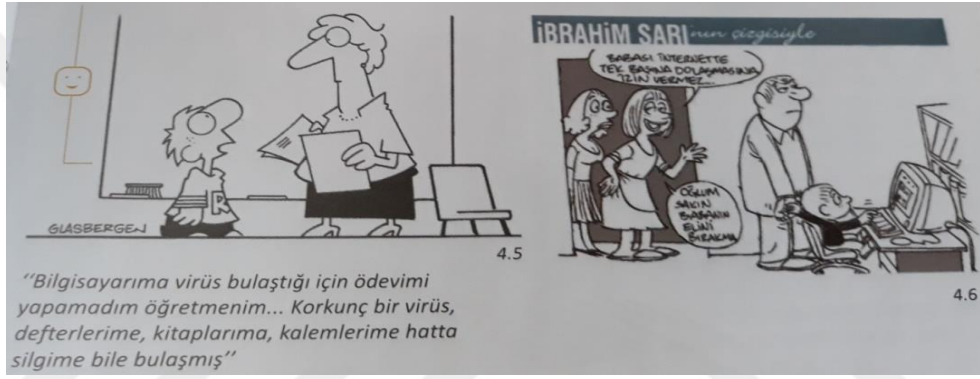

5) Değişim ve Sürekliliği Aktarma Aracı Olarak Fotoğraf Kullanımı: Aynı mekânın farklı tarihlerdeki fotoğraflarını kullanmak esastır. 2017 yılı ders kitabı incelendiğinde bu fotoğraf kullanımına örnek verilmediği görülmektedir.

KARİKATÜR: Karikatürler; “Güncel Karikatürler, Kavram Karikatürleri, Politik Karikatürler, Tarihi Karikatürler” şeklinde sınıflandırılabilir. 2017 yılı ders kitabına bakıldığında sadece “Güncel Karikatür ve Tarihi Karikatür” kullanımına örnek verildiğini, diğer karikatür türlerinde örnek olmadığını; toplamda ise 7 tane karikatür kullanıldığını ve bunlardan 5 tanesinin “Güncel Karikatür”, 2 tanesinin ise “Tarihi Karikatür” olduğu görülmektedir. Özellikle de son zamanlarda üzerinde önemle durulan “Kavram Karikatürü” örneğine bu ders kitabında da yer verilmediği görülmektedir.

1)Güncel Karikatürler:

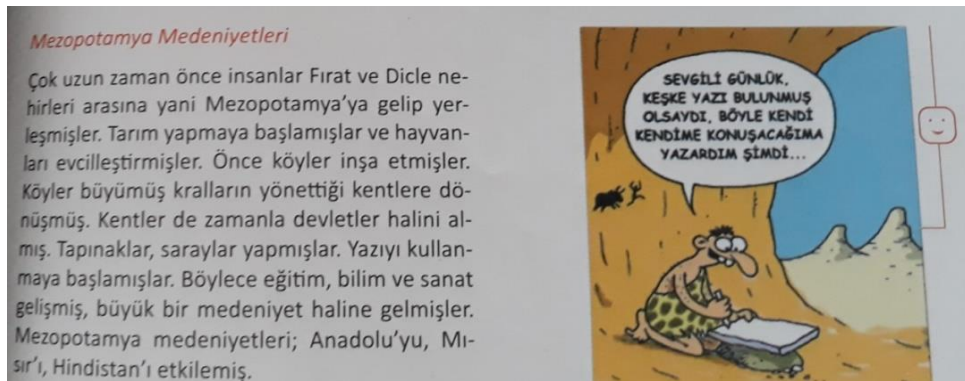
Fotoğraf 4.46. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Güncel Karikatür Örneği

Fotoğraf 4.46 da yer alan güncel karikatür örneğine bakıldığında karikatürün öğrencilerin sorgulama yapmasına yönelik herhangi bir yönlendirme yapmaması karikatürü süsleyici işlevsiz bir hale sokmuştur. Ayrıca bu karikatür için ders kitabının görsel kaynakça bölümüne bakıldığında erişim adresi ve tarihi belirtildiği için diğer kullanıcılar tarafından rahatlıkla kaynak olarak kullanılabilir.

2)Tarihi Karikatürler:

Fotoğraf 4.47. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarihi Karikatür Örneği

Fotoğraf 4.47 de yer alan karikatürün görsel kaynakça numarası 2.2'dir ve Selçuk Erdem tarafından çizilmiştir ancak bu karikatürle ilgili herhangi bir erişim adresi ve erişim tarihi belirtilmemiştir yine güncel karikatür kullanımında olduğu gibi bu karikatür kullanımı da öğrencilerin sorgulama yapmasına yönelik değil süsleyici olarak kalmış gözükmektedir.

HARİTA KULLANIMI: Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan haritalar fiziki haritalar, iklim haritaları, nüfus haritaları ve tarih haritaları şeklinde sıralanabilir. 2017 yılı ders kitabında toplam 11 tane harita kullanıldığını bunlardan 2 tanesinin fiziki, 1 tanesinin iklim, 1 tanesinin tarihi, 1 tanesinin de nüfus haritası olduğu tespit edilmiştir. Geri kalan 6 harita ise “Diğer” kategorisi altında toplanmıştır. İlgili ders kitabında kullanılan haritaların çoğunda yazıların ve işaretlerin okunaklı olmadığı, haritanın işaret dili olan lejant kullanılmadığı yön oklarına yer verilmediği, haritaların hangi kaynaktan alındığının belirtilmemiş olduğu, turizm haritası dışında tüm haritalarda ölçek kullanıldığı görülmektedir. Özellikle ders kitabının 68 ve 69. sayfalarının tamamını kaplayan Türkiye fiziki haritasında lejant ve ölçek olmasına rağmen yön oklarının belirtilmemiş olması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır ayrıca 3.4 numaralı haritanın görsel kaynakça kısmına bakıldığında harita genel komutanlığından alındığını ancak ne zaman alındığının belirtilmemesi bir eksiklik olarak tespit edilmiştir.

1)Fiziki Harita Kullanımı: Sosyal Bilgiler içerisinde yer alan coğrafya konularının öğretiminde kullanılan Fiziki Haritalar renk, boyut ve işaretleriyle işlevsel olmalıdır. Aşağıda 2017 yılı ders kitabında yer alan bir Fiziki Harita örneği verilmiştir.

Fotoğraf 4.48. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Fiziki Harita Örneği

Fotoğraf 4.48 de yer alan 3.1 numaralı Türkiye fiziki haritası ders kitabının görsel kaynakça bölümüne göre harita genel komutanlığı tarafından hazırlanmıştır. Ancak yön oklarının belirtilmediği haritada bu durum bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

2) İklim Haritası Kullanımı:

Fotoğraf 4.49. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan İklim Haritası Örneği

Fotoğraf 4.49 da yer alan 3.7 numaralı Türkiye iklim haritası ders kitabının görsel kaynakça bölümünde incelendiğinde tasarımcı firma tarafından hazırlandığı bilgisine ulaşılmaktadır. Haritalarda bulunması gereken diğer bölüm ve işaretlerin ise olduğu görülmektedir.

3) Nüfus Haritası Kullanımı:

Fotoğraf 4.50. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Nüfus Haritası Örneği

Fotoğraf 4.50 de yer alan 3.29 numaralı Türkiye nüfus haritası ders kitabının görsel kaynakça bölümünde incelendiğinde çizen kişinin bilgisine ulaşılmaktadır ancak çizim tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

4)Tarih Haritası Kullanımı: 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 1 tane Tarih Haritası kullanıldığı tespit edilmiştir.

Fotoğraf 4.51. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Tarih Haritası Örneği

Fotoğraf 4.51 de yer alan tarih haritasının ne zaman, kim tarafından çizildiği belli değildir herhangi bir numaralandırma da yapılmamıştır. Ders kitabının görsel kaynakça bölümüne bakıldığında ise “Numara verilmemiş görseller bu kitap için çizilmiştir.” İbaresini yer almaktadır.

GAZETE: 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında toplam 4 tane gazete haberi kullanılmıştır. Aşağıda yer alan gazete haberi “Sıra Sizde” bölümü içerisinde kullanılmıştır. Ayrıca ders kitabında kullanılan tüm gazete haberlerinin alıntılanma tarihleri belirtilmiştir.

1)Güncel Gazete Haberlerinin Kullanımı:

Fotoğraf 4.52. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Güncel Gazete Haberi Örneği(5.154)

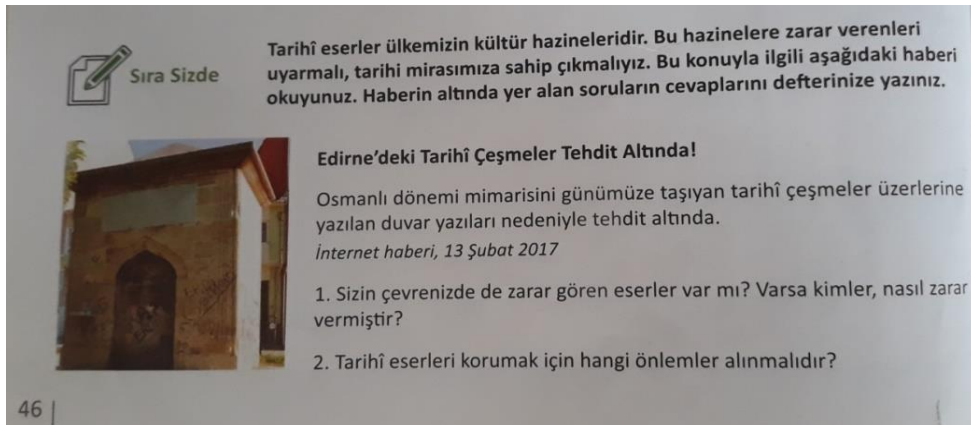

Fotoğraf 4.52 de yer alan gazete haberi ders kitabının kaynakça bölümünde incelendiğinde hürriyet gazetesinden alıntılandığı görülmektedir.

2)Tarihsel Belge Niteliği Olan Gazetelerin Kullanımı: 2017 yılı ders kitabı incelendiğinde tarihsel belge niteliği olan gazete haberlerine yer verilmemiş olduğu tespit edilmiştir. İlgili ders kitabında tarihi konuların fazla olduğu göz önüne alındığında anlatılan konuyla bağlantılı tarihsel belge niteliğindeki gazete haberi kullanımına yer verilmemesi bir eksiklik olarak tespit edilmiştir.

İNTERNET HABERİ: 2017 yılı ders kitabı incelendiğinde toplam 32 tane internet haberi kullanıldığı görülmektedir. Fotoğraf 4.53 de görüldüğü gibi kullanılan internet haberlerinin hepsinde haberin alıntılanma tarihi gün-ay-yıl olarak belirtilmiştir.

Fotoğraf 4.53. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan İnternet Haberi Örneği

MİNYATÜR: Fotoğraf 4.54 de görüldüğü gibi 2017 yılı ders kitabında 1 tane minyatür örneği kullanılmıştır. Bu örnek Levni'ye ait kitap kapağı şeklindedir, minyatürle ilgili herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

Fotoğraf 4.54. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Minyatür Örneği(5.180)

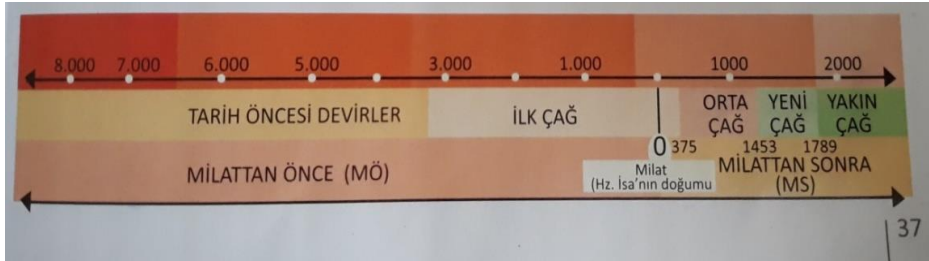

Yukarıda kullanılan minyatür için ders kitabının görsel kaynakça bölümüne bakıldığında alıntıldığı internet adresi ve alıntılanma tarihi belirtilmiştir. Ancak öğrencilerin herhangi bir sorgulama yapmasına yönelik bir soru kullanılmamış veya minyatürle ilgili bir bilgi verilmediği görülmüştür bu konuda gerekli çaba ders öğretmeninin konu hakkındaki donanımına düşmekte minyatürle ilgili gerekli bilgileri öğrencilerine aktarması beklenmektedir.

GRAVÜR: 2017 yılı ders kitabına bakıldığında herhangi bir gravür kullanımına rastlanmamıştır.

ZAMAN ŞERİTLERİ: 2017 yılı ders kitabına bakıldığında zaman şeridi olarak 2 tane görsel kullanılmıştır.

Fotoğraf 4.55. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Zaman Şeridi Örneği

Fotoğraf 4.55 de görüldüğü gibi kullanılan zaman şeridi ile ilgili herhangi bir açıklama bulunmadığı için ders öğretmeninin zaman şeridini öğrencilere ayrıntılı anlatması gerekmektedir. Kronoloji bilgisini öğrencilerde yerleştirmek için yukarıda kullanılan zaman şeridi incelendiğinde biraz karışık olduğu görülmektedir 5. sınıf öğrencisi için

kronoloji bilgisini öğretecek daha basit bir zaman çizelgesi hazırlanması daha faydalı olabilir.

GRAFİK: 2017 yılı ders kitabına bakıldığında herhangi bir grafik kullanımına yer verilmediği görülmektedir. Coğrafi konular içinde yer alan nüfus gibi bir konunun ilgili grafiklerle desteklenmesi hem konuyu pekiştirecek hem de öğrencilerin grafik okuryazarlığına hizmet sunacaktır ancak ilgili ders kitabında herhangi bir grafik kullanımına yer verilmemesi büyük bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

BELGE: Sosyal Bilgiler ders kitaplarında konunun içeriğine uygun olarak kanıt niteliğindeki arşiv belgeleri kullanılmalıdır. Bu belgeler arasında pullar, afişler, dergiler, mektuplar sayılabilir.

1)Pul Kullanımı: 2017 yılı ders kitabına bakıldığında pul kullanımına yer verilmediği görülmektedir.

2)Afiş Kullanımı: 2017 yılı ders kitabında 1 tane afiş örneğine yer verilmiştir. Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan afiş örneği görsel kaynakça bölümünde incelendiğinde T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının “Çocuklar Hepimizin Onları Koruyalım” başlığı altında broşür çalışması diye verildiği görülmektedir. Ancak ilgili sayfaya bakıldığında broşürün afiş çalışmasının yanındaki görselde ve 1.13 numarasıyla verildiği görülmektedir. Bu durum ders kitabının hazırlanmasında ve kullanılan görsellerin kaynağı konusunda tutarsızlık olduğunu göstermektedir.

Fotoğraf 4.56. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Afiş Örneği(5.20)

3)Mektup Kullanımı: 2017 yılı ders kitabında “Mektup” örneğine yer verilmediği tespit edilmiştir.

4)Dergi Kullanımı: 2017 yılı ders kitabının kaynakça bölümünde 2 tane dergi örneğine yer verildiği görülse de ders kitabının baştan sona iki defa taranması neticesinde herhangi bir dergi kullanımına rastlanmamıştır.

4.2.3. 2014 Yılı ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Görsel Kaynaklar Yönünden Karşılaştırılması

Tablo 4.3. 2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Görsel Kaynaklar Yönünden Karşılaştırılması

		2014 Yılı 5.Sınıf Ders Kitabında Yer Alma Sayısı	2017 Yılı 5.Sınıf Ders Kitabında Yer Alma Sayısı
1)RESİM	Süsleyici Resim	5	10
	Açıklayıcı Resim	2	10
	Metni Tamamlayıcı Resim	2	2
	Konsantrasyon Resim	1	1
	Durumsal Resim	Yok	Yok
	Problem Resimleri	1	Yok
	Yaratıcı Resim	Yok	Yok
	Hareketli Resim	Yok	Yok
	Eleştirici Resim	Yok	Yok
2)FOTOĞRAF	Önce-Sonra Resimleri	Yok	Yok
	Farklılıkları Belirlemek Amacıyla Fotoğraf Kullanımı	4	2
	Karşılaştırma Yapmak Amacıyla Fotoğraf Kullanımı	3	1
	Metni Tamamlayıcı Fotoğraf Kullanımı	14	22
	Süreçleri Aktarma Aracı Olarak Fotoğraf Kullanımı	1	1
3)KARİKATÜR	Değişim ve Sürekliliği Aktarma Aracı Olarak Fotoğraf Kullanımı	1	Yok
	Güncel Karikatür Kullanımı	1	5
4)HARİTA	Tarihi Karikatür Kullanımı	Yok	2
	Fiziki Harita Kullanımı	3	2
	İklim Haritası Kullanımı	3	1
	Nüfus Haritası Kullanımı	4	1
5)GAZETE HABERİ	Tarih Haritası Kullanımı	Yok	1
	Güncel Gazete Haberi Kullanımı	17	4
6)İNTERNET HABERİ	Tarihi Belge Niteliğinde Olan Gazete Haberi Kullanımı	2	Yok
		18	32
7)MİNYATÜR		Yok	1
8)GRAVÜR		Yok	Yok
9)ZAMAN ŞERİDİ		2	2
10) GRAFİK	Sütun Grafik Oluşturma	5	Yok
	Çizgi Grafik Oluşturma	2	Yok
	Pasta Grafik Oluşturma	5	Yok
11)BELGE	Pul Kullanımı	1	Yok
	Afiş Kullanımı	6	1
	Mektup Kullanımı	1	Yok
	Dergi Kullanımı	7	Yok

Tablo 4,3'te de görüldüğü gibi,2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının resim kullanımı yönünden karşılaştırılması sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır. Her iki ders kitabında kullanılan *Süsleyici Resim* örneğine bakıldığında 2014 yılı ders kitabında toplam 5 tane süsleyici resim örneği kullanıldığını,2017 yılı ders kitabında bu sayının 10'a yükseldiği görülmektedir. Bu resim türünün okuma parçaları ve şiirler için uygun olduğu düşünüldüğünde öğrencilere anlatılan metinlerin daha ilgi çekici hale getirilmesi için bu artışın önemli olduğu söylenebilir. 2014 yılı ders kitabında kullanılan süsleyici resim örnekleri öğrencilerin sorgulama yapmasını sağlamaya yönelik değil metnin sembolik yönünü vurgulamaya yönelik oldukları için işlevsiz kaldıkları tespit edilmiştir, ayrıca bahsedilen ders kitabında okuma parçalarında daha çok fotoğraf kullanımına ağırlık verildiği görülmüştür. Bunda öğrencilerin somut yaşantılarla karşılaştırılmak istenmesi etkili olmuştur denebilir. 2017 yılı ders kitabında kullanılan süsleyici resim örneklerine bakıldığında ise kullanılan resimlerin çoğu sayfanın büyük bir bölümünü kaplayacak tarzda yerleştirilmiştir, görsellik açısından daha canlı renkler kullanılmıştır ancak bu ders kitabında kullanılan süsleyici resim örnekleri de 2014 yılı ders kitabındaki gibi öğrencilerin sorgulama yapmasına yönelik hazırlanmamıştır. Ayrıca ders kitabı içerisinde yer alan “Sıra Sizde” soru bölümleri içerisinde de süsleyici resim örnekleri görülmektedir. Süsleyici resim örneklerinin okuma parçaları ve şiirler için uygun olduğunu söylemiştik ancak 2017 yılı ders kitabında yer alan okuma parçalarında ve şiir örneklerinin büyük bir bölümünde fotoğraf kullanımına ağırlık verildiği tespit edilmiştir.

Açıklayıcı Resim türü bakımından yapılan karşılaştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır. Öncelikle bu tür resimlerin işlenen metinle aynı doğrultuda olması gerekir. 2014 yılı ders kitabı incelendiğinde toplam 2 tane olan açıklayıcı resim örneğinin 2017 yılı ders kitabında 10'a çıkarıldığı ve kullanılan resimlerin sayfanın büyük bir kısmını kaplayacak şekilde yerleştirildiği, renklerin daha canlı olduğu görülmektedir. Her iki ders kitabında da kullanılan resimler metinle aynı paralellikte hazırlanmasına rağmen öğrencilerin kullanılan resim örneklerini analiz etmelerine yönelik bir soru olmaması resim örneklerini işlevsizleştirmektedir. Bu anlamda 2017 yılı ders kitabında açıklayıcı resimlerin sayısal artışının olması önemini yitirmektedir. *Metni Tamamlayıcı Resimler*, öğrenciler için yabancı olan herhangi bir isim, kavram ya da olgunun tanıtılması için kullanılır. 2014 yılı ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında toplam 2 tane metni tamamlayıcı resim örneği kullanılmıştır. Her iki ders kitabının geneline

bakıldığında metni tamamlayıcı resim kullanımının az olduğu bilakis konuları tamamlayıcı fotoğraf kullanımına ağırlık verildiği görülmektedir.

Konsantrasyon Resimlerinin, metnin bütününe ya da herhangi bir özel noktasına öğrencilerin dikkatini çekmeyi sağlamak amacıyla hazırlandığı göz önüne alındığında 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında konsantrasyon resimlerine 1'er tane yer verildiği görülmektedir. Yani her iki ders kitabında konsantrasyon resim örneğine yok denecek kadar az yer verilmiştir. Her iki ders kitabında kullanılan resim örneği öğrencilerin sorgulama yapmalarını isteyecek şekilde hazırlanmış gözükmemektedir. *Durumsal Resimlerin* kullanımına bakıldığında her iki ders kitabında durumsal resim örneğine yer verilmediği tespit edilmiştir. *Problem Resimleri* öğrencilerin herhangi bir problemi çözmelerinden çok, fark etmelerini sağlayan resimlerdir. 2014 yılı ders kitabı incelendiğinde 1 tane problem resmi kullanıldığı, 2017 yılı ders kitabı incelendiğinde ise herhangi bir problem resim örneğine yer verilmediği görülmektedir. Problem çözme üst düzey düşünmeyi gerektiren ve öğrencilerden her zaman sahip olmaları istenen becerilerdendir problem çözme özünde olaylar arasındaki sebep-sonuç ilişkisini analiz etmeyi gerektirdiğinden her iki ders kitabında yeterince yer verilmemesi bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir.

Yaratıcı Resimler öğrenciden resim üzerinde kimi işlemler yaparak yaratıcılık denemelerinde bulunmasının istendiği bir özelliğe sahiptir. 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “Yaratıcı Resim” örneğine yer verilmediği tespit edilmiştir. Üst düzey düşünme becerisi gerektiren Yaratıcılık becerisine her iki ders kitabında yer verilmemesi bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir oysaki ders kitaplarında kullanılacak yaratıcı resimler sayesinde öğrencilerin bu beceri yönü geliştirilebilir. 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “*Hareketli Resim*” örneğine ve “*Eleştirel Resim*” örneğine yer verilmediği tespit edilmiştir. Üst düzey düşünme becerilerinden olan ve öğrencilerde özellikle geliştirilmek istenen eleştirel düşünme becerisinin eleştirel resim örnekleriyle desteklenmesi faydalı olabilirdi ancak her iki kitapta da eleştirel resim örneğine yer verilmemiş olması bir eksiklik olarak algılanmıştır. *Önce-Sonra Resimleri* öğrencilerde öteleme becerilerinin gelişmesine katkıda bulunur. 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “*Önce-Sonra Resim*” örneğine yer verilmediği tespit edilmiştir ancak 2014 yılı ders kitabında öncelik-sonralık ifade eden fotoğraf kullanılmıştır, 2017 yılı ders kitabında ise bu resim türüyle ilgili fotoğraf ve karikatür kullanılmıştır.

Her iki ders kitabında yer alan fotoğrafların kullanım türlerine bakıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. Öncelikle *Farklılıkları Belirleme Amacıyla Fotoğraf Kullanımında*, fotoğrafın çekildiği yer ve yıl gibi bilgilerin olması gerekir. 2014 yılı ders kitabının bütününde fotoğraflara ait yer ve yıl gibi bilgilerin yer almadığı bu durumun inandırıcılık konusunda sorunların oluşmasına yol açabileceği söylenebilir çünkü bu tür fotoğraf kullanımında görsellerin ilgili konuyla bağlantılı olma ihtimaline gölge düşüren bir durum ortaya çıkabilir. İlgili ders kitabında ayrıca toplam 4 tane farklılıkları belirlemeye yönelik fotoğraf kullanıldığı bununda sayıca yeterli olmadığı söylenebilir. 2017 yılı ders kitabı incelendiğinde ise 2 tane farklılıkları belirlemeye yönelik fotoğraf kullanıldığı bununda sayıca yeterli olmadığı görülmektedir. 2017 yılı ders kitabında kullanılan bu fotoğraf çeşidinde sadece farklılıklar istenmemekte benzer yönlerin de ortaya çıkartılmasını sağlayacak şekilde ikili bir kullanım göze çarpmaktadır. Bu durum öğrencilerin kullanılan fotoğraf üzerinden işlenen konu hakkında benzerlik ve farklılıkları yorumlamasına olanak sağladığı için işlevseldir denebilir ayrıca kullanılan fotoğrafların köşelerinde yer alan numaralar görselin kaynakçası hakkında bizlere bilgi sunmakta ve şu açıklama yapılmaktadır. “*Görsel Kaynakçada Verilmeyen Tüm Görsel ve Çizimler Milli Eğitim Bakanlığı'nca Temin Edilen Tasarımcı Firma Tarafından Hazırlanmıştır* ” bu ibare kullanılan görsellerin inandırıcılık durumuna gölge düşmesini engellemiş gözükmektedir.

Karşılaştırma Yapmak İçin Fotoğraf Kullanımında iki farklı fotoğraf verilerek bu fotoğrafların analiz edilmesi amaçlanmaktadır. 2014 yılı ders kitabı incelendiğinde 3 tane karşılaştırma yapmak amacıyla fotoğraf kullanıldığı 2017 yılı ders kitabında ise bu sayının 1' e indiği görülmektedir bundan dolayı bu fotoğraf türünün kullanımının gittikçe azaltıldığı söylenebilir. Bu fotoğraf türünün ders kitaplarında kullanımının öğrencilerde mukayese yapma gücünü artıracığı için uygun sorularla pekiştirilerek kullanımının artırılması gerektiği düşünülmektedir. *Metni Tamamlayıcı Fotoğraflar* öğrenci için yabancı olan herhangi bir isim, kavram ya da olgunun tanıtılması amacıyla kullanılır. Öğrencilerin öğrendiklerini somutlaştırmalarına katkı sunar. 2014 yılı ders kitabına bakıldığında 14 tane metni tamamlayıcı fotoğraf kullanıldığı 2017 yılı ders kitabında ise bu sayının 22'ye çıkartıldığı görülmektedir. Bu artış olumlu olarak karşılanmaktadır çünkü 2017 yılı ders kitabında kavramlar bölümüne yer verilmemiştir, bu eksiklik kavram öğretimine destek olan tamamlayıcı fotoğraf kullanımı sayesinde giderilebilir.

Süreçleri Aktarma Aracı Olarak Fotoğraf Kullanımında bir sürecin anlatılması öğrencilerin gözünde somutlaştırılarak aktarılır. 2014 yılı ders kitabı incelendiğinde 1 tane süreçleri aktarma aracı olarak fotoğraf kullanımına 2017 yılı ders kitabında ise 2 tane süreçleri aktarma aracı olarak fotoğraf kullanımına örnek verildiği görülmektedir. Her iki ders kitabında da bu tür fotoğraf kullanımının az olduğu işlenen konuya yönelik süreçleri sebep ve sonuç ilişkisi içerisinde bu fotoğraf türüyle destekleyerek aktarmanın faydalı olabileceği söylenebilir. *Değişim ve Sürekliliği Aktarma Aracı Olarak Fotoğraf Kullanımında*, aynı konuyla ilgili farklı zamanlarda çekilmiş fotoğrafların kullanımı söz konusudur. 2014 yılı ders kitabı incelendiğinde bu fotoğraf kullanımına 1 tane, 2017 yılı ders kitabında ise bu fotoğraf kullanımına örnek verilmediği görülmektedir oysaki bu fotoğraf türünü kullanmak öğrencilerin zamansal olarak mukayese güçlerini artırıcı bir işleve sahip olabilir. Her iki ders kitabında da bu fotoğraf türüne önem verilmemesi bir eksiklik olarak görülmektedir.

Karikatür Kullanımı bakımından her iki ders kitabı karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabında 1 tane karikatür kullanıldığını bununda “Güncel Karikatür” örneği olduğu görülmektedir. 2017 yılı ders kitabına bakıldığında ise “Güncel Karikatür ve Tarihi Karikatür” kullanımına örnek verildiği toplamda 7 tane karikatür kullanıldığı bunlardan 5 tanesinin güncel karikatür 2 tanesinin ise tarihi karikatür olduğu görülmektedir. Her iki ders kitabı karşılaştırıldığında 2017 yılı ders kitabında karikatür kullanımının arttığı söylenebilir. Ancak son zamanlarda üzerinde önemle durulan “Kavram Karikatürü” örneğine her iki ders kitabında yer verilmemiş olması dikkatlerden kaçmamıştır. Her iki ders kitabında kullanılan karikatürlerin niteliğine bakılacak olursa öğrencilerin sorgulama yapmasına yönelik herhangi bir yönlendirme yapmamış olması kullanılan karikatürleri işlevsiz bir hale sokmuş gözükmektedir.

2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları *Harita Kullanımı* bakımından karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabında toplam 23 tane harita kullanıldığı 2017 yılı ders kitabında ise toplam 11 tane harita kullanıldığı görülmektedir. Her iki ders kitabı karşılaştırıldığında 2017 yılı ders kitabında harita kullanımının azaltıldığı gözlenmiştir. Kullanılan haritaların çoğunda yazıların ve işaretlerin okunaklı olmadığı, bazı haritaların kaynakçasının belirtilmediği, yön oklarına yer verilmediği, turizm haritası dışındaki tüm haritalarda ölçek kullanıldığı görülmektedir. 2014 yılı ders kitabında kullanılan haritaların bazılarında kaynakça

belirtilmemişken, 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında kullanılan haritaların kaynakçasının tasarımcı firma veya belli şahıslar tarafından çizildiği ifade edilmiştir. 2014 yılı ders kitabında Tarih Haritası kullanılmadığı tespit edilmişken, 2017 yılı ders kitabında 1 tane Tarih Haritası kullanıldığı görülmüştür fakat ders kitabında yer alan bu tarih haritasının ne zaman, kim tarafından çizildiği belli değildir herhangi bir numaralandırma da yapılmamıştır. Ders kitabının görsel kaynakça bölümüne bakıldığında ise “Numara Verilmemiş Görseller Bu Kitap İçin Çizilmiştir.” ibaresiyle karşılaşılmaktadır.

Gazete Haberleri öğrencilerin üst düzey düşünme becerileri edinmelerine ve tarih konuları için birinci elden kaynak olarak işlev görmelerine yaramaktadır. Her iki ders kitabının gazete haberi kullanımı bakımından karşılaştırılması sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabında toplam 19 tane gazete haberi kullanılmışken 2017 yılı ders kitabında 4 tane gazete haberi kullanılmıştır. Yani 2017 yılı ders kitabında gazete kullanımının yok denecek kadar az olduğu tespit edilmiştir. Gazete haberlerinin ders kitaplarında kullanımının azaltılmasının nedeni olarak medyada bilişim teknolojilerinin kullanım alanının artması gösterilebilir insanlar artık teknoloji sayesinde internetten birden fazla gazeteyi takip edebilmekte bu da basılı gazete kullanım alanını kısıtlamaktadır. Her iki ders kitabında ayrıca gazete haberlerinin hangi tarihte alıntılındığı belirtilmiş yeniden düzenlenerek ders kitabında kullanılmıştır. Ancak güncel gazete haberi ve tarihsel niteliği olan gazete haberi kullanımı 2014 yılı ders kitabında mevcutken 2017 yılı ders kitabı incelendiğinde güncel gazete haberi varken tarihsel belge niteliği olan gazete haberine yer verilmemiş olduğu görülmüştür. Tarih konularının ağırlıklı olduğu bir ders kitabında tarihsel belge niteliği olan gazete haberlerinin kullanılması öğrencilerin yaşanan döneme birinci elden tanıklık etmelerine katkı sunacaktır ancak kullanılmamış olması bir eksiklik olarak algılanmıştır.

Her iki ders kitabı *İnternet Haberi* kullanımı bakımından karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabı incelendiğinde toplam 18 tane internet haberi kullanıldığı 2017 yılı ders kitabında ise bu sayının 32'ye yükseldiği bu artışta dijital çağın ders kitapları aracılığıyla öğrencilere aktarılmasının ve internet kullanımı konusunda farkındalık oluşturulmak istenmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca her iki ders kitabında kullanılan internet haberlerinde haberin alıntılanma tarihi gün-ay-yıl olarak belirtilmiştir bu durum internet haberi kullanımının inandırıcılığını artırıcı bir faktör oluşturmaktadır.

Her iki ders kitabını *Minyatür* kullanımı bakımından karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabında minyatür sanatına yer verilmediği görülmektedir. 2017 yılı ders kitabına bakıldığında ise 1 tane kitap kapağı olarak tasarlanmış minyatür örneği yer almaktadır ancak minyatür sanatı hakkında herhangi bir açıklama yapılmamış sadece süsleyici bir örnek olarak kullanılmıştır bu da görseli işlevsiz hale getirmiştir burada dikkat edilmesi gereken konu ise ilgili ders öğretmenin konuya hâkim olarak öğrencileri minyatür sanatı hakkında bilgilendirmesi olacaktır. Kazıma resim olarak tanımlanan *Gravür* Sanatına 2014 yılı ders kitabında ve 2017 yılı ders kitabında rastlanmamıştır. Geleneksel sanatlardan olan minyatür ve gravür örneklerine her iki ders kitabında gerektiği şekilde yer verilmemesi bu sanatların unutulmasına belki de yok olmalarına yol açabilir.

Zaman Şeritleri öğrencilerin zaman ve kronoloji algılarının gelişmesine katkı sunan materyallerin başında gelmektedir. 2014 yılı ders kitabında 1 tane zaman şeridi kullanıldığı 2017 yılı ders kitabında ise 2 tane kullanıldığı görülmektedir. Her iki ders kitabında kullanılan zaman şeritleri sayıca azdır ve işlevsizdir çünkü ilgili görsellerde herhangi bir açıklama bulunmadığı için ders öğretmenin zaman şeridini öğrencilere ayrıntılı anlatması gerekmektedir. Bu durum da öğretmen donanımı konusunu gündeme getirecektir.

Grafikler; sayısal değerlerin anlaşılabilirliğini artıran istatistiksel bilgiyi görselleştiren düz resimlerdir. 2014 yılı ders kitabına bakıldığında toplam 12 tane grafik kullanıldığını 2017 yılı ders kitabında ise herhangi bir grafik kullanımının olmadığını bu durumun ise bir eksiklik olarak görüldüğü tespit edilmiştir nitekim Sosyal Bilgiler dersinin bazı konularının anlatımında sayısal verilerden yararlanılmaktadır öğrencilerin konuyu içselleştirip somut hale getirmesi yorumlaması için grafik okuma becerilerinin geliştirilmesi gerekir. 2017 yılı ders kitabında böyle bir materyalden yararlanılmaması bir hayli düşündürücüdür.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında konunun içeriğine uygun olarak kanıt niteliğinde belgeler kullanılmaktadır. Bu belge örneklerinden olan *Pul Kullanımına* bakıldığında 2014 yılı ders kitabında 1 tane pul örneğine yer verildiğini 2017 yılı ders kitabında ise hiç yer verilmediği görülmektedir. Geleneksel iletişim yöntemlerinden olan mektupların vazgeçilmezi pul örneklerinin ders kitaplarında kullanılması hem ilgili konuyu destekler hem de kültürel unsurlarımızı tanıtıcı bir rol üstlenebilir bu

nedenlerden dolayı öğrencilere tanıtıcı birkaç pul örneğinin ders kitaplarında kullanılması faydalı olabilir. *Afiş Kullanımına* bakıldığında 2014 yılı 5. sınıf ders kitabında 6 tane afiş örneği yer alırken 2017 yılı ders kitabında 1 tane afiş kullanılmıştır ilgili ders kitabında afiş kullanımının azaltılması bir eksiklik olarak tespit edilmiştir. Ayrıca 2017 yılı ders kitabının 20. sayfasında 1.12 numarasıyla yer alan afiş örneğini görsel kaynakça bölümünde incelendiğinde T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının “Çocuklar Hepimizin Onları Koruyalım” başlığı altında broşür çalışması diye verildiği görülmektedir. Bu durum ders kitabının hazırlanmasında ve kullanılan görsellerin kaynağı konusunda tutarsızlık olduğunu göstermektedir.

Mektup Kullanımı bakımından yapılan karşılaştırmada şu sonuca ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabında 1 tane mektup örneğine yer verilmişken 2017 yılı ders kitabında mektup örneğine yer verilmediği tespit edilmiştir. Kitle iletişim araçlarının insanlar arası ilişkileri yok ettiğini her fırsatta dile getiren eğitimciler geleneksel kitle iletişim araçlarından olan mektup kullanımına ders kitaplarında yer vermeyerek söyledikleriyle yaptıkları arasında çelişmektedir. *Dergi Kullanımına* bakıldığında 2014 yılı ders kitabında 7 tane dergi örneğine yer verilmiştir ancak 2017 yılı ders kitabının kaynakça bölümünde 2 tane dergi örneğine yer verildiği belirtilse de ders kitabının baştan sona iki defa taranması neticesinde herhangi bir dergi kullanımına rastlanmamıştır. Bu durum ders kitaplarının hazırlanması konusunda ilgili komisyonun dikkatli davranmasını ve kullanılmamış bir kaynağı ders kitabında kullanılmış gibi göstermesi bilimsellikte çelişmektedir.

4.3. ÖLÇME DEĞERLENDİRMEYE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLARI

Bu araştırma sorusu “2005 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’na göre oluşturulan 2014 Yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Ölçme ve Değerlendirme Yönünden İncelenmesi” şeklinde belirlenmiştir. Araştırma sorusuna ilişkin bulgular ve yorumları şu şekilde ele alınmıştır:

4.3.1. 2005 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Göre Oluşturulan 2014 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Ölçme Değerlendirme Yönünden İncelenmesi

Ders kitaplarında yer alan ünite değerlendirmelerinde kullanılan soruların öncelikli olarak kapsam geçerliliğine sahip olması gerekir. Yani ünite de öğrenilmesi beklenen kazanımları kapsamalıdır. Bu sorular yazılırken çeşitli test türleri kullanılmaktadır ve bunlardan geleneksel ölçme ve değerlendirme teknikleri dediğimiz; uzun cevaplı, kısa cevaplı, çoktan seçmeli, doğru-yanlış, eşleştirmeli test türleri olduğu gibi son yıllarda adını çok sık duyduğumuz alternatif ölçme ve değerlendirme teknikleri de öğrencilerin bilgilerinin ölçülmesinde kullanılmaktadır bunlar geleneksel ölçme ve değerlendirme tekniklerine göre daha öğrenci merkezli, öğrencilerin problem çözme ve yaratıcılık gibi üst düzey düşünme becerilerini ölçmeye yöneliktir. Son yıllarda “Üst Düzey Düşünme” kavramı eğitim literatüründe yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu terim ezberin ötesine geçip bilgiyi işleyerek yeniden organize etme, oluşturma ve kullanma işlevlerine yönelik becerileri kapsamaktadır (Doğanay, 2017). Bu becerilerin ortaya çıkmasında performans ödevleri, portfolyo, proje ödevi, yapılandırılmış grid, tanılayıcı dallanmış ağaç, kelime ilişkilendirme testleri vb. önemli bir işleve sahiptir. Eğitimcilerin bu ölçme araçlarından uygun olanı amaca, konuların içeriğine, ölçülecek davranışlara ve öğrenci özelliklerine göre seçmesi gerekmektedir (Turgut, 2011) .

Ölçme ve değerlendirme yaparken kullanılan soruları sınıflandırmanın en yaygın yolu Bloom’un taksonomisi olarak bilinen sistemdir. Hem öğrenme amaçlarının sınıflandırılmasında hem de bu amaçların değerlendirilmesinde kullanılan Bloom Taksonomisi “Bilgi, Kavrama, Uygulama, Analiz, Sentez, Değerlendirme” olmak üzere altı düzeydedir (Çalışkan & Yıldız, 2008). Bloom Taksonomisinin bilişsel düzeyinin ilk üç basamağı (bilgi, kavrama, uygulama) düşük bilişsel düzey; son üç basamağı (Analiz, Sentez, Değerlendirme) ise yüksek bilişsel düzey olarak adlandırılmaktadır. Günümüz eğitim anlayışında öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerine sahip bireyler olarak yetişmesi gittikçe önem kazanmaktadır. Bu nedenle öğretmenlerin üst düzey bilişsel

düşünmeyi gerektiren soruların değerinin farkında olması ve bu soruları kullanması gerekmektedir eğitimciler tarafından hazırlanan yüksek bilişsel düzeyli sorular öğrencilerin eleştirel düşünme, çıkarım yapma, yorum yapma, tahminde bulunma gibi üst düzey düşünme becerilerinin gelişmesine yardımcı olurlar (Üner & Akkuş & Korkmal, 2014) .

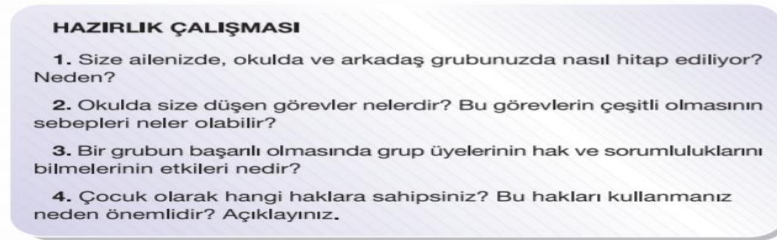
2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan ünite değerlendirme soruları bu düzeylere göre değerlendirilecektir.

“2014 Yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler” ders kitabının Ölçme ve Değerlendirme yönünden incelenmesi şu şekilde ele alınmıştır.

1.ÜNİTE “*HAKLARIMI ÖĞRENİYORUM*” DEĞERLENDİRME SORULARININ ANALİZİ

2014 yılı ders kitabında ölçme ve değerlendirmeye yönelik sorular üniteye başlamadan önce sorulan “Hazırlık Çalışması” ve ünite sonlarında verilen “Kendimi Değerlendiriyorum” şeklindedir.

Fotoğraf 4.57. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 1.Ünite “Haklarımı Öğreniyorum” Bölümünde Yer Alan “Hazırlık Çalışması” Örneği

13

Fotoğraf 4.57 de görüldüğü gibi “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesinin başında yer alan hazırlık çalışması bölümünde toplam 4 tane soru sorulmuştur hazırlanan sorular ise üst düzey düşünmeyi gerektirecek nitelikte yorum sorularıdır ancak soru köklerinde kullanılan kelimelerden kaynaklanan ve sorunun anlaşılmasını güçleştiren ifadeler bulunmaktadır. Örneğin,2. soruda “Görevlerin Çeşitli Olması” 3. soruda ise özne çoğulken yüklem “Nedir” şeklinde tekil olması anlam kargaşasına yol açabilir. İlgili ünite de ayrıca toplam 17 tane Açık Uçlu Soru kullanılmıştır ve kullanılan bu sorular da üst düzey düşünmeyi gerektirecek niteliktedir.

Fotoğraf 4.58. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Haklarımı Öğreniyorum” İsimli 1.Ünitede Yer Alan “Açık Uçlu Soru” Örneği

Aile, toplumun temel birimidir. Tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve korunmaları için doğal ortamı oluşturur. Çocuk ailede, toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları yerine getirebilmek için gerekli yardımı görür. Çocuğun gelişebilmesi için mutlu, sevgi dolu ve anlayış sahibi bir ailede yetişmesi gerekir. Toplumda iyi bir birey olarak yer alabilmesi için çocuk, ailede her yönüyle hayata hazırlanmalıdır. Bunun için çocuğun barış, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesi gereklidir.

Sizce, bir çocuğun birey olarak hangi haklara sahip olması gerekir?

26

Fotoğraf 4.58 de kullanılan açık uçlu soru örneğine bakıldığında verilen metinden yola çıkarak öğrencinin yorum yapması istenmektedir, kavrama düzeyinde hazırlanmış bir soru örneğidir.

Fotoğraf 4.59 da yer alan “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesindeki “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan sorular şu şekildedir.

Fotoğraf 4.59. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Haklarımı Öğreniyorum” İsimli 1.Ünitede Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölüm Soruları

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

A. Aşağıda verilen şekilde, boş bırakılan yerlere içinde olduğunuz grup ve kurumların isimlerini yazınız.

B. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başındaki boşluğa (D), yanlış olanların başındaki boşluğa (Y) harfi yazınız.

() 1. Grup üyeleri rollerine uygun davranmalıdır.
 () 2. Bir grup içinde farklı rollerin önemi yoktur.
 () 3. Bireyler, aynı anda değişik rollere sahip olabilirler.
 () 4. Bir grup veya kurum içindeki yerimizi rotümüz belirler.
 () 5. Grup içindeki roller, gruptaki hak ve sorumluluklarla ilgili değildir.

C. Aşağıda verilen cümleleri okuyunuz. Bunlardan hangilerinin hak, hangilerinin sorumluluk ifade ettiğini yanlarına yazınız.

1. Evde kararlar alınırken benim görüşlerim de alınıyor. (.....)
2. Sınıfımız ve okulumuzun temiz tutulmasına özen gösteriyorum. (.....)
3. Teneffüslerde arkadaşlarımla sohbet edebiliyorum. (.....)
4. Mahallemizdeki oyun parkında arkadaşlarımla oynuyorum. (.....)
5. Okuldaki ve sınıftaki eşyaları koruyorum. (.....)

Ç. Aşağıda verilen cümleleri uygun ifadelerle tamamlayınız.

1. Ailede, okulda veya herhangi bir grup içindeki rollerimiz önemlidir çünkü
2. İçinde bulunduğumuz grupları ile bunlara ait rolleri doğru üstlenmemiz gerekir çünkü
3. Üyelerden her biri birer hak ve sorumlulukları gözetirsin, diğerlerinden almazsa
4. Çocuk hakları devletten, toplumlardan ve kurumlardan gözetilmesi gereken en önemli haklarından biridir çünkü
5. Eğitim hakkı, çocuklar için en temel haklardan birisidir çünkü
6. Başkalarının haklarına saygı duymalıyız çünkü

30

1. ÜNİTE

D. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve doğru cevabın bulunduğu seçeneği işaretleyiniz.

1. Bir grubun içinde yer almak demek.....
Bu cümleyi tamamlamak için en uygun ifade aşağıdakilerden hangisidir?
 A) sorumlulukları başkasına bırakmaktır.
 B) belirli sorumlulukları üstlenmektir.
 C) başkalarıyla iş birliğinden kaçınmaktır.
 D) o gruba uygun olmayan roller üstlenmektir.

2. Kütüphanede, yüksek sesle kitap okuyan birine kütüphane görevlisi “Buradaki rolüne uygun davranmıyorsunuz.” dedi.
Kütüphane görevlisi, bu kişiye ne anlatmak istemiş olabilir?
 A) Yüksek sesle okuma haklarının olduğunu
 B) Rollerin zamanla değişebileceğini
 C) Kütüphanenin herkesin kullanımına açık olduğunu
 D) Okuyucuların hak ve sorumluluklarının bulunduğunu

E. Aşağıdaki gazete haberini okuyunuz.

Mamak'ta öğrencilere bilgi evi desteği

Ahmet Yesevi, Lale Akbik, Tunçöz, Arni, Bernabat, Peşmani, Gül, Abdurrahman Bilgi Evlerinden (Okuyucu) öğrencileri yaratıyor. Bilgi Evlerinde öğrenciler, profesyonel eğitimler alıyorlar, okullarda arta kalan zamanlarını faydalı bir şekilde değerlendirme imkânı buluyor.

Mamak Belediyesi Başkan, geleceğin eğitimle kurulduğu anlayışıyla hazırladığı eğitimci Ertan 100 Derslik Projesi çerçevesinde Mamak öğrencilerini yetiştirme çalışmalarını sürdürüyor.

Dergi haberi, 4-10 Mart 2009.

Aşağıdaki soruları gazete haberine göre cevaplayınız.

Haberin konusu nedir?

Neden bu çalışma yapılmıştır?

Olay nerede gerçekleşmiştir?

Olay nasıl meydana gelmiştir?

Olay gerçekleşmesinde kimlerin rolü vardır?

F. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Çocuk olarak haklarınız nelerdir? Örneklerle açıklayınız.

2. Okulunuzda bir “Çocuk Hakları Kulübü” olmasını ister misiniz? Neden?

31

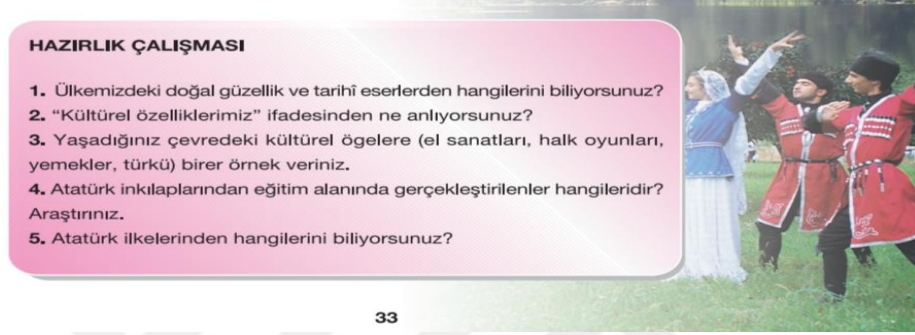
Kendimi Değerlendiriyorum kısmı 7 bölümden oluşmaktadır ve toplamda 23 adet soru kullanılmıştır. Sorular ünitenin Kapsam Geçerliğiyle paralellik göstermektedir. İlgili bölümde yer alan sorulardan 5 tanesi doğru-yanlış,6 tanesi cümle tamamlama 2 tanesi çoktan seçmeli,2 tanesi açık uçlu,7 tanesi ise değişik boşluk doldurma tarzında hazırlanmıştır.

Sorulardan A şıkkı altında hazırlanan soru kalıbına bakıldığında bilgi düzeyinde hazırlandığını öğrenciden içinde yer aldığı grup ve kurumların adının bilinmesinin beklendiği görülmektedir. B şıkkı altında hazırlanan toplam 5 tane Doğru-Yanlış tarzında soru bulunmaktadır bu sorular bilgi düzeyinde hazırlanmıştır ve ders kitabında yer alan ilgili üniteyle paralellik göstermektedir. Doğru-Yanlış testlerinde öğrencilerin yanlış cümlelerin altına doğru olan ifadeyi yazmaları ölçme değerlendirme açısından beklenen ve istenen bir durumdur ancak bu bölümde öğrencilerin yanlış olan cümlelerin altına doğrusunu yazmaları için herhangi bir boşluk bırakılmaması bir eksiklik olarak tespit edilmiştir çünkü bu tarz sorularda cümlelerin yanına sadece “Y” yazmak yanlış cümlelerin doğru gibi algılanmasına neden olabilir. Ayrıca ilgili sorularda doğru ve yanlış cevap sayısının eşit olması olumlu bir özellik olarak tespit edilmiştir. C şıkkı altında hazırlanan boşluk doldurma tarzında toplam 5 tane soru vardır sorular bilgi düzeyinde hazırlanmıştır öğrenciden evet veya hayır tarzında kısa cevapları ilgili bölüme yazmaları istenmektedir. Ç şıkkı altında hazırlanan cümle tamamlama soruları toplam 6 tanedir ve yorumlama yapmayı gerektirecek tarzda hazırlanmıştır. D şıkkı altında hazırlanan 2 tane çoktan seçmeli test sorusu vardır bunlardan 1. soru bilgi düzeyinde basit hazırlanmış bir sorudur öğrenci hiç bir şey bilmeseyse bile 3 olumsuz 1 olumlu şık arasından neyi seçmesi gerektiğini bileceğinden cevap şıklarının çeldiricilerinin kuvvetli hazırlanmasında yarar vardır böylelikle bilen ve bilmeyen ayırt edilecektir. 2. soru ise kavrama düzeyinde öğrenilenlerin pekiştirilmesini sağlayacak tarzda hazırlanmıştır. E şıkkı altında hazırlanan soruya bakıldığında dergiden alınmış bir gazete haberinin 4N1K tarzında okuduğunu anlamaya yönelik bilgi düzeyinde soru kalıbıyla sorulduğu görülmektedir. F şıkkı altında hazırlanan 2 adet açık uçlu soru görülmektedir hazırlanan sorular üst düzey yorumlama yapmayı gerektirecek tarzda değil daha çok ilgili ünite kapsamında öğrenilenler hakkında kavrama yapmayı gerektirecek tarzda hazırlanmıştır.

2.ÜNİTE “ADIM ADIM TÜRKİYE ” DEĞERLENDİRME SORULARININ ANALİZİ

2014 yılı ders kitabının 2. ünitesinde yer alan “Hazırlık Çalışması” bölümünde toplam 5 tane açık uçlu soru kullanılarak öğrencilerin ünite hakkında yorum yapmaları ve işlenecek konular hakkında önbilgilerinin harekete geçirilmesi amaçlanmıştır.

Fotoğraf 4.60. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2.Ünite “Adım Adım Türkiye” Bölümünde Yer Alan “Hazırlık Çalışması” Örneği

Fotoğraf 4.60’ ta da görüldüğü gibi 1. ve 5. sorular bilgi düzeyinde 3. soru kavrama düzeyindedir 2. sorunun ise çok boyutlu düşünmeyi gerektirecek nitelikte kapsamlı bir cevap almaya yönelik hazırlandığı görülmektedir. 4. soru ise öğrencileri konuyla ilgili ön hazırlık yapmaya yönelten araştırma tarzında hazırlanmıştır. “Adım Adım Türkiye” ünite konularına bakıldığında ise Atatürk’ü Anlamak isimli konunun öğrenci seviyesinin üzerinde bir içeriğe sahip olmasından dolayı 2017 yılı ders kitabından çıkarıldığı görülmektedir. Nitekim Atatürk’ü Anlamak konusu 5. sınıf öğrencileri tarafından anlaşılmasının zorluğundan dolayı müfredattan çıkartılmış ilgili 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları bu değişikliğe göre yeniden düzenlenmiştir. İlgili üniteye ayrıca toplam 29 tane Açık Uçlu Soru kullanılmıştır ve kullanılan bu soruların bazıları bilgi düzeyinde kalırken bazıları da üst düzey yorumlama yapmayı gerektirecek nitelikte hazırlanmıştır.

Fotoğraf 4.61. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Adım Adım Türkiye” İsimli 2.Ünitede Yer Alan “Açık Uçlu Soru” Örneği

Atatürk ilkelerini hatırlayalım. Aşağıdaki şekilde yer alan Atatürkçülük ile ilgili ifadeler, hangi Atatürk ilkeleri ile ilişkilendirilebilir?

Fotoğraf 4.61’de kullanılan sorunun etkinlik tarzında hazırlandığı öğrencinin konu hakkındaki bilgilerinden yola çıkarak yorumlama yapmasının istendiği görülmektedir.

“Adım Adım Türkiye” ünitesinde yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan sorular ise şu şekildedir.

Fotoğraf 4.62. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Adım Adım Türkiye” İsimli 2.Ünitede Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölüm Soruları

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

A. Aşağıda verilen cümleleri okuyunuz. Doğru olan cümlelerin başına “D”, yanlış olan cümlelerin başına “Y” yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarındaki noktalı yerlere yazınız.

() 1. Ülkemizdeki tarihi yapıtların çeşitliliği Anadolu’nun tarihi zenginliğini gösterir.

() 2. Ülkemizin değişik yörelerinde kültürel özellikler arasında farklılıklar vardır.

() 3. Tarihi mekân ve nesnelere ait oldukları dönem hakkında bizlere bilgi verir.

() 4. Atatürk ilke ve inkılapları Batı’yı her yönüyle örnek alır.

B. Aşağıdaki soruların cevaplarını dosya kâğıdına yazınız.

1. Tarihi mekânlar ve doğal varlıklar ülkemiz için hangi bakımdan önemlidir? Açıklayınız.

2. Ülkemizdeki kültürel değerlerimize örnekler veriniz.

3. Farklı yörelerde farklı kültürel özelliklerin bulunmasının sebepleri nelerdir?

4. Kültürümüze ait öğelerin (bayramlar, doğünler vb.) bir arada yaşamamızdaki önemi nedir? Açıklayınız.

5. Atatürkçü düşünce sisteminin temel amacı nedir?

6. Atatürk inkılapları sonucunda günlük yaşamda ne gibi değişiklikler olmuştur?

7. Yeni Türk harflerinin kabulü halkımıza neler kazandırmıştır?

C. Çevrenizdeki tarihi mekân ve yapıtlara, doğal varlıklara ve kültürel özelliklere ait örnekleri yazarak tabloyu tamamlayınız.

Tarihi mekân ve yapıtlar	Doğal varlıklar	El sanatları	Kutlama ve şenlikler	Oynanan çocuk oyunları	Yöresel yemekler

54

Ç. Aşağıdaki tabloda cumhuriyetin ilanından sonra görülen bazı gelişmeler verilmiştir. Bu gelişmelerin hangi alanlarla ilgili olduğunu uygun sütuna “X” işaretini koyarak belirtiniz. (Bazı gelişmeler birden fazla alanla ilgili olabilir.)

	Sanayi	Tarım	Ulaşım	Madençilik	Bankacılık
Uşak Şeker Fabrikasının Açılması					
Sivas-Samsun Demir Yolunun Yapılması					
İş Bankasının Kurulması					
Atatürk Orman Çiftliğinin Kurulması					
Türkiye Taş Kömürü Kurumunun Kurulması					
Kayseri Uçak Fabrikasının Açılması					

D. Aşağıda karşık olarak verilmiş Atatürk inkılaplarını tarih şeridinde, gerçekleştiği yıl ile eşleştiriniz.

Türk Tarih Kurumunun Kurulması Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkının Verilmesi

Miladi Takvimin Kabulü Cumhuriyetin İlanı Yeni Türk Harflerinin Kabulü

← 1923 1925 1928 1931 1934 →

E. Atatürk ilkelerini aşağıdaki şekil üzerinde, Atatürkçülük yazısı etrafındaki dairelere yazınız. Daha sonra her Atatürk ilkesiyle ilgili bir inkılabı Atatürk ilkesinin çevresinde yer alan kutucuklara yazınız.

55

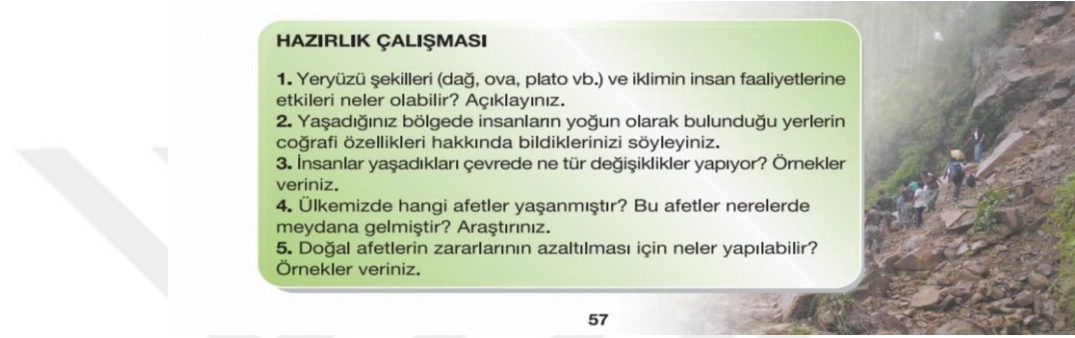
Fotoğraf 4.62 de görüldüğü gibi Kendimi Değerlendiriyorum kısmı 6 bölümden oluşmaktadır ve toplamda 15 adet soru kullanılmıştır. Sorular ünitenin Kapsam Geçerliliğiyle paralellik göstermektedir. İlgili bölümde yer alan sorulardan 4 tanesi doğru-yanlış,7 tanesi açık uçlu,2 tanesi tablolu boşluk doldurma,1 tanesi tarih şeridi eşleştirme sorusu,1 tanesi de şekilli boşluk doldurma tarzında hazırlanmıştır.

A bölümünde toplam 4 tane Doğru-Yanlış sorusu kullanılmıştır. Sorular öğrencinin bildiklerinden yola çıkarak basit yorumlama yapmasını gerektirecek tarzda hazırlanmıştır. Bu bölümün en önemli özelliklerinden olan yanlış ifadelerin altına boşluk bırakılarak öğrencilerin doğru olan ifadeyi yazmasının istenmesidir bu durumu ilgili bölümde görmek olumlu bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Lakin 4 doğru-yanlış sorusunda soruların 3 tanesi doğru cevap 1 tanesi yanlış cevap olarak gözükmektedir bu da doğru ve yanlış cevap eşitliğine dikkat edilmediğini göstermektedir. B bölümünde 7 tane açık uçlu soru kullanılmıştır soruların bazıları sadece konuya yönelik bilgi düzeyini sorgularken bazıları ise üst düzey analiz yapmayı gerektirecek tarzda hazırlanmıştır ancak sorular öğrencilerin cevaplayacağı uzunlukta olmadığından bir dosya kâğıdına yazılmalarının öğrenciden istenmesi ve ilgili dosya kâğıdının kaybolma ihtimali kullanışlılık açısından sorun teşkil edebilir. C bölümünde öğrencilerin konuyla ilgili örnekleri tablo üzerine yazmaları istenmektedir işlenen konu hakkında bir bütünlük oluşturması açısından güzel bir örnek teşkil eden soru kalıbı olduğu görülmektedir. Ç bölümünde yine bir tablo sorusu kullanılmıştır öğrencilerin işlenen konuyu bütünlük içerisinde analiz etmesi açısından güzel bir örnek teşkil etmektedir. D bölümünde ise konuların tarih şeridi üzerinde ilgili yıllarla eşleştirilmesi istenerek öğrencilerde zaman ve kronoloji algılarının geliştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır bilgi düzeyinde kalan bir uygulamadır öğrenciler sadece ezberledikleri tarihlerle ilgili konuyu eşleştirmiş olacak herhangi bir yorumlama yapmayacaklardır bu durum da soruyu işlevsellikten uzak bir hale sokmaktadır. E bölümünde şekilli boşluk doldurma sorusuyla öğrencilerden işlenen konuyla ilgili öğrendiklerini analiz etmelerini, farklı alanlarla bağlantılar kurarak bir senteze ulaşmaları amaçlanmaktadır. Soru kalıp olarak kullanışlı gözükmektedir.

3.ÜNİTE “BÖLGEMİZİ TANIYALIM ” DEĞERLENDİRME SORULARININ ANALİZİ

2014 yılı ders kitabının 3. ünitesinde yer alan “Hazırlık Çalışması” bölümünde toplam 5 tane açık uçlu soru kullanılarak öğrencilerin ünite hakkında yorum yapmaları ve işlenecek konular hakkında önbilgilerinin harekete geçirilmesi amaçlanmıştır.

Fotoğraf 4.63. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 3.Ünite “Bölgemizi Tanıyalım” Bölümünde Yer Alan “Hazırlık Çalışması” Örneği

Fotoğraf 4.63'te hazırlık çalışmasında kullanılan sorulara bakıldığında 1. soruda öğrenciden iki kazanıma yönelik bir bilgi istenmektedir oysaki “*kazanım ifadeleri tek bir hedef belirlemeye yönelik olmalıdır*” soruda ayrıca yeryüzü şekillerinin etkileri hakkında öğrenciden yorum istenmektedir lakin tüm yeryüzü şekillerini belirten bir ifade oldukça zaman alıcı bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer sorular ise öğrencilerin var olan bilgilerini ölçmeye yönelik örnekler isteyen kavrama düzeyinde öğrenciyi zorlamayacak düzeyde hazırlanmıştır. İlgili üniteye ayrıca toplam 23 tane Açık Uçlu Soru kullanılmıştır ve kullanılan bu soruların bazıları bilgi düzeyinde kalırken bazıları da üst düzey yorumlama yapmayı gerektirecek nitelikte hazırlanmıştır.

Fotoğraf 4.64. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Bölgemizi Tanıyalım” İsimli 3.Üniteye Yer Alan “Açık Uçlu Soru” Örneği

Fotoğraf 4.64'te öğrencilerden iki şehrin nüfuslarını karşılaştırmaları istenmiştir ancak iki fotoğrafta ta kullanılan küçük birer kesit her iki şehrin tüm nüfus yoğunluklarını ortaya çıkartmak için yeterli olmamaktadır bu nedenle kullanılan fotoğraflar soruda istenen bilgi için yetersizdir denebilir.

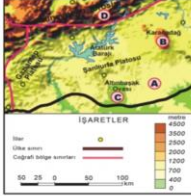
“Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinde yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan sorular ise şu şekildedir.

Fotoğraf 4.65: 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Bölgemizi Tanıyalım” İsimli 3.Ünitede Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölüm Soruları

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

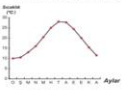
A. Aşağıda Güney Doğu Anadolu Bölgesi kabartma haritasının bir bölümü verilmiştir. Aşağıdaki soruları bu haritaya göre cevaplayınız.

- Haritada harflerle gösterilen yerleri alçaktan yükseğe doğru sıralayarak yazınız.
- Haritada hangi yükselti aralığında bir yer yoktur?
- Haritada gösterilen yeryüzü şekilleri nelerdir? Aşağıdaki boşluğa yazınız.

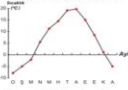

B. Aşağıdaki grafikleri inceleyiniz. Soruları grafiklere göre cevaplayınız.

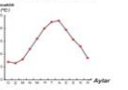
Antalya Yıllık Sıcaklık Grafığı

Erzurum Yıllık Sıcaklık Grafığı

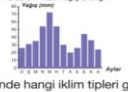
Rize Yıllık Sıcaklık Grafığı

Antalya Yıllık Yağış Grafığı

Erzurum Yıllık Yağış Grafığı

Rize Yıllık Yağış Grafığı

1. Antalya, Erzurum ve Rize illerinde hangi iklim tipleri görülmektedir? Bu iklim tiplerinin özellikleri nelerdir? Aşağıdaki uygun boşluklara yazınız.

İl	İklim Tipi	Açıklama
Antalya		
Erzurum		
Rize		

78

2. Tabloda belirtilen illerde, iklimlerin insan faaliyetleri üzerine olan etkilerini örneklerle açıklayınız.

Antalya	Erzurum	Rize

C. Aşağıdaki soruları verilen resimlere göre cevaplayınız.

1. Aşağıda, nüfusun dağılışını etkileyen faktörler verilmiştir. Bunları olumlu ve olumsuz faktörler olarak gruplandırarak uygun kutucuklara yazınız.

verimli tarım alanları

çorak alanlar

ılıman iklim

zor ulaşım

soğuk iklim

sanayi kuruluşları

Olumlu faktörler

.....

.....

Olumsuz faktörler

.....

.....

2. Bir alışveriş merkezi kurmayı düşünüyorsunuz. Alışveriş merkezini resimlerde görülen alanlardan hangisine kurmak istersiniz? Neden?

.....

.....

Ç. Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız. Cevaplarınızı defterinize yazınız.

“... Hava günlük güneşliken birden bulutlar her yanı kapladı. Yağmur, bulutların gelişinden daha çabuk patlayıverdi. Düşen iri damlalar yavaş yavaş bulanık bir ağırlığı taşıyordu. Anlaşılan biraz sonra aşağıda uslu uslu akan dereden yanan bir sel boğanacaktı. Çok geçmeden de öyle oldu. Derede büyük bir gürültü ve şakırtı ile selin ucu göründü... Sular önüne gelen her şeyi sürükleyip götürüyordu. Çevrede bu azgın suların tutacak ne bir ağaç ne de bitki örtüsü vardı. Dere kenarındaki evler sular altında kalmış, meydan can pazarmna dönmüştü...”

(Hasan Latif Sanyüce, Beyaz Kanatlı Kuş, s. 76-79.)

- Metinde hangi afetten bahsedilmektedir?
- Bu afetin bahsedilen yerde meydana gelmesinin nedeni nedir? Açıklayınız.
- Afetin insanların yaşamı üzerinde ne gibi etkileri olmuştur? Açıklayınız.
- Yaşanan afetin zararlarını artıran uygulamalar neler olabilir? Açıklayınız.

79

Fotoğraf 4.65'te görüldüğü gibi Kendimi Değerlendiriyorum kısmı 4 bölümden oluşmaktadır ve toplamda 11 adet soru kullanılmıştır. Sorular ünitenin Kapsam Geçerliliğiyle paralellik göstermektedir. İlgili bölümde yer alan sorulardan 4 tanesi açık uçlu, 7 tanesi ise tablolulu ve şekilli boşluk doldurma tarzında hazırlanmıştır.

A bölümünde toplam 3 tane boşluk doldurulmalı şekil sorusu sorulmuştur. Öğrencilere yöneltilen soruların ilgili haritaya bakılarak yorumlanması istenmektedir ancak kullanılan harita ile ilgi bazı eksiklikler göze çarpmaktadır nitekim haritanın hangi kaynaktan alındığı belli değildir ve herhangi bir yön oku da konmamıştır bu durum sorunun kalitesini düşürmektedir. B bölümünde toplam 2 soru kullanılmıştır ilk soruda öğrencilerin verilen grafiklerdeki bilgilerden yola çıkarak istenen cevapları ilgili

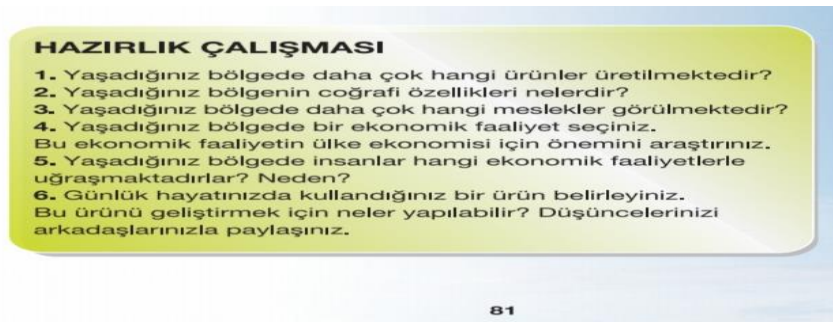
95

tabloya yazmaları istenmektedir bu soru kalıbının öğrencilerin sayısal verileri yorumlama ve grafik okuma becerilerinin geliştirilmesi açısından kullanışlı olduğu gözükmektedir. İkinci soru da birinci sorunun anlaşılmasına paralel olarak öğrencilerin çıkarım yapmalarını gerektirecek nitelikte bir tablo sorusudur. C bölümünde toplam 2 soru kullanılmıştır verilen şekle bağlı olarak öğrencilerin karşılaştırma yapması ve çıkarımlarda bulunması istenmiştir. Ç bölümünde toplam 4 tane açık uçlu sorulmuştur sorular verilen metinden yola çıkarak üst düzey yorumlama yapmayı gerektirecek tarzda hazırlanmıştır denebilir.

4.ÜNİTE “ÜRETTİKLERİMİZ ” DEĞERLENDİRME SORULARININ ANALİZİ

Fotoğraf 4.66 da görüldüğü gibi 2014 yılı ders kitabının 4. ünitesinde yer alan “Hazırlık Çalışması” bölümünde toplam 6 tane açık uçlu soru kullanılarak öğrencilerin ünite hakkında yorum yapmaları ve işlenecek konular hakkında önbilgilerinin harekete geçirilmesi amaçlanmıştır. Kullanılan soru örneklerine bakıldığında ilk 3 sorunun bilgi düzeyinde hazırlandığını, diğer 3 sorunun ise var olan bilgilerden yola çıkarak yorumlama yapmayı gerektirecek kavrama tarzında sorular olduğu görülmektedir.

Fotoğraf 4.66. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 4.Ünite “Ürettiklerimiz” Bölümünde Yer Alan “Hazırlık Çalışması” Örneği

Fotoğraf 4.67 de görüldüğü gibi ilgili ünite de ayrıca toplam 30 tane Açık Uçlu Soru kullanılmıştır ve kullanılan bu soruların bazıları bilgi düzeyinde kalırken bazıları da üst düzey yorumlama yapmayı gerektirecek nitelikte hazırlanmıştır.

Fotoğraf 4.67. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Ürettiklerimiz” İsimli 4.Ünitede Yer Alan “Açık Uçlu Soru” Örneği

? Doğu Anadolu Bölgesi’nde hayvancılığın en önemli ekonomik faaliyet olmasının sebepleri nelerdir? Açıklayınız.

90

“Ürettiklerimiz” ünitesinde yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan sorular ise şu şekildedir.

Fotoğraf 4.68. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Ürettiklerimiz” İsimli 4.Ünitede Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölüm Soruları

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

A. Aşağıdaki tabloyu yaşadığınız bölgedeki ekonomik faaliyetleri ve meslekleri göz önünde bulundurarak doldurunuz.

Bölgenizdeki Ekonomik Faaliyetler	Bu Ekonomik Faaliyetlerle İlgili Meslekler	Bu Ekonomik Faaliyetlerin Gerçekleştiği Diğer Bölgeler

B. Aşağıdaki seçeneklerde ülkemizde çeşitli yıllarda gerçekleştirilen buğday üretiminin miktarları verilmiştir. Bu verileri doğru olarak gösteren sütun grafiği aşağıdakilerden hangisidir?

Yıllar	1980	1990	1995	2005
Buğday (milyon ton)	16,5	20	18	21,5

A)

B)

C)

D)

C. Aşağıda çeşitli meslekler ve ekonomik faaliyetler verilmiştir. Bu meslekleri ilgili okuldaki ekonomik faaliyetle eşleştiriniz. Bazı meslekler birden fazla ekonomik faaliyetle ilgili olabilir.

<p>Meslekler</p> <ul style="list-style-type: none"> İşçi Çiftçi Tüccar Şoför Lokantacı Ziraat Mühendisi Öğretmen Doktor 	<p>Ekonomik Faaliyetler</p> <ul style="list-style-type: none"> Sanayi Ticaret Tarım Hizmet Ulaştırma
--	--

Ç. Grafiğe göre aşağıdaki sonuçlardan hangisine ulaşamaz?

Ekonomik Faaliyetlere Göre Çalışanların Dağılımı

A) Kadınlar, erkeklere göre tarım sektöründe daha fazla çalışmaktadır.
B) Erkekler, kadınlara göre hizmet sektöründe daha fazla çalışmaktadır.
C) Kadınlar, erkeklere göre sanayi sektöründe daha fazla çalışmaktadır.
D) Erkekler, en fazla hizmet sektöründe çalışmaktadır.

D. Aşağıdaki internet haberini okuyunuz.

ODTÜ’de sürdürülebilir girişimciliği tartışılar
Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Genç Girişimciler Topluluğu tarafından ODTÜ Kongre ve Kültür Merkezi’nde düzenlenen “Girişimcilik Kongresi”nde girişimcilik tartışıldı. Kongrede, Türkiye’de girişimcilik alanında ilk ve tek sosyal sorumluluk projesi olan “Hayatımın Fikri” tanıtıldı. “Hayatımın Fikri”, 2006 yılında hayata geçti. Proje iki yılda 9 milyon 970 bin 900 lira kazandı. 2006 - 2008 yılları arasında 26 genç 20 proje ile kendi işlerini kurdu. 4 genç girişimci ise aldığı girişimcilik eğitimleri ve hazırladıkları iş planlarıyla işlerini kurdu.

İnternet haberi, 18 Mart 2009 (Düzenlenmiştir).

İnternet haberinden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- Haberde bahsedilen kongrenin düzenlenmesi ekonomiyi nasıl etkilemiş olabilir?
- Siz böyle bir kongreye katılmak ister miydiniz? Neden?
- Böyle bir kongrede konuşmacılardan biri siz olsaydınız üretime katkıda bulunma konusunda neler söylerdiniz?
- Çalışkan ve girişimci olmak, iş birliği yaparak üretime dayalı yeni fikirler geliştirmek ekonomiyi nasıl katkı sağlar? Kısaca açıklayınız.
- “Hayatımın fikri” sözü size ne çağırıyor? Açıklayınız.
- Haberde söz edilen kongrede meslek seçimine yönelik neler duymak isterdiniz?

Fotoğraf 4.68 de görüldüğü gibi Kendimi Değerlendiriyorum kısmı 5 bölümden oluşmaktadır ve toplamda 10 adet soru kullanılmıştır. Sorular ünitenin Kapsam Geçerliliğiyle paralellik göstermektedir. İlgili bölümde yer alan sorulardan 6 tanesi metne bağlı açık uçlu soru, 2 tane çoktan seçmeli soru, 1 tane eşleştirme sorusu, 1 tane de tablolu boşluk doldurma sorusu sorulmuştur.

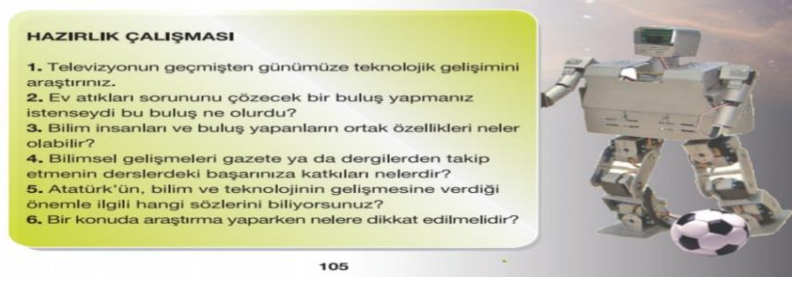
A bölümünde 1 tane tablo sorusu bulunmaktadır öğrencinin ilgili derste öğrendiklerinden ve yaşadığı yerleşim yerinden yola çıkarak yeni bulgulara ulaşmasını sağlayacak bir etkinlik tarzında düzenlenmiştir burada amaç öğrencinin öğrendiklerini analiz ederek karşılaştırma yapmasını sağlamaktır güzel bir etkinlik örneğidir. B bölümünde sütun grafikli çoktan seçmeli bir soru sorulmuştur. Öğrencinin verilen yıllara göre değerleri sütun grafiğinde yerleştirmesiyle doğru cevabı bulması istenmektedir basit istatistiki verileri okuma becerisine yönelik hazırlanmış herhangi bir yorumlama yapılmadan kolayca cevaplanacak bir soru şeklindedir. C bölümünde 1 tane eşleştirme sorusu görülmektedir. Eşleştirme sorularında dikkat edilmesi gereken husus verilen öncüllerle eşleştirilecek maddelerin birbirine eşit olmaması gerektiğidir verilen maddeler öncül maddelerinden sayıca fazla olmalıdır. Burada da sütunlardaki maddelerin birbirine eşit olmaması kuralına riayet edildiği görülmektedir. Hazırlanan soruda ayrıca ilgili eşleştirmelerin hepsi aynı sayfada bir bütünlük içerisinde sunulmuştur. Ç bölümünde pasta grafikli çoktan seçmeli bir soru sorulmuştur. Öğrencinin herhangi bir bilgiye ihtiyaç duymadan yorumlama yapmadan basit istatistiki verileri yorumlamasını isteyen bilgi düzeyinde hazırlanmış bir sorudur. D bölümünde metne bağlı yorumlama yapmayı gerektirecek 6 tane açık uçlu soru sorulmuştur, soruların cevaplanması için altlarına gerekli boşluklar bırakılmıştır.

Ancak soruların öğrencilerin seviyeleri düşünülerek biraz daha sade bir üslupla hazırlanması gerektiğini belirtmek gerekir çünkü açık uçlu sorular üst düzey bilişsel davranışların ölçülmesinde kullanılan geçerliği en yüksek ölçme araçlarıdır.

5.ÜNİTE “GERÇEKLEŞEN DÜŞLER ” DEĞERLENDİRME SORULARININ ANALİZİ

Fotoğraf 4.69 da görüldüğü gibi 2014 yılı ders kitabının 5. ünitesinde yer alan “Hazırlık Çalışması” bölümünde toplam 6 tane açık uçlu soru kullanılarak öğrencilerin ünite hakkında yorum yapmaları ve işlenecek konular hakkında önbilgilerinin harekete geçirilmesi amaçlanmıştır. Soruların bazıları öğrencinin ilgili üniteyle ilgili araştırma yapmalarına yönelik hazırlanmışken, bazıları da bilgi düzeyinde yorum yapmaya yönelik hazırlanmıştır.

Fotoğraf 4.69. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5.Ünite “Gerçekleşen Düşler” Bölümünde Yer Alan “Hazırlık Çalışması” Örneği

Fotoğraf 4.70 de görüldüğü gibi ilgili ünite de ayrıca toplam 27 tane Açık Uçlu Soru kullanılmıştır ve kullanılan bu soruların bazıları bilgi düzeyinde kalırken bazıları da üst düzey yorumlama yapmayı gerektirecek nitelikte hazırlanmıştır. Aşağıda verilen örneğe bakıldığında etkinlik tarzında hazırlandığını şema üzerinde ilgili bilgiye ulaşılmasının istendiği görülmektedir.

Fotoğraf 4.70. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Gerçekleşen Düşler” İsimli 5.Ünite de Yer Alan “Açık Uçlu Soru” Örneği

115

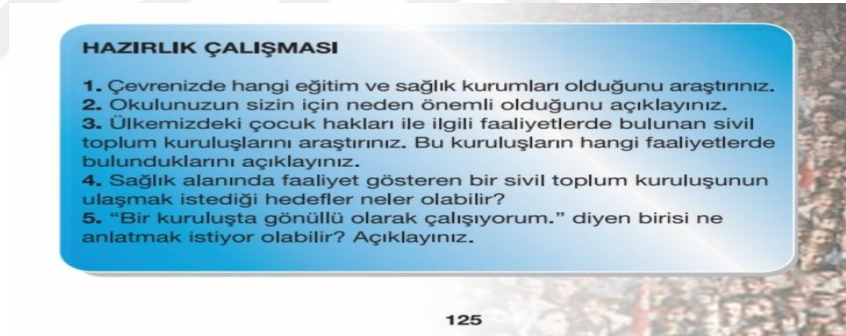
“Gerçekleşen Düşler” ünitesinde yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan sorular ise şu şekildedir.

iki tane açık uçlu soru sorulmuş ve soruların alt kısmına öğrencilerin cevaplarını yazmaları için ilgili boşluklar bırakılmıştır açık uçlu sorular hazırlanırken ilk dikkat edilmesi gereken husus cümlenin açık ve net olması gerektiğidir ilgili sorular öğrencilerin seviyesine uygun bir içerikle sunulmuştur denebilir.

6.ÜNİTE “*TOPLUM İÇİN ÇALIŞANLAR* ” DEĞERLENDİRME SORULARININ ANALİZİ

Fotoğraf 4.72 de görüldüğü gibi 2014 yılı ders kitabının 6. ünitesinde yer alan “Hazırlık Çalışması” bölümünde toplam 5 tane açık uçlu soru kullanılarak öğrencilerin ünite hakkında yorum yapmaları ve işlenecek konular hakkında önbilgilerinin harekete geçirilmesi amaçlanmıştır. Sorulara bakıldığında öğrenciden araştırma yapmasını istemeye yönelik hazırlandığı gibi mevcut bilgilerinden yola çıkarak yorumlama yapmasını istemeye yönelik olduğu da görülmektedir.

Fotoğraf 4.72. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6.Ünite “Toplum İçin Çalışanlar” Bölümünde Yer Alan “Hazırlık Çalışması” Örneği

Fotoğraf 4.73’teki örnekte görüldüğü gibi ilgili ünite de ayrıca toplam 21 tane Açık Uçlu Soru kullanılmıştır ve kullanılan bu soruların bazıları bilgi düzeyinde kalırken bazıları da üst düzey yorumlama yapmayı gerektirecek nitelikte hazırlanmıştır. Verilen örneğe bakıldığında öğrencinin metinden yola çıkarak araştırma yapması istenmektedir.

Fotoğraf 4.73. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Toplum İçin Çalışanlar” İsimli 6.Ünitede Yer Alan “Açık Uçlu Soru” Örneği

Bir arkadaşım vakfımıza gelerek:
-Yoksul ve başarılı öğrenciler için burs parası topladığınızı duydum. Ben de her ay bir kişinin masrafını karşılamak istiyorum, dedi...
Teklifini memnuniyetle kabul ettik. Çünkü bütün gayretlerimize rağmen bize başvuran öğrencilerin çok azına yardım yapabiliyorduk. Daha sonra arkadaşım:
-Paramı vereceğiniz öğrencinin beni tanınmasını istemiyorum. Ben de onun kim olduğunu bilmemeliyim, dedi...

www.kardesimbirmelek.org

Yakın çevrenizde bu tür faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşu var mı? Varsa çevrenize olan katkısını araştırınız.

“Toplum İçin Çalışanlar” ünitesinde yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan sorular ise şu şekildedir.

Fotoğraf 4.74. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Toplum İçin Çalışanlar” İsimli 6.Ünitede Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölüm Soruları

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

A. Aşağıdaki cümlelerden doğru olanların başına “D”, yanlış olanların başına “Y” yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarındaki boş yerlere yazınız.

() 1. Toplum sağlığını korumak devletin görevleri arasındadır.
.....

() 2. Devlet eğitim, sağlık, güvenlik gibi konularda hizmet vermek için alanında uzman kişileri görevlendirir.
.....

() 3. Tüm yardımlaşma ve dayanışma derneklerinin temel amacı ekonomik sorunlara çözüm üretmektir.
.....

() 4. Kadın haklarını korumak ve geliştirmek isteyen bir dernek, kadınların sağlık hizmeti veren kurumlarda çalışmasını sağlarsa başarıya ulaşmış demektir.
.....

B. Aşağıda boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.

sağlık sorumluluk gönüllülük resmi

1. İl ve ilde bulunduğu milli eğitim müdürlüğüne bir kurumdur.
.....

2. Topluma hizmet veren kuruluşlardan biri de
kuruluşlarıdır.
.....

3. Sivil toplum kuruluşlarının çalışmasında esasılır.
.....

C. Aşağıdaki şekli sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini göz önünde bulundurarak örnekteki gibi doldurunuz.

142

Ç. Aşağıdaki gazete haberinden hareketle soruları cevaplayınız.

Kırkkale'de sağlık taraması

İl Sağlık Müdürlüğü Eğitim Şubesi tarafından yapılan okul taramaları kapsamında Haseyin Özerin İlköğretim Okulunda sağlık taraması yapıldı. Eğitim şubesinde yapılan taramada öğrencilerin genel sağlık, fizik ve diyet maddelerini yapıldı. Değerlendirme sonucunda tespit edilen rahatsızlıkların tedavisi için öğretmenlere gerekli bilgi verilip aileleri ile diyaloga geçilmesi istendi. Uygunlaşmadan memnun kalan öğretmenler ve aileler bu tür genel faaliyetleri desteklediklerini söylediler.

Gazete haberi, 2 Mart 2009.

1. Habere bir başlık da siz veriniz. Niçin bu başlığı verdiğiniz açıklayınız.
.....
.....

2. Sağlık taramasına hangi kurumlar, niçin ihtiyaç duymuş olabilir? Açıklayınız.
.....
.....

3. Bu tür faaliyetlere başka kimler ya da hangi kuruluşlar destek verebilir? Yazınız.
.....
.....

D. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

İnsanlar hiç kimsenin etkisizinde kalmadan, isteyerek ve bilerek sivil toplum kuruluşlarına üye olurlar. İnsanlara maddi ve manevi yönlere destek olmak için gayret gösterirler.

1. Sizce insanların bu tür faaliyetler yapmasında etkili olan unsurlar nelerdir?
.....
.....

2. Sivil toplum kuruluşlarını bireysel ve toplumsal yararları açısından kısaca değerlendiriniz.
.....
.....

143

Fotoğraf 4.74'te görüldüğü gibi Kendimi Değerlendiriyorum kısmı 5 bölümden oluşmaktadır ve toplamda 13 adet soru kullanılmıştır. Sorular ünitenin Kapsam Geçerliliğiyle paralellik göstermektedir. İlgili bölümde yer alan sorulardan 4 tanesi doğru-yanlış,3 tanesi boşluk doldurma,1 tane şekilli boşluk doldurma,3 tane metne bağlı açık uçlu soru,2 tane de açık uçlu soru şeklindedir.

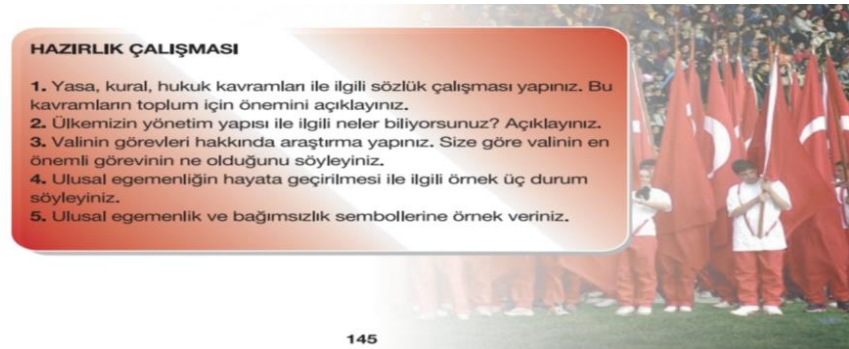
A bölümünde 4 tane doğru- yanlış sorusu sorulmuştur, sorular öğrencilerin seviyesine uygun ve kazanımlarla paralellik göstermektedir ayrıca soruların alt kısmında bırakılan boşluklara öğrencilerin yanlış olan ifadelerin doğrusunu yazmaları

bu test türünün önemli özelliklerindedir yanlış cümlelerin doğru gibi algılanmasının önüne geçilmiş olur ayrıca doğru ve yanlış cümlelerin eşit tutulması da bu test türünün önemli özelliklerinden birisidir ve bu soruda da bu kurala riayet edildiği görülmektedir. B bölümünde 3 tane boşluk doldurma sorusu sorulmuştur sorular öğrenci seviyesine uygunluk göstermektedir, soru sayıları ve verilen öncüllerin birbirine eşit olmasına da dikkat edildiği görülmektedir. C bölümünde şekilli boşluk doldurma sorusu kullanılmıştır soru kalıp olarak bilgi düzeyinde herhangi bir üst düzey düşünmeyi gerektirmeyecek tarzda hazırlanmıştır öğrenciden sadece öğrendiklerini yazması istenmektedir. Ç bölümünde 3 tane metne bağlı açık uçlu soru kullanılmıştır sorular öğrencilerin sadece metne bağlı kalmadan kendi yorumlarını da katabilecekleri tarzda ilgili boşluklara yazmaları şeklinde istenmektedir. D bölümünde de önceki bölümdeki gibi bir cümle verilmiş onunla ilgili 2 tane açık uçlu sorulmuş öğrencilerden de kendi yorumlarını da işin içine katarak ilgili boşlukları doldurmaları istenmiştir ayrıca sorular öğrenci düzeyiyle paralellik göstermektedir.

7.ÜNİTE “*BİR ÜLKE, BİR BAYRAK* ” DEĞERLENDİRME SORULARININ ANALİZİ

Fotoğraf 4.75’te görüldüğü gibi 2014 yılı ders kitabının 7. ünitesinde yer alan “Hazırlık Çalışması” bölümünde toplam 5 tane açık uçlu soru kullanılarak öğrencilerin ünite hakkında yorum yapmaları ve işlenecek konular hakkında önbilgilerinin harekete geçirilmesi amaçlanmıştır. Sorulara bakıldığında öğrencinin araştırma yapmasının istendiği sorular olduğu gibi, var olan bilgilerinden yola çıkarak kavrama düzeyinde yorum yapması da istenmektedir.

Fotoğraf 4.75. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7.Ünite “Bir Ülke, Bir Bayrak” Bölümünde Yer Alan “Hazırlık Çalışması” Örneği

Fotoğraf 4.76 da kullanılan örnekteki gibi ilgili ünite de ayrıca toplam 30 tane Açık Uçlu Soru kullanılmıştır ve kullanılan bu soruların bazıları bilgi düzeyinde kalırken bazıları da üst düzey yorumlama yapmayı gerektirecek nitelikte hazırlanmıştır.

Fotoğraf 4.76. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Bir Ülke, Bir Bayrak” İsimli 7.Ünite de Yer Alan “Açık Uçlu Soru” Örneği

Bakanlıklar, Ankara.

1. Bir devletin başkentinin olması neyi ifade eder? Ankara'nın başkent olmasının nedenini söyleyiniz?

162

109

“Bir Ülke, Bir Bayrak” ünitesinde yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan sorular ise şu şekildedir.

Fotoğraf 4.77. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Bir Ülke, Bir Bayrak” İsimli 7.Ünite de Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölüm Soruları

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

A. Aşağıdaki kelimeleri eş anlamlılarıyla örnekteki gibi eşleştiriniz.

(1) kamu	() yurt
(2) millet	() yurttaş
(3) bağımsızlık	() milletvekili
(4) mebus	() istiklal
(5) kanun	() ulus
(6) vatandaş	() halk
(7) egemenlik	() hâkimiyet
(8) vatan	() yasa
	() devlet

B. Aşağıdaki boşluklara uygun olan kelimeleri yazınız.

yasalar adalet 1982 Türkiye bağımsızlık kural yönetim

- Şu anda yürürlükte olan anayasamız, Anayasası'dır.
- bir toplumun huzuru, güvenliği, başı için hazırlanıp uygulanır.
- Yöneticiler yapmış oldukları çalışmalarda kavramına uygun hareket etmelidir.
- Eğitim, sağlık, adalet, güvenlik gibi toplumu yakından ilgilendiren konularda birimleri kurulmuştur.
- Bayrağımız, millî marşımız, başkentimiz, dilimiz..... ve egemenlik sembollerimizdendir.
- dünya üzerindeki konumu nedeniyle içinde bulunduğu bölgede güçlü bir devlettir.

C. Aşağıdaki şemayı inceleyiniz. Şemada boş bırakılan kutucuklara uygun kelimeleri yazınız.

Ç. Aşağıdaki sorulara kısa cevaplar veriniz.

- Vatandaşların görüş ve düşüncelerinin ülke yönetimine yansımaları nasıl gerçekleşir?
- Merkezî yönetimin il ve ilçelere ayrılmasına neden ihtiyaç duyulmuştur?
- Yazılı yasanın özellikleri nelerdir?
- Yasalar neden Anayasa'ya uygun olmalıdır?
- Merkezî yönetim birimlerinden hangisi yasama görevini yerine getirir?
- Bağımsızlık ve egemenlik sembollerimize örnekler veriniz.

D. "Adalet mülkün temelidir." sözünden ne anladığınızı aşağıya yazınız.

164

165

7. ÜNİTE

Fotoğraf 4.77 de görüldüğü gibi Kendimi Değerlendiriyorum kısmı 5 bölümden oluşmaktadır ve toplamda 22 adet soru kullanılmıştır. Sorular ünitenin Kapsam Geçerliğiyle paralellik göstermektedir. İlgili bölümde yer alan sorulardan 8 tanesi Eşleştirme,6 tanesi boşluk doldurma,1 tanesi şekilli boşluk doldurma,7 tane soru ise açık uçlu soru tarzında sorulmuştur.

A bölümünde eşleştirme sorusu kullanılmıştır toplamda 8 tane soru sorulmuş ve öğrencilerden verilen kavramları eş anlamlılarıyla eşleştirmelerini istemiştir. Sorular ilgili üniteyle paralel olan konular çerçevesinde bilgi düzeyinde basit bir içerikle sunulmuştur ayrıca sorular öğrencilerin zorlanmadan cevaplayabileceği bir tarzda hazırlanmıştır. Hazırlanan soruda eşleştirme takımındaki öncüller ile maddeler eşit sayıda değildir bu durum öğrencinin ilk etapta bildiklerini eşleştirmesine kalanını ise tahmin yoluyla bulmasına yarayacak ki bu örnek soruda bunun önüne geçilmiştir. Hazırlanan soruda ayrıca tüm eşleştirme maddeleri aynı sayfada bütünlük içerisinde bulunmaktadır. B bölümünde işlenen üniteyle paralellik gösteren 6 tane boşluk doldurma sorusu sorulmuştur sorular kısa olup öğrencinin herhangi bir yorumlama yapmasını gerektirmeyecek bilgi tarzında hazırlanmıştır. Ayrıca bırakılan boşluklar istenen cevapların sığacağı uzunluktadır. C bölümünde bir şekil üzerinde bırakılan boşluklara öğrencilerin istenen cevapları yazmaları beklenmektedir soru bilgi düzeyinde herhangi bir üst düzey düşünmeyi gerektirmeyecek tarzda hazırlanmıştır. Ç bölümünde 6 tane açık uçlu soru sorulmuştur öğrencilerin soruları cevaplamaları için ise altlarına boşluk bırakılmıştır sorular bilgi ve kavrama düzeyinde cevap istediği gibi üst düzey analiz ve değerlendirme tarzında cevaplarda istemektedir. D bölümünde öğrenciden üst düzey düşünme becerisi olarak öğrendiklerini yaratıcılık gücünü de ortaya koyarak yorumlama yapmasını sağlayacak tarzda, açık uçlu bir soru sorulmuştur bu soru kalıbına daha çok Türkçe dersi kompozisyon yazılarında rastlansa da Sosyal Bilgiler dersi için hazırlanan örneklerinin olması olumlu bir özellik olarak gözükmektedir.

8.ÜNİTE “HEPİMİZİN DÜNYASI ” DEĞERLENDİRME SORULARININ ANALİZİ

Fotoğraf 4.78 de görüldüğü gibi 2014 yılı ders kitabının 8. ünitesinde yer alan “Hazırlık Çalışması” bölümünde toplam 5 tane açık uçlu soru kullanılarak öğrencilerin ünite hakkında yorum yapmaları ve işlenecek konular hakkında önbilgilerinin harekete

geçirilmesi amaçlanmıştır. Soruların geneli öğrencinin konu hakkında var olan bilgilerinden yola çıkarak yorumlama yapmalarına yöneliktir.

Fotoğraf 4.78. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 8.Ünite “Hepimizin Dünyası” Bölümünde Yer Alan “Hazırlık Çalışması” Örneği

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Arkadaşlarınızla olan ortak yönleriniz ve ilgi alanlarınız nelerdir? Örnek veriniz.
2. Türkiye Almanya'dan otomobil, Almanya ise Türkiye'den fındık satın almaktadır. Bu iki ülke arasındaki alışverişin sebepleri neler olabilir?
3. Sizce ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin önemi nedir?
4. Ortak miras öğeleri neden insanlığa aittir? Açıklayınız.
5. Turizmin uluslararası ilişkilerdeki yeri hakkında neler düşünüyorsunuz?

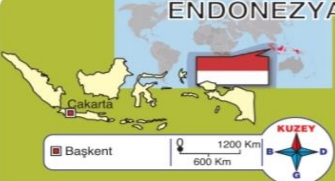

167

Fotoğraf 4.79 daki örnekte görüldüğü gibi ilgili üniteye ayrıca toplam 16 tane Açık Uçlu Soru kullanılmıştır ve kullanılan bu soruların bazıları bilgi düzeyinde kalırken bazıları da üst düzey yorumlama yapmayı gerektirecek nitelikte hazırlanmıştır. Verilen örneğe bakıldığında ilgili metinden yola çıkarak iki soruya karşılaştırma düzeyinde cevap istenmektedir.

Fotoğraf 4.79. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Hepimizin Dünyası” İsimli 8.Üniteye Yer Alan “Açık Uçlu Soru” Örneği

ENDONEZYA

Selamat (Merhaba)! Benim adım Atin. Endonezya'da yaşıyorum. On yaşındayım. Lampat tali dediğimiz ip atlama oyununa bayılıyorum. Acı soslu yemekleri ve pirinç pilavını çok severim. Kitap okumaktan ve bisiklete binmekten hoşlanırım.

? Dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşayan çocukların ağızından kendi özelliklerini ve ilgi alanlarını okudunuz. Sizce bu çocukların benzer ve farklı yönleri nelerdir? Bu çocuklarla kendi ortak yönlerinizi ve ilgi alanlarınızı karşılaştırınız.

8. ÜNİTE

169

“Hepimizin Dünyası” ünitesinde yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan sorular ise şu şekildedir.

Fotoğraf 4.80. 2014 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Hepimizin Dünyası” İsimli 8.Ünitede Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölüm Soruları

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

A. Farklı ülkelerdeki çocukların kendileri ile ilgili olarak yaptıkları açıklamaları okuyunuz. Aşağıdaki soruyu bu açıklamalara göre cevaplayınız.

Buenos dias (Merhaba)! Benim adım İzabel. Kolombiya’da yaşıyorum. Patates ve diğer sebze yemeklerini çok seviyorum. İp atlamayı ve kitap okumayı seviyorum. Boş zamanlarımda anneme yardım ediyorum.

Merhabal Benim adım Can. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde yaşıyorum. Portakal en sevdiğim meyvedir. Bisiklete binmeyi, yüzmeyi, kitap okumayı seviyorum. Boş zamanlarımda kardeşimin ödevlerini yapmasına yardım ediyorum.

Godemorgen (Merhaba)! Benim adım Jost (Cast). Hollanda’da yaşıyorum. Sütlü mısır gevreğine bayılırım. Bilgisayar oyunlarını ve bisiklete binmeyi severim. Boş zamanlarımda kitap okurum.

Kora (Merhaba! Benim adım Maverek. Namibiya’da yaşıyorum. Süt ve peynir en sevdiğim yiyeceklerdir. Boş zamanlarımda anneme yardım eder, taş ve boncuklardan kolyeler yaparım. Bazen arkadaşlarıma da kolye yapmayı öğretirim.

1. Farklı ülkelerde yaşayan bu çocuklarla ortak yönlerinizi aşağıdaki boşluğa yazınız.

.....

B. Aşağıdaki grafiği inceleyiniz. 1, 2, 3, 4 ve 5. sorular grafiğe göre cevaplayınız.

Türkiye’nin 2006 Yılı İthalat-İhracat Grafiği

Ülke	İhracat (Milyon Dolar)	İthalat (Milyon Dolar)
Almanya	10	15
İngiltere	5	10
İtalya	5	10
Fransa	5	10
Rusya	5	10
ABD	5	10
Avrupa Birliği	5	10

1. Türkiye hangi ülkelerle ekonomik ilişki içindedir?

.....

2. Türkiye’nin en fazla ihracat yaptığı ilk üç ülkeyi yazınız.

.....

3. Türkiye’nin en fazla ithalat yaptığı ilk üç ülkeyi yazınız.

.....

4. Türkiye’nin hangi ülkeye yaptığı ihracat, ithalatından daha fazladır?

.....

184

5. Ülkeler arası ulaşım hâlâ kervanlarla yapıyor olsaydı bu şekilde yapılan ekonomik faaliyetlerin olumlu ve olumsuz yönleri neler olurdu? Görüşlerinizi boşluğa yazınız.

.....

C. Aşağıdaki haberi okuyunuz. Soruları bu habere göre cevaplayınız.

Çorum-Hattuşaş’ı Dünya Taniyacak

Dünya Miras Listesi’nde yer alan ve her yıl on binlerce turisti ağırlayan Hitit uygarlığının başkenti Hattuşaş’da (Çorum-Boğazköy), 2007 turizm sezonu törenle açıldı. Dünya miras listesi arasında gösterilen ve dünya mirası kabul edilen kenti bu yıl 70 bin turist ziyaret etmesi bekleniyor. Bu yıl UNESCO, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Çorum Valiliği iş birliği yaparak Hattuşaş’ın dünyaya tanıtılmasını sağlayacak.

İnternet haberi, 20 Nisan 2007.

1. Haberde, ülkemizdeki hangi ortak miras varlığından bahsedilmektedir? Bu varlığın dünyaya tanıtılması için neler yapılabilir?

.....

2. Haberde bahsedilen turizm faaliyetlerinin ülkemize olan katkıları nelerdir?

.....

3. Aşağıdaki boşluklara haberdeki olgu ve düşünce cümlelerinden birer tane yazınız.

<p>Olgu</p> <p>1.</p>	<p>Düşünce</p> <p>1.</p>
-----------------------------------	--------------------------------------

185

8. ÜNİTE

Fotoğraf 4.80 de görüldüğü gibi Kendimi Değerlendiriyorum kısmı 3 bölümden oluşmaktadır ve toplamda 9 adet soru kullanılmıştır. Sorular ünitenin Kapsam Geçerliliğiyle paralellik göstermektedir. İlgili bölümde yer alan soruların 9 tanesi de metin ve şekle bağlı açık uçlu soru tarzında karşımıza çıkmaktadır. A bölümünde 1 tane metne bağlı açık uçlu soru sorulmuştur öğrencinin okuduklarından yola çıkarak anladığını sorunun altında yer alan boşluk kısmına yazmasını istemektedir kavrama tarzında üst düzey bir yorumlama yapmadan cevaplanacak bir sorudur. B bölümünde verilen grafiğe bağlı açık uçlu 5 tane soru görülmektedir ilk 4 soru öğrenciden basit düzeyde grafik okuma becerisi istemektedir soruların herhangi bir zorluğu bulunmamaktadır ancak 5. soru öğrenciden üst düzey yorumlama yapmasını isteyecek tarzda hazırlanmış bir sorudur öğrencinin geçmiş ve bugünü karşılaştırarak soruya cevap vermesini istemektedir. C bölümünde metne bağlı 3 tane açık uçlu soru kullanılmıştır. Sorular öğrencinin zorlanmadan okuduklarından yola çıkarak cevaplayacağı tarzdadır.

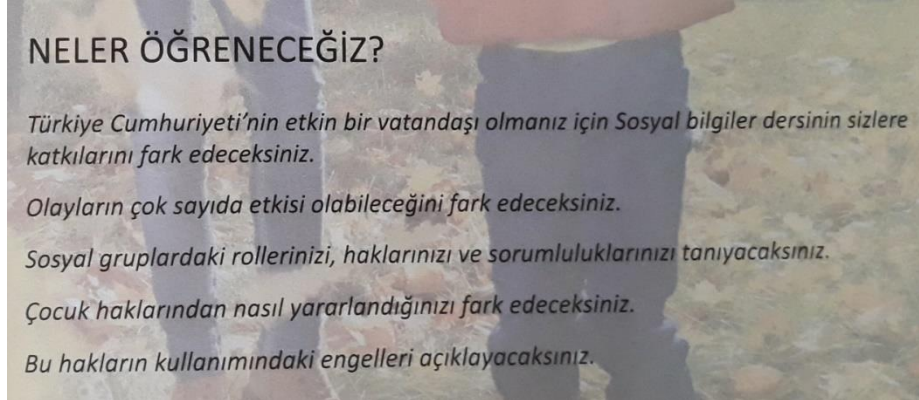
4.3.2. 2017 Yılında Yenilenen Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Göre Oluşturulan 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Ölçme Değerlendirme Yönünden İncelenmesi

Bu araştırma sorusu “2005 Yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programına göre oluşturulan 2017 Yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Ölçme ve Değerlendirme yönünden incelenmesi” şeklinde belirlenmiştir. Araştırma sorusuna ilişkin bulgular ve yorumları şu şekilde ele alınmıştır:

1.ÖĞRENME ALANI “BİREY VE TOPLUM” DEĞERLENDİRME SORULARININ ANALİZİ

2017 yılı ders kitabında hazırlık çalışmalarına yer verilmemiş ancak “Neler Öğreneceğiz” başlığı altında açıklamalar bulunmaktadır. Fotoğraf 4.81 de görüldüğü gibi 2017 yılı ders kitabının 1. öğrenme alanında “Neler Öğreneceğiz” bölümünde 5 tane madde ile öğrencilerin ilgili öğrenme alanında öğrenecekleri sıralanmıştır. Öğrencinin herhangi bir araştırma yapması ya da değerlendirme yapması istenmemektedir. Sadece ilgili üniteyi açıklayıcı maddeler halinde hazırlanmışlardır.

Fotoğraf 4.81. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 1.Öğrenme Alanı “Birey ve Toplum” da Yer Alan “Neler Öğreneceğiz” Bölümünden Örnek

İlgi ders kitabının 1. Öğrenme Alanı “Birey ve Toplum” da metne bağlı soru örnekleri ve sıra sizde bölümü olmak üzere toplam 29 soru kullanılmıştır bu soruların bazıları açık uçlu sorulardan oluşmuşken farklı tarzda hazırlanmış soru örnekleri de kullanılmıştır. Fotoğraf 4.82 deki örneklere bakıldığında sıra sizde bölümündeki soru bilgi düzeyinde hazırlanmış bir etkinlik iken, metne bağlı soru bölümünde öğrencilerin

verilen metinden yola çıkarak yorum yapması istenmektedir. Her iki örnekte bilgi ve kavrama düzeyinde hazırlanmıştır.

Fotoğraf 4.82. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 1.Öğrenme Alanı “Birey ve Toplum” da Yer Alan “Sıra Sizde ve Metne Bağlı Soru” Örnekleri

 Sıra Sizde Aşağıda verilenlerden hangileri hak, hangileri sorumluluktur? İşaretleyiniz.

	Hak	Sorumluluk
Düşüncelerimi söylemek	☐	☐
Okul kurallarına uymak	☐	☐
Evde odamı temiz ve düzenli tutmak	☐	☐
Yeterli ve sağlıklı beslenmek	☐	☐
Çöpleri çöp kutusuna atmak	☐	☐

20

OLAYLAR VE SONUÇLARI

 Aşağıdaki metni okuyarak yanındaki soruları cevaplayınız.

Arizona'daki Kaibab adı verilen bir ceylan türü: "Bir zamanlar dengeli bir yaşam içinde iken oradaki halk bu ceylanları kurtlar ve sırtlanlardan koruyalım diyerek, çevredeki kurt ve sırtlanların tümünü öldürmüşler. Düşmanları ölen ceylanlar büyük bir hızla çoğalmaya başlamış ve sayıları o kadar artmış ki kendilerine o çevrede yiyecek yetmemeye başlamış. Yiyecek yokluğundan büyük sayılarda ölümler gerçekleşmiş. Tek tek kurt ve sırtlanların öldürüleceği ceylandan çok daha fazlası, açlıktan sürüler halinde ölmüş. Ayrıca o çevredeki bitki örtüsü aç ceylanların her şeye saldırmasından büyük zarar görmüş."

Doğan Cüceloğlu, İçimizdeki Biz, s.56

1. Kurt ve sırtlanlar öldürüldükten sonra çevrede hangi değişiklikler olmuştur?

2. Doğaya müdahalenin sonuçları neler olmuştur? Yazınız.

1. Oradaki halkın yerinde olsaydınız bu ceylanları korumak için nasıl bir çözüm bulurdunuz?

2. Bulduğunuz çözümün ne gibi sonuçları olabileceğini tahmin ediniz.

“Birey ve toplum” öğrenme alanında yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan sorular ise şu şekildedir.

Fotoğraf 4.83. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Birey ve Toplum” Öğrenme Alanında Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Soruları

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

A. Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifadeler doğruysa “D”, yanlışsa “Y” yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

() 1. Sosyal Bilgiler dersi ile haklarımı öğrenebilirim.

() 2. Yakın çevremizde yaşanan bir olay herkesi etkileyebilir.

() 3. Katıldığımız gruplarda haklarımız olabilir fakat sorumluluklarımızı yerine getiremeyebiliriz.

() 4. İstedığımız mesleği seçmek sorumluluklarımızdan biridir.

() 5. Her çocuğun yaşama hakkı vardır.

() 6. Çocuklar hem işçi olarak çalışıp hem de okula devam edebilirler.

() 7. Dünyada çocukların hakları devletler tarafından korunmaktadır.

() 8. Tüm çocuklar eşit haklara sahiptir.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.

etkileri	sorumluluk	fikirlenimi	saygı	ulusal	beslenme
1. Kültürümüzün, tarihimizin öğrenilmesi	bilincimizin gelişimine katkı sağlar.				
2. Haklarımızı kullanırken başkalarının haklarına	göstermeliyiz.				
3. Bir olayın çok sayıda	olabilir.				
4. üyesi olduğumuz grupta üstlendiğimiz rollerin gereklilerini yerine getirmektedir.					
5. Her çocuğun yeterli	hakkı vardır.				
6. Üyesi olduğumuz gruplarda	söyleyebiliriz.				

C. Aşağıdaki eşleştirmeleri yapınız. Aşağıdaki haklar ile ilgili sorumlulukları eşleştiriniz.

HAK	SORUMLULUK
● Okulda eğitim görmek	● Odamı temiz ve düzenli tutmak
● Oyun oynamak	● Okula zamanında gitmek
● Evde kendime ait odamın olması	● Oyuncakları zarar vermeden kullanmak

D. Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1. I. Geçmişte yaşananalar ile günümüz arasında da bağlantı kurabilirim.
II. Haklarımı öğrenebilirim.
III. Çevremi ve dünyayı daha iyi tanıyabilirim.
Yukarıdakilerden hangileri Sosyal Bilgiler dersinin bize sağladığı yararlarıdır?
A) I ve II B) I ve III C) II ve III D) I, II ve III

2. Mahallemize yeni bir çocuk parkı yapıldı. Çevresinde yürüyüş alanları da var. Ayrıca içinde bir basketbol sahası da yer alıyor. Küçük çocuklar parkta oynarken büyükler de spor yapma imkanı buluyorlar.
Yukarıdaki bilgilere göre aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?
A) Parkta sadece çocuklar gelmelidir.
B) Parkın yapılmasıyla insanlar spor yapma imkanı bulmuştur.
C) Park çok eskidir.
D) Parkın çevresinde spor alanları yoktur.

3. Aşağıdakilerden hangisi yaşadığımız toplumda sahip olduğumuz roller arasında yer almaz?
A) Öğrenci olmak
B) Kasa saçı olmak
C) Üye olmak
D) Torun olmak

4. Çevremizde katılabileceğimiz çok sayıda grup vardır.
I. Kulüp üyesi
II. Fabrika işçileri
III. Market müşterisi
Yukarıdaki gruplardan hangilerinde yer alabiliriz?
A) I B) II C) I, II ve III D) I, III

5. Aşağıdakilerden hangisi evdeki sorumluluklarımızdır?
A) İş bölümüne katılmak
B) İşte çalışmak
C) Camları silmek
D) Dersleri dikkatli dinlemek

6. Dünyanın birçok yerinde çocuklar salgın hastalıklar ve kötü beslenme nedeniyle hayatını kaybetmektedir.
Yukarıda verilen bilgiye göre çocuklar hangi haklarını kullanamamışlardır?
A) Yeterli beslenme-sağlık hizmetlerinden yararlanma
B) Oyun oynama-yeterli beslenme
C) Sağlık hizmetlerinden yararlanma-eğitim alma
D) Düşüncelerini söyleme-oyun oynama

E. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Vatandaş olarak sorumluluklarımız nelerdir? Örnekler veriniz.

2. Okulda üye olduğumuz kulüplerde hangi haklarımızı kullanabiliriz?

3. Çocuklar hangi haklarını kullanmakta güçlük çekerler? Örnekler veriniz.

4. Sınıf başkanı seçimine aday olduğumuzda hangi haklarımızı kullanabiliriz?

Fotoğraf 4.83 deki örneğe göre Kendimi Değerlendiriyorum kısmı 5 bölümden oluşmaktadır ve toplamda 25 adet soru kullanılmıştır. Sorular öğrenme alanının Kapsam Geçerliğiyle paralellik göstermektedir. İlgili bölümde yer alan soruların 8 tanesi doğru-yanlış, 6 tanesi boşluk doldurma, 1 tanesi eşleştirme, 6 tanesi çoktan seçmeli, 4 tanesi de açık uçlu soru şeklindedir.

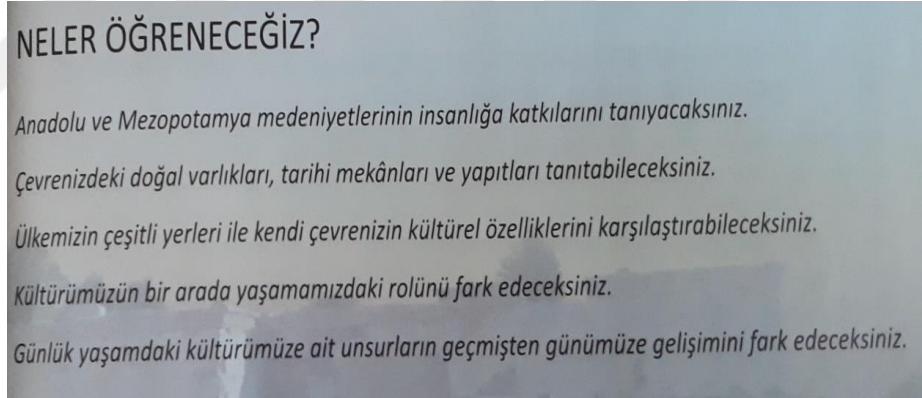
A bölümünde toplam 8 tane doğru-yanlış sorusu sorulmuştur. Soruların öğrenci düzeyine uygunluk gösterdiği görülmektedir ve yanlış olan cümlelerin altlarına doğru cümlelerin yazılacağı boşluklar bırakılması olumlu bir özelliktir. Ancak doğru ve yanlış cevap şıkları arasında bir orantı olması kuralına rağmen yanlış cevapların doğru cevaplardan sayıca az olması bir eksiklik olarak tespit edilmiştir. B bölümünde 6 tane boşluk doldurma sorusu kullanılmıştır. Sorular herhangi bir üst düzey düşünmeyi gerektirmeyecek tarzda bilgi düzeyinde basit tarzda hazırlanmıştır. Ayrıca sorular yeterli uzunlukta ve cevaplar için de yeterli boşluk bırakılmıştır. C bölümünde 1 tane eşleştirme sorusu kullanılmıştır öğrencilerden verilen hak ve sorumlulukları eşleştirmeleri beklenmektedir basit bilgi düzeyinde herhangi bir üst düzey düşünmeyi gerektirmeyecek soru kalıbıdır. Ayrıca sorudaki öncüller ve cevapların eşit olması öğrencinin tahmin yoluyla soruyu cevaplama ihtimalini artıracığından sorunun kalitesi düşebilir. D bölümünde 6 tane çoktan seçmeli soru kullanılmıştır. Soruların ilgili

öğrenme alanıyla paralel olduğu açık ve net bir biçimde istenen bilgiyi ölçtüğü, her test sorusunun sadece kendi cevabını ihtiva ettiği diğer soruların cevabını içermediği tespit edilmiştir. Ayrıca hazırlanan soruların üst düzey becerileri ölçmediği, bilgi ve kavrama düzeyinde hazırlandığı görülmüştür. E bölümünde 4 tane açık uçlu soru kullanılmıştır, sorular bilgi ve kavrama düzeyinde hazırlanmıştır.

2.ÖĞRENME ALANI “KÜLTÜR VE MİRAS” DEĞERLENDİRME SORULARININ ANALİZİ

Fotoğraf 4.84’te görüldüğü gibi 2017 yılı ders kitabının 2. öğrenme alanında “Neler Öğreneceğiz” bölümünde 5 tane madde ile öğrencilerin ilgili öğrenme alanında öğrenecekleri sıralanmıştır. Öğrencinin herhangi bir araştırma yapması ya da değerlendirme yapması istenmemektedir. Sadece ilgili üniteyi açıklayıcı maddeler halinde hazırlanmışlardır.

Fotoğraf 4.84. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2.Öğrenme Alanı “Kültür ve Miras” da Yer Alan “Neler Öğreneceğiz” Bölümünden Örnek

İlgi ders kitabının 2. Öğrenme Alanı “Kültür ve Miras” ta metne bağlı soru örnekleri ve sıra sizde bölümü olmak üzere toplam 51 soru kullanılmıştır bu soruların bazıları açık uçlu soru tarzındayken farklı tarzda hazırlanmış soru örneklerine de yer verilmiştir. Fotoğraf 4.85 te örneği verilen sıra sizde bölümünde görsellerden yola çıkarak öğrencilerin çıkarımda bulunması istenmektedir. Metne bağlı soru örneğinde ise ilgili metin okunarak öğrencinin yorum yapması istenmektedir her iki soru kalıbı da öğrencinin zorlanmadan cevaplayacağı bilgi düzeyi sorulardır.

Fotoğraf 4.85. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2.Öğrenme Alanı “Kültür ve Miras” ta Yer Alan “Sıra Sizde ve Metne Bağlı Soru” Örnekleri

 Sıra Sizde Aşağıdaki arkeolojik buluntuları inceleyiniz. Bu buluntulara bakarak Anadolu medeniyetleriyle ilgili hangi bilgilere ulaşabileceğini defterinize yazınız.

 2.15

 2.16

 2.17

 Paranın kullanılmadığı zamanları düşünelim. Acaba insanlar ihtiyaçlarını nasıl karşılıyor, nasıl alışveriş yapıyorlardı?

Sıra geldi Anadolu'nun batısındaki medeniyetlerden Lidyalılara. Lidyalılar, Ege Bölgesi'nin verimli topraklarına yerleşmişler. En önemli gelirlerini ticaretten elde etmişler. Kendi ülkelerinden başlayıp Mezopotamya'ya kadar uzanan Kral Yolu, Lidyalıları zenginleştirmiş. Ticareti kolaylaştırmak için de takas usulüne son verip yanda bir örneğini gördüğümüz madeni parayı kullanmaya başlamışlar.

 2.13 Lidya parası

“Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan sorular ise şu şekildedir.

Fotoğraf 4.86. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanında Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Soruları

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

A. Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifadeler doğruysa “D”, yanlışsa “Y” yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

() 1. Anadolu'daki en eski yazı örnekleri Babillere aittir.

() 2. Dünya üzerindeki ilk şehirlerden birisi Mezopotamya'daki Çatalhöyük'tür.

() 3. Frigler Doğu Anadolu'da güçlü bir devlet kurdular.

() 4. İyonlar şehirlerine büyük tiyatrolar inşa ettiler.

() 5. Çevremizde yer alan dağ, deniz, ırmak, orman doğal varlıklara örnektir.

() 6. El sanatlarımız ülkemizin çeşitli yerlerinde benzerlik ve farklılıklar gösterir.

() 7. Halıların motifleri farklı anlamlara gelmektedir.

() 8. Halk oyunları ülkemizin her yerinde aynı özellikleri taşır.

() 9. Günlük yaşamdaki kültürel unsurlar hiçbir zaman değişmez.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.

İyonlar	bayram	çay	Lidyalılar	geleneksel	tarihi eserler	doğal varlıklar
---------	--------	-----	------------	------------	----------------	-----------------

- Ticaretin artmasıyla parayı kullanmaya başladılar.
- Düşünce özgürlüğüne önem veren döneminde önemli düşünürler yetişti.
- Arkeoloji müzelerinde Anadolu uygarlıklarına ait bulunmaktadır.
- Ülkemizde bulunan arasında milli parklar da yer alır.
- Halk oyunlarında oyuncuları giysiler giyerler.
- Birlik ve beraberliğimizi güçlendiren günlerinde büyükelimizi ziyaret ederiz.
- Kahve ile birlikte en çok içtiğimiz içecek olan günün her saati tüketilir.

C. Aşağıdaki tabloda numaralanmış tarihi eser, mekân ve nesnelere ile doğal varlıkların numaralarını ilgili oldukları yerin başındaki parantezin içine yazınız.

1. Erfelek şelalesi	2. Balıca mağarası	3. Çanakkale saat kulesi	4. Sultan hanı	5. Armutlu kaplıcaları	6. Karun hazineleri
() tarihi eser, mekân ve nesnelere	() doğal varlıklar				

D. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve doğru cevabın bulunduğu seçeneği işaretleyiniz.

- Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ni gezdiğini söyleyen bir turist müzede aşağıdaki uygarlıklardan hangisine ait bir eser görmüş olabilir?
A) Hititler B) Sümerler
C) Frigler D) Urartular
- Sümerler Zigurat adı verilen çok katlı, tapınaklar inşa etmişler. Bu yapıları aynı zamanda tahıl ürünleri için depo ve gök cisimlerini gözlemlemek için kullanmışlardır.
Buna göre Sümerlerle ilgili aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?
A) Tarımla uğraşmışlardır.
B) Bilimsel çalışmalar yapmışlardır.
C) Mimari eserler inşa etmişlerdir.
D) Komşularıyla barış içinde yaşamışlardır.
- Sultan Ahmet Çeşmesi
I. İznik çinisi
II. Kayseri mantısı
Yukarıdaki kültürel öğeler sırasıyla aşağıdakilerden hangilerine örnektir?
A) I El sanatı, II Giyim, III Festival, şenlik
B) I Mimari, II El sanatı, III Yemek
C) I Mimari, II Türkü, III Halk oyunu
D) I Halk oyunu II El sanatı, III Yemek
- Tattide çok sayıda tarihi eser gördüğünü söyleyen biri aşağıdakilerden hangisini örnek verebilir?
A) Tortum şelalesi
B) Kaz dağları
C) Van Gölü
D) Çorum saat kulesi
- El sanatlarımız
I. Tarihi evlerimiz
II. Yönetim şeklimiz
Yukarıdakilerden hangisi ya da hangileri kültürümüzün öğelerinden değildir?
A) Yalnız I B) I ve II C) Yalnız III D) II ve III
- Dilden dile nesilden nesile aktarılır.
Ortak acıları, sevgileri, düşünceleri anlatır.
Yukarıda özellikleri verilen kültürel öğe aşağıdakilerden hangisidir?
A) Türküler
B) Orta oyunu
C) El sanatları
D) Bayramlar

E. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

- Mezopotamya ve Anadolu medeniyetlerinin insanlığa katkılarına örnekler veriniz.
- Çevremizdeki doğal varlık, tarihi eser ve yapıtlara örnekler veriniz.
- Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevrenizin kültürel özellikleri arasında neden benzerlikler ve farklılıklar vardır?
- Bizi bir araya getiren kültürel öğelere örnekler veriniz.
- Kültürel unsurlardan bazıları zaman içinde neden değişim gösterir?

Fotoğraf 4.86 da görüldüğü gibi Kendimi Değerlendiriyorum kısmı 5 bölümden oluşmaktadır ve toplamda 28 adet soru kullanılmıştır. Sorular öğrenme alanının Kapsam Geçerliliğiyle paralellik göstermektedir. İlgili bölümde yer alan soruların 9 tanesi doğru-yanlış, 7 tanesi boşluk doldurma, 1 tanesi eşleştirme, 6 tanesi çoktan seçmeli, 5 tanesi de açık uçlu soru şeklindedir.

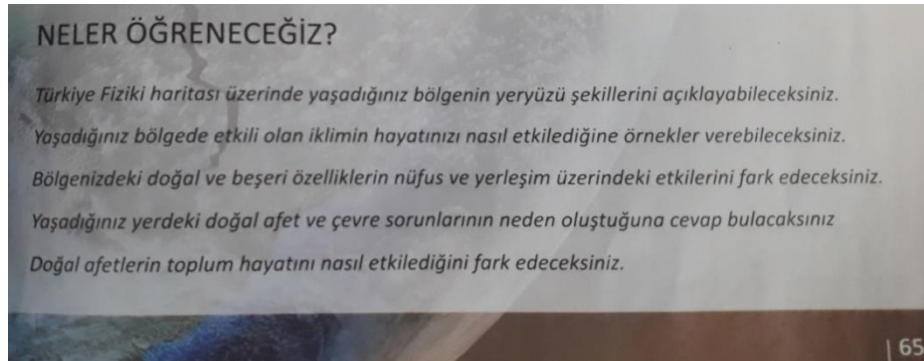
A bölümünde toplam 9 tane doğru-yanlış sorusu sorulmuştur. Soruların öğrenci düzeyine uygunluk gösterdiği görülmektedir ve yanlış olan cümlelerin altlarına doğru cümlelerin yazılacağı boşluklar bırakılması, doğru ve yanlış cevap şıkları arasında bir orantının gözetilmesi de olumlu bir özelliktir. B bölümünde 7 tane boşluk doldurma sorusu kullanılmıştır. Sorular herhangi bir üst düzey düşünmeyi gerektirmeyecek tarzda bilgi düzeyinde hazırlanmıştır. Sorular yeterli uzunlukta olmasına rağmen öğrencilerin cevapları yazmaları için bırakılan boşlukların yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Sorulardan 3. soruda geçen “Arkeoloji Müzelerinde Anadolu Uygarlıklarına Ait... Bulunmaktadır.” ifadesinin yanlış olduğu tespit edilmiştir çünkü arkeoloji müzeleri

genel bir ifadedir ve sadece Anadolu uygarlıklarına ait tarihi eserler bulunmaz bu sorunun ilgili öğrenme alanından kaldırılması veya soruş tarzı değiştirilerek tekrar kullanılması uygun görülmektedir. C bölümünde 1 tane eşleştirme sorusu kullanılmıştır öğrencilerden verilen tarihi eser, mekân ve nesnelere ile doğal varlıkları ilgili tabloda eşleştirmeleri beklenmektedir basit bilgi düzeyinde herhangi bir üst düzey düşünmeyi gerektirmeyecek soru kalıbıdır. D bölümünde 6 tane çoktan seçmeli soru kullanılmıştır. Soruların ilgili öğrenme alanıyla paralel olduğu, açık ve net bir biçimde istenen bilgiyi ölçtüğü, her test sorusunun sadece kendi cevabını ihtiva ettiği diğer soruların cevabını içermediği tespit edilmiştir. Ayrıca ilgili bölümde yer alan sorulardan 6. sorunun 5. soru diye gözükmemesinin yanlışlıkla olduğu düşünülmektedir nitekim iki tane 5. soru yazımı vardır. E bölümünde 5 tane açık uçlu soru kullanılmıştır, sorular ağırlıklı olarak kavrama düzeyinde örnek vermeye yönelik hazırlanmıştır ancak öğrenciden geçmiş ve bugün bağlamında karşılaştırma yaparak kendi değerlendirmesinin istendiği sorular da mevcuttur.

3.ÖĞRENME ALANI “İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER” DEĞERLENDİRME SORULARININ ANALİZİ

Fotoğraf 4.87 de görüldüğü gibi 2017 yılı ders kitabının 3. öğrenme alanında “Neler Öğreneceğiz” bölümünde 5 tane madde ile öğrencilerin ilgili öğrenme alanında öğrenecekleri sıralanmıştır. Öğrencinin yaşadığı çevreyi coğrafi olarak tanımasına yönelik maddeler bulunmaktadır.

Fotoğraf 4.87. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 3.Öğrenme Alanı “Kültür ve Miras” da Yer Alan “Neler Öğreneceğiz” Bölümünden Örnek

İlgi ders kitabının 3. Öğrenme Alanı “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” de metne bağlı soru örnekleri ve sıra sizde bölümü olmak üzere toplam 24 soru kullanılmıştır bu soruların

bazıları açık uçlu soru şeklinde hazırlanmışken farklı şekillerde hazırlanmış soru kalıpları da yer almaktadır. Fotoğraf 4.88 de kullanılan sıra sizde bölümü örneğine bakıldığında şekiller verilmiş ve ilgili boşluğun hangi hava olayı olduğu sorulmuştur öğrencinin sadece var olan bilgisini kullanmaya yönelik bir karşılaştırmalı etkinlik sorusudur. Diğer soru örneğine bakıldığında ise işlenecek konunun girişinde sorulduğunu ve öğrencinin yorumunun istendiği bir soru kalıbıdır.

Fotoğraf 4.88. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 3.Öğrenme Alanı “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” de Yer Alan “Sıra Sizde ve Metne Bağlı Soru” Örnekleri

İklim, bir yerde hava olaylarının uzun yıllar boyunca gösterdiği ortalama durumdur. Hava durumu, kısa süreli hava olaylarını gösterirken iklim, uzun süreli hava olaylarının ortalamalarını gösterir. Bir yerde yaz mevsimi o yıl yağışlı geçmiş olabilir. Bu hava durumuyla ilgilidir. Ancak uzun yıllar boyunca o yerde yazlar yağışlı geçerse bu durum o bölgenin iklimiyle ilgilidir. Ülkemizde yükselti, denize yakınlık, rüzgarlar gibi etkenler farklı iklim tiplerinin oluşmasında etkili olmuştur. Ülkemizde üç çeşit iklim görülmektedir. Bunlar: Karasal iklim, Akdeniz iklimi ve Karadeniz iklimidir.

Sıra Sizde Aşağıdaki cümleler iklimle mi hava durumuyla mı ilgilidir? Yanındaki boşluklara yazınız.

☀️ Bugün hava güneşli. ❄️ Erzincan'da kışlar kar yağışlı geçer.

🌪️ Rüzgar çok sert esiyor. ☁️ Karadeniz kıyıları her mevsim yağışlıdır.

“İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan sorular ise şu şekildedir.

Fotoğraf 4.89. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” Öğrenme Alanında Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Soruları

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

A. Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifadeler doğruysa “D”, yanlışsa “Y” yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

- () Maki, karasal iklimin bitki örtüsüdür.
- () Çayın yetişmesi için uygun iklim koşulları sadece Doğu Karadeniz kıyılarında vardır.
- () Fiziki haritada akarsu ve göller yeşil renklerle gösterilir.
- () Doğal afetlerin oluşumunda o yerin coğrafi özelliklerinin etkisi yoktur.
- () Karadeniz ikliminin etkili olduğu yerlerde her mevsim yağış görülür.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.

ova	plato	vadi	dağ	göl	iklim	ada
akarsu	deniz	doğal afet	beşeri	ortam	yerleşme	hava durumu

- çevresine göre daha yüksek olan ve tabandan zirveye kadar yamaçları eğimli olan yeryüzü şeklidir.
-akarsular tarafından derin yanılmamış, çevresine göre alçakta olan geniş düzlüklere.
- Karalardaki çukurlukta birikmiş durgun sulara.....denir.
- Akarsular tarafından derin yanılmış, çevresine göre yüksekte olan geniş düzlüklere.....denir.
- Yağmur veya kar sularıya beslenen, belli bir yatak boyunca sürekli veya zaman zaman akan sulara.....denir.
-akarsuların yatağını (yani aktığı yeri) aşındırarak oluşturduğu yeryüzü şeklidir.
- Hava olaylarının bir yerde uzun yıllar boyunca gösterdiği ortalama duruma.....denir.

C. Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

- Aşağıdaki bilgilerden hangisine fiziki haritalardan ulaşamazsınız?
 - Yerçekimleri
 - Yükselti değerleri
 - Nüfusun dağılışı
 - Akarsu ve göller
- Bir şehrin göç almasında ve nüfusunun artmasında aşağıdakilerden hangisi etkili değildir?
 - Sanayinin gelişmiş olması
 - Dağlık ve engebeli olması
 - Turizmin gelişmiş olması
 - Uygun iklim koşullarına sahip olması
- Haritada numaralanmış alanlarla buralarda görülen afetler, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak eşleştirilmiştir?

I	II	III
A) Orman yangını	Deprem	Heyelan
B) Deprem	Orman Yangını	Heyelan
C) Orman Yangını	Heyelan	Deprem
D) Heyelan	Orman Yangını	Deprem
- Ülkemizin kırsal kesimlerinde konut yapımında farklı yapı malzemelerinin kullanılmasında bölgelerimizin iklim özellikleri de etkili olmaktadır. Ev yapımında kullanılan malzemelerin bölgelerle eşleştirilmesi hangi seçenekte doğru olarak verilmiştir?

Kerpiç Ev	Ahşap Ev	Taş Ev
A. İç Anadolu	Karadeniz	Akdeniz
B. Karadeniz	İç Anadolu	Doğu Anadolu
C. Akdeniz	Doğu Anadolu	Karadeniz
D. Ege	Akdeniz	İç Anadolu
- Barmma için ev yapması
 - Beslenmek için tarım yapması
 - Sulama için nehirleri kullanılması
 - Ulaşım için köprü yapması

Verilenlerden hangileri insanların ihtiyaçlarını karşılamak için doğal ortamda yaptıkları değişikliğe örnek gösterilebilir?

- I-II-III
- II-III-IV
- C-II-IV
- D-II-III-IV

6. Bitki örtüsünün az, eğimin fazla olduğu yamaçlarda ağır kar yağışı aşağıdaki doğal afetlerden hangisine neden olabilir?

- Heyelan
- Çığ
- Deprem
- Erozyon

7. Türkiye'deki yer şekilleri düşünüldüğünde aşağıdakilerden hangisinin fiziki haritada kahverengi ile gösterilebileceği söylenebilir?

- Ege Deniz'i'nin
- Erciyes Dağı'nın
- Bafra Ovası'nın
- Kızılırmak Nehri'nin

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

- Ülkemizde kaç tip iklim etkilidir ve özellikleri nelerdir?
- İklim neleri etkilediğini yaşadığınız yerden birer örnek vererek açıklayınız.
- Fiziki haritalarda renkleri neyi ifade eder?
- Çevre sorunlarının oluşumunda insanın etkisine örnekler veriniz.

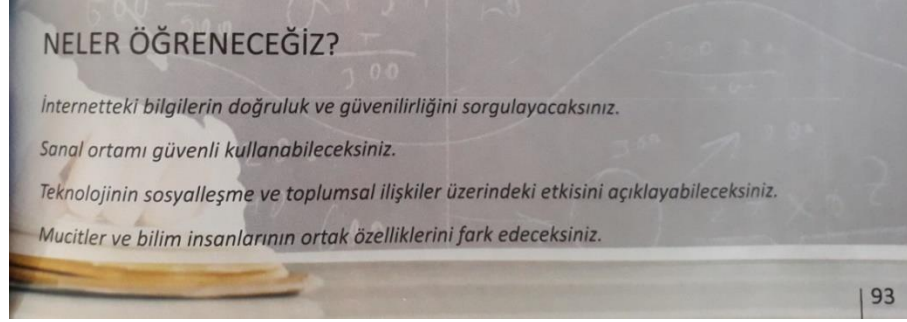
Fotoğraf 4.89 da görüldüğü gibi Kendimi Değerlendiriyorum kısmı 4 bölümden oluşmaktadır ve toplamda 23 adet soru kullanılmıştır. Sorular öğrenme alanının Kapsam Geçerliliğiyle paralellik göstermektedir. İlgili bölümde yer alan soruların 5 tanesi doğru-yanlış,7 tanesi boşluk doldurma,7 tanesi çoktan seçmeli,4 tanesi de açık uçlu soru şeklindedir.

A bölümünde toplam 5 tane doğru-yanlış sorusu sorulmuştur. Sorular öğrencilerin rahatlıkla cevaplayabilecekleri bilgi düzeyinde hazırlanmış sorulardır. Ayrıca yanlış olan cümlelerin altlarına doğru cümlelerin yazılacağı boşluklar bırakılması, doğru ve yanlış cevap şıkları arasında bir orantının gözetilmesi de olumlu bir özelliktir. B bölümünde 7 tane boşluk doldurma sorusu kullanılmıştır. Sorular herhangi bir üst düzey düşünmeyi gerektirmeyecek tarzda bilgi düzeyinde sadece ilgili konuya yönelik tanım isteyen cevaplar şeklinde hazırlanmıştır. Sorular yeterli uzunlukta ve cevaplar içinde yeterli boşluklar bırakılarak oluşturulmuştur. C bölümünde 7 tane çoktan seçmeli soru kullanılmıştır soruların ilgili öğrenme alanıyla paralel olduğu, açık ve net bir biçimde istenen bilgiyi ölçtüğü, her test sorusunun sadece kendi cevabını ihtiva ettiği diğer soruların cevabını içermediği tespit edilmiştir. Sorular bilgi düzeyinde hazırlandığı gibi, birçok faktörün değerlendirilmesinden yola çıkarak öğrencinin çıkarım yapmasını gerektirecek niteliğe de sahiptir. D bölümünde 4 tane açık uçlu soru kullanılmıştır, sorulardan iki tanesi kavrama düzeyinde örnek vermeye yönelik hazırlanmıştır, diğer iki tanesi de öğrencinin ilgili öğrenme alanından öğrendiklerini yorumlamasına dayalı herhangi bir üst düzey düşünme yapmasına gerek duymayacağı tarzda hazırlanmıştır.

4.ÖĞRENME ALANI “BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM” DEĞERLENDİRME SORULARININ ANALİZİ

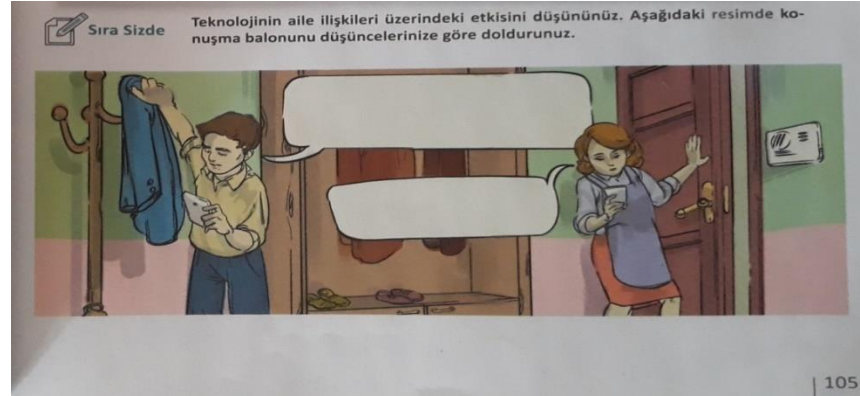
Fotoğraf 4.90 da görüldüğü gibi 2017 yılı ders kitabının 4. öğrenme alanında “Neler Öğreneceğiz” bölümünde 4 tane madde ile öğrencilerin ilgili öğrenme alanında öğrenecekleri sıralanmıştır. İlgili maddeler öğrencileri günlük hayatta bilişim teknolojilerini kullanma konusunda hazırlayıcı niteliktedir.

Fotoğraf 4.90. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 4.Öğrenme Alanı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” da Yer Alan “Neler Öğreneceğiz” Bölümünden Örnek

İlgi ders kitabının 4. Öğrenme Alanı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” da metne bağlı soru örnekleri ve sıra sizde bölümü olmak üzere toplam 30 soru kullanılmıştır bu soruların bazıları açık uçlu sorulardan oluşmuşken farklı şekillerde hazırlanmış soru örneklerine de yer verilmiştir. Sıra sizde bölümünde ilgili resim üzerinden öğrencinin yorumlarını boş kutucuklara yazması istenmektedir. Fotoğraf 4.91deki Metne bağlı soru örneğine bakıldığında ise konuyla ilgili karikatür üzerinden öğrencinin çıkarım yapması istenmektedir. Her iki soru kalıbı basit bilgi düzeyinde hazırlanmıştır.

Fotoğraf 4.91. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 4.Öğrenme Alanı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” da Yer Alan “Sıra Sizde ve Metne Bağlı Soru” Örnekleri

“Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan sorular ise şu şekildedir.

Fotoğraf 4.92. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” Öğrenme Alanında Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Soruları

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

A. Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifadeler doğruysa "D", yanlışsa "Y" yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

() 1. İnternet sitelerindeki bilgiler farklı kaynaklardaki bilgilerle karşılaştırılmalıdır.

() 2. Kişisel bilgilerimizi tanımadığımız kişilerle paylaşmamalıyız.

() 3. ".com" ve ".org" uzantılı internet sitelerinden en güvenilir bilgilere ulaşılır.

() 4. İnternette indirilen dosyalar her zaman güvenlidir.

() 5. Sanal ortamda iletişimin artması yüz yüze iletişimin azalmasına neden olur.

() 6. Bilim insanları kendi çıkarlarını ön planda tutan insanlardır.

() 7. Bilim insanlarının ortak özelliklerinden biri de başarısız olmaktan korkmamalıdır.

() 8. Araştırmalarımızda İnternet sitelerinin ismini ve erişim tarihini belirtmeliyiz.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.

kaynak	deneysel ve gözlem	kimlik hırsızlığı	teknoloji	meraklı	https	virüs	resmi
--------	--------------------	-------------------	-----------	---------	-------	-------	-------

1. Güvenilir bilgi veren İnternet sitelerinin başında siteler gelir.

2. kişisel bilgilerimizin kötü niyetli kişilerin eline geçmesidir.

3. İnternette indirilen dosyalarda tehlikesi olabilir.

4. Alışveriş sitelerinin güvenli olup olmadığının bir göstergesi de adres çubuğunda yazmasıdır.

5. alanındaki gelişmeler ile iletişim, ulaşım, ev işleri gibi pek çok alanda yaşamımız kolaylaşmıştır.

6. Bilim insanları ve mucitler çalışmalarında yaparak sorunlarına cevap ararlar.

7. Bilim insanları ve mucitleri araştırmaya yöneltten özellikleri olmalıdır.

8. Araştırmalarımızda yazmak çalışmamızın güvenilir olduğunu gösterir.

C. Aşağıdaki ifadelerden hangileri mucit ve bilim insanlarının ortak özellikleridir? İşaretleyiniz.

☐ Çalışkan	☐ Sorgulayıcı	☐ Kararsız	☐ Gözlemci
☐ Sabırsız	☐ Çıkarıcı	☐ Araştırmacı	☐ Meraklı

D. Aşağıdaki sorularda doğru cevabı işaretleyiniz.

1. I. Yalnızca tek bir siteden bilgi alınmalıdır.
II. Ulaşılan bilgiler kitap, ansiklopedi gibi kaynaklarla karşılaştırılmalıdır.
III. Güvenliliği ile tanınan sitelerden faydalanılmalıdır.

Yukarıdakilerden hangileri doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmak için dikkat edilmesi gerekenlerden biri **değildir**?

A) Yalnız I
B) I-II
C) Yalnız III
D) II-III

4. Ali ve arkadaşları ödevleri için araştırma yapmak üzere bir araya geldiler. Ödevlerini hazırlarken aşağıdakilerden hangisini **yaşamamalıdır**?

A) Kullandıkları kaynakları yazmak
B) İnternette buldukları her bilgiyi kullanmak
C) Farklı türde kaynakları kullanmak
D) İnternet kaynaklarının erişim tarihini belirtmek

E. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. İnternette ulaşılan bilgiler neden kitap, ansiklopedi gibi kaynaklardaki bilgilerle karşılaştırılmalıdır?

2. İnternette kullanırken nelere dikkat etmeliyiz?

3. İnternette güvenli şekilde kullanmak neden önemlidir?

4. Teknolojik ürünlerin yaygınlaşması aile ve çevremizde işgillerimizde ne gibi değişikliklere neden olmaktadır?

5. Mucit ve bilim insanlarının ortak özelliklerine örnek veriniz.

6. "Bilimsel düşünce" ifadesini açıklayınız.

7. Ödev ve araştırmalarımızda kaynak göstermenin amacı nedir?

Fotoğraf 4.92 de görüldüğü gibi Kendimi Değerlendiriyorum kısmı 5 bölümden oluşmaktadır ve toplamda 23 adet soru kullanılmıştır. Sorular öğrenme alanının Kapsam Geçerliliğiyle paralellik göstermektedir. İlgili bölümde yer alan soruların 8 tanesi doğru-yanlış, 8 tanesi boşluk doldurma, 1 tanesi tablolü eşleştirme sorusu, 4 tanesi çoktan seçmeli, 7 tanesi de açık uçlu soru şeklindedir.

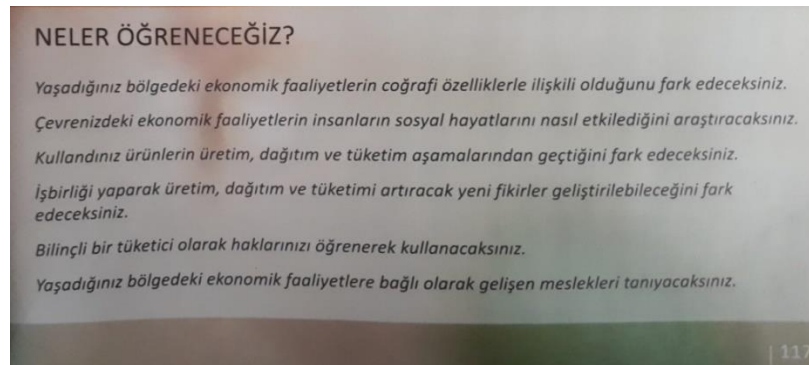
A bölümünde toplam 8 tane doğru-yanlış sorusu sorulmuştur. Sorular öğrencilerin rahatlıkla cevaplayabilecekleri bilgi ve kavrama düzeyinde hazırlanmış sorulardır. Ayrıca yanlış olan cümlelerin altlarına doğru cümlelerin yazılacağı boşluklar bırakılması olumlu bir özelliktir, öğrencinin yanlış olan cümleyi doğruymuş gibi algılamasının önüne geçilmiş olunacaktır. Ancak doğru ve yanlış cevap şıkları arasında bir orantının gözetilmemesi bir eksiklik olarak tespit edilmiştir. B bölümünde 8 tane boşluk doldurma sorusu kullanılmıştır. Sorular herhangi bir üst düzey düşünmeyi gerektirmeyecek tarzda bilgi düzeyinde sadece ilgili konuya yönelik hazırlanmıştır. Sorular yeterli uzunlukta ve cevaplar içinde yeterli boşluklar bırakılarak oluşturulmuştur. C bölümünde 1 tane tablolü eşleştirme sorusu sorulmuştur, soru bilgi düzeyinde mucit ve bilim insanlarının ortak özelliklerini öğrencinin tablodan seçerek

işaretlemesini istemektedir. D bölümünde 4 tane çoktan seçmeli soru kullanılmıştır soruların ilgili öğrenme alanıyla paralel olduğu, açık ve net bir biçimde istenen bilgiyi ölçtüğü, her test sorusunun sadece kendi cevabını ihtiva ettiği diğer soruların cevabını içermediği tespit edilmiştir. Sorular herhangi bir üst düzey yorumlama yapmayı gerektirecek nitelikte de hazırlanmamıştır. Ayrıca sorular dört sorudan üç tanesinin soru kökünün olumsuz bir tanesinin soru kökünün olumlu olması sorular hazırlanırken olumlu-olumsuz oran dağılımına dikkat edilmediğini göstermektedir. E bölümünde 7 tane açık uçlu soru kullanılmıştır, sorular öğrencilerin öğrendiklerinden yola çıkarak değerlendirme yapmalarını sağlayacak tarzda üst düzey yorumlara dayandığı gibi bilgi ve kavrama düzeyinde tanım ve örnekler de istemektedir.

5.ÖĞRENME ALANI “ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM” DEĞERLENDİRME SORULARININ ANALİZİ

Fotoğraf 4.93 te görüldüğü gibi 2017 yılı 5. ders kitabının 5. öğrenme alanında “Neler Öğreneceğiz” bölümünde 6 tane madde ile öğrencilerin ilgili öğrenme alanında öğrenecekleri sıralanmıştır. Maddeler ilgili öğrenme alanına yönelik öğrencilerin günlük hayatlarından yola çıkarak fikir oluşturmalarını sağlamaya yöneliktir.

Fotoğraf 4.93. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5.Öğrenme Alanı “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” de Yer Alan “Neler Öğreneceğiz” Bölümünden Örnek

İlgi ders kitabının 5. Öğrenme Alanı “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” de metne bağlı soru örnekleri ve sıra sizde bölümü olmak üzere toplam 26 soru kullanılmıştır bu soruların bazıları açık uçlu sorulardan oluşurken farklı şekillerde hazırlanmış soru örnekleri de kullanılmıştır. Fotoğraf 4.94 te yer alan sıra sizde bölümünde öğrencinin konuya yönelik yaptığı araştırma neticesinde elde ettiği bilgilerden yola çıkarak etkinliği tamamlaması istenirken, diğer soru örneğinde öğrencinin konu hakkında fikri

istenmiştir. Her iki örnekte üst düzey düşünmeyi gerektirmeden yapılabilecek şekildedir.

Fotoğraf 4.94. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5.Öğrenme Alanı “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” de Yer Alan “Sıra Sizde ve Metne Bağlı Soru” Örnekleri

Sıra Sizde Aşağıda verilen ürünlerden birini seçip üretim, dağıtım, tüketim aşamalarını araştırarak şemasını çiziniz. Gerekirse yeni kutucuklar çiziniz.

• TOP • GÖMLEK • HALI • AYAKKABI • BİSKÜVİ

130

Geleceği nasıl hayal ediyorsunuz? Size göre geleceğin meslekleri neler olabilir?

5.47

“Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan sorular ise şu şekildedir.

Fotoğraf 4.95. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” Öğrenme Alanında Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Soruları

<p>KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM</p> <p>A. Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifadeler doğruysa “D”, yanlışsa “Y” yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.</p> <p>() 1. Dağlık bölgeler için en uygun ekonomik faaliyet hayvancılıktır.</p> <p>() 2. Bir ürünün tüketicilere ulaştırılmasının sağlandığı aşama üretilerdir.</p> <p>() 3. Bir ürünün etiket fiyatı ile kasa fiyatı arasında fark olduğunda, hangi fiyat düşüğe kasada o denir.</p> <p>() 4. Herhangi bir yerde yeni bir fabrikanın açılması o yerdeki ekonomik faaliyetleri ve sosyal yaşamı değiştirir.</p> <p>() 5. Üretilen mal ve hizmetlerin kullanılmasına tüketim adı verilir.</p> <p>() 6. Turizm bir hizmet sektörüdür.</p> <p>() 7. Tüketici haklarından faydalanabilmek için satış fişi veya faturamızı saklamaya gerek yoktur.</p> <p>() 8. Toplumun ihtiyaçlarının değişmesi ve teknolojinin gelişmesi gibi nedenlerle bazı meslekler geçerliliğini yitirmiştir.</p> <p>144</p>	<p>B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.</p> <table border="1"><tr><td>tarım</td><td>ormanlık</td><td>madencilik</td><td>sanayi</td><td>hayvancılık</td><td>turizm</td><td>ulaşım</td></tr></table> <p>1. Toprağı işlemek, yararlı bitkiler yetiştirmek amacıyla yapılan etkinlikleredenir.</p> <p>2. Orman ve orman ürünlerinin kullanım faaliyetlerinedenir.</p> <p>3. Yer altındaki değerli madenlerin araştırılması, çıkarılması ve işlenmesi ile ilgili faaliyetlerin tümünedenir.</p> <p>4. Tarım için elverişli olmayan güre otlakların bulunduğu yüksek düzlüklerde.....yapılır.</p> <p>5.....faaliyetlerinin yapıldığı yerlerde pek çok insan fabrikalarda çalışır.</p> <p>6. Yaz mevsiminin uzun ve sıcak geçtiği Akdeniz kıyılarında.....faaliyetleri gelişmiştir.</p> <p>C. Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.</p> <p>1) “Bütün gün yer altında kazı çalışmalarını yapıyorlar. Tüm bu cabalar kömür çıkarmak için. Çıkarılan kömür başka illere satılıyor. Babam da bu ekonomik faaliyet alanında işçi olarak çalışıyor. Kömür işletmesine yakın bir yerde de tarihi eserler bulunuyor. Ablam da tur rehberi olarak çalışıyor.”</p> <p>Paragrafta söz edilen mesleklerle ait ekonomik faaliyetler hangi seçenekte doğru olarak verilmiştir?</p> <p>A) Sanayi, tarım, ticaret B) Tarım, madencilik, turizm C) Madencilik, ticaret, turizm D) Turizm, tarım, sanayi</p> <p>2) Bir bölgede yoğun olarak bulunan meslek dallarına bakarak aşağıdakilerden hangisi kesinlikle söylenemez?</p> <p>A. Bölgenin nüfusu B. Bölgede yapılan ekonomik faaliyetler C. Bölgenin coğrafi özellikleri D. Bölgede görülen iklim tipi</p> <p>3) Tüketici Hakları Kanunu'na göre satın aldığım ürün arızalı, kullanım tarihi geçmiş veya sorunlu çıkarsa bilinçli bir tüketici olarak yapmam doğru olmaz?</p> <p>A. Ücretsiz olarak tamir edilmesini isterim B. Ödediğim ücretin iadesini isterim C. Yenisiyle değiştirilmesini isterim D. Yenisini satın alırım</p> <p>4) Bir pantolon satın aldığımızda aşağıdakilerden hangisi bu pantolonun üretim aşamasında yer almaz?</p> <p>A. Eren: “Kumaşın hammaddesini ürettim.” B. Nilgün: “Kumaş Fabrikasında çalışıyorum.” C. Berna: “Dikim atölyesinde çalışıyorum.” D. Pelin: “Satış mağazasında çalışıyorum.”</p> <p>5) Aşağıdaki hammaddesi ve ürünü verilen eşleştirmelerden hangisi yanlıştır?</p> <p>A. Domates-salça B. Şeker pancarı-şeker C. Ayçiçeği-tereyağı D. Un-ekmek</p> <p>6) İy adamı Yasin Demirci 27335 nüfusu olan Denizli'nin Buldan ilçesine büyük bir tekstil fabrikası kurmak istiyor.</p> <p>Bu fabrika kurulduğunda aşağıdaki gelişmelerden hangisinin olması beklenmez?</p> <p>A) İlçede konut sayısı artar B) Halkın gelir seviyesi artar C) İşsizlik artar D) İlçeye göçler olur</p> <p>D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.</p> <p>1. Toplumun ihtiyaç ve isteklerini göz önüne alarak bu konuda bir şeyler yapmak neden önemlidir? Örnek vererek açıklayınız. 2. Tüketici hakları ile ilgili sorun yaşadığımızda hangi kurumlara başvurabiliriz ?</p> <p>145</p>	tarım	ormanlık	madencilik	sanayi	hayvancılık	turizm	ulaşım
tarım	ormanlık	madencilik	sanayi	hayvancılık	turizm	ulaşım		

Fotoğraf 4.95 te yer alan Kendimi Değerlendiriyorum kısmı 4 bölümden oluşmaktadır ve toplamda 22 adet soru kullanılmıştır. Sorular öğrenme alanının Kapsam Geçerliliğiyle paralellik göstermektedir. İlgili bölümde yer alan soruların 8 tanesi doğru-yanlış,6 tanesi boşluk doldurma,6 tanesi çoktan seçmeli,2 tanesi de açık uçlu soru şeklindedir.

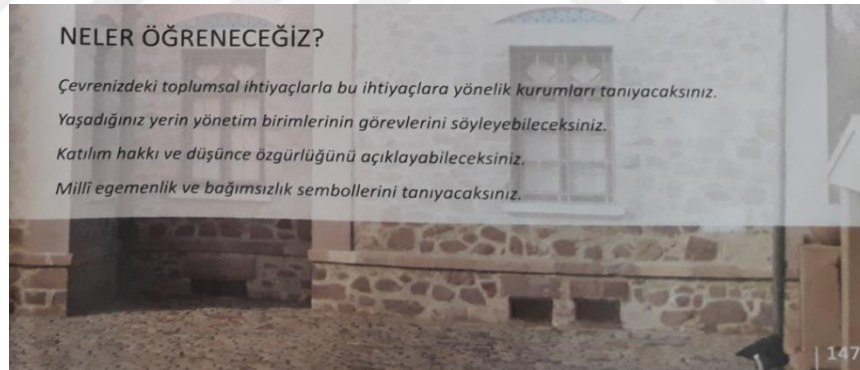
A bölümünde toplam 8 tane doğru-yanlış sorusu sorulmuştur. Sorular öğrencilerin rahatlıkla cevaplayabilecekleri üst düzey nitelikte olmayan sorulardır. Ayrıca yanlış olan cümlelerin altlarına doğru cümlelerin yazılacağı boşluklar bırakılması olumlu bir özelliktir, öğrencinin yanlış olan cümleyi doğruymuş gibi algılamasının önüne geçilmiş olunacaktır. Ancak doğru ve yanlış cevap şıkları arasında bir orantının gözetilmemesi bir eksiklik olarak tespit edilmiştir. B bölümünde 6 tane boşluk doldurma sorusu kullanılmıştır. Sorular herhangi bir üst düzey düşünmeyi gerektirmeyecek tarzda bilgi düzeyinde cevap isteyen tanım sorularıdır. Sorular yeterli uzunlukta ve cevaplar içinde yeterli boşluklar bırakılarak oluşturulmuştur. C bölümünde 6 tane çoktan seçmeli soru kullanılmıştır soruların ilgili öğrenme alanıyla paralel olduğu, açık ve net bir biçimde istenen bilgiyi ölçtüğü, her test sorusunun sadece kendi cevabını ihtiva ettiği diğer soruların cevabını içermediği tespit edilmiştir. Sorular öğrencilerin öğrendiklerini ve kendi değerlendirmelerini harmanlayarak cevaplamayı

gerektirecek bilgi düzeyinden ziyade kavrama ve analiz düzeyinde hazırlanmıştır. Ayrıca sorulan 6 sorudan 4 tanesinin soru kökünün olumsuz 2 tanesinin soru kökünün olumlu olması sorular hazırlanırken olumlu-olumsuz oran dağılımına dikkat edilmediğini göstermektedir. D bölümünde 2 tane açık uçlu soru kullanılmıştır, sorular öğrencilerin mevcut bilgilerinden yola çıkarak değerlendirme yapmalarına yönelik hazırlanmıştır ancak bu değerlendirme üst düzey bir değerlendirme değildir.

6.ÖĞRENME ALANI “ETKİN VATANDAŞLIK” DEĞERLENDİRME SORULARININ ANALİZİ

Fotoğraf 4.96 da görüldüğü gibi 2017 yılı ders kitabının 6. öğrenme alanında “Neler Öğreneceğiz” bölümünde 4 tane madde ile öğrencilerin ilgili öğrenme alanında öğrenecekleri sıralanmıştır. İlgili maddelere bakıldığında öğrencilerin günlük hayatlarında karşılaştıkları örnek durumlardan yola çıkarak bilgilerini pekiştirmeleri amaçlanmıştır.

Fotoğraf 4.96. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6.Öğrenme Alanı “Etkin Vatandaşlık” ta Yer Alan “Neler Öğreneceğiz” Bölümünden Örnek

İlgi ders kitabının 6. Öğrenme Alanı “Etkin Vatandaşlık” ta metne bağlı soru örnekleri ve sıra sizde bölümü olmak üzere toplam 33 soru kullanılmıştır bu soruların bazıları açık uçlu sorulardan oluşurken farklı tarzda hazırlanmış soru örnekleri de kullanılmıştır. Fotoğraf 4.97 görüldüğü gibi ilgili öğrenme alanındaki sıra sizde bölümünde kullanılan soru örneğine bakıldığında öğrencinin bilgi düzeyinde cevap vermesini isteyen şekilli boşluk sorusu olduğu, diğer örnekte ise öğrencinin konuyla ilgili verilen maddelerden kendisine göre en önemli gördüğü maddeyi seçmesi istenmektedir. Her iki soru kalıbı da öğrenciyi zorlamayacak tarzda hazırlanmıştır.

Fotoğraf 4.97. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6.Öğrenme Alanı “Etkin Vatandaşlık” de Yer Alan “Sıra Sizde ve Metne Bağlı Soru” Örnekleri

Sıra Sizde Toplumun ihtiyaç duyduğu alanlardan birini belirleyerek yazınız. İhtiyaçlara hizmet eden bakanlığın adını yazarak hizmetlerini tanıttınız.

Toplumsal ihtiyaç

Bakanlığın adı

Hizmetleri

149

6.9

Valinin görevlerinden hangisi sizce daha önemlidir? Neden?

- Halkın huzur ve güven içinde yaşamasını sağlıyorum.
- İlin ekonomik kalkınması için projeler geliştiririm.
- Sağlık kuruluşlarının yaygınlaşmasına çalışırım.
- Halkın istek ve şikâyetlerini dinleyerek çözüm üretirim.
- Köylerin yol, su, kanalizasyon gibi ihtiyaçlarını karşılarım.
- Eğitim-öğretimin düzenli yürümesi için çalışırım.
- Turizmi destekler, ilimin tanıtımı için çalışmalar yaparım.

153

“Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan sorular ise şu şekildedir.

Fotoğraf 4.98. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Etkin Vatandaşlık” Öğrenme Alanında Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Soruları

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

A. Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifadeler doğruysa “D”, yanlışsa “Y” yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

() 1. Toplumsal ihtiyaçları karşılamak devletin sorumluluklarındandır.

() 2. Güvenliğimizi sağlayan emniyet güçleri Adalet Bakanlığı'na bağlıdır.

() 3. Sivil toplum kuruluşları gönüllü kişilerin desteğiyle birçok insana yardım ederler.

() 4. TEMA doğal varlıkların koruma ve ağaçlandırma çalışmaları yapar.

() 5. Kaymakamlar il ve ilçe belediyelerini yöneten görevlilerdir.

() 6. Muhtarlar yerel seçimlerde halkın oylarıyla seçilirler.

() 7. Muhtarlar parklar yaparak yeşil alanları artırmaya çalışırlar.

() 8. Temel hak ve özgürlüklerimiz anayasamızda yer almaktadır.

() 9. 22 yaşına geldiğimizde genel ve yerel seçimlerde oy kullanabileceğiz.

() 10. Ay yıldızlı bayrağımız Asya Hun Devleti döneminden itibaren kullanılmaktadır.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.

düşünce	TBMM	muhtar	katılım	Ankara	Sağlık	Millî Eğitim	kaymakamlık	vali
---------	------	--------	---------	--------	--------	--------------	-------------	------

- Hastalandığımızda Bakanlığ'na bağlı hastanelere gideriz.
- Eğitim aldığımız okullar Bakanlığ'na bağlı olarak hizmet verirler.
- Yaşadığımız ili yöneten ilin en yetkili yöneticisidir.
- İlçe Emniyet Müdürlüğü kurumuna bağlıdır.
- Mahalleyle yeni taşınan kişilerin kayıt işlemlerini yapar.
- Okulda yapılan seçimlerde de kullanılmak bizim hakkımızdır.
- Bizimle ilgili konularda fikirlerimizi söylememiz özgürlüğümüzdür.

164

8. Başkentimiz olan Millî Mücadelenin de merkezi olmuştur.

9. Mehmet Akif'in şiirini millî marş olarak kabul etmiştir.

C. Aşağıdaki toplumsal ihtiyaçların numaralarını ilgili oldukları kurumun başındaki parantezin içine yazınız.

1. eğitim	2. sağlık	3. güvenlik	4. adalet	5. haberleşme	6. kültür
() Polis merkezi	() adliye	() PTT	() Müze	() okul	() aile sağlığı merkezi

D. Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

- I. Barınma – Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
II. Güvenlik - İç İşleri Bakanlığı
III. Eğitim - Kültür ve Turizm Bakanlığı
IV. Haberleşme – Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı

Yukarıda toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçları karşılayan kurumlar eşleştirilmiştir. Bu eşleştirmelerin hangisi yanlıştır?

A) I B) II C) III D) IV

- Niğde Valisi Organize Sanayi Bölgesi'ndeki fabrikaları ziyaret etti. Vali, sanayi tesislerinin çalışmalarını hakkında bilgi aldı. Vali "Her geçen gün büyümesini devam ettiren Sanayi Bölgemize yapılan yatırımlar vatandaşlarımız için yeni iş sahaları demektir. Bu konuda bizler de üzerimize düşen görevi yerine getirmek için elimizden gelen gayreti göstereceğiz" dedi.

İnternet haberi, 12 Nisan 2017 (Düzenlenmiştir.)
Yukarıdaki haberde valinin hangi alandaki çalışmalarına destek verdiği yer almaktadır?

A) Turizm B) Eğitim
C) Sağlık E) Ekonomi

- Aşağıdakilerden hangisi sivil toplum kuruluşlarının özelliklerinden biri değildir?
A) Bakanlıklara bağlı çalışır.
B) Toplumsal dayanışmayı artırır.
C) Gönüllülerin desteğiyle hizmet verir.
D) Birçok insana yardım ederler.
- İl, ilçe veya beldeelerde görev yaparım.Yol, su, kanalizasyon gibi ihtiyaçları karşılarım.
- Yerel seçimlerde halkın oylarıyla seçilirim.

Kendisi hakkında bilgi veren bu görevli aşağıdakilerden hangisidir?
A) Vali B) Belediye başkanı
C) Kaymakam D) Muhtar

- Ataların gökten yere indirmişler ay yıldız Bir buluta sarımsız ki Rengi şafaktan kırmızı Hasan Ali Yücel

Yukarıdaki şiirde şair bağımsızlık sembollerimizin hangisinden söz etmektedir?
A) TBMM B) Bayrak
C) Millî marş D) Başkent

- Yerel ve genel seçimlerde oy kullanmak için sandık başına giden bir kişi aşağıdaki haklarından hangisini kullanmıştır?
A) Sosyal güvenlik B) Haberleşme
C) Toplantı D) Katılım

C. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

- Çevrenizdeki resmi kurum ve sivil toplum kuruluşlarına örnek veriniz.
- Yaşadığınız yerin yönetiminden kim ya da kimler sorumludur? Bu kişilerin görevlerine örnek veriniz.
- Katılım hakkı ve düşünce özgürlüğünü büdüğünüzde nasıl kullanacaksınız? Örnek veriniz.
- Millî egemenlik ve bağımsızlık sembolleri bizler için neden değerlidir? Açıklayınız.

165

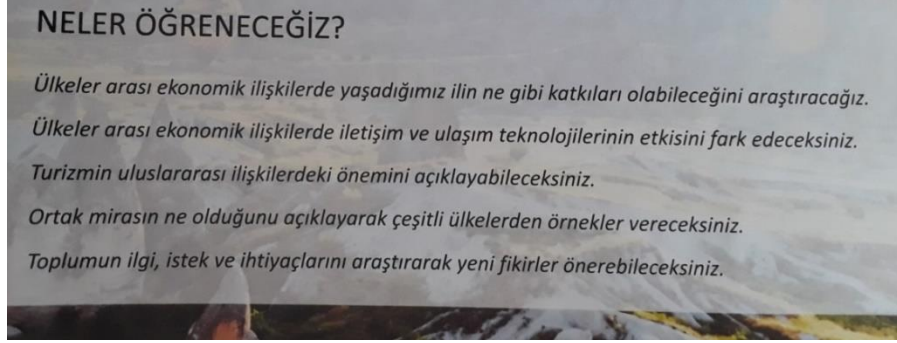
Fotoğraf 4.98 de görüldüğü gibi Kendimi Değerlendiriyorum kısmı 5 bölümden oluşmaktadır ve toplamda 30 adet soru kullanılmıştır. Sorular öğrenme alanının Kapsam Geçerliğiyle paralellik göstermektedir. İlgili bölümde yer alan soruların 10 tanesi doğru-yanlış,9 tanesi boşluk doldurma,1 tanesi tablolu eşleştirme sorusu,6 tanesi çoktan seçmeli,4 tanesi de açık uçlu soru şeklindedir.

A bölümünde toplam 10 tane doğru-yanlış sorusu sorulmuştur. Sorular öğrencilerin rahatlıkla cevaplayabilecekleri bilgi düzeyinde hazırlanmış sorulardır. Ayrıca yanlış olan cümlelerin altlarına doğru cümlelerin yazılacağı boşluklar bırakılması olumlu bir özelliktir, öğrencinin yanlış olan cümleyi doğruymuş gibi algılamasının önüne geçilmiş olunacaktır. Soruların doğru ve yanlış cevap şıkları arasında bir orantının olması da olumlu bir özelliktir. B bölümünde 9 tane boşluk doldurma sorusu kullanılmıştır. Sorular bilgi düzeyinde cevap isteyecek şekilde hazırlanmıştır. Ayrıca sorular yeterli uzunlukta ve cevaplar içinde yeterli boşluklar bırakılmıştır. C bölümünde 1 tane tablolu eşleştirme sorusu sorulmuştur. Soru 6 maddenin ilgili kelimelerle eşleştirilmesini istemektedir. Bilgi düzeyinde ayırım yapmayı gerektirecek şekilde hazırlanmış bir sorudur. D bölümünde 6 tane çoktan seçmeli soru kullanılmıştır soruların ilgili öğrenme alanıyla paralel olduğu, açık ve net bir biçimde istenen bilgiyi ölçtüğü, her test sorusunun sadece kendi cevabını ihtiva ettiği diğer soruların cevabını içermediği tespit edilmiştir. Sorular öğrencilerin öğrendiklerini uygulamaya yönelik bilgi ve kavrama düzeyinde hazırlanmıştır. E bölümünde 4 tane açık uçlu soru kullanılmıştır, sorular öğrencilerin ilgili öğrenme alanında öğrendiklerini kavramalarına yönelik hazırlanmıştır.

7.ÖĞRENME ALANI “KÜRESEL BAĞLANTILAR” DEĞERLENDİRME SORULARININ ANALİZİ

Fotoğraf 4.99 da görüldüğü gibi 2017 yılı ders kitabının 7. öğrenme alanında “Neler Öğreneceğiz” bölümünde 5 tane madde ile öğrencilerin ilgili öğrenme alanında öğrenecekleri sıralanmıştır. İlgili maddelere bakıldığında öğrencilerin yakından uzağa ilkesi kapsamında bilgilerini şekillendirmesi ve toplumsal olarak etkilerini analiz etmesi istenmektedir.

Fotoğraf 4.99. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7.Öğrenme Alanı “Küresel Bağlantılar” da Yer Alan “Neler Öğreneceğiz” Bölümünden Örnek

İlgi ders kitabının 7. Öğrenme Alanı “Küresel Bağlantılar” da metne bağlı soru örnekleri ve sıra sizde bölümü olmak üzere toplam 37 soru kullanılmıştır bu soruların bazıları açık uçlu soru iken farklı şekillerde hazırlanmış soru örneklerinin de kullanıldığı görülmektedir. Fotoğraf 4.100 de görüldüğü gibi sıra sizde bölümündeki soru örneğine bakıldığında iki tane açık uçlu soruyu öğrencinin araştırma yaparak cevaplaması istenmiştir sorular bilgi ve kavrama düzeyinde öğrencinin zorlanmadan cevaplayabileceği şekilde hazırlanmıştır. Diğer soru türüne bakıldığında öğrencinin var olan bilgilerinden yola çıkarak yorum yapmasını sağlayan bilgi düzeyi sorulardır.

Fotoğraf 4.100. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7.Öğrenme Alanı “Küresel Bağlantılar” da Yer Alan “Sıra Sizde ve Metne Bağlı Soru” Örnekleri

 Sıra Sizde Aşağıdaki soruları okuyarak cevaplarını yazınız.

1. Yaşadığınız yerin ülke ihracatına katkısı nedir? Araştırarak yazınız.

2. Yukarıda okuduğunuz örneklerde olduğu gibi sizin yaşadığınız ilde ihracat gelirimize katkı sağlayacak çeşitli ürünler ve imkânlar vardır. Bu konuda bir araştırma yapınız. İhracatı artırmak için başka neler yapılabileceğini düşünerek fikirlerinizi yazınız.

171

 İnsanlar başka hangi amaçlarla seyahat ederler?

 Yurt dışında nereye seyahat etmek istersiniz? O ülkeyi ve insanlarını tanımak size neler kazandırır?

7.13

175

“Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan sorular ise şu şekildedir.

Fotoğraf 4.101. 2017 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Küresel Bağlantılar” Öğrenme Alanında Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Soruları

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

A. Aşağıda verilen cümleleri okuyunuz. Doğru olan cümlelerin başına "D", yanlış olan cümlelerin başına "Y" yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularını altlarına yazınız.

- () Kullandığımız ürünlerin hepsi ülkemizde üretilmiştir.
- () Turizm sayesinde değişik kültürlerden insanlar, birbirlerini yakından tanıyarak önyargılarını değiştirirler.
- () Toplumsal sorunların çözümünde bireysel olarak bir şey yapamayız.
- () Günümüzde ülkeler arası ticarete kullanılan en hızlı ulaşım aracı trendir.
- () Doğal gaz ve petrol boru hatları ile taşınır.
- () Dış ticaret ülkeler arasındaki ekonomik farklılıklardan doğar.
- () Doğal varlıklar insanlığın ortak mirası olarak kabul edilemez.
- () Sadece yaşadığımız topluma karşı sorumluluklarımız vardır.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.

ithalat	UNESCO	ihracat	turizm	UNICEF	ortak miras	ticaret
---------	--------	---------	--------	--------	-------------	---------

- Bir ürünü ya da hizmeti başka bir ülkeden almaya _____ adı verilir.
- İnsanların dinlenmek, eğlenmek, görmek ve tanımak gibi amaçlarla yapılan gezilere _____ denir?
- _____ dünyadaki ortak miras eserlerini korumayı amaçlayan uluslar arası kuruluşlardan biridir.

4.geçmişten günümüze insanlığın sonraki nesillere bıraktığı maddi ve manevi değerlerdir.

5. Ülkemizde üretilen ürünlerin başka ülkelere satılmasına.....denir.

C. Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

1) Ulaşımın gelişmesinin ülkeler arası ilişkilerde önemi büyüktür. Çünkü ulaşım,

Yukarıdaki boşluğa hangisi getirilemez?

A. ticaretin kolaylaşmasını sağlar
B. malların kolay taşınmasını sağlar
C. üretimin yavaşlamasını sağlar
D. kültürel ilişkilerin gelişmesini sağlar

2) Yazar Kemal İnce Memed
Maksim Gorki Ana
Charles Dickens..... İki Şehrin Hikayesi

Eserleri verilen yazarlar hangi alanda ortak miras katkısına bulunmuşlardır?

A. Bilim
B. Sanat
C. Edebiyat
D. Müzik

3) Günümüzde üretilen ürünlerin bir ülkeden başka bir ülkeye taşınması çok daha hızlı ve güvenli hale gelmiştir.

Bunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A. Ticaretle uğraşanların artması
B. Ulaşım araçlarının artması
C. Ülkeler arası dostluğun gelişmesi
D. Ülkelerin ihtiyaçlarının azalması

4) İletişim araçları ülkeler arası ekonomik ilişkileri arttırmış ve kolaylaştırmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi İletişimin ekonomide sağladığı kolaylıklardan biridir?

A. Cep telefonu sayesinde istediğimiz bir yakınımızı kolaylıkla arayabiliriz.
B. İnternette istediğimiz oyunlara ulaşım oynayabiliriz.

C. İnternet ve cep telefonu sayesinde ürünlerimizi farklı ülkelere tanıtabiliriz
D. İnternet üzerinden istediğimiz bilgiye ulaşabiliriz.

5) Bir turist gezerken o ülkenin insanlarını ve kültürünü de tanıır. Turizm sayesinde insanlar birbirini tanıır, karşılıklı olarak birbirlerine sevgi ve saygı duyarlar.

Buna göre turizmin yararları arasında;
I. Ülkeler arası dostluk köprülerinin kurulması
II. Ön yargıların ortadan kalkması
III. Devletler arası yakınlaşma ve işbirliğinin gelişmesi

durumlarından hangileri gösterilebilir?
A. I ve II B. II ve III C. I ve III D. I,II ve III

6) Aşağıdakilerden hangisi insanlığın ortak mirası için söylendiğinde yanlış olur?
A. İnsanlığın ortak mirası çok uzun zamanda oluşur.
B. İnsanlığın ortak mirasında sadece bir ulusun payı vardır.
C. İnsanlığın ortak mirası korunmalıdır.
D. İnsanlığın ortak mirası gelecek kuşaklara aktarılmalıdır.

D. Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Ülkeler neden birbirleriyle alışveriş yapmak zorundadır? Açıklayınız.
2. Allenizde ya da çevrenizde yaşlı insanların ne gibi ihtiyaçları var? Bu ihtiyaçları karşılamak için neler yapabilirsiniz?

Fotoğraf 4.101 de görüldüğü gibi Kendimi Değerlendiriyorum kısmı 4 bölümden oluşmaktadır ve toplamda 21 adet soru kullanılmıştır. Sorular öğrenme alanının Kapsam Geçerliliğiyle paralellik göstermektedir. İlgili bölümde yer alan soruların 8 tanesi doğru-yanlış,5 tanesi boşluk doldurma,6 tanesi çoktan seçmeli,2 tanesi de açık uçlu soru şeklindedir.

A bölümünde toplam 10 tane doğru-yanlış sorusu sorulmuştur. Sorular öğrencilerin rahatlıkla cevaplayabilecekleri bilgi düzeyinde hazırlanmış sorulardır. Ayrıca yanlış olan cümlelerin atlarına doğru cümlelerin yazılacağı boşluklar bırakılması olumlu bir özelliktir, öğrencinin yanlış olan cümleyi doğruymuş gibi algılamasının önüne geçilmiş olunacaktır. Soruların doğru ve yanlış cevap şıkları arasında bir orantının olması da olumlu bir özelliktir. B bölümünde 9 tane boşluk doldurma sorusu kullanılmıştır. Sorular bilgi düzeyinde cevap isteyecek şekilde hazırlanmıştır. Ayrıca sorular yeterli uzunlukta ve cevaplar içinde yeterli boşluklar bırakılmıştır. C bölümünde 1 tane tablololu eşleştirme sorusu sorulmuştur. Soru 6 maddenin ilgili kelimelerle eşleştirilmesini istemektedir. Bilgi düzeyinde ayırım yapmayı gerektirecek şekilde hazırlanmış bir sorudur. D bölümünde 6 tane çoktan seçmeli soru kullanılmıştır soruların ilgili öğrenme alanıyla paralel olduğu, açık ve net bir biçimde istenen bilgiyi ölçtüğü, her test sorusunun sadece kendi cevabını ihtiva ettiği

diğer soruların cevabını içermediği tespit edilmiştir. Sorular öğrencilerin öğrendiklerini uygulamaya yönelik bilgi ve kavrama düzeyinde hazırlanmıştır. E bölümünde 4 tane açık uçlu soru kullanılmıştır, sorular öğrencilerin ilgili öğrenme alanında öğrendiklerini kavramalarına yönelik hazırlanmıştır.

4.3.3. 2014 Yılı ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Ölçme Değerlendirme Yönünden Karşılaştırılması

Tablo 4.4. 2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Ölçme ve Değerlendirme Yönünden Karşılaştırılması

Bölüm Adı	2014 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ölçme ve Değerlendirme Bulguları		2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ölçme ve Değerlendirme Bulguları	
	Ünite		Öğrenme Alanı	
2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Ünitelerinin Sonlarında Yer Alan “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölümündeki Toplam Soru Sayıları	1.Ünite	23		25
	2.Ünite	15		28
	3.Ünite	11		23
	4.Ünite	10		23
	5.Ünite	11		22
	6.Ünite	13		30
	7.Ünite	22		22
	8.Ünite	9		Yok
	<i>Toplam</i>	<i>114</i>		<i>173</i>
2014 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Hazırlık Çalışması” Bölümünde Yer Alan Soru Sayısı ile 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Neler Öğreneceğiz” Bölümünde Öğrenciden Cevaplaması İstenen Soru Sayısı	Hazırlık Çalışması		Neler öğreneceğiz	
	1.Ünite	4		5
	2.Ünite	5		5
	3.Ünite	5		5
	4.Ünite	6		4
	5.Ünite	6		6
	6.Ünite	5		4
	7.Ünite	5		5
	8.Ünite	5		Yok
<i>Toplam</i>	<i>41</i>		<i>34</i>	
2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Ünitelerin genelinde Kullanılan ACIK UCLU ve Diğer Soru Türlerinin Sayısı	1.Ünite	17		29
	2.Ünite	29		51
	3.Ünite	23		24
	4.Ünite	30		30
	5.Ünite	27		26
	6.Ünite	21		33
	7.Ünite	30		37
	8.Ünite	16		Yok
	<i>Toplam</i>	<i>193</i>		<i>230</i>
2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünite Sonlarındaki “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölümünde Yer Alan DOĞRU-YANLIŞ Soru Sayıları	1.Ünite	5		8
	2.Ünite	4		9
	3.Ünite	Yok		5
	4.Ünite	Yok		8
	5.Ünite	5		8
	6.Ünite	4		10
	7.Ünite	Yok		8
	8.Ünite	Yok		Yok
	<i>Toplam</i>	<i>18</i>		<i>56</i>

Tablo 4.4. 2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Ölçme ve Değerlendirme Yönünden Karşılaştırılması (Devamı)

	2014 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ölçme ve Değerlendirme Bulguları		2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ölçme ve Değerlendirme Bulguları
	Ünite	Ölçme ve Değerlendirme Bulguları	Öğrenme Alanı
2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünite Sonlarındaki “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölümünde Yer Alan <u>AÇIK UCLU</u> Soru Sayıları	1.Ünite	2	4
	2.Ünite	7	5
	3.Ünite	4	4
	4.Ünite	6	7
	5.Ünite	4	2
	6.Ünite	5	4
	7.Ünite	7	2
	8.Ünite	9	Yok
	<i>Toplam</i>	<i>44</i>	<i>28</i>
2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünite Sonlarındaki “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölümünde Yer Alan <u>COKTAN SECMELİ</u> Soru Sayıları	1.Ünite	2	6
	2.Ünite	Yok	6
	3.Ünite	Yok	7
	4.Ünite	2	4
	5.Ünite	1	6
	6.Ünite	Yok	6
	7.Ünite	Yok	6
	8.Ünite	Yok	Yok
	<i>Toplam</i>	<i>5</i>	<i>41</i>
2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünite Sonlarındaki “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölümünde Yer Alan <u>BOŞLUK DOLDURMA</u> Soru Sayıları	1.Ünite	7	6
	2.Ünite	3	7
	3.Ünite	7	7
	4.Ünite	1	8
	5.Ünite	1	6
	6.Ünite	4	9
	7.Ünite	7	5
	8.Ünite	Yok	Yok
	<i>Toplam</i>	<i>30</i>	<i>48</i>
2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünite Sonlarındaki “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölümünde Yer Alan <u>ESLEŞTİRME</u> Soru Sayıları	1.Ünite	Yok	1
	2.Ünite	1	1
	3.Ünite	Yok	Yok
	4.Ünite	1	1
	5.Ünite	Yok	Yok
	6.Ünite	Yok	1
	7.Ünite	8	Yok
	8.Ünite	Yok	Yok
	<i>Toplam</i>	<i>10</i>	<i>4</i>
2014 ve 2017 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünite Sonlarındaki “Kendimi Değerlendiriyorum” Bölümünde Yer Alan <u>CÜMLE TAMAMLAMA</u> Soru Sayıları	1.Ünite	6	Yok
	2.Ünite	Yok	Yok
	3.Ünite	Yok	Yok
	4.Ünite	Yok	Yok
	5.Ünite	Yok	Yok
	6.Ünite	Yok	Yok
	7.Ünite	Yok	Yok
	8.Ünite	Yok	Yok
	<i>Toplam</i>	<i>6</i>	<i>-</i>

Tablo 4.4’te görüldüğü gibi 2014 ve 2017 yılı ders kitaplarının ünite ve öğrenme alanlarının sonunda yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümü 2014 ders kitabında 8 ünite altında 2017 ders kitabında 7 öğrenme alanı altında düzenlenmiştir. Her iki ders kitabında yer alan kendimi değerlendiriyorum bölümündeki toplam soru sayısı

karşılaştırıldığında 2014 yılı ders kitabındaki soru sayısının 114 olduğunu,2017 yılı ders kitabında yer alan soru sayısının 173 olduğu tespit edilmiştir. Oransal olarak bakıldığında 2017 yılı ders kitabında soru sayısı olarak büyük bir artış olduğu belirlenmiştir. Soru sayısındaki bu artışın olumlu bir özellik olduğu düşünülmektedir.

Her iki ders kitabında yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan soru türlerinin sayısal dağılımına bakıldığında 2014 yılı ders kitabında kullanılan *Doğru - Yanlış* soru sayısının 18 olduğu, 2017 yılı ders kitabında ise bu oranın 56 ya çıkartıldığı görülmektedir. 2014 yılı ders kitabında kullanılan doğru-yanlış sorularının bilgi düzeyinde hazırlandığı,2017 yılı ders kitabında da benzer şekilde doğru-yanlış soru sayısı oranın artırılmasına rağmen kullanılan soruların bilgi ve kavrama düzeyinden öteye gitmediği öğrencilerin öğrendiği bilgilerin yoklandığı görülmektedir.

Her iki ders kitabının “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde yer alan bir diğer soru türü *Açık Uçlu* sorulardır. 2014 yılı ders kitabında toplam 44 tane açık uçlu soru kullanılmışken bu sayı 2017 yılı ders kitabında 28’e düşürülmüştür. 2014 yılı ders kitabında kullanılan açık uçlu soruların çoğunun öğrenciden bilgi ve kavrama düzeyinde cevap istediğini üst düzey bir beceri istemediği tespit edilmiştir. 2017 yılı ders kitabında kullanılan açık uçlu soruların büyük bir kısmının üst düzey düşünmeyi gerektirmediğini soruların bazılarının bilgi düzeyinde hazırlandığını ancak bazılarının da öğrencilerin kendi bilgilerini de kullanarak değerlendirme yapmalarını sağlamaya yönelik hazırlandığını bir kısmının ise öğrenciden ders saati dışında araştırma yapmasını istemeye yönelik hazırlandığı tespit edilmiştir.

İlgili ders kitaplarında kullanılan bir diğer soru türü ise *Çoktan Seçmeli* sorulardır. 2014 yılı ders kitabında “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde toplam 5 tane çoktan seçmeli soru kullanılmışken 2017 yılı ders kitabında bu oran 41’e yükselmiştir. Öğrencilerin cevaplamaşının kısmen kolay olduğu doğru cevabın cevap şıkları arasından seçilerek işaretlendiği bir soru türü olan çoktan seçmeli soru türünün 2017 yılı ders kitabında oransal olarak artması bu soru türünün kullanışlı ve pratik oluşuna bağlanabilir.

Her iki ders kitabının “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan bir diğer soru türü *Boşluk Doldurma* sorularıdır. 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders

kitabında toplam 30 tane boşluk doldurma sorusu kullanılmışken,2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 48 tane boşluk doldurma sorusu kullanılmıştır. Her iki ders kitabında kullanılan boşluk doldurma sorularının bilgi ve kavrama düzeyinde hazırlandığını öğrencilerin sürece aktif olarak katılmalarını sağlayan bir içerikten yoksun oldukları tespit edilmiştir.

Her iki ders kitabında kullanılan bir diğer soru türü ise *Eşleştirme* sorularıdır. 2014 yılı ders kitabında toplam 10 tane eşleştirme sorusu kullanılmışken,2017 yılı ders kitabında soru sayısının azaltılarak 4'e düşürüldüğü tespit edilmiştir. İlgili ders kitaplarında kullanılan eşleştirme sorularının bilgi düzeyinde hazırlandığı tespit edilmiştir.

Her iki ders kitabında kullanılan *Cümle Tamamlama* sorularına bakacak olursak 2014 yılı ders kitabında 6 tane cümle tamamlama sorusu kullanıldığını 2017 yılı ders kitabında ise bu türde soru kullanılmadığı tespit edilmiştir. 2014 yılı ders kitabında kullanılan soruların daha çok tanım içeren bilgi tarzında sorulardan oluştuğu tespit edilmiştir.

Her iki ders kitabında ünite ve öğrenme alanı başlangıcında “Hazırlık Çalışması ve Neler Öğreneceğiz” isimli bölümler kullanılmıştır. 2014 yılı ders kitabında ünite başlangıcında kullanılan “Hazırlık Çalışması” bölümünde toplam 41 soru kullanılmıştır. Soruların çoğu bilgi ve kavrama düzeyinde öğrencinin ön bilgilerini yoklayan ve ilgili ünitelerde öğrencilerin neler öğreneceklerini ortaya çıkartacak tarzda hazırlanmışken az olmakla birlikte bir kısım soru da değerlendirme yapılmasını gerektiren nitelikte hazırlanmıştır. 2017 yılı ders kitabında “Neler Öğreneceğiz” bölümünde toplam 34 tane soru formatında hazırlanmayan öğrenme alanları hakkında bilgi içeren cümleler kullanılmıştır. Kullanılan cümlelerin çoğu öğrencinin yaşadığı çevreyi tanımasına yönelik yorum ve araştırma sorularından oluşmaktadır. Her iki ders kitabının genelinde kullanılan açık uçlu soru ve diğer soru türlerinin oranlarına bakacak olursak 2014 yılı ders kitabında toplam 193 tane okuma parçalarıyla bağlantılı açık uçlu soru ve diğer soru türü kullanılmışken 2017 yılı ders kitabında toplam 230 tane açık uçlu soru ve diğer soru türlerinden kullanılmıştır. Her iki ders kitabında kullanılan bu soru türlerinin basit, bilginin yorumuna dayanan bir içerikle hazırlandığı tespit edilmiştir.

5.BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1 Tartışma ve Sonuç

2005 yılı Sosyal Bilgiler öğretim programına göre hazırlanan 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ve 2017 yılında tekrar yenilenen Sosyal Bilgiler öğretim programına göre hazırlanan 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının karşılaştırıldığı bu çalışmada; ders kitaplarını inceleme kriterlerinden olan biçimsel özellikler, görsel kaynaklar ve ölçme değerlendirme boyutları açısından benzerlik ve farklılıkların ortaya konulması amaçlanmıştır. Her iki ders kitabının biçimsel özellikler, görsel kaynaklar ve ölçme değerlendirme boyutları açısından bazı benzerlik ve farklılıklarının olduğu tespit edilmiştir.

5.1.1.Biçimsel Özelliklere İlişkin Tartışma ve Sonuç Bölümü

Kitapların biçimsel özellikleri, okuyucuda ilgili kitabı okuma tutumunu doğrudan etkileyen faktörlerden birisidir. Yani biçimsel özellikler kitabın dikkat çekmesini ve tercih edilmesini sağlamaktadır. Ülkemizde hazırlanan Ders kitaplarının çoğunluğu Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği referans alınarak hazırlanmaktadır bu doğrultuda ders kitabı inceleme kriterlerinden olan biçimsel özelliklere göre 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları incelendiğinde iç ve dış özellikler bakımından bazı benzerlik ve farklılıklar içerdikleri tespit edilmiştir.

- Kâğıt kalitesi bakımından her iki ders kitabı karşılaştırıldığında 2014 yılı ders kitabında parlaklığı alınmış, gözü yormayan ve kâğıt kalınlığının yeterli ancak canlı renklerin olmadığı bir kâğıt kullanıldığı, 2017 yılı ders kitabında ise kâğıt kalitesi olarak gözü yormayan, yeterli kalınlıkta, canlı renklerden oluşan kuşe kâğıdın kullanıldığı belirlenmiştir.
- Kitap kapağı bakımından yapılan karşılaştırmada her iki ders kitabı kapağının bazı bakımlardan benzerlikler içerdikleri belirlenmiştir. Nitekim ön ve arka kapakların sert ancak kolaylıkla yırtılabilecek incelikte oldukları, kitapların her iki kapağının kitap yapraklarını tamamen örtecek şekilde kesildiklerini ancak kitap kapaklarında kullanılan renklerin 2014 yılı ders kitabında uyumlu ancak

soluk olduğu,2017 yılı ders kitabında kullanılan renklerin ise kâğıt kalitesine bağılı olarak daha canlı ve uyumlu renklerden oluştuğu tespit edilmiştir.

- İlgili ders kitaplarının forma sayısı bakımından farklılık içerdikleri tespit edilmiştir. 2014 yılı ders kitabı 12,375.16=198 sayfadan oluşmaktayken,2017 yılı ders kitabının 12,5.16=200 sayfadan oluştuğu görülmektedir.
- Her iki ders kitabının baskı kalitesi bakımından karşılaştırılmasına bakıldığında büyük bir farklılık olduğu göze çarpmaktadır. 2014 yılı ders kitabının baskı kalitesi bakımından kolaylıkla yırtılabilecek yıpranmalara dayanıksız beyazlatılmış 1.Hamurdan hazırlandığı, sayfalarda baskıdan kaynaklı mürekkep lekelerinin olmadığı, baskının soluk renkli olduğu, köşelerin düzgün kesilmiş ancak destek sağlanmadan açılmadığı görülmektedir. 2017 yılı ders kitabının baskı kalitesi bakımından oldukça iyi hazırlandığı, beyazlatılmış 1. sınıf kuşe kâğıt kullanıldığı sayfalarda baskıdan kaynaklı mürekkep lekelerinin olmadığı, baskının oldukça canlı renklerden oluştuğu ve köşelerin düzgün kesilmesine rağmen destek sağlanmadan açılmadığı görülmüştür. Güzel & Şimşek (2012) tarafından yapılan araştırmaya göre, Milli Eğitim Şûralarında, ders kitaplarının biçim ve teknik özellikleri ile ilgili alınan kararlar incelendiğinde baskı kalitesinin yeterli olmadığına dair fikirlerin öne sürüldüğü görülmektedir. Ayrıca 15. Milli Eğitim Şûrasının “Ders Kitaplarının Yeniden Kullanılmasını Sağlayıcı Bir Yöntem Geliştirilmelidir.” kararı doğrultusunda ders kitaplarının yeniden kullanılmasını sağlayacak nitelikte basılmasına yönelik çalışmalar yapılması gerektiği belirtilmiştir. 2017 yılı ders kitabında baskı kalitesinin kuşe kâğıt olması ders kitaplarının hazırlanması konusunda olumlu yönde büyük değişimlerin olduğunu göstermektedir.
- Ders kitabında bulunması gereken tanıtım bilgileri, bakımından her iki ders kitabı için şu sonuçlar ortaya çıkmıştır. Öncelikle sırtta yer alması gereken bilgiler bakımından 2014 ve 2017 yılı ders kitaplarının adının “Sosyal Bilgiler” olarak belirtildiğini,5. sınıflar için hazırlandığını, MEB’e ait yayınlar olduğu ve amblem kullanıldığı ancak basım yılının belirtilmediği tespit edilmiştir. Dış kapakta yer alması gereken bilgiler bakımından yapılan karşılaştırmada kitabın adına, sınıf düzeyine, yayınevine ve ambleme her iki ders kitabında yer verilmişken okul türünün her iki kitapta farklı şekilde yer aldığı belirlenmiştir. Nitekim 2014 yılı ders kitabında okul türü olarak “İlköğretim” ibaresi

kullanılmışken,2017 yılı ders kitabında okul türü olarak “Ortaokul” ibaresi belirlenmiştir.

- Ders kitaplarının arka kapağında yer alması gereken bilgiler bakımından karşılaştırılmasına bakıldığında her iki ders kitabının benzer özellikler taşıdığı tespit edilmiştir. Arka kapak bilgilerinde ISBN numarasının olduğu, kitapların MEB tarafından ücretsiz olarak verildiği, basımevi ve yayınevi adreslerinin bulunmadığı, basım yılı ve baskı adedinin belirtilmediği ayrıca bandrol taşıması zorunlu değildir ibaresinin bulunmadığı belirlenmiştir. Her iki ders kitabının İç kapakta yer alması gereken bilgiler bakımından karşılaştırılmasında ise bazı benzerlik ve farklılıkların olduğu saptanmıştır. Öncelikle 2014 yılı ders kitabına bakıldığında kitabın adının “Sosyal Bilgiler” olduğu, okul türünün “İlköğretim” olduğu, yazarların beş kişiden oluştuğu, basımevi ve yayıncının MEB olarak belirtildiği ancak adresinin olmadığı belirlenmiştir. Arka kapakta ayrıca yayıncı ambleminin olduğu, ilgili ders kitabının okutulmasına dair “Talim ve Terbiye Kurulu Kararı” tarih ve sayısının olduğu, baskı sayısının 5. baskı olarak belirtildiği, baskı adedinin 388.648 olduğu belirlenmiştir.

2017 yılı ders kitabının iç kapak bilgilerine bakıldığında kitabın adının “Sosyal Bilgiler” olduğu, okul türünün “Ortaokul” olduğu, yazarların dört kişiden oluştuğu, basımevi ve yayıncının Bilnet matbaacılık olarak belirtildiği basım yerinin İstanbul olduğu görülmektedir. Arka kapakta ayrıca yayıncı ambleminin olduğu, ilgili ders kitabının okutulmasına dair “Talim ve Terbiye Kurulu Kararı” tarih ve sayısının olduğu, baskı sayısının 1. baskı olarak belirtildiği, baskı adedinin 1.561.396 olarak belirlendiği tespit edilmiştir. Genellikle Ders kitaplarının iç kapak bilgilerinde yazar veya yazarlar hakkında bilgi verilmediği, sadece yazarın adı ve bazı kitaplarda da yazara ulaşmak için adres bilgisi yer almaktadır. Ders kitapları ile ilgili yazar ya da yazarlar hakkında verilecek bilgi ilgili kitabın güvenilirliğini artırıcı bir özellik olabilir. Bu nedenle yazar ya da yazarlar hakkında kısa bir otobiyografi, daha önceki yayınları hakkında kısa bilgilerin verilmesi ders kitapları için artı özellik olabilir (Duman & Çakmak, 2003) . 2014 yılı ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının iç kapak bilgilerinde özellikle bir ayrıntı çok dikkat çekmektedir. Nitekim 2012-2013 öğretim yılında eğitim sistemimiz kademelere bölünmüş 12 yıllık zorunlu eğitim sistemine geçiş yapılmıştır. Bu sistemde Birinci kademe 4 yıl süreli ilkokul, ikinci kademe 4 yıl süreli ortaokul ve üçüncü kademe 4 yıl

sürelî lise olarak yapılandırılmıştır. Yapılan değişiklik ile ilköğretim çağı 6 - 13 yaş olarak değiştirilmiş ve Eylül ayı sonu itibarıyla 5 yaşını doldurmuş, 6 yaşına girmiş çocuklarımızın ilköğretime başlamalarına fırsat verilmiştir.

Yukarıda bahsedilen yasal düzenlemelerden dolayı 2014 yılı ders kitabında okul türü olarak “İlköğretim” ibaresi geçerken 2017 yılı ders kitabında okul türü olarak “Ortaokul” ibaresi kullanılmıştır. Ayrıca 2014 yılı ders kitabının baskı adedi 388.648 olarak belirlenmişken,2017 yılı ders kitabının baskı adedi olarak 1.561.396 belirlenmiştir. 2017 yılında bahsedilen ders kitabının baskı adedinin daha fazla olması 12 yıllık zorunlu eğitimle getirilen 4+4+4 eğitim sistemiyle 5. sınıfların ortaokul kademesine kaydırılması olarak yorumlanabilir. Böylelikle eğitime başlama yaşı Eylül sonu itibarıyla 5 yaşını tamamlayanlar için başladığından ortaokul kademesinde hazırlanan ders kitaplarının baskı adedinde bir artışa gidilmiştir. Bahsedilen bu yasal düzenlemenin olumlu ve olumsuz özellikleri hakkında eğitim paydaşları arasında halen bir görüş ayrılığı olduğu düşünülmektedir.

- Ders kitabında bulunması gereken zorunlu bölümler bakımından her iki ders kitabının karşılaştırılması kapsamında benzer sonuçlar tespit edilmiştir. Öyle ki ilgili ders kitapları Türk bayrağı ve İstiklal Marşı, Atatürk’ün gençliğe hitabesi, Atatürk resmi, Türkiye haritası-Türk dünyası haritası unsurlarını aynı şekilde içermektedir. Türk bayrağı ve istiklal marşı ders kitaplarının 2. sayfasında, Atatürk’ün gençliğe hitabesi ilgili ders kitaplarının 2. sayfasının arka yüzünde, Atatürk resmi ders kitaplarının 3. yaprağının ön yüzünde, Türkiye haritası-Türk dünyası haritası ilgili ders kitaplarının son 2 sayfalarında yer almaktadır. Ders kitaplarında bulunması gereken zorunlu bölümlerden Türkiye haritası-Türk dünyası haritası işlevsel bir şekilde düzenlenebilir. Nitekim ilgili haritalar daha büyük ve okunaklı bir şekilde içe katlanabilir atlas halinde hazırlanırsa daha kullanışlı hale gelecektir. Ayrıca ileride hazırlanacak 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarına katlanabilir özellikte bir dünya siyasi haritasının yerleştirilmesi öğrencilerin Türkiye’nin dünya üzerindeki jeopolitik konumunu görmeleri açısından faydalı olacaktır.
- Ders kitabı içeriği ile ilgili bölümlerin incelendiği ilgili ders kitaplarında birtakım benzerlik ve farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. 2014 yılı ders kitabının içindekiler bölümü ders kitabı tanıtım şemasıyla başlamış (10.sayfa) devamında ünite başlık ve alt başlıklarına yer verilerek içindekiler bölümü

bitirilmiştir ancak bu bölümün okuyucuların dikkatini çekecek görsellikten uzak bir içerikle hazırlandığı göze çarpmaktadır. 2017 yılı ders kitabının içindekiler bölümünde ise ünitelerin yerini öğrenme alanları ve alt başlıklarının aldığı, öğrenme alanları hangi sayfa numarasıyla başlamışsa dikkat çekicilik sağlamak için büyük rakamlar kullanıldığını, içindekiler bölümünün görsellerle zenginleştirildiği tespit edilmiştir.

Demir ve Atasoy'un (2018) 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının (2017) Değerlendirilmesi, isimli çalışmalarında 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan konuların hangi sayfada olduğunu belirttiğini, görseller ile ünite ve öğrenme alanlarının başarılı şekilde ilişkilendirildiğini, önceki ders kitaplarından farklı olarak tasarlandığını ve dolayısıyla kitabın daha ilgi çekici olduğunu söylemektedirler. 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabına göre göze hitap eden güzel bir tasarımla sunulması ders kitaplarının biçimsel özellik bakımından olumlu yönde bir iyileştirmeye uğradığını göstermektedir.

Ders kitaplarının içerik bölümünün bir diğer unsuru da organizasyon şemasının olmasıdır. 2014 ve 2017 yılı ders kitaplarının organizasyon şemasının bir takım benzerlik ve farklılıklar içerdiği tespit edilmiştir. 2014 yılı ders kitabında organizasyon şeması bölümü ana hatlarıyla şu şekilde tasarlanmıştır. Nitekim ilgili ders kitabında organizasyon şeması "Ders Kitabı Tanıtım Şeması" adı altında düzenlenmiştir. Şemada ilk olarak "Haydi Düşünelim" bölümü vardır ve konu ile ilgili ön bilgilerimizi kontrol etmek ve konuya ilgiyi çekmek amacıyla hazırlanmıştır. Organizasyon şemasında ayrıca "Kavramlar Bölümü" bulunmaktadır işlenecek üniteye ilişkin temel kavramaların yer aldığı bölümdür. İlgili şemada işlenen konuyla alakalı etkinliğin öğrenci çalışma kitabındaki sayfa numarasını gösterir bir işaret te bulunmaktadır bunun nedeni 2014 yılı ders kitaplarında işlenen konuların etkinliklerinin ayrı bir kitap halinde düzenlenen öğrenci çalışma kitabında toplanmasıdır. 2017 yılı ders kitabında yer alan organizasyon şemasına bakılacak olursa ilgili ders kitabında bu bölümün "Kitabımızı Tanıyalım" adı altında düzenlendiği görülmektedir. Bölüm oldukça sadedir ve her açıklayıcı bölüm için bir görsel kullanılmıştır. Ancak burada yer alan görsel ve bilgilerin kitabı tanıtmada yetersiz olduğu görülmektedir. Yapılan bu değişiklik, önceki ders kitabına göre eksik kalmış gözükmemektedir.

İlgili ders kitabından “Kavramlar Bölümü ”nün kaldırılmış olması da bir eksiklik olarak tespit edilmiştir. Her iki ders kitabının ünite tanıtım bölümlerinin benzer ve farklılıkları şu sonuçları ortaya çıkarmıştır. 2014 yılı ders kitabının ünite tanıtım bölümü iki kısımdan oluşmaktadır, ilk bölümde işlenen ünite ile ilgili görseller yer alırken, ikinci kısımda ünitenin adı, üniteye yer alan konular, kavramlar bölümü ve hazırlık çalışması bölümü yer almaktadır. 2017 yılı ders kitabının ünite tanıtım bölümünün “Öğrenme Alanı” adı altında düzenlendiği görülmektedir. Bölüm iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda öğrenme alanıyla ilgili görsellerin kullanıldığı, ikinci kısımda ise öğrenme alanının adı, işlenecek konular ve neler öğreneceğiz bölümleri görülmektedir. 2017 yılı ders kitabından kavramlar bölümünün çıkarılmış olması bir eksiklik olarak görülmektedir, ayrıca hazırlık çalışması bölümünün sadece adı değiştirilerek “Neler Öğreneceğiz” yapılmıştır. Hazırlık çalışması ve neler öğreneceğiz bölümlerinde kullanılan soruların benzer olduğu daha çok öğrencinin var olan bilgilerini ortaya çıkarmayı hedeflediği üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik hazırlanmadıkları belirlenmiştir.

İlgili ders kitaplarında kullanılan anahtar sorular, kaynak gösterimi ve kaynakça, sözlük bölümlerinin benzer özellikler taşıdıkları tespit edilmiştir. Ders kitaplarında kullanılan anahtar sorularla konuların anlatımının pekiştirildiği, kaynak gösterimi ve kaynakça bölümünün (Kitaplar, Dergiler, Gazeteler, İnternet Siteleri, Görsel Kaynakça) kısımlarına ayrılarak oluşturulduğunu ve sözlük kullanıldığı tespit edilmiştir. Burada üzerinde durulması gereken konu 2017 yılı ders kitabının kâğıt kalitesi bakımından kuşe kâğıt kullanılması neticesinde renk ve görsellerin daha canlı ve ilgi çekici olmasıdır. Ders kitaplarında kullanılan renklerin okuyucuyu motive edici, ilgi uyandırıcı, dikkat çekici canlı renklerden oluşması önemlidir. Yani kitabın tümünde aynı renklerin sık sık kullanılmasından kaçınılmalıdır aksi takdirde okuyucu aynı renkleri görmekten belli bir süre sonra sıkılacaktır (Tertemiz, Ercan & Kayabaşı, 2003). Ders kitabı içeriği ile ilgili bölümlerden olan kronoloji bölümünün karşılaştırılmasına bakacak olursak,2014 yılı ders kitabında kronoloji bölümünün (tarih-gün ve ay-olayın adı) şeklinde düzenlendiği görülmektedir. Yani kronoloji bölümü 1844 Samuel Morse’un telgraf hattından ilk mesajı göndermesi ile başlamakta-17 ağustos Marmara depreminin gerçekleştiği tarih ile sona ermektedir. 2017 yılı ders kitabının kronoloji kısmı düzen ve görsel

olarak biraz farklı düzenlenmiştir. Sümerlerin kuruluş tarihi (MÖ 4000) ile başlayıp, Aziz Sancar'ın Nobel kimya ödülünü aldığı (10 Aralık 2015) ile sona ermiştir. Burada dikkat çeken en önemli husus her iki ders kitabının kronoloji bölümü hazırlanırken ülkemiz için önemli olan olumlu veya olumsuz bir olayla bitirilmiş olmalarıdır. Her iki ders kitabında indeks bölümünün olmaması bir eksiklik olarak gözükmektedir.

5.1.2.Görsel Kaynaklara İlişkin Tartışma ve Sonuç Bölümü

Ders kitaplarının önemli özelliklerinden birisi de görsel düzen öğeleridir. İyi bir ders kitabında görsel tasarımın ince düşünülerek hazırlanması gerekir. İçerik ile bir bütünü oluşturan resim, fotoğraf, grafik gibi vb. öğeler öğrenmeyi kolaylaştırıp, okuyucunun sıkılmasını engelleyerek ilgisini çekebilir. 2014 ve 2017 yılı ders kitaplarının görsel kaynaklar yönünden karşılaştırıldığı bu araştırmada birtakım benzerlik ve farklılıkların olduğu tespit edilmiştir.

- 2014 ve 2017 yılı ders kitapları görsel kaynak unsurlarından olan resim kullanımı yönünden karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabında kullanılan süsleyici resimlerin toplamda 5 tane olduğu, kullanılan resim türünün öğrencinin sorgulama yapmasından çok ilgili metinlerin tasvirine yönelik sembolik bir şekilde hazırlandığını bu yönüyle ilgili resim türünün çokta işlevsel olmadığı belirlenmiştir. Egedemir'in (2017), 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Görsel-Metin İlişkisi Açısından İncelenmesi isimli çalışmasında Ders kitaplarında yer alacak resimlerin öğrencilerin gelişim özelliklerine, hayal dünyalarına uygun olarak hazırlanması gerektiğine, metinle ilişkili olmasına ve çocuğun kavrayamadığı yerleri anlamasına yardımcı olması gerektiğini ifade ederek bu şekilde hazırlanan resimlerin hem öğrenmeyi kolaylaştırdığını hem de unutmayı önlediğini belirtmiştir. 2017 yılı ders kitabında yer alan süsleyici resimlerin toplamda 10 tane olduğu belirlenmiştir. Süsleyici resim örneklerinin okuma parçaları ve şiirler için uygun olduğu düşünüldüğünde metinlerin daha ilgi çekici olması için bu sayısal artış olumlu karşılanmıştır.

İlgili ders kitabında yer alan süsleyici resimlerin çoğunun sayfanın bütününe kapladığı, görsellik açısından daha canlı ve ilgi çekici renklerin kullanıldığı belirlenmiştir. Ancak 2014 yılında hazırlanan ders kitabı gibi bu ders kitabında kullanılan süsleyici resim örneklerinin öğrencilerin sorgulama

yapmasına yönelik değil, ilgili metni sembolik yönden tamamlayan ve öğrencilerin resim üzerinde sorgulama yapmasına yönelik olmayan işlevsiz bir içerikle hazırlandığı tespit edilmiştir. Ayrıca her iki ders kitabının geneline bakıldığında okuma parçaları için hazırlanan görsellerin resimden çok fotoğraf olduğu belirlenmiştir, bunun öğrencileri daha çok somut yaşantılarla karşı karşıya getirmek amacıyla yapıldığı düşünülmektedir. İlgili ders kitaplarında kullanılan açıklayıcı resim örneklerine bakıldığında 2014 yılı ders kitabında 2 tane kullanıldığı belirlenmiştir. Açıklayıcı resimlerin ilgili metin doğrultusunda hazırlandığı düşünüldüğünde ilgili ders kitabında metin sayısı fazla olmasına rağmen yeterli sayıda açıklayıcı resim türünün kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Tonga (2007), İlköğretim 5. sınıf MEB Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan görsel materyallerin incelenmesi isimli çalışmasında açıklayıcı resimlerin anlaşılması güç metinlerin ifade edilmesini kolaylaştırmaya yönelik hazırlandığını belirtmiştir. Nitekim 2017 yılı ders kitabında toplam 10 tane açıklayıcı resim örneğinin kullanılması kavranması zor metinlerin anlaşılabilirliğine yardım ettiği için bu sayısal artışın olumlu olduğu düşünülmektedir. İlgili ders kitabında kullanılan resim türünün sayfanın bütününe kaplayacak tarzda hazırlanması ve ilgi çekici canlı renklerin seçilmesi de olumlu bir özellik olarak görülmektedir. Ancak her iki ders kitabında kullanılan bu resim türünün öğrencilerin resim örneklerini analiz etmelerine yönelik bir işlevinin olmaması eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Her iki ders kitabında yer alan metni tamamlayıcı resim örneklerine bakıldığında toplamda 2 tane örnek kullanıldığı belirlenmiştir. Bu sayısal azlığın en önemli nedeni olarak somut yaşantılar sunan fotoğraf kullanımına ağırlık verilmesidir denebilir. 2014 ve 2017 yılı ders kitaplarında kullanılan konsantrasyon resim örneğinden 1'er tane kullanıldığı belirlenmiştir. Bu resim türünün metnin bütününe veya özel bir noktasına dikkat çekmek amacıyla hazırlandığı göz önüne alındığında sayıca az kullanılması eksiklik olarak gözükmektedir. Ancak kullanılan bu resim örneklerinin öğrencilerin sorgulama yapmasını isteyecek şekilde hazırlanması olumlu bir özelliktir.

İlgili ders kitaplarında durumsal resim örneğine, öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştiren yaratıcı resim ve eleştireci resim örneklerine ve hareketli resim örneğine yer verilmediği belirlenmiştir. Burada üzerinde durulması gereken en önemli hususlardan birisi son yıllarda eğitim camiasının

önemini sık sık dile getirdikleri üst düzey düşünme becerilerinden olan yaratıcılık ve eleştirel düşünme becerilerinin öğrencilerde gelişimidir. Ancak ilgili ders kitaplarına bakıldığında yaratıcı resim ve eleştirel resim örneğine yer verilmemesi büyük bir kayıp olarak algılanmıştır bunun nedeni olarak Sosyal Bilgiler ders saatlerinin azlığından dolayı ilgili resim türlerinin öğrenciler için biraz vakit alıcı bir içeriğe sahip olmaları şeklinde yorumlanabilir.

Her iki ders kitabının problem resimleri yönünden karşılaştırılmasına bakıldığında 2014 yılı ders kitabında 1 tane kullanıldığını,2017 yılı ders kitabında ise hiç kullanılmadığı tespit edilmiştir. Problem resimlerinin herhangi bir problemi çözmekten çok problemi fark etmeyi amaçladığı göz önüne alındığında her iki ders kitabında kullanımın yok denecek kadar az olması eksiklik olarak yorumlanmıştır, çünkü öğrencilerde geliştirilmesi hedeflenen üst düzey düşünme becerilerinden olan problem çözme becerisine katkı sunacak her bir örnek resim bireysel gelişime katkı sunacaktır. İlgili ders kitapları önce-sonra resimlerinin kullanımı yönünden karşılaştırıldığında her iki kitapta da bu resim türüne yer verilmediği görülmektedir. Ancak 2014 yılı ders kitabında öncelik-sonralık ifade eden fotoğraf kullanıldığı,2017 yılı ders kitabında ise öncelik-sonralık ifade eden fotoğraf ve karikatür kullanıldığı tespit edilmiştir. Öğrencilerde öteleme becerisinin gelişimine katkı sunan bu tür resimlerin ilgili ders kitaplarında kullanılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

- 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları görsel kaynak unsurlarından olan fotoğraf kullanımı yönünden karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabında 4 adet farklılıkları belirlemek amacıyla fotoğraf türü kullanılmıştır. Bu fotoğraf türünde fotoğrafın çekildiği yer ve yıl gibi bilgilerin kullanılmasının önemine değinen Aslan (2008), Tarih öğretiminde fotoğraf kullanımı isimli çalışmasında fotoğrafın türünün, fotoğrafın kim tarafından, nerede, ne amaçla ve ne zaman çekildiğinin son derece önemli olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda ilgili ders kitabında kullanılan bu fotoğraf türünde bahsedilen bilgilere yer verilmediği tespit edilmiştir, bu bilgilerin olmaması okuma parçalarıyla bağlantılı görsellerin inandırıcılığına gölge düşürmektedir. 2017 yılı ders kitabında farklılıkları belirlemek amacıyla fotoğraf türü kullanımına toplam 2 tane örnek verilmiştir. Kullanılan fotoğraf türü yeterli sayıda olmasa da öğrenciler için işlevsel bir şekilde sunulmuştur. Nitekim ilgili fotoğraflarda öğrencilerden sadece farklılıkları değil benzer yönler de istenerek

ikili bir kullanım sunulmuştur. Ayrıca fotoğrafların sol alt köşelerinde yer alan görsel kaynakça numaraları okuyucuya bilgi sunmakta, inandırıcılığı artırmakta ve görsel hakkında şu açıklamayı yapmaktadır. “Görsel Kaynakçada Verilmeyen Tüm Görsel ve Çizimler Milli Eğitim Bakanlığı’nca Temin Edilen Tasarımcı Firma Tarafından Hazırlanmıştır”.

İlgili ders kitaplarında yer alan karşılaştırma yapmak amacıyla fotoğraf kullanımına bakıldığında 2014 yılı ders kitabında toplamda 3 tane bu tür fotoğraf kullanılmışken,2017 yılı ders kitabında bu sayının 1’e indiği belirlenmiştir. Öğrencilerde mukayese yapma gücünü artıran bu fotoğraf türünün 2017 yılı ders kitabında kullanımının yok denecek kadar az olması bir eksiklik olarak algılanmıştır. Metni tamamlayıcı fotoğraf kullanımına bakıldığında her iki ders kitabında en fazla yer verilen fotoğraf türünün olduğu belirlenmiştir. Nitekim 2014 yılı ders kitabında toplam 14 tane metni tamamlayıcı fotoğraf kullanılmışken,2017 yılı ders kitabında bu sayının 22’ye çıkartıldığı görülmektedir. Öğrenciler için kitapta işlenen metinle alakalı yabancı oldukları isim, kavram veya olguyu somutlaştırmalarına katkı sunan, bir kaynağa veya nesneye ulaşmanın her zaman mümkün olmadığı durumlarda kullanılan bu fotoğraf türünün pratik açıdan kolaylık sağlaması olumlu bir özelliktir bunun için ilgili ders kitaplarında sayısal çokluğun olması olumlu bir özellik olarak yorumlanmıştır.

Süreçleri aktarma aracı olarak fotoğraf kullanımı bakımından ilgili ders kitapları karşılaştırıldığında öncelikle şu sonuçlara ulaşılmıştır. İşlenen konuya yönelik süreçleri sebep-sonuç ilişkisi bağlamında inceleyen bu fotoğraf türüne her iki ders kitabında yok denecek kadar az yer verildiği belirlenmiştir. 2014 yılı ders kitabında 1 tane,2017 yılı ders kitabında 2 tane süreçleri aktarma aracı olarak fotoğraf kullanımına yer verilmiştir. Değişim ve sürekliliği aktarma aracı olarak fotoğraf kullanımı bakımından her iki ders kitabı karşılaştırıldığında 2014 yılı ders kitabında 1 tane kullanılmışken,2017 yılı ders kitabında hiç kullanılmamıştır. Öğrencilerin zamansal olarak mukayese güçlerini artırıcı bir işleve sahip olan bu fotoğraf türüne ilgili ders kitaplarında yer verilmemesi eksiklik olarak belirlenmiştir. Ayrıca fotoğrafların çekildiği yer ve zaman bilgilerinin olamaması da kullanılan fotoğraflara inandırıcılığı sarsmaktadır.

- 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları Karikatür kullanımı bakımından karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabında

1 tane karikatür kullanılmıştır. Kullanılan bu karikatürün “güncel karikatür” türünde hazırlandığı belirlenmiştir. 2017 yılı ders kitabında karikatür kullanımının arttığını toplamda 7 tane karikatür kullanıldığı belirlenmiştir. Bu karikatürlerin 5 tanesi güncel karikatürken, 2 tanesi tarihi karikatür türündedir. Karikatürlerin öğrencilerde okuma becerisi, problem çözme becerisi, mizah gibi birçok işlevi yerine getirdiği bilindiğine göre 2017 yılı ders kitabında karikatür kullanımının artması olumlu bir özellik olarak algılanmıştır ancak her iki ders kitabında karikatür kullanımı konusunda şu eksiklik göze çapmaktadır. Nitekim son yıllarda üzerinde önemle durulan “Kavram Karikatürü” türüne ilgili ders kitaplarında yer verilmesi beklenirken kullanılmaması büyük bir eksikliklerdir. Abu (2017), Sosyal Bilgiler dersinde kavram karikatürleri kullanımının öğrencilerin derse yönelik tutum ve yaratıcı düşünme becerilerine etkisi isimli çalışmasında kavram karikatürlerinin; öğrencilerin derinlemesine araştırma yapmalarını ve farklı görüşlerle öğrencilerin karşı karşıya bırakılmalarını desteklediğini belirtmiştir. Bu durumda öğrencilere katkı sunacak kavram karikatürü kullanımına ileride hazırlanacak Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer verilmesi yerinde bir karar olacaktır. İlgili ders kitaplarında kullanılan karikatür türlerinin niteliğine bakıldığında ise öğrencilerin sorgulama yapmasına yönelik herhangi bir yönlendirme yapılmaması karikatürleri süsleyici işlevsiz bir hale sokmuştur denebilir.

- 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan harita kullanımı şu şekildedir. 2014 yılı ders kitabında toplam 23 tane harita kullanılmıştır. İlgili ders kitabında yer alan haritaların sayısal bakımdan çok olmasına rağmen harita okuryazarlık nitelikleri bakımından yetersiz oldukları tespit edilmiştir (Akengin, Tuncel & Cendek, 2016). Öğrencilerde harita okuryazarlığının geliştirilmesine ilişkin Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri isimli makalelerinde, Sosyal Bilgiler dersinin kazandırmaya çalıştığı en önemli becerilerden birisi olan harita okuryazarlığının haritadaki renklerden, işaretlerden, sembollerden ve harita lejantından yola çıkarak harita üzerinde yorumlama, analiz, değerlendirme yapabilme becerisi olduğunu belirtmektedirler, nitekim ilgili ders kitabında kullanılan haritaların çoğunda yazıların ve işaretlerin okunaklı olmaması, lejant kullanılmaması, yön oklarına yer verilmemesi haritaları harita okuryazarlığı nitelikleri bakımından niteliksiz hale getirmiş gözükmektedir. Ayrıca ilgili ders kitabında kullanılan haritaların

kaynakçası belirtilmemiştir bu durum da inandırıcılık konusunda sıkıntıya neden olacak bir durumdur.

Belirlenen bir diğer eksiklik te ilgili ders kitabında tarih haritası kullanılmamış olmasıdır. Sosyal Bilgiler dersinin büyük bir bölümünü oluşturan tarih konularının yeri göz önüne alındığında tarihi haritasına yer verilmemesi önemli bir eksikliktir. 2017 yılı ders kitabındaki harita kullanımına bakıldığında sayısal olarak bir azaltmaya gidilmiştir. Nitekim ilgili ders kitabında kullanılan haritaların 11'e indirildiği belirlenmiştir. İlgili ders kitabında kullanılan haritaların nitelikleri de diğer ders kitabında kullanılan haritalardaki gibidir. Yani haritalarda kullanılan yazılar ve işaretler okunaklı değildir, lejant olmaması, yön oklarına yer verilmemesi ortak özellikler olarak belirlenmiştir. İlgili ders kitabında kullanılan haritaların diğer ders kitabında kullanılan haritalardan farklı bazı özellikleri belirlenmiştir öncelikle ilgili ders kitabında kullanılan haritalar için kaynakçanın tasarımcı firma veya belli şahıslar tarafından çizildikleri belirtilmiştir ayrıca ilgili ders kitabında 1 tane tarih haritasına yer verilmiştir lakin haritanın ne zaman, kim tarafından çizildiği belli değildir, haritayla ilgili herhangi bir numaralandırma da yapılmamıştır. Ders kitabının görsel kaynakça bölümüne bakıldığında ise “numara verilmemiş görseller bu kitap için çizilmiştir” ibaresiyle karşılaşılmaktadır.

- 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları görsel kaynak unsurlarından olan gazete kullanımı yönünden karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabında toplam 19 tane güncel ve tarihsel niteliği olan gazete haberi kullanılmıştır. Ayrıca ilgili ders kitabında gazete haberlerinin hangi tarihte alıntılanıldığı da belirtilmiştir. 2017 yılı ders kitabında ise gazete haberi kullanımının oldukça azaltıldığı tespit edilmiştir toplamda 4 tane olan gazete haberlerinin hepsi güncel gazete haberidir, tarihsel niteliği olan gazete haberine hiç yer verilmemiştir, ayrıca gazete haberlerinin alıntılanma tarihleri de belirtilmiştir.

Ünlüer (2008), Sosyal Bilgiler dersinde gazete kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve tutumlarına etkisi isimli çalışmasında Sosyal Bilgiler dersinde gazete kullanımının, öğrencilerin okuma, problem çözme ve eleştirel düşünme becerisi geliştirmelerine katkı sağladığını belirterek, gazetelerden yararlanarak işlenen bir Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilerin kendi sosyal dünyalarındaki anlayışları yapılandırmalarını sağlayarak, öğrencilerin düşünme

becerilerini ve okul programından elde ettikleri bilgileri bütünleştirmelerine yardımcı olduğunu dile getirmiştir. Bu kapsamda 2017 yılı ders kitabında gazete haberi kullanımının azaltılması bir eksiklik olarak tespit edilmiştir. İlgili ders kitabında gazete haberi kullanımının azaltılmasının nedeni olarak medyada bilişim teknolojilerinin kullanım alanının artması gösterilebilir. İnsanlar artık teknoloji sayesinde internette birden fazla gazeteyi takip edebilmekte bu da basılı gazete kullanımını etkilemiş gözükmektedir.

- 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları görsel kaynak unsurlarından olan internet haberi kullanımı yönünden karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabı incelendiğinde toplam 18 tane internet haberi kullanıldığı belirlenmiştir. 2017 yılı ders kitabına bakıldığında ise bu sayının 32'ye çıkarıldığı belirlenmiştir. Bu artış dijital çağın gereklerinin ders kitaplarına yansımaları olarak yorumlanmıştır. Ayrıca her iki ders kitabında internet haberlerinin alıntılanma tarihi gün-ay-yıl olarak belirtilmiştir bu durum kullanılan haberlerin doğruluğunu ve inandırıcılığını artırıcı bir faktör olarak görülmüştür.
- 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları Minyatür ve Gravür kullanımı bakımından karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. Öncelikle 2014 yılı ders kitabında minyatür ve gravür örneğine yer verilmediği belirlenmiştir. 2017 yılı ders kitabında ise 1 tane minyatür örneğine yer verilmiştir, gravür örneğine ise yer verilmediği belirlenmiştir. İlgili ders kitabında kullanılan minyatür örneğinin kitap kapağı tasarımı olarak yer aldığı belirlenmiştir. Ayrıca kullanılan minyatür örneği hakkında herhangi bir açıklama yapılmamış sadece süsleyici bir örnek olarak kullanılmıştır bu da ilgili görseli işlevsiz bir hale getirmiştir. Bu durumda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencileri minyatür sanatı hakkında bilgilendirmeleri faydalı olacaktır.
- 2014 ve 2017 yılı 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları görsel kaynak unsurlarından olan Zaman Şeridi kullanımı yönünden karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabında 1 tane zaman şeridi kullanılmıştır. 2017 yılı ders kitabında ise toplam 2 tane zaman şeridine yer verilmiştir (Altun & Kaymakçı, 2016). Zaman ve Kronolojinin öğretiminde bir materyal: Zaman Şeritleri, isimli makalelerinde zaman şeritlerini görsel öğrenmeyi ön plana çıkaran, öğrencilerin geçmişten günümüze meydana gelen siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel olayları bir dizi halinde görerek

karşılaştırmalar yapabildikleri bir grafik olarak tanımlamakta, öğrencilerde zaman algısı oluşturmak için Sosyal Bilgiler öğretim programında "Zaman ve Kronolojiyi Algılama" becerisinin yer aldığını belirterek bu beceri dâhilinde öğrencilerden kronolojik sıralama yapmaları, zaman şeridi oluşturmaları ve zaman şeridindeki veriyi yorumlamalarının beklendiğini belirtmektedirler. Bu kapsamda her iki ders kitabında kullanılan zaman şeritlerinin sayıca az olması zaman ve kronoloji bilgisinin öğrencide oturması ve geçmişin daha iyi algılanmasını zayıflatan bir özellik olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ilgili ders kitaplarında kullanılan zaman şeritlerinde yer alan görseller hakkında herhangi bir açıklayıcı bilgiye yer verilmemesi ders öğretmeninin zaman şeridini öğrencilere ayrıntılı anlatmasını gerektirdiğinden zaman alıcı bir duruma yol açacağı düşünülmektedir.

- 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları görsel kaynak unsurlarından olan grafik kullanımı yönünden karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. Öncelikle 2014 yılı ders kitabında 12 tane grafik kullanıldığı belirlenmiştir. Kullanılan grafiklerin hemen hemen hepsi coğrafya konularının anlatımını destekleyici niteliktedir. 2017 yılı ders kitabına bakıldığında ise herhangi bir grafik kullanılmadığı belirlenmiştir. Sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan coğrafya konularının sayısallaştırılmasında kullanılan grafiklere yer verilmemesi oldukça düşündürücüdür.

Akın Köse (2011), Sosyal Bilgiler öğretiminde istatistik ve grafik kullanım tekniklerinin öğrencilerin grafik okuma becerisine etkisi isimli yüksek lisans tezinde Grafiklerin, bir dizi verinin bazı kurallara uyularak geometrik bir şekil biçimine getirilmesiyle elde edildiğini, problemler, ilişkiler, süreçler, oluşumlar ve veriler hakkında şekillerle düşünme olanağı sağladığını belirterek, grafiksel verilerin kullanılmadığı ders kitaplarının monoton baskılı sayfalardan oluştuğunu bu durumda da öğrencilerin grafik, tablo ve çizelgeden yararlanamadığını söylemiştir. Ayrıca ülkemizin uluslararası alanda eğitim kalitesini belirlemek ve belirlenen eğitim hedeflerine ulaşma düzeyini tespit etmek amacıyla TIMSS ve PISA sınavlarına katıldığını fakat girilen sınavlarda elde ettiğimiz sonuçların beklenen ve hedeflenen başarı oranlarının altında kaldığını söyleyerek öğrencilerin grafiği anlama ve yorumlama ile ilgili soruları cevaplamada yetersiz kaldıklarını ifade etmiştir. Tüm bu bulgular ders kitapları için grafiklerin vazgeçilmez olduğunu ortaya koymaktadır ancak 2017 yılı ders

kitabında herhangi bir grafik kullanımına yer verilmemesi öğrencilerin derse katılımını ve etkileşimini olumsuz etkilemekte, sayısal verilerin ağırlıklı olduğu coğrafya konularının işlenmesinde işlevselliği düşürdüğü düşünülmektedir.

- 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları görsel kaynak unsurlarından olan belge (Pul, Afiş, Mektup ve Dergi) kullanımı yönünden karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. Öncelikle Pul kullanımı yönünden yapılan karşılaştırmada 2014 yılı ders kitabında 1 tane pul örneğine yer verildiğini,2017 yılı ders kitabında ise pul kullanımına örnek verilmediği tespit edilmiştir. Aynı şekilde her iki ders kitabında mektup kullanımının da benzer olduğu belirlenmiştir. 2014 yılı ders kitabında 1 tane mektup örneğine yer verilmişken 2017 yılı ders kitabında herhangi bir mektup kullanımına örnek verilmediği tespit edilmiştir. Burada her iki belge kullanımının da az olduğundan yola çıkarak ders öğretmenin somut yaşantılar kazandırmak amacıyla öğrencilere belirlenen bir konu hakkında mektup yazdırarak PTT aracılığıyla temin edilen pul sayesinde kalıcı öğrenmeler sağlayabilir. Burada en büyük görev öğretmene düşmektedir, lakin bu imkâna sahip olmayan ortamlar göz önüne alındığında hem mektup hem de pul kullanımının ders kitaplarında kullanımının çeşitlendirilmesi ve artırılması faydalı olacaktır.

İlgili ders kitaplarında ele alınan belge türlerinden afiş kullanımına bakıldığında 2014 yılı ders kitabında 6 tane afişe yer verilmişken 2017 yılı ders kitabında bu sayının 1'e indirildiği belirlenmiştir. Ayrıca 2017 yılı ders kitabının 20. sayfasında 1.12 numarayla kullanılan afiş örneğini görsel kaynakça bölümünde incelendiğinde T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının "Çocuklar Hepimizin Onları Koruyalım" başlığı altında broşür çalışması diye verildiği görülmektedir. Bu durum ders kitabının hazırlanmasında ve kullanılan görsellerin kaynağı konusunda tutarsızlık olduğunu göstermektedir. Ayrıca ders kitabı inceleme komisyonları kurulurken ve inceleme yaparken daha nitelikli hareket edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Her iki ders kitabında incelenen belge türlerinden olan dergi örneği kullanımına bakıldığında yine benzer tutarsızlık ile karşılaşılmıştır. Nitekim 2014 yılı ders kitabında 7 tane dergi örneğine yer verilmiştir ancak 2017 yılı ders kitabına bakıldığında kaynakça bölümünde 2 tane dergi örneği kullanıldığı belirtilse de ilgili ders kitabının baştan sona iki defa taranması neticesinde herhangi bir dergi örneği kullanımına yer verilmediği saptanmıştır bu durum

yine ders kitaplarını hazırlama komisyonunun niteliğine gölge düşürmektedir yani ilgili ders kitabında kullanılmamış bir kaynağı ders kitabında kullanılmış gibi göstermeye çalışmak büyük bir tutarsızlık olarak gözükmektedir.

5.1.3.Ölçme Değerlendirmeye İlişkin Tartışma ve Sonuç Bölümü

Ders kitapları için öğrenme öğretme sürecini içine alan bir ölçme değerlendirme önemli hedeflerdendir. Ölçme değerlendirme boyutu nitelikli hazırlanmış bir ders kitabı neyi niçin ölçtüğünü bilir. Öğrenci performansını ve dersin kazanımlarını ölçecek uygun ölçme değerlendirme araçlarıyla öğrenci başarısını ortaya koyacak örnekler sunulması hedeflenir. Bu kapsamda ders kitaplarının geliştirilmesine katkı sunmak amacıyla hazırlanan bu çalışmada 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının ölçme değerlendirme boyutları karşılaştırılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır.

- Her iki ders kitabının ünite ve öğrenme alanlarının sonunda yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümü 2014 yılı ders kitabında 8 ünite başlığı altında,2017 yılı ders kitabında ise Sosyal Bilgiler öğretim programının aynı yıl yenilenmesinden dolayı ünite ibaresi kaldırıldığı için öğrenme alanı adı altında düzenlenmiştir. Bu yüzden 2017 yılı ders kitabında 7 öğrenme alanı düzenlenmiştir. Her iki ders kitabının kendimi değerlendiriyorum bölümünde yer alan toplam soru sayılarına bakıldığında 2014 yılı ders kitabının 8 ünitesinde toplam 114 sorunun kullanıldığı belirlenmiştir. 2017 yılı ders kitabında 7 öğrenme alanında toplam soru sayısının 173’e çıktığı belirlenmiştir. 2017 yılı ders kitabındaki ölçme değerlendirme amacıyla hazırlanan soru sayısındaki bu oransal artış olumlu bir özellik olarak düşünülmektedir.

Aydoğmuş (2012), Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin süreç odaklı ölçme ve değerlendirme araçlarını kullanma durumları: İstanbul ili örneği isimli yüksek lisans tezinde, geleneksel ve süreç odaklı ölçme değerlendirmeden bahsetmiş ve geleneksel ölçme değerlendirme yaklaşımında öğrencinin bilgi düzeyini belirlemeye yönelik çoktan seçmeli ve kısa cevaplı testler, doğru-yanlış testleri, eşleştirme soruları ve klasik soruları içerdiğini, süreç odaklı ölçme değerlendirme yönteminde ise bireysel farklılıkları dikkate alan, öğrenci merkezli öğretme ve öğrenme stratejilerini benimsenmiş, öğrencileri bir bütün olarak değerlendiren Proje, Rubrik (Derecelendirme Ölçeği), Kavram Haritaları, Kelime ilişkilendirme Testleri, Öğrenci Ürün Dosyası (Portfolyo

Değerlendirme) vb. süreç odaklı ölçme ve değerlendirme araçları kullanıldığını ifade etmiştir. Bu kapsamda 2014 ve 2017 yılı ders kitaplarında kullanılan ölçme değerlendirme araçlarının geleneksel ölçme değerlendirme yöntemlerini içerdiği saptanmıştır. Bu durumun nedeni olarak ders kitaplarında kısa zamanda daha çok soruyla öğrencilerin öğrendiklerinin ölçülebilmesinin pratikliği olduğu düşünülmektedir ancak kullanılan soruların niteliğini artırmaya yönelik çalışmalara hala ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

- Her iki ders kitabının “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde yer alan soru türlerini incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır. Doğru-Yanlış soru türüne bakıldığında 2014 yılı ders kitabındaki toplam Doğru-Yanlış soru sayısının 18 olduğu belirlenmiştir. 2017 yılı ders kitabında kullanılan soru sayısının ise 56’ya çıkartıldığı belirlenmiştir. Karaca (1996), Seçme gerektiren, kısa cevaplı ve doğru yanlış testlerinin madde ve test özelliklerinin karşılaştırılması isimli çalışmasında doğru-yanlış testlerinin bir kısmı doğru, bir kısmı yanlış yargı cümleleri (önerme) halinde verilen maddelerden oluşan ve iki seçeneği olan test türü olduğunu, cevaplayıcıların, cevaplarını yalnız bir harf yazarak veya bir işaret koyarak kaydettiği, test yönergesinin basit ve kısa olduğu, cevapların bütün cevaplayıcılar için ortak olan iki işaretle verilmesinin testin puanlanmasını kolaylaştırıp ve objektifleştirdiğini belirtmiştir. Bu tespitlerden yola çıkarak 2017 yılı ders kitabında doğru-yanlış test türünün soru sayısının artırılması olumlu bir nitelik olarak algılanmıştır. İlgili ders kitabında bu soru türünün fazla olmasının nedeni olarak ise puanlanmasının kolay olması, objektif olması, cevaplanmasının kısa ve pratik olması olduğu düşünülmektedir.
- 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan açık uçlu soru türünün karşılaştırılmasına bakıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. Öncelikle 2014 yılı ders kitabında toplam 44 tane açık uçlu soru kullanılmışken,2017 yılı ders kitabında bu sayı 28’e düşürülmüştür bu sayısal düşüşün nedeninin ders kitabında yer alan konular içerisine açık uçlu soruların serpiştirilmiş olması düşünülmektedir. Her iki ders kitabında kullanılan açık uçlu soruların nitelik yönünden ise bazı benzerlikler taşıdığı belirlenmiştir. Öncelikle 2014 yılı ders kitabında kullanılan açık uçlu soruların bilgi ve kavrama düzeyinde cevaplar istediği, herhangi bir üst düzey okuma veya yorumlama becerisi gerektirmeyecek şekilde hazırlandığı belirlenmiştir. 2017 yılı 5. sınıf Sosyal

Bilgiler ders kitabında kullanılan açık uçlu soruların da büyük bir bölümünün üst düzey düşünme ve yorumlama yapmayı gerektirmeyecek şekilde bilgi düzeyi soruları oldukları belirlenmiştir. Ancak ders kitabında yer alan okuma parçalarının etkinlik bölümlerinde kullanılan bazı açık uçlu soruların öğrencilerin kendi ön bilgilerinden yola çıkarak değerlendirme yapmalarını sağlayan üst düzey sorulardan oluştuğu söylenebilir (Bektaş & Akdeniz Kudubeş, 2014). Bir Ölçme ve Değerlendirme Aracı Olarak: Yazılı Sınavlar isimli makalelerinde Açık uçlu soruların yani yazılı sınavların, Analiz sentez ve değerlendirme basamaklarındaki üst düzey davranışları ölçmede oldukça kullanışlı olduklarını belirtmişlerdir. Cevapların yazılı verilmesi zorunluluğu, cevapların uzunluğu, cevapların bağımsızlığı, puanlamanın öğretmen veya puanlayıcının kanısına dayanması gibi özellikler yazılı sınavların niteliklerini etkileyen önemli unsurlardır. Uygulama ve puanlama zaman aldığından kullanışsızdır. Uygulama sırasında öğrencilerin, puanlayanların zaman ve emek maliyetini çok arttırdığı için kullanışsızdır.

- 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde kullanılan Çoktan Seçmeli soru türünün karşılaştırılmasına bakıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabında toplam 5 tane çoktan seçmeli soru örneği kullanılmışken, 2017 yılı ders kitabında kullanılan çoktan seçmeli soru sayısı 41’e yükseltilmiştir. Bu oransal artışta objektif bir değerlendirme yapılabilmesi, not verme işleminin kolay ve hızlı olması, geniş bir bilginin tek bir soru ile test edilebilmesinin etkili olduğu düşünülmektedir (Temizkan & Sallabaş, 2011). Okuduğunu anlama becerisinin değerlendirilmesinde çoktan seçmeli testlerle açık uçlu yazılı yoklamaların karşılaştırılması, isimli makalelerinde çoktan seçmeli soru türünün, test türleri içinde en çok kullanılan olduğunu, cevaplandırılmasının öğrencinin çok az zamanını aldığını belirterek belli bir süre içinde uygulanacak bir testte çok sayıda soru sorulabileceğini bununla testin güvenilirlik ve geçerliğini artırdığını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerinin ölçülmesi açısından çoktan seçmeli testlerin oldukça etkili olduğunu belirten Temizkan ve Sallabaş, bunun temel sebebinin öğrencinin soru kökünü okuduktan sonra verilen cevaplar içinden kendine en uygun olanı seçmesinden kaynaklandığını dile getirmişlerdir.

- Her iki ders kitabının “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde yer alan boşluk doldurma, eşleştirme ve cümle tamamlama soru türlerin karşılaştırıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 yılı ders kitabında kullanılan boşluk doldurma sorularının toplamda 30 tane olduğu,2017 yılı ders kitabında ise 48 tane boşluk doldurma sorusu kullanıldığı belirlenmiştir. Boşluk doldurma türü soruların bir bilginin önemli bir kısmının boş bırakılarak oluşturulduğu göz önüne alındığında bu soru türünün ilgili ders kitaplarında oransal olarak fazla kullanılması hazırlanmasının kolay ve pratik bilgi düzeyi soruları içermesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Eşleştirme soru türünün kullanımına bakıldığında 2014 yılı ders kitabında 10 tane olan eşleştirme sorusunun, 2017 yılı ders kitabında 4’e düşürüldüğü belirlenmiştir. Cümle tamamlama soru türünün kullanımı bakımından yapılan karşılaştırmada ise 2014 yılı ders kitabında 6 tane cümle tamamlama sorusu kullanılmışken,2017 yılı ders kitabında herhangi bir cümle tamamlama sorusuna yer verilmediği belirlenmiştir.
- 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümlerinde kullanılan sorular dışında ders kitaplarının genelinde kullanılan ve ölçme değerlendirmeye yönelik sorular bulunmaktadır. Öncelikle her iki ders kitabında yer alan ünite ve öğrenme alanlarının başlangıç bölümlerinde “Hazırlık Çalışması ve Neler Öğreneceğiz” adı altında soru bölümleri bulunmaktadır. 2014 yılı ders kitabında ünite başlangıcında “Hazırlık Çalışması ”bölümünde toplam 41 soru kullanılmıştır. Kullanılan bu soruların büyük bir bölümü öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyini ölçen bilgi ve kavrama düzeyi sorulardan oluşmaktadır. 2017 yılı ders kitabında öğrenme alanları hakkında bilgi veren ancak soru olmayan toplam 34 tane araştırma cümlesi kullanılmıştır. Kullanılan araştırma cümlelerinin çoğu öğrencinin yaşadığı çevreyi tanımasına yönelik yorum ve araştırma sorularıdır. Her iki ders kitabında ayrıca okuma parçalarını anlamaya yönelik sorular kullanılmıştır. Bu kapsamda 2014 yılı ders kitabında toplam 193 tane okuma parçalarıyla bağlantılı soru kalıpları kullanılmışken,2017 yılı ders kitabında toplam 230 tane okuma parçalarıyla bağlantılı soru kalıpları kullanılmıştır. Her iki ders kitabında kullanılan bu soru kalıplarının çoğunlukla basit bilginin yorumuna dayanan bir içerikle sunulduğu belirlenmiştir.

Sonuç olarak biçimsel özellikler, görsel tasarım, ölçme değerlendirme öğeleri bakımından karşılaştırdığımız 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının bazı öğeler bakımından benzerlikler taşıdığı, bazı öğeler bakımından da farklılıklar taşıdığı belirlenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda özellikle 2017 yılı ders kitabında biçimsel özellikler ve görsel tasarım öğeleri bakımından olumlu yönde iyileştirmeler yapıldığı görülmüştür ancak ölçme değerlendirme öğesi bakımından soruların oransal artırımına gidilmesine rağmen üst düzey nitelikte soruların 2014 yılı ders kitabında kullanılan sorularla benzer ve yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Yılmaz & Gazel (2017) “ 4. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Derslerinde Sorulan Öğretmen Sorularının Bloom Taksonomisinin Bilişsel Alanına Göre İncelenmesi” isimli makalelerinde, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan soruların bilgi, kavrama ve uygulama sorularının yanında analiz sentez ve değerlendirme düzeyini ölçecek sorulardan oluşması gerektiğini belirtmişlerdir. 2014 yılı ders kitabı ve yeni programa göre hazırlanan 2017 yılı ders kitabında bilgi düzeyindeki soruların yanında daha üst düzey sorulara yer verildiği fakat yeterli düzeyde olmadığı saptanmıştır. Bu amaçla ders kitaplarında yapılacak her bir iyileştirme ve düzeltmeye yönelik çalışma hata ve eksiklikleri gidermek yolunda önemli bir adımdır. Bu eksikliklerin giderilmesi amacıyla yeni hazırlanacak olan ders kitabında çalışmada değinilen yanlışlıklar, eksikliklerin giderilmesi, sunulan öneriler ile daha nitelikli bir kitap hazırlanması sağlanmış olacaktır.

5.2 Öneriler

1. 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının baskı ve kapak açısından yetersiz olduğu görülmüştür. Bu eksiklik 2017 yılı ders kitabında düzeltilmiş gözükmemektedir. Bu özelliklerin ileride hazırlanacak ders kitaplarında da devam etmesi sayfaların daha kaliteli, görsellerin daha renkli ve canlı olması bakımından aynı özelliklerin korunarak yeniden basılması gerekmektedir.
2. Hem 2014 hem de 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan okuma parçalarındaki görsellerin kaynakçalarında bilgi hatalarına, yanlışlıklara rastlanılmıştır. Kullanılan bilgilerin doğruluğuna gölge düşürmemek adına ilgili ders kitaplarını hazırlayan ve inceleyen komisyonların seçimine dikkat edilmesi gerekmektedir ayrıca okuyucunun, ders kitaplarını yazan kişiler hakkında kısa da olsa bilgi edinebileceği akademik bilgilere yer verilmesi faydalı olabilir.

3. 2014 ve 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinlik örneklerinin benzer olduğu tespit edilmiştir. Özellikle de ölçme değerlendirmeye yönelik etkinlikler hep aynı tür ve kalıpta hazırlanmıştır. Okuma parçalarıyla bağlantılı farklı ölçme değerlendirme uygulamalarına yer verilmesi faydalı olabilir.
4. 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer almayan ancak 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında kullanılan, ilgili konu işlenirken öğrenci yorumuna dayanan açık uçlu soru örneklerinin anında ders kitabına yazılması uygulaması öğretmene geri dönüt sağlayacağı için kullanımının artırılması gerektiği düşünülmektedir.
5. 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki ölçme değerlendirmeye yönelik soruların 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki gibi çokta üst düzey düşünmeye yönelik hazırlanmadığı tespit edilmiştir. İleride hazırlanacak Sosyal Bilgiler ders kitaplarında öğrencilerin üst düzey düşünmesini, yorumlamasını, problem çözmesini sağlayan analiz, sentez ve değerlendirme türü sorulara yer verilmesi ölçme değerlendirme açısından fayda sağlayacaktır.
6. 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sadece 4 tane güncel gazete haberi kullanılmıştır. Tarihsel niteliği olan gazete haberi kullanımına ise rastlanmamıştır. Oysaki tarihsel niteliği olan gazete haberinin kullanımı birinci elden kaynak işlevi gördüğünden ileride hazırlanacak ders kitaplarında kullanımına yer verilmesi faydalı olacaktır.
7. 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 18 olan internet haberi kullanımının 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 32 ye çıkartılmıştır. Ders kitaplarında internet haberi kullanımı somutluk ve güncellik açısından faydalı iken çokta işlevsel olmadığı belirlenmiştir. Bu nedenle öğrencilerin medya okuryazarlık becerilerini geliştirecek internet haberlerinin web sitelerini incelemeye yönelik etkinlikler şeklinde tasarlanması faydalı olacaktır.
8. Her iki ders kitabında kullanılan haritaların okunurluğu zayıftır, işlevsellik özelliği yoktur sadece örnek kullanım sunmaktadır. Ders kitaplarında tespit edilen bu eksikliklerden yola çıkarak ileride hazırlanacak Sosyal Bilgiler ders kitaplarının arka kapağında katlanabilir özelliği olan üzerinde öğrencinin etkinlikler yapabileceği tarihi ve coğrafi haritalara yer verilmesi ve kullanılan haritaların okunurluk özelliğinin, ölçeğinin, işaret ve kaynakçalarının daha özenli hazırlanması sağlanabilir.

9. 2017 yılı 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında herhangi bir grafik kullanımına yer verilmediği tespit edilmiştir. İleride hazırlanacak olan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında özellikle coğrafi konuların işlenişinde ve öğrencilerin grafik okuryazarlığına katkı sunacak etkinliklere yer verilmesi faydalı olacaktır.
10. 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında kavramlar bölümüne yer verilmemiştir. Ancak kavramları destekleyici bir özelliğe sahip olan “Metni Tamamlayıcı Resim” örneğine toplam 22 tane yer verilerek kavram eksikliği giderilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin yabancı oldukları kavramların kavramlar bölümü sayesinde verilmesi güzel bir uygulamadır bu yüzden ileride hazırlanacak olan ders kitapları için kavramlar bölümüne yeniden yer verilmesi faydalı olacaktır.
11. Karikatür kullanımının 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 7 'ye çıkartılması olumlu bir gelişme olarak gözükmektedir. İlgili ders kitabında kavramlar bölümüne yer verilmediği göz önüne alındığında, son yıllarda üzerinde özellikle durulan kavram karikatürü türünün ileride hazırlanacak olan ders kitaplarına konulması faydalı olabilir.
12. 2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında üst düzey düşünme becerilerinin gelişimine katkı sunabilecek problem resmi, yaratıcı resim ve eleştirel resim örneklerinin hiçbirisine yer verilmemiştir. Gelecek yıllarda hazırlanacak 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında problem resmi, yaratıcı resim ve eleştirel resim örneklerinin farklı bir içerikle tasarlanarak öğrencilerin kullanımına sunulması faydalı olacaktır.
13. 2014 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında toplam 15 tane belge (Pul, Afiş, Mektup, Dergi) kullanılmışken,2017 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 1 tane belge niteliğinde afiş örneğine yer verilmiştir ileride hazırlanacak ders kitapları için belge kullanımının artırılması ders kitaplarının zenginleşmesini sağlayabilir.
14. Teknolojinin hızla gelişme gösterdiği günümüz toplumunda ders kitaplarının da bu gelişmelere paralel bir etkileşimle hazırlanması önemlidir. İleride hazırlanacak ders kitapları için, Karekod kullanımının hayata geçirilmesi, Sanal Müze uygulamalarının daha işlevsel hale getirilmesi, EBA ve ders kitaplarının etkileşimini artıracak uygulamalara yönlendirme yapılması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abu, M. (2017). *Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Karikatürleri Kullanımının Öğrencilerin Derse Yönelik Tutum ve Yaratıcı Düşünme Becerilerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Tokat.
- Akbaba, B. (Ed.) (2013). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*. Ankara: Pegem.
- Akengin, H & Tuncel, G & Cendek, M, E. (2016). *Öğrencilerde Harita Okuryazarlığının Geliştirilmesine İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri*, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 34.ss: 61-69.ISSN: 1303-2429.E-ISSN: 2147-7825.
- Akın Köse, M. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde İstatistik ve Grafik Kullanım Tekniklerinin Öğrencilerin Grafik Okuma Becerisine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Akpınar, M & Kaymakçı, S. (2012). *Ülkemizde Sosyal Bilgiler Öğretiminin Genel Amaçlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış*. Kastamonu Eğitim Dergisi. 20(2) , s.605-626.
- Aktan, S & Saylan, N. (2013). *Bir Öğretim Alanı'nın Doğuşu: ABD'de Sosyal Bilgilerin Gelişimi (1893-1916)*. Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi: 4(2), 55-78.
- Altun, A & Kaymakçı, S. (2016). *Zaman ve Kronolojinin Öğretiminde Bir Materyal: Zaman Şeritleri*. Turkish History Education Journal, Spring, 5(1), ss. 157-192.
- Arslan, E. (2008). *Tarih Öğretiminde Fotoğraf Kullanımı*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi Dergisi. 24.82-91.
- Atayeter, Y & Arslan, M & Sakar, T & Tozkoparan, U. (Ed.), (2017). *2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Coğrafya Görselleri Yönünden Değerlendirilmesi*. (Ed.),Zafer Gölen-İbrahim Serbestoğlu. Sosyal ve Liberal Bilimlerde Yeni Yönelimler-2, İçinde, s. 35-71. Ankara.
- Atik, S & Akçay, N. (2017). *2009 ve 2015 Türkçe Öğretim Programlarının Eğitim Programı Ögeleri Açısından Değerlendirilmesi*. Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(3), s.586-605.
- Aydoğmuş, A. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Süreç Odaklı Ölçme Değerlendirme Araçlarını Kullanma Durumları: İstanbul İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sakarya.
- Aynal, S. (2012). *Karşılaştırmalı Eğitim Yansımaları*. Yay. Haz. (1.Baskı) . Pegem: Ankara.
- Bakioğlu, A. (2017). *Karşılaştırmalı Eğitim: Politikalar, Göstergeler, Bağlamlar*. Konya: Eğitim.
- Bayyurt, Y. & Seggie, F. N. (2017). *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımlar*. Ankara: Anı.
- Bektaş, M & Akdeniz Kudubeş, A. (2014). *Bir Ölçme ve Değerlendirme Aracı Olarak: Yazılı Sınavlar*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi. DEUHYO-ED- 7(4), s.330-336.

- Biol, B. (2010). *6. ve 7. Sınıflardaki Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Tarih Konuları İle İlişkilendirilmesinin Eski ve Yeni Müfredat Açısından Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Büyüköztürk, Ş & Kılıç Çakmak, E & Akgün, Ö. E & Karadeniz, Ş & Demirel, F. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (23.Baskı). Ankara: Pegem.
- Ceyhan, E & Yiğit, B. (2005) . *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi* (3.Baskı). Ankara: Anı.
- Eğedemir, M, P. (2017). *7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Görsel-Metin İlişkisi Açısından İncelenmesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Uşak.
- Erdoğan, İ (2003). *Karşılaştırmalı Eğitim: Türk Eğitim Bilimleri Çalışmaları İçinde Önemsenmesi Gereken Bir Alan*. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. 1(3) , 265-282.
- Çalışkan, H & Yıldız, M. (2008), *1998 ve 2004 Programlarına Göre Hazırlanan İlköğretim 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Ünite Değerlendirme Sorularının Analizi*. TSA / Yıl: 12, s: 1, Nisan.2008.
- Çetin, M. A. (2018). *Suudi Arabistan Krallığı ve Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Bilgiler Öğretim Programları, Ders Kitapları ve Çalışma Kitaplarının Karşılaştırmalı Analizi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Çetin, O. (2016). *İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ağrı.
- Çetin, K. (2003). *Türk Eğitim Tarihinde Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgilerin Tarihsel Süreci*. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2 (1-2) .
- Demirel, Ö. (1996). *Karşılaştırmalı Eğitim*. Usem: Ankara.
- Demir, Y & Atasoy, E. (2018). *5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının (2017) Değerlendirilmesi*. Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. 31 (2), s.753-780.
- Doğanay, A. (Ed.). (2017). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. (11.Baskı). Ankara: Pegem.
- Dönmez, C & Yazıcı, K. (2015) . *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (1.Baskı) Ankara: Pegem.
- Duman, T & Çakmak, M. (2003). *Ders Kitabının Nitelikleri*, Leyla Küçükahmet (Ed.), *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, içinde (s.18-32), Ankara: Nobel.
- Dursun, F & Eşgi, N (2008). *4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretimi Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi*. Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 22, s.21-34.
- Ergün, M. (1985). *Karşılaştırmalı Eğitim*. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü: <https://mustafaergun.com.tr/wordpress/wp-content/uploads/2015/11/kegitim-1.pdf> adresinden 21.11.2019 tarihinde alınmıştır.

Güler, E. (2016). *Farklı Yayın Evlerine Ait Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi (Muğla İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. T. C. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Muğla.

Gülersoy, A. E. (2013). *İdeal Ders Kitabı Arayışında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi*. International Journal of New Trends In Arts, Sports & Science Education (IJTASE), 2(1), s.8-26.

Güzel, D & Şimşek, A. (2012). *Milli Eğitim Şûralarında Ders Kitapları*, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. Sakarya.

<http://www.tdk.org.tr> Erişim Tarihi,19.09.2018.

<http://www.tdk.org.tr> Erişim Tarihi, 24.10.2018.

MEB, (2014). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı*.

MEB, (2017). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı*.

İncekara, S & Karatepe, A. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yeni Program Temelinde Ders Kitaplarına Yönelik Düşünceleri*. Marmara Coğrafya Dergisi, sayı:21, s.46-64,İstanbul–ISSN:1303-2429.

İşbilir, F. O. (2019). *5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Elazığ.

Kalıpcı, G. (2008). *İlköğretim 1998 ve 2004 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarına Göre Yazılmış 4.ve 5. Sınıf Ders Kitaplarının Öğrenme Anlayışları, İçerik ve Kullanılabilirlik Açısından Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karaca, E. (1996). *Seçme Gerektiren, Kısa Cevaplı ve Doğru Yanlış Testlerinin Madde ve Test Özelliklerinin Karşılaştırılması*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Kaymakçı, S & Ata, B. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgilerin Doğasıyla İlgili Görüşleri*. Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi: 3(1), 35-64.

Kıyıcı, F. (2003). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında İçeriğin Hazırlanması*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

Kulantaş, N. (2007). *4.ve 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Öğrenci Ders ve Çalışma Kitapları ile Öğretmen Kılavuz Kitaplarının, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Koyuncu, B. (2015). *Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programlarının İncelenmesi*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kilis.

T.C. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2005). *Sosyal Bilgiler Dersi 6-7.Sınıflar Öğretim Programı ve Klavuzu (Taslak Basım)*. Ankara: MEB.

MEB, (2018). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4. 5. 6. 7. Sınıflar)*. Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı, (12.01.2016), *Ders Kitapları ve Araçları Yönetmeliği*. <http://ttkb.meb.gov.tr/www/kriterler/dosya/9> adresinden 10.08.2018 tarihinde alınmıştır.

Mentiş Taş A. (2007). “*Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi*”. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 1(17). s.519-532.

Merriam, S. B. (2015). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. Prof.Dr. Selahattin Turan (Çev. Ed.).Ankara: Nobel.

Nalçacı, A. (2011). *İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Erzurum Örneği)* . Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 15 (2): s. 321-335.

Osmanoğlu, A, E. (2012). *Türkiye Cumhuriyeti ve Mısır Arap Cumhuriyeti Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Öksüz Gül, F. (2018). *Batı’da Karşılaştırmalı Eğitim Araştırmalarının Gelişimi*. Kastamonu Eğitim Dergisi. Cilt: 26 Sayı: 4. 1167-1177.

Özkaral, T. C. (2015). *İlkokul ve Ortaokul Düzeyinde Sosyal Bilgiler Kapsamındaki Öğretim Programlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Doktora Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Patton, M. Q. (2018). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (3. Baskıdan Çeviri, Çeviri Editörleri: M. Bütün & S.B. Demir.) Ankara: Pegem.

Saçlı, E. (2007). *Türkiye’de İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Ders Kitapları İle Amerika Birleşik Devletlerinin Virginia ve Los Angeles Eyaletlerinde Aynı Yaş Grubundaki Öğrencilere Okutulan Ders Kitaplarının Şekil ve İçerik Yönünden Karşılaştırılması*. T.C. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Konya.

Safran, M. (Ed.) (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (3.Baskı). Pegem:Ankara.

Sever, R. (Ed.) (2015). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara. Nobel.

Sever, R & Koçoğlu, E. (2013) . *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ankara: Pegem.

Şahin, M. (2014). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Görsel Tasarım İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi*. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 23, Sayı: 1, s. 31-46.

Şahin, S. (2010) . *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5.Sınıf Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.

Taşkın, M. (2017). *Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Kullanılan Görsellerin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. T.C. İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Tay, B & Danabaş, F. (2018). *1968 İlkokul Programı ile 1998-2005-2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Göre Hazırlanan 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. 7. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu(USBES). ISSN: 978-605-688-86-7-0.

Tay, B. & Öcal, A. (Ed.) (2015) . *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem.

Tekgöz, M. (2017). *Almanya Baden-Württemberg Eyaleti İlkokul Eğitim Programı İle Türkiye İlkokul Eğitim Programının Karşılaştırmalı Eğitim Analizi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi. Adana.

Temizkan, M. & Sallabaş, E. (2011). *Okuduğunu Anlama Becerisinin Değerlendirilmesinde Çoktan Seçmeli Testlerle Açık Uçlu Yazılı Yoklamaların Karşılaştırılması*. Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (30), 207-220.

Tertemiz, N. & Ercan, L. & Kayabaşı, Y. (2003). *Ders Kitabı ve Eğitimdeki Önemi*, Leyla Küçükahmet (Ed.), *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, içinde (s.34-66), Ankara: Nobel.

Turan, M. (2015). *Ortaokul 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Turgut, A. (2011). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6.ve 7. Sınıf Ders Kitaplarında Ölçme ve Değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi. T. C. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Niğde.

Tonga, D. (2007) . *İlköğretim 5.sınıf M.E. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Görsel Materyallerin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Üner, S & Akkuş, H & Korkmalı, F. (2014). *Ortaöğretim Kimya Ders Kitaplarındaki ve Sınavlarındaki Soruların Bilişsel Düzeyi ve Öğrencilerin Bilişsel Düzeyiyle İlişkisi*. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Cilt 15, Sayı: 1, s. 137-154.

Ünlüer, G. (2008). *Sosyal Bilgiler Dersinde Gazete Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Tutumlarına Etkisi*. Doktora Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.

Yıldırım, A & Şimşek, H. (2016) . *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (10.Baskı) Ankara: Seçkin.

Yıldırım, T. (2006). *Türkiye’de İlköğretim 6.ve7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi İle Azerbaycan’da 6.ve 7. Sınıf Tarih Derslerinin Muhteva Yönünden Karşılaştırılması*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Yılmaz, A & Gazel, A. A. (2017). *4. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Derslerinde Sorulan Öğretmen Sorularının Bloom Taksonomisinin Bilişsel Alanına Göre İncelenmesi*. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: 19, Sayı: 2, s.173-186.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Mehtap POLAT
Doğum Yeri ve Tarihi : Torul/23.08.1986
Medeni Durumu : Bekâr
E-posta : Mehtap8486@hotmail.com

Eğitim Bilgileri

İlkokul : Dedeli Köyü İlkokulu
Ortaokul : Aktaş Ortaokulu
Lise : Gümüşhane Lisesi
Lisans : Gazi Üniversitesi
Yüksek Lisans : Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doktora : -

İş Deneyimi

1. KÜTÜKUŞAĞI ORTAOKULU/SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENİ/2012-2015.
- 2.SENİHA BELGİN ORTAOKULU/ SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENİ 2016-∞

İlgi Alanları

Okuma, Araştırma, Doğa Yürüyüşleri, Kültür Gezileri, Müzik

Diğer Bilgiler

Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Sosyoloji Bölüm Mezunlu.

Yayınları

Yıldız, D & Ünal, A.V & Bayrakçı, R & Polat, M. (2019). Üst Düzey Okuduğunu Anlama Becerileri: Başarı Testi Geliştirme Çalışması. Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi. Cilt: 10 / Sayı: 20.